

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

Tizenöt éves

2001. augusztus 20.

I. évfolyam, 1. sz.

2016. augusztus 20.

XVI. évfolyam, 3. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Ózsvár Péter alkotásai láthatók.

Támogatók:

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

Nemzeti Kulturális Alap

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

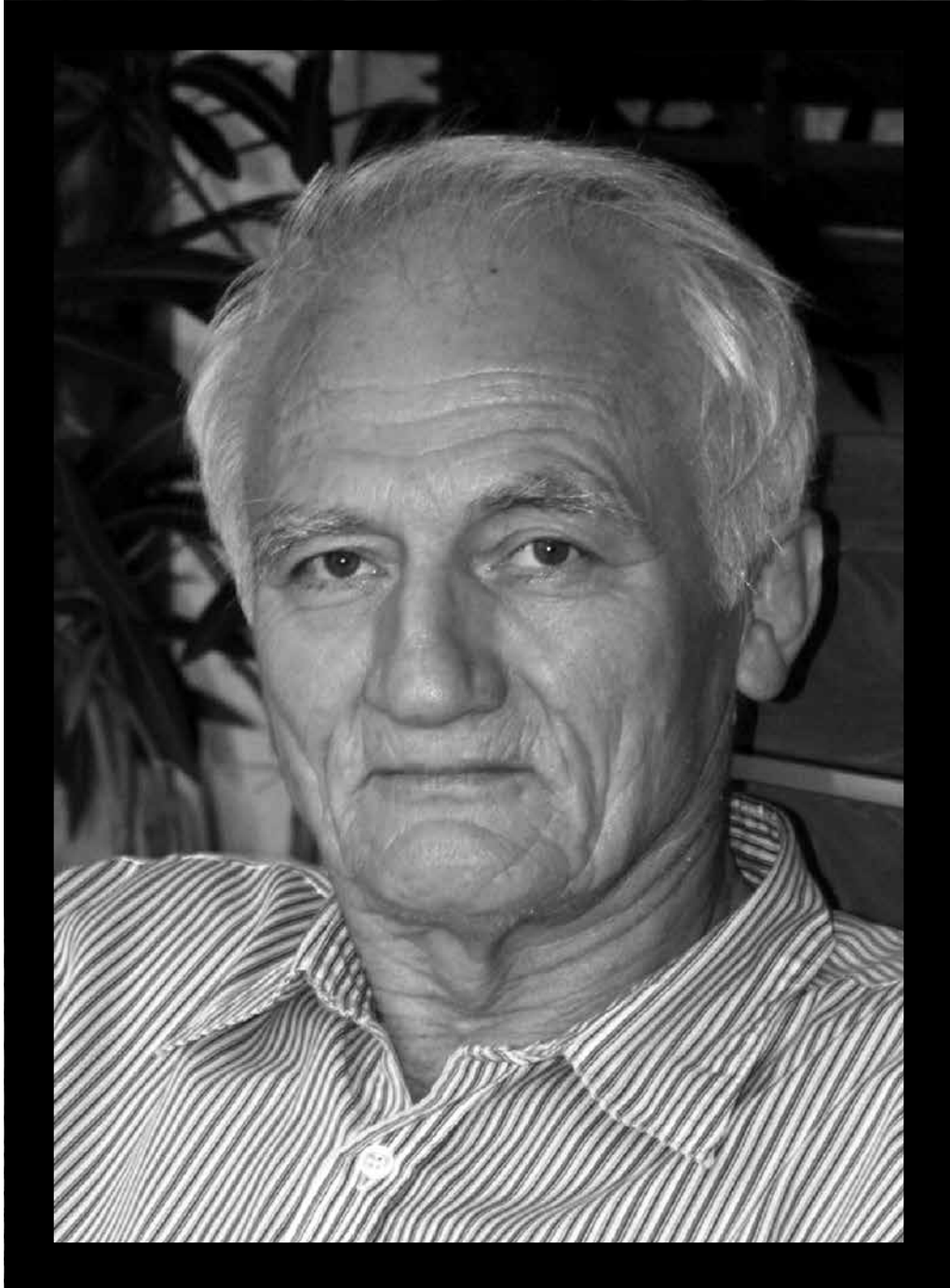
COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Oláh János	Versek	6
Juhász György	A széles vállú kisember	7
Bobory Zoltán	Versek	14
Diószegi György Antal	Magyar hőseink örök dicsősége: Nándorfehérvár, 1456	16
Braun László	„Őseinket felhozád...” – II. rész	25
Czakó Gábor	AI és kép meg a szómezők	44
Teleki Levente	Képversek	47
Gubás Jenő	Kis délvidéki művelődési mozaik	51
Fabulya Andrea	Versek	54
Sára Sándor	„Mindig elmentünk a falig vagy a falon egy kicsit túl is” – Mihályi Katalin interjúja	56
Tóth Gy. László	Akiket nem érdekel Trianon	61
Mirnics Károly	Magyarország nemzetbiztonságának veszélyei	64
Saitos Lajos	A harmadik – vers	71
Csapó Endre	Három csapás Európára	72
Tráser László	Cédulák XII.	77
Csorba Tibor	Versek	80
Stanyó Tóth Gizella	Angyali érintés	81
Gyémánt Richárd	Mollyfalva – az eltűnt település	88
Magyar Patrióták Közössége	Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól II.	97
Valkay Zoltán	Földbe ragadtság és égbe emelkedés	117

E számunkat Ózsvár Péter műveivel illusztráltuk.

Fotó: Oláh Katalin, 2009

*Oláh János költő, író
(1942. 11. 24., Nagyberki – 2016. 07. 25., Budapest)*

Olyan nehéz...

Olyan nehéz szótlannul szólnom hozzád
szétszabdalt, kivégzett, hazátlan ország,
mert néma vagy és néma vagyok én is,
e némaság ínycsókából serkedt vér-íz.

S ha megszólalnánk is, kihez ki szólna,
nem hitetlenség, de nem is hit volna.
Vége van, jaj, mindennek vége, vége,
ne szégyelljük, mondjuk ki bátran végre.

Mondanánk, de minden összejtünk sejt,
bár elbuktunk, nincsen jogunk feladni.
Ráfanyalodván a kimondhatóra
görbítjük mégis ajkunk szolga-szóra.

Ha rátámad is testvér a testvérré,
hiába rúgja, marja, teste, vére.
Izom rándul, vér hull utolsó cseppig,
de nem győzhet le, nem válthat meg senkit.

Maradtunk sérült inakkal a vártán,
száműzetésben, börtönben vagy pányván,
ragályként terjed vereségünk híre,
nincs már, ki nekünk bármit is elhinne.

De akkor is, bukott, halálos, görbe
gerinccel is próbáld kiállani a próbát,
ne nézz a bűnnel fertőzött tükörbe,
vágd a földhöz dadogó világorád!

Pincészeri elégia

Gombás, öreg pincében forr a borom,
lepi lámpám cilinderét lomha korom,
míg odalenn a sötétben ingatagon,
fölmordul a sértett vén Balaton.

Szőlőmben megpihen a vadkan meg a nyúl,
félénk motozásuk fülelem hanyagul.
A szemembe csillagi aritmia hull,
odafönn is minden bolygó halni tanul.

A részeges, úrszavú csönd idezúg,
s izmaimból a fáradtság tovaful,
hív az égi mező, csellengő gyalogút:
felejtse el az örömet, felejtse a borút.

Ínyemen létteli, halálölő íz,
örvény, amely semmiből semmibe visz,
megszólalnék, de szavamnak senki se hisz,
botlik a nyelvem, botlom magam is.

Darázsalmokon átborzongó szőlőlevelek,
akit bántottam, iderezgik újra neved,
földre bukottan, mint a halott, heverek,
orrba vert koldus, részeg gyerekek.

Fekszem a fűben hülyén, valahol
az elmúlás, hallom, unottan zakatol,
befogad a párologó égi akol,
a lámpalángra jajgató csönd jege forr.

Nem tudlak megszólítani már,
bekerített a gézszagú, lomha halál.
Bujkállok, de hiába, nyomomra talál.
Lidérccláng talpa alól fölbuggyan a sár.

Tartom még magam, a látszat fecserész,
mint Füred teraszán pár léha színész,
egymást gúnyolja a szellem meg az ész,
gyáván sűny, ki csupán a szavakra merész.

Nem értem, a szikrázó ég mit akar,
és mit a rebbenő, nyár végi avar,
búcsúzóul hisz úgyis betakar,
míg csillag-hidegen hűl sebemre a var.

Fölcsillan poharamban remegve a bor,
íze a múlás lázas csókjába bomol,
Hold, víz, éj metszéspontjában valahol
létem tűszúrásnyi fájdalma kiforr.

A széles vállú kisember (A hetvenöt éves Bíró Zoltán köszöntése)

„Aki választ, az felelős, az istenek pártatlanok.”
(Platón)

– Mondd, neked annyira nincs munkád a saját osztályodon, hogy állandóan itt lógsz? – kérdezte tőlem a szobájából kilépő Bíró Zoltán, a Kulturális Minisztérium Irodalmi, Sajtó- és Tájékoztatási Főosztályának vezetője. A kérdésére nem is igazán várt választ.

Nagy volt a röhögés jó pár éve a Magyar Művészeti Akadémia Kecské utcai Makovecz-(szék) házában, amikor Bíró Zoltánt köszöntve először meséltem el nyilvános helyen „személyes megismerkedésünk” igen rövid és rám nézve nem túl hízelgő történetét. A Mester kért meg, hogy meghívott előadónkat, Bíró Zoltánt mutassam be: „...de csak röviden Juhászkám, mert Zolit nem kell bemutatni olyan embereknek, akik az elmúlt harminc évben Magyarországon éltek!” Így ennyit engedhettem meg magamnak. Nem élhettem azzal a pártatlan lehetőséggel, amelyet Szemadám György festőművész-író druszám úgy fogalmazott meg: „Imádok kiállításokat megnyitni, könyveket bemutatni, mert ilyenkor más művészek kapcsán húsz percet beszélhetek... magamról.”

Persze ez 1980 februárjában – amikor próba-idős minisztériumi nyugatnémet-osztrák kulturális referensként dolgoztam a Szalai utcában – nem volt olyan vicces, főleg akkor nem lett volna, ha főnökeim (róluik később) fülébe jutott volna az egyik legismertebb, legmeghatározóbb minisztériumi vezető, Bíró Zoltán megjegyzése – rólam. Valamit biztosan dadogtam, kvázi válaszként, de ha a valós dolgokat mondom el, még tovább ronthattam volna helyzetemen. Az igazság az volt, hogy még szerény szellemi képességeim ellenére is mintegy másfél-két óra elegendő volt a napi minisztériumi feladataim ellátására. Böven maradt időm lófrálásra, ismerkedésre, „terepfelmérésre” és egyes „anyagok beszerzésére”. Az

Irodalmi Osztályra járt minden folyóirat, hetilap és újság az *Éstől* a *Jelenkorig* meg a *Nagyvilágtól* a *Kortársig*, és én ott szereztem be őket, nem az újságosstandokon a városban. Egyesével bugáztam meg a lapokat, így gyakran kellett „lejárnom” a negyedik emeletre. Az sem volt mindegy, hogy Bíró Zoltán, aki a mai napig kitűnő csapatépítő és csapatban gondolkodó ember, olyan közvetlen munkatársakkal dolgozott, mint a költő Rózsa Bandi, a szerkesztő Rajter Lajos és akkori jó barátom, Csapody Miklós (Istenem, mivé lett ez az ember!). Őket „irodalmi okokból” korábbról ismertem, ellentétben a háromemeletnyi új kollégával. Rövid idő után annak ellenére véglegesítették megbízásomat a Nemzetközi Kapcsolatok Főosztályán, hogy karót nyelt vezetője kifogásolta szerinte túl közvetlen modoromat és stílusomat. Nyúlott kardigános helyettese meg öltözködésemet tartotta túl jugósnak, mivel előzőleg Újvidéken tanultam két évig, posztgraduális magyar állami ösztöndíjjal, s nem voltam hajlandó huszonhat évesen galamb-, pala-, grafit-, por-, diplomata-, közép- és egyéb szürke öltönyt hordani lilás-vörös-bordós-barnás-pirosas-rozsdaszínű nyakkendővel. Közvetlen főnökeim törölmetszve tudták, hogy szabványosan mi a szép, helyes és pártszerű. Majd megtudják később e sorok olvasói is!

Óvatosabb lettem, régi aktákkal a kezemben császalkáltam a tárcánál, s ha főnököt láttam, azonnal kinyitottam valamelyiket, és bőszen, hangosan elkezdtem magyarázni akár a folyosón, de még a büfében is. A szürke bürokraták között elvéve igen érdekes embereket fedeztem föl, akik eltértek az átlagtól. Ilyen volt Mravik László művészettörténész, a Szovjetunióba hurcolt (elrabolt) magyar múkincsek kutatója, Füzes Endre kandidátus, a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi

Múzeum megálmodója, majdani megteremtője. Közéjük tartozott Erkel Tibor, a Zenei Főosztály vezetője, Erkel Ferenc egyenes ági leszármazottja, Aba-Novák Judit, a világhírű festőművész lánya, Tarnócz Márton, az Egyetemi és Főiskolai Főosztály vezetője, aki hatszáz oldal (nagymonográfia) alatt „nem tudott” publikálni, vagy maga Bíró Zoltán, „civilben” irodalomtörténész, a népi írók és gondolat rangos kutatója. Az általuk vezetett főosztályi belső tájékoztatókra, munkaértekezletekre érdemes volt elmenni, elemzéseiket meghallgatni és főleg megszívlelni. Bíró Zoltán és társai hangsúlyosan és visszatérően a magyar kultúráról, a magyar irodalomról, a magyar képzőművészetről, a magyar muzeológiáról, néprajzról, népművészetről beszéltek (írtak), s nem általában a kultúráról. Nemzeti kultúránkra tette a hangsúlyt maga a miniszter, Pozsgay Imre is, akit rafináltan azzal fűrt több beosztottja (pl. főosztályvezetőm), hogy túl okos. Nyilván főnököm a korábbi sötét alakokat, alkoholistákat, erőszakos balos tahókat jobban szerette, jobban feküdtek neki hosszú pályafutása alatt.

A Nemzetközi Főosztály, amelyet csak „kis Külügy”-ként aposztrofáltak kivagyti vezető káderei, annyira nemzetközi (értsd: internacionalista) volt, hogy a magyar szót nem is használták kollégáim. Ha elengedhetetlenül szükséges volt, akkor budapestit mondtak/írtak helyette, ezzel tartva a merev pártvonalat, Aczél György nevét sűrűn és mindenhatóként emlegetve. Csak egy ország esetében tértek el a pártdogmáktól, és ez Izrael volt, mely állammal akkor nem is tartottunk fenn diplomáciai kapcsolatot. Az arabok kárára még viccelődni is lehetett az NKF-en, próbáltuk volna ezt megtenni szovjet–kínai relációban!

Ilyen légkörben nem is csoda, hogy keresztnevemet két hét alatt elveszítettem. Az új nevem Juhász elvtárs lett. A György törölve, mint a totóban. Ez a gyakorlatban így hangzott: Juhász elvtárs! Ezt ne csináld, azt ne tedd, ez meg tilos, azt meg nem szabad! Üdítő színfolt volt a kommunikációban, hogy Mravik, Füzes, Erkel, Aba-Novák és Bíró Zoltán pár hónap után Gyurinak szólítottak, s ha közösen megbeszéltünk, terveztünk valamit, akkor azt Juhász Gyurival tették, s nem egy NKF-es elvtárrsal.

Minden márciusban beindult a pályázati nagyüzem a Kulturális Minisztériumban a tőkés te-

ületi referatúrán. Ömlöttek be a pályázatok, főleg a slágerországokba és -városokba. Ilyenek voltak elsősorban Bécs, Párizs, Róma, London, München és Nyugat-Berlin, ahova a magyar állami ösztöndíjak szóltak a kéthetéstől az egy-két hónapra át a félévesig. Az ELTE tízszeres túljelentkezése kutyafüle volt ahhoz képest, ami ilyenkor a tárcára zúdult, protekciós ajánlásokkal és telefonhívásokkal fűszerezve. A tényleg nívós szakmai lehetőségek mellett az sem volt mindegy, hogy a nyugati partnerek az államközi szerződések alapján nívós szállást, az adott országon belüli utazásokat és olyan pénzbeli apanázst biztosítottak, amely többhavi magyar fizetésnek felelt meg. A vonat- vagy repülőjegyet a tárca biztosította a magyar művészeknek a balett-táncosoktól a hegedűművészeket át a műfordítókig. Amikor az összesítéseket nézegettem, feltűnt, hogy a „perifériák” esetében, főleg a nyelvismeret hiánya miatt, maradt egy-két üres hely. Portugáliába, Görögországba, de még Mexikóba is ki lehetett (volna) jutni egy „kis segítséggel”. Ekkor kezdtem el manipulálni, módosítani a pályázatokat a „resztili helyek” irányába, újrapályáztatás helyett. Úgy döntöttem, magyar írók, költők, műfordítók és irodalomtörténészek javára komponálom át a célországokat. Bianco pályázati úrlappal tele volt az íróasztalom, pecsét és csinos titkárnő is volt bőven az osztályokon. Csak a szakmai ajánlásokat kellett „módosítani”, amit az irodalmi osztályon dolgozó, beavatott haverjaim tettek meg, kis rábeszélésre. A többit én intéztem. A legnehezebb dolog a vezetői aláírásokkal volt. Az aktákat (teljesen szabálytalanul) kézben vittem Bíró Zoltánhoz, ő csodálkozott is, hogy ilyen fontos anyagok nem a belső postával (aláíró tömbbel) érkeznek. De én rögtön magam ellen vallottam: „adminisztrációs hiba”, „kicsúsztam az időből”, „rosszul soroltam be”, „téves újrajelentkezés”, stb. Ez hatott, és mégiscsak irodalmárok juthattak lehetőséghez, mert kérdő tekintettel ugyan és sűrű fejcsóválások közepette Bíró Zoltán kiírt, kalligrafikus írásával záradékolta és aláírta a papírokat. Ezután becsempészttem ezeket a többi közé, ahol már besimultak a rendszerbe, és főnökeim aláírásával már mehetett is az Örömmel értesítjük... kezdetű levél a pályázóknak. Arra kértem barátaimat, gyorsan és diszkréten értesítsék a művész urakat a turpisságról,

nehogy berohanjon valamelyik a minisztériumba, hogy nem Athénba akart menni, hanem Rómába, vagy mi ez a Lisszabon London helyett. Több író, költőt, műfordítót juttattunk ki így Nyugatra, reklamáció nélkül. Egy kivétellel soha nem bántam meg, amit tettem. (K. Gy., aki portugál utat köszönhet nekem, párját ritkító, aljas-mocskos cikkben támadott meg a Magyar Nemzetben már jóval a rendszerváltás után egy Jugoszláviáról szóló cikksorozatomban.) Főnökeim sejtették, miben sántikálok, de hallgatólagosan tudomásul vették és elfogadták vulgármarxista érveimet: sokba kerül az új kiírás, kicsúszunk az időből, fölösleges kritikát kaphatunk főntről, néán még magától Aczéltól stb., hittem én.

Minden hír igaz, csak nem mindegyik realizálódik, tartja a pesti mondás. Hát ez realizálódott: 1980 nyarán (ismét) összevonták a Kulturális és az Oktatási Minisztériumot, s Művelődésügyi lett. Ez az összevonási-szétválasztási folyamat négy-öt évenként azóta is tart, csak az elnevezések lesznek egyre kacifántosabbak. A hatemeletes épületben olyan osztályharc (polgárháború) indult meg, amelyet kizárólag a latin mondással lehet meghatározni: „Bellum omnium contra omnes”, kis kiegészítéssel: „Mindenkinek ellen” – a saját helyemért, státusomért. A kulturális tárcán eluralkodott egy furcsa győzelmi mámor az oktatási fölött, mert Pozsgay Imre lett az „összevont” miniszter. Magam nem nyugtalankodtam friss kinevezésemmel és a vadonatúj feladattal, ami az volt, hogy fordítsam, illetve fordíttassam le világnyelvekre és a szomszédos országok nyelvére a minisztérium új nevét. Éppen az „-ügyi”-vel bajlódtam, mert minden nyelvben van oktatás, kultúra, művelődés szó, de ennél az „-ügyi”-nél lehetetlenebb, áthallásos nyelvi alakzat (kapcsolódó utótag) nem létezik. Kínomban már az Akadémiát hívtam, amikor engem is hívatott egy alkalmi grémium. A vezetői triumvirátus így állt föl: főosztályvezető és helyettese, valamint a párttitkár. Utóbbiról annyit érdemes tudni, hogy mint szocialista osztályvezető, minden reggel kiszignálta az aktákat a területi referensekre, majd S. P. újságot olvasott egész nap – harminc évig. Rövid közlendőjük, amit állva kellett végighallgatnom, az volt, hogy bár munkámmal kapcsolatban semmilyen szakmai kifogás nem merült föl, arra a továbbiakban nem tartanak igényt,

és egy hónapom van álláskeresésre. A két másik vezető, Boros Róbert és Tuka József annotált nacionáléja – a Hódmezővásárhelyi Emlékközpont szigorúan titkos tiszt honlapja (2011) alapján – azonban jóval érdekesebb!

Boros Róbert dr. (a. n.: Lóbl Róza) 1929. 03. 30. Budapest, SzT-szám: „47”; E-4.

1945-től MKP-tag, 1948-tól párttitkár, 1949-től Külügyminisztérium, állomáshely: Belgrád, ahonnan kiutasították. 1951–56 Moszkvai Nagykövetség; pártbizalmi. 1956 után munkásőr, MSZMP szervezőtitkár.

Fedőmunkahely: Kulturális Minisztérium, Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya, fő o.-vezető.

Terület: Minisztériumok preventív védelme, (ahol): „Főleg irodalmi-könyvkiadási területen rendelkezik jó lehetőségekkel. Különösen hasznos tevékenységet folytat kiutazó személyek eligazítása, utijelentések készíttetése, operatív realizálások, emigrációs szervek, személyek esetében.”

Rendfokozat: Főhadnagy (1963.)... Alezredes (1980. 10. 01.)

Szolgálati hely: III/III-5. oszt., kiem. főoperatív tiszt, beo.: alo. vez., MA-8 (1988. 10. 1.)

Nyugállomány: 1989. 12. 31. 009/395/1989 parancs alapján

Kitüntetések három alkalommal, 11 csoportfőnöki és miniszterhelyettesi dicséret és jutalom „példamutató teljesítésért”, 1989-ben 10 000 Ft. értékű tárgyjutalom (60. születésnap alkalmából).

Nézzük meg most Boros főelvtárs főelvtárshelyettesét!

Tuka József (a. n.: Fürst Aranka) 1930. 06. 16. Galgahévíz, SZT-szám: E-3; E-17; K-364.

Fedő munkahely: 1960-tól Művelődési (majd Kulturális) Min.; főosztályvezető-helyettes Rendfokozat: Alezredes (1977. 06. 01.)

Szolgálati hely: III/III-4-c. alo., III/-I-10. oszt., III/III-4. oszt. főoperatív tiszt (1975. 10. 01.), III/III-5. oszt.

Nyugállomány: 1988. 08. 23. Kitüntetések: 2 alkalommal, dicséret több alkalommal.

Kivonat szolgálati adatlapjából: „1960-tól a Műv. Min. főov.h. 1971. augusztus 1.-től moszk-

vai állomáshelyén, 1975-től ismét itthon, 1976. augusztus 1.-től új száma E-17. 1987-ben havi illetménye 16.500 Ft. volt”. („Természetesen” a minisztériumi felsővezetői fizetése mellé – megjegyzés: J. Gy., akinek ekkor havi illetménye 1800 Ft.)

Mindketten közvetlen Harangozó Szilveszterhez (Aczél jobb keze) voltak bekötve, neki jelentettek művészekről, tudósokról, minisztériumi vezetőkről, s csak abban bízom, hogy egymásról is 1960 és 1990 között. Hazánk nemzetközi kulturális kapcsolatai és ilyenformán minden „külgügy” ezen két minősített hazaáruoló gazember kezén át „intéződött”. Nesze neked, Bíró Zoltán által idézett magyar irodalom, Erkel Tibor által sűrűn emlegetett Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, Bartók Béla és Kodály Zoltán, Mravik László által kutatót „eltűnt” magyar műkincsek, és sorolhatnám napestig a jó szándékú és naiv, kvalifikált magyar szellemi szegénylegényeket.

Hamar találtam állást, de előtte elbúcsúztam azoktól, akiket akkor sokra tartottam és azóta is sokra tartok. Közülük nem egy volt kollégából a barátom lett. De jócskán vannak olyanok is, akik már örökre távoztak közülünk, legutóbb Füzes Bandi. Utolsónak hagytam Bíró Zoltánt, aki – meglepetésemre – elmondta, hogy az ő sorsa is bizonytalan. Ritkul körülötte a levegő, rossz szag sejt. Ezúttal is igaza volt, pár hónap múlva a „magyar” kultúra Czinegéje (A. Gy.) utolérte, és eltávolítottatta a már „-ügyi” minisztériumból. Bíró Zoltán a PIM (Petőfi Irodalmi Múzeum) megbízott vezetője lett, Aczél megakadályozta főigazgatói kinevezését, és miután megbuktatta Pozsgay Imrét, akit még a magyar művelődés területéről is száműztek, már semmi nem állt a „magyar” kultúra Biszku Bélájának (ua. A. Gy.) útjába, hogy az utcára tegye az egyik legjobb magyar irodalomtörténészt, Bíró Zoltánt. Ekkor veszítettem szem elől Bíró Zoltánt, de a '80-as évek első harmadának végétől viszont egyre többet hallottam. Ez a méretes képzavar úgy érthető meg, hogy Bíró Zoltán neve egyre többet hangozott el a Szabad Európa Rádióban, főleg 1985 (Monori találkozó) után, amelyet én Ljubljánában, ahol egyetemi magyar lektorként dolgoztam, nyugodtan hallgattam, ott nem recsegett, nem „mászott el”, mert nem zavarták. Föltűnt, hogy ekkortól új ne-

vekkel bővült a SZER magyarországi repertoárja és a kis kedvencek (a mára destruktív szektává váló, akkor önmagát demokratikus ellenzékként aposztrofáló, majdani szadesz-kör prominensei, burkoltan Aczél védenecsei) mellé-közé új nevek kerültek, csúsztak be. Ilyenek, mint Csoóri Sándor, Sára Sándor, Czine Mihály, Ilija Mihály, Kósa Ferenc, Für Lajos, Fekete Gyula, Csurka István, Bíró Zoltán és Lezsák Sándor. Túl nagy teret nem kaptak, de azt még a süket is hallotta, hogy ők nem a Galamb utca „madarai”, hanem a népi, harmadik utas, plebejus kiütkeresők gondolatainak aktualizált hírnökei, tolmácsolói. Az is látszott (hallatszott), hogy egyre szervezettebbek, egyre sűrűbben találkoznak, s centrumukban egy olyan ember áll, aki össze tudja fogni ezt a kissé bohém művész-tudós, alapvetően nem politikus alkatú, de hazája iránt annál elkötelezettebb bölcsész társaságot, s ő nem más, mint Bíró Zoltán.

Arról, hogy Hunniában, pontosan Lakitelken valami készül, két „irányból” is értesültem '87 szeptemberének elején. Az egyik hírnök Csoóri Sándor volt, akit apám révén gyerekkorom óta ismertem filmes „táborával” (Sára Sándor, Kósa Ferenc és az elhunyt Gaál István) együtt. A másik hírhozó családi barátunk, Nagy Gáspár költő volt. Magán a konferencián nem tudtam részt venni, mert éppen aznap, szeptember 27-én (pót)vizsgáztattam a ljubljánai egyetemen. Ezt a „lógást” '88/89-ben igyekeztem pótolni, s az MDF majdnem minden nyilvános rendezvényére eljártam a Jurta Színházról a Selyemgombolyítóig. Később párszor a csóró Ó utcai barakkban is megfordultam. Ezt a felvonulási épületet ma is túlzás székháznak nevezni. Már írtam is a Bíró Zoltán szerkesztette *Hitelbe*, hogy Jugoszláviában is készül „valami”.

Ezekon az előbb említett MDF-esteken értettem meg, hallgatva Bíró Zoltánt, Csoórit, Csurkát, Für Lajost, Lezsákot és másokat, hogy mit érezhetett apám '45-től '47-ig, amikor Németh Lászlót, Illyést, Kovács Imrét, Veress Pétert, Tamásit, Bibót és Erdeit hallgatta. Túl az eszmerendszer népben, nemzetben, társadalomban való gondolkodás Veress Péter-i hármas egységének azonosságán még a szégyenletes csóróság-pénztelenség is azonos volt az NPP (Nemzeti Parasztpárt) és az MDF között. De pótolta ezt a hiányt a szellemi

erő, a tenni akarás és az összetartozás érzése. Aki közlőre látta ezt a sereglést, annak egyértelmű, hogy a párttá alakuló mozgalom első, megválasztott vezetője Bíró Zoltán lett, nem is lehetett más. Integráló, dönteni képes személyiség volt, megdönthetetlen érvrendszerrel és szigorral, ami tárgyi tudáson és társadalomismereten alapult. Nem véletlen, hogy az MDF Bíró Zoltán vezetése alatt lett az ország legismertebb, legnagyobb és legnépszerűbb ereje, miközben az agyontámogatott és mediatisztált konkurens csak annyit tudott mondani, hogy: „Kádárnak mennie kell!” Kádár már saját (vezető)elvtársainak is terhes volt, s Gorbacsov '85-ös megjelenésével a Kádárok (Husák, Honecker, Ceaușescu és társaik) kora lejárt. Érdekes módon Aczélról, a korszak (1956–?) Luciferéről egy szava nem volt az ÁVH-s felmenőkkel tüzdelt, olyannyira „antikommunista” legényeknek, akik Soros-ösztöndíjakon és a bajszos Gyuri bácsi által kreált akadémiai és egyetemi állásokban tengődtek, tízből tizenegyen szociológusként, értékelhető művet alig alkotva. Ezt a kontrasztot egy ismert fénykép szemlélteti a legjobban: a fotón a társadalomból kivonuló, „ellenálló” jelszót hirdető, „üldözött” K. György és Sz. Iván valahol a Pilisben elszánt tekintettel néznek a blendébe, mögöttük pedig az új Volkswagen mikrobuzuk áll, akkor, amikor az általuk lenézett, küszködő magyarok nyolc évet vártak... egy Trabantra.

Ebben a vert, vesztes helyzetben az ellenerőnek nem volt más választása, mint a konkurens erő karizmatikus vezetőinek kilövése, levadászása. Itt és ekkor kezdődött annak a repertoárnak a bemutatása, megvalósítása, amelyet paktumok, puccsok, blokádok, személyi háttéralkuk stb. jellemeztek. Rendkívül céltudatosan és hatékonyan. Elsősorban két ember volt útban a hatalom megszerzéséhez vezető úton, Pozsgay Imre és Bíró Zoltán. Előbbit egy hamis premiszákon nyugvó áldemokratikus népszavazással megbuktatták, megakadályozták, hogy a Magyar Köztársaság demokratikusan megválasztott első elnöke legyen. (Nem mellesleg magát a köztársasági elnök közvetlen választását is negligálták.) Bíró Zoltán volt a keményebb dió, mert míg a népszerű Pozsgay pártjában majdnem magányos harcos volt, addig Bíró mögött egy igen erős, az úgynevezett lakitelki csapat, az MDF

alapítói álltak, erős társadalmi beágyazottsággal és szimpátiával '89 őszén. És ekkor, alig láthatóan, de érzékelhetően elkezdődött egy furcsa folyamat, amely egy bővülő-szerveződő új mozgalom-párt esetében még természetesnek is nevezhető (lenne). Ismeretlen és alapvetően más mentalitású emberek kezdtek föltünedezni a vezetőség környékén, majd a párt vezetőségében, elnökségében, képviselőtársaságában, akiket korábban a mozgalom környékén sem láttunk, s folyamatosan kerültek előtérbe, meghatározó szerepkörbe. Változott a hangnem, romlott az alapemberek közötti viszony, megszűnt az összhang. Janus-arcú lett az attitűd. Bíró Zoltán egyet, kettőt, majd hármát hátr lépett, fokozatosan húzódott vissza az első vonalból, szerényen és elegánsan, s tünedeztek el a közvetlen munkatársai és barátai is. A Déli pályaudvarra már úgy érkezett be az MDF vonata, hogy akik Kelenföldön szálltak föl, úgy szálltak le, mintha Nagykanizsán ők fűtötték volna be a mozdonyt. Mire a párt '90 tavaszán megnyerte az első szabad választást, már csak hírmondónak maradt alapító atya a kormányban (Für Lajos). Eltűntek a sátorverők, Csoóri Sándortól Lezsákig szinte mindenki. Bíró Zoltán ugyan szerkesztette a *Hitelt*, mi meg vittük a cikkeket, tanulmányokat, esszéket. Így a lap sikeres, tartalmas lett, mert bőven akadt izgalmas téma az elmúlt negyven év után. De azt látni, hallani lehetett, hogy egyre többen hagyják el a győzteseket, lépnek hátra és ki a „nyugodt erőből”, amely belül messze nem volt olyan nyugodt. Bíró semmilyen „hivatalos” szerepet nem vállalt, nem lett képviselő, miniszter, nagykövet, vezető intézmény első embere. Mások, őt megtagadva – a helyes kifejezés: elárulva – szépen és különböző stáriumokért belesimultak az új struktúrába, létrehozván a politikai eklektikát, földadva a korábbi értékeket, célokat, hitet és főleg elveket. Egy-másfél év alatt csak a cégér maradt meg, de a boltban már mást árultak. Volt, aki látta ezt, volt, aki csak érezte, hogy nagyon nem stimmel itt valami, miközben kívülről jöttek-záporoztak az ütések övön fölül (önkormányzati választások) és övön alul (taxisblokádk) egyaránt.

A politológiai szakirodalom, ha egyáltalán van ilyen, Németh Miklós távozását a közéletből tartja a legelegánsabbnak. Ez egy kapitális tévedés, mert őt szabályosan megvette az EBRD. Erre

maga Németh utalt többször, majd életrajzi kötetében le is írta, diszkréten ugyan, hogy olyan fizetést ajánlottak a londoni munkahelyhez járó (családi) bónuszokkal együtt, amit képtelenség lett volna visszautasítani. Nem is tette. Bíró Zoltánt nem lehetett megvenni, privatizálhatatlan volt anyagi és szellemi értelemben is egyaránt, és rendelkezett tisztességes „szakmával”. Mint irodalomtörténész tanított, akkor már Szegeden, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola magyar tanszékén. Bizonyos hírek szerint hosszú és tartalmas tanári pályája alatt mindössze egyszer maradt el órája, mert Moammer el-Kadhafi föltartotta személyes találkozásuk alkalmával Tripoliban, s így egy géppel később ért haza.

Viszont nemcsak a fizikai idő telt-szaladt a '90-es évek elején, hanem a politikai is, s fogyott a becsület meg a maradék jellem. Apadt szépen az állami vagyon, a társadalmi folyamatok egészségtelen irányba (licitáló magyar paraszt, multi-rabszolga-proli, szadeszos média, liberális tudomány és felsőoktatás stb.) haladtak, miközben Milovan Đilas-i értelemben szépen épült ki az „Új osztály”. A kinevezett nómenklatúra és a privatizátor gárda „Nova Klasá”-ba olvadt össze balról jobbra és jobbról balra. Voltak azonban, nem túl sokan ugyan, akik nem árulták el Pozsgay Imrét és Bíró Zoltánt sem, s ezek az emberek egyre sűrűbben kezdtek el találkozni, beszélgetni, tervezni, elemezni, fölmérni, és a semmiből, pénztelenül 1993-ban előbújt az NDSZ (Nemzeti Demokrata Szövetség). Alapító tagként ekkor lettem mindkettőjük közvetlen munkatársa. Lakásunk is többször volt megbeszélések színhelye, és munkahelyem is „segített”. Párttá alakulásunk utáni státusunk kísértetiesen hasonlított Lengyelország 1939. szeptember elejei helyzetére: egyformán támadtak bennünket veszettül jobbról és balról is. 1996-ig bírtuk, akkor anyagiak híján jött el a vég, befejeztük. Pozsgay is a tanításba „menekült”, Bíró Zoltán meg abba sem hagyta. Ezután is találkoztunk, főleg olyan nemzeti rendezvényeken, mint a TF-estek, a Kossuth Klub rendezvényei, könyvbemutatók, vidéki '56-os megemlékezések és sajnos egyre többet régi barátaink temetése alkalmából. Időnként le-leültünk egy kávéra vagy egy pohár borra, dedikáltunk egymásnak egy-egy könyvet, s elmondtuk, ki kiről mit tud. Különös melankóliát adott ennek

az időszaknak „Demszky Budapestje”, amely főváros volt ugyan, de hogy melyik országé, az kérdéses volt, mert román zászlók lengtek a főutakon és világszép Duna-hídjainkon egyaránt, tobzódott a talmi multikulti, ordított a bulvár- és celebvilág. És mivel a helyzet koszosabbnak, undorítóbbnak és végeláthatatlanabbnak látszott, mint a Kádár-korszak, magam ismét a Balkán irányába tájékozódtam, ott legalább „értelme van a dolgoknak”. A szétrobbant Jugoszlávia helyén sajátos nemzetállamok jöttek létre a modern Szlovéniától a kortárs törzsi társadalmakig, mint például Montenegró vagy Koszovó. Nekem Szlavónia fővárosa, Eszék, az Eszéki Egyetem Idegen Nyelvi Tanszéke „jutott”, ahova vittem magammal „Bíró Zoltánt”. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a magyar irodalmat Bíró Zoltán (dedikált) kötetéből tanítottam öt évig. A 2001-ben megjelent *Két nemzedék* című, *A magyar irodalom két nagy nemzedéke a 20. században* alcímű, mára általam „ronggyá olvasott”, kijegyzetelt és több tanulmányomban is idézett kötete képezte egyetemi előadásaim és szemináriumaim gerincét, alapját Adytól Móriczig és Radnóti Miklóstól Németh Lászlóig. Kincs volt ez a tankönyv, nagy ívű, de egységes irodalomszemléletével és mögöttes társadalomtörténeti korrajzával egyetemben. Hosszú és mindig a délszláv térséghez kötődő tanári pályámon ilyen tömör, de mégis világos, korszakos összefoglalóval mindössze eggyel találkoztam, néhai pécsi professzorom, Polányi Imre tollából *Az ókori világ története* címmel. Bíró Zoltán egyetemi tankönyvét még a bolognai rendszer sem tudta szétverni, mely angol-szász felsőoktatási modell padlóra küldte mind a magyar, mind a horvát és az európai bölcsész-képzést. Elsősorban azzal, hogy az ezeréves kiforrt egyetemi rendszert először kettétörte, majd atomjaira bomlasztotta. Magam ezt figyelmen kívül hagytam, a Bíró-kötet belső koherenciájára építettem, s nem formáltam világhírű íróinkból, költőinkből legókockákat és paneleket. Végzős nyelvészhallgatóimmal is ezt használtuk, mert mai nyelvünket is Adynak és József Attilának köszönhetjük, a népi írók csiszolásában.

2006 augusztusában a későbbi *Elment az őszöd* c. dokumentumfilm főszereplője (Gy. F.) atombombát dobott a horvátországi magyarság drávaszögi-szlavóniai részére. Hat hét alatt

puccsszerűen bezáratta a létfontosságú és jól működő Eszéki Magyar Főkonzulátust, amely a vérkeringését pumpálta a közel évtizedes (1991–1998) háború (szerb megszállás) által meggyötört terület magyarságának. Közelgő nemzeti ünnepünk (október 23.) előtt konzulátusi szervezés híján rangos-nívós magyarországi előadó nélkül maradtunk. Ekkor azonnal megkerestem Pozsgay Imrét, és felkértem, hogy szólaljon fel a rendezvényeken. Pélmonostoron a Magyar Házban, majd Eszéken, két helyen beszélt egyetemes forradalmunkról, és még „belepréseltük” a legtöbbet szenvedett Vukovárt is. Hogy ez az utolsó pillanatig történő „hazardírozás” többé ne fordulhasson elő, már késő ősszel egyeztettük Bíró Zoltánnal, hogy március 15-én Csúzán ő tartja az ünnepi beszédet. 2007 telén azonban fölhívott telefonon, hogy rövid időn belül olyan műtét vár rá, aminek a kimenetele is bizonytalan, de az orvosok biztatják. Megdöbbsentem. De Bíró Zoltánt nemcsak a közeli és távoli barátai, tisztelői szeretik, hanem az égiek is, mert nyárra már a régi volt, s folytathattuk a találkozókat, beszélgetéseket, és már újabb konferenciákat, előadóesteket terveztünk. Éppen a Parlamentben tartandó reprezentatív Kovács Imre megemlékezést készítettük elő közösen három éve, amikor Domonkos Lacival üzentem meg Bíró Zoltán, hogy együtt szeretne beszélni velünk. Mi, Lacival évtizedek óta olyan viszonyban vagyunk, mint mondjuk Bíró Zoltán Lezsák Sándorral. E találkozás alkalmával tájékoztatott bennünket, hogy vezetésével megalakul a Retörki (Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archivum), s munkatársként számítna ránk is. Köpni-nyelni nem tudtunk, talán mekegtünk valami – persze – igenfélét, de alig-alig fogtuk föl, hogy újra együtt fogunk dolgozni. Zoli hamar befejezte korrepetálásunkat, és elsietett a budai Angelika eszpresszóból, „komolyabb emberekkel” kellett még találkoznia intézeti ügyekben. Lacival úgy „emésztgettük” a váratlan hírt, hogy bedobtunk néhány toniknak álcázott fröccsöt.

Bíró Zoltán úgy hozta létre az intézetet, hogy menetből támadtunk. Engem a Római Magyar Akadémián ért utol telefonon, hogy kész a szerződése, és gondolkozzak a hosszú távú és éves kutatási tervemen, s ezt kéri havi bontásban, valamint a teljes publikációs listámat és a

folyamatban lévő „irományaim” témajegyzékét, amúgy meg jó pihenést és városnézést kíván. Pontosan olyan volt, mint bő harminc évvel ezelőtt a Kulturális Minisztériumban: a munkában nincs lazálás, nincs haverkodás. Van viszont szoros határidő, alapos elmélyülés és kötelező kontroll. Már fölálltak a kutatócsoportok, megjelentek a Retörki-kötetek, tartottuk a nemzetközi konferenciákat a rendszerváltásokról, amikor előálltam a farbával, amely eddigi teljes tevékenységem szintézisét jelenthetné.

– Mi lenne az, Gyuri? – kérdezte a főigazgató úr.

– Egy teljes autonómiatervezet a Délvidékre – válaszoltam.

Bíró Zoltán ezúttal sem tagadta meg magát, hat-nyolc oldalas szinopszist kért, majd belső tudományos értekezletet hívott össze, s így indulhatott meg a kutatás, földolgozás tematikus vezetői felügyelet mellett, a nyilvánosság bevonása nélkül. Másfél év alatt készültem el, miközben a főigazgató minden részanyagot átnézett, archivált és a munka befejezése után a teljes intézeti kutatógárda előtt kellett „védenem” *A Tisza-menti Magyar Autonóm Körzet – Szerbia* c. esszé-tanulmányomat – zöld lámpát kapott. Mérsékeltlen dagadó kebellem tekintetem főigazgatómra és „művemre”. Bíró Zoltán azonban Bíró Zoltán, s azonnal közölte, hogy: no jó, eddig rendben, de most megnézetjük két kvalifikált történész-kisebbségkutató szakértővel (Prof. dr. Izsák Lajossal és Prof. dr. Botlik Józseffel). Anynyi engedményt tett, mert ez nála annak számít, hogy munkám másodpéldányát személyesen adhattam át Izsák professzor úrnak, mivel egy utcában lakunk.

Az ELTE Történettudományi Intézetének volt igazgatója, nyugalmazott tanszékvezető egyetemi tanár ránézett az anyagra, elolvasta a címet, belelapozott, megállt az autonóm terület térképénél, és csak ennyit mondott: „Széles válla van a kisembernek, hogy egyáltalán ilyen kutatást megtehettek. Nagyon vigyázzatok rá!”

Vigyázzunk! És ebbe a vigyázásba, tisztelet- és szeretetteljes óvásba, barátságba bele kell férnie egy születésnap koccintásnak, ölelésnek és kézszorításnak.

Isten éltesen, Tanár Úr! Boldog születésnapot, Zoli!

A „hetekre” emlékezem

Egysoros

A kertben két összeragadt bodobácsban láttam meg álmaimat

Kétsoros

Hajnalonta megkopaszult, szomorú fák között bolyongok;
Az avarban nem hallani a mögöttem járók lépte-hangját...

Háromsoros

Az énekes, ha hangját veszti,
Befelé, kezd énekelni...
Soha nem látott közönség előtt...

Négyesoros

Ha nem tudnád ordashad vesz körül
Már letaposták virágaidat
Tudnak szemed fényéből olvasni
legyen hát tükre elszánt lelkednek....

Ötsoros

Hallgatunk, s kerülgetjük a köpéseket.
A *sorsszerűség* vámpírjai nyugtatgatnak.
Hiszünk nekik, és nem halljuk az őseink
dübörgő szavait sem, a jajokat –
Az első sor meg csak fogy, gyengül...

Hatsoros

Nekem a kérés nem szégyen
hatalmas, fényes piros
almába beleharapni;
Roppanjon friss húsa,
fröcsögjön ízes nedve;
Uram, csak ezt kérem!

Hétsoros

Vajon mit hoz ez az esztendő,
Amikor lezárul hét évtized?
Miféle emlékek sora ékesíti?
Vagy szürke köd fedi el fáimat?
Az utat szegélyező, hú tanúkat?

Hátrafelé oly tiszta minden...
Előre? Kezek a kezemben...

Egyszer csak...

...úgy éreztem, mintha
járna mögöttem valaki.
Néha van úgy, hogy
az ember nem hall, csak
érez valamit. Izgatót...

Mentem tovább, csodálkozva,
hogy lehalkítom a lépteimet.
Figyeltem. Furcsa, csobogás-
féle zaj hallatszott...

Körülnéztem, nem volt mellettem,
előttem senki. Csend...
Csak távoli, különös,
s egyre erősödő csobogás.

Ismeretlen izgatottságot éreztem,
amikor lépteket is hallottam.

A titokzatos követő
hamar a nyomomba ért.
Már egészen közel volt,
erre mondják, hogy „a tarkómon
éreztem leheletét.”
Nem néztem hátra, mint aki fél...

Hirtelen lépett mellém,
megérintette a kezemet.
Aztán megfogta!
Hideg, nyirkos, csontos
kéz volt. Megborzongtam,

és úgy éreztem, ő *mosolyog*.
Egyre gyorsabban mentünk,
izzadtam, s fázni kezdtem
a vacogtató szélről.

El akarta engedni a kezem,
talán, hogy átöleljen; furcsa, én
nem engedtem... inkább próbáltam
lassítani lépteinket.

Sötétedett. Oldalról láttam
vakító fehér öltözetét.
Már fáj a kezem a szorítástól;
lehunytam a szemem.
Talán imádkoztam is...

Egészen közel hajolt, mintha
súgni akart volna valamit;
nemcsak keze, lehelete is
hideg, ismeretlen volt.

Váratlanul a távolban gyenge
fény villant, majd erősödött.
Különös erőt éreztem...
Ő mintha elbizonytalanodott volna,
remegve közelebb hajolt, s ekkor
kirántottam a kezéből kezemet –

Előre dőlt, mint aki
egyensúlyát veszti –
szembe fordultunk egymással,
Újra mosolyogni próbált, de
valami csodálkozó vigyor ült
az arcán – és halottfehér volt.
Csak nagy szemei feketéllettek.

Kinyújtotta felém a kezét...
mintha egy különös, furcsa, éles
tárgy lett volna benne.
Aztán váratlanul hátat fordított;
kivillant vékony, fehér lába,
s amikor följebb húzta
ruháját, hogy könnyítsen
merev járásán, *belerúgtam
csupa-csont valagába*.
Csak úgy csattant...

Annyira, hogy belefájdult a lábam.
Eliszkolt egy szemvillanás alatt,
ahogy mondják, kámforrá vált...
Azóta is fáj a lábam –
és egy kicsit bicegek.

Himnusz – unokáimnak

Mintha nyári zápor
után hevernék
párálló rét varázsos
víg virágai között...

csöndjünkben s boldog
csigák titkai közt
pihentetném zavart
telerajzolt arcomat

táncra hívó fáim
csillogó ágain reszketnék
mint anyám ölében –
testemtől szabadultan

amikor szavaitok itt
nyargalásznak köröttem
és ringatnak ama

álnok zsarnoki
énekkal közeledő
ladik csobogása helyett

kis szívetek örök
dalával – ifjúvá
tett szívemben

Magyar hőseink örök dicsősége:

Nándorfehérvár, 1456

A nándorfehérvári diadalt megörökítő dombormű a Hősök terén lévő Hunyadi-szobor alatt

Nándorfehérvár magyar hőseinek, Hunyadi Jánosnak és vitéz seregének dicsőséges győzelmét ünnepelte 560 esztendővel ezelőtt, 1456-ban egész Magyarország és a korabeli Európa. Erre emlékeztet napjainkban is mindenkit a keresztény világban a déli harangszó.

A szultán világhódító serege 1456. július 4-én vette ostrom alá Nándorfehérvárt. A magyar vitézek Szilágyi Mihály vezetésével védték a magyar várat a több mint tízszeres túlerőben lévő ostromlók ellen. Hunyadi János csapatai és a magyar naszádosok július 14-én sikerrel szálltak szembe a dunai török hajózárral: sikerült felgyújtaniuk a jelentős számbeli és haditechnikai fölényben lévő (vasláncokkal összekötött) török hajókat. Hunyadi magyar serege ekként csatla-

kozott a Szilágyi Mihály vezette várvédőkhöz. Július 21-én hatalmas támadást indított a kor legkiválóbb ágyúival és tüzérségével rendelkező szultáni haderő, ám ezt sikerrel verték vissza a magyar vitézek. Július 22-én a várvédők megsegítésére összegyűlt (nagy részt pásztorokból és parasztokból álló) magyar keresztiesek harcba bocsátkoztak az ostromló török erőkkel: Hunyadi János azonnal meglátta az ebben rejlő lehetőséget, és rohamra vezette a páncélos lovas vitézeit. Hunyadi kitört a várból, haderejével lerohanta a támadásra nem számító ellenség ágyúállásait, és a frissiben elfoglalt török ágyúk tüzerejét is felhasználva legyőzte az ostromló török sereget. A szultáni testőrség sem tudta visszafoglalni az ágyúállásokat. A csatában egy magyar íjász

nyila combon találta a szultánt, és ő eszméletét veszítette. A török sereg megfutott Nándorfehérvár alól. Hunyadi János diadala teljes volt: a korabeli Európa csodálattal adózott a magyar vitézség előtt!

Európa XV. századi keresztény világának legdicsőségesebb hőse volt a magyar Hunyadi János: 560 esztendővel ezelőtt csodával határos módon sikerült a szultán által vezetett haderővel szemben megvédenie Nándorfehérvárt.

Ez a magyar dicsőség annak fényében külön is kiemelendő, hogy három esztendővel korábban, 1453-ban a világhódító török sereg elfoglalta a 11 évszázadon át folyamatosan épített és ezáltal remekül megerősített falakkal rendelkező Konstantinápolyt, a Keletrómai Birodalom fővárosát, ami a középkori görög államiság végét jelentette.

A hódító ezután Magyarországot vette célba: Nándorfehérvár hős magyar védői 1456-ban nemcsak a hazát védték meg, hanem egész Európát!

Hunyadi János évtizedeken át rendíthetetlen elszántsággal és hadművészeti tudással küzdött a haza védelméért. Sőt, az egész keresztény világ fennmaradásáért, és ebbe természetesen beleértendő a XV. századi Görögország is. Érdeemes e század magyar honvédő harcait a korabeli és a korábbi évszázadok történeti összefüggéseinek tükrében is értelmezni, mert a kereszténység megvédelem érdekében Magyarország olyan kiemelkedő teljesítményt fejtett ki, amely a korabeli Európában köztudott és igen elismert volt.

I. A „Peloponnészosz félsziget védelmére” épített „görögországi fal” (1418)

A középkori magyar–görög kapcsolatok vonatkozásában érdemes megemlíteni, hogy a török hódítás korában létezett egy „görögországi fal” a „Peloponnészosz félsziget védelmére”, erről egy 1418-ban kelt oklevél is megemlékezik. „1418. augusztus 27. Genf. V. Márton pápa búcsút engedélyez a törökök ellen a görögországi fal védelmében két évig harcolók vagy a fal építéséhez hozzájárulók, valamint a Szentföldre zarándokolók számára. [...] A Peloponnészosz félsziget védelmére Korinthosznál épült hatmér-

földes fal.” (1) (A Peloponnészosz Görögország legdélibb félszigete: a szárazfölddel a korinthoszi földszoros köti össze.)

A fenti levél kapcsán indokolt e korszak görög–magyar adalékaira is utalni. „VII. Ince pápa Manuel Paleologus görög császárhoz” 1405. március 25-én írott levelében azt fogalmazta meg, hogy „válasszon ki egy-négy vagy több katolikus főpapot, prelátust, hittudományi mestert vagy másokat, akik önként vállalkoznak, hogy Jeruzsálem, Szicília, Nápoly, Magyarország, Dalmácia, Szlavónia, Szerbia, Valachia, Lodoméria, Bulgária, Rácország, Bosznia királyságaiban és a római birodalom részeiben a támadással fenyegető tatárok és más hitetlenek ellen... hirdessék, buzdítva mindenkit az adakozásra. [...] Mindazoknak, akik vele vagy haderejével személyesen az ellenség ellen vonulnak vagy maguk helyett mást küldenek, teljes bűnbocsánatot biztosít”. (2) E szövegből fontos külön is kiemelni, hogy a pápa is „római birodalom” névvel illeti a korabeli görög császárságot.

Kapitánffy István jelentős megállapításai az alábbiak: a „baszileiosz” volt a bizánci uralkodók hivatalos címe. 629-től „imperator” (császár), majd 812-től „imperator ton Rhomaion” (a római császára) volt a megnevezésük. A bizánci kancellária „sohasem ismerte el egyetlen idegen uralkodó jogigényét sem a római császári címre, s következetesen elutasították, hogy idegen udvarok a bizánci uralkodót görög vagy konstantinápolyi császárnak címezzék”. (3) Ez az ókori hagyományból fakadó középkori hatalmi és politikai szempontú álláspont volt, amely jól mutatja a korabeli Konstantinápoly történelmi gyökerű öntudatát, küldetésstudatát.

Nyugat-Európa nem nyújtott katonai segítséget Konstantinápolynak, és ez a közömbösség vezetett ahhoz, hogy a török hadsereg 1453-ban elfoglalta a várost. Magyarország volt az egyetlen, amely évszázadokon át folyamatosan diplomáciai és katonai segítséget nyújtott a görögöknek: 1176-ban került sor először közös görög–magyar hadsereg létrehozására a török hódítás ellen. A Pallas Nagylexikon ezt rögzítette a „Leusták” címszó alatt: „Leusták (Leustachius, Eustachius), erdélyi vajda volt III. Béla (1173–1196) idejében”, és 1176-ban „Ombod bánnal együtt ő vezette Kis-Ázsiába azt a magyar sere-

Hunyadi János szobra Esztergomban
(a bazilika főbejáratától jobbra)

get, melyet III. Béla a törökök ellen Manuel görög császár segítségére küldött, hogy az ikoniumi szultánt, II. Kilids Arszlánt” legyőzze. A szultán „Myriokephalonnál hadait szétverte” a görög–magyar egyesített sereget, és a görög császár „maga is csak bajosan menekülhetett” meg. E „hadjáratban Leustákon kívül kitűntek Lob és Tamás erdélyi vitézek is, kik ezért Doboka vármegyében jószágot kaptak a királytól”.

Bánlaky József *A magyar nemzet hadtörténelme* című könyvében pedig így írt a már említett myriokephaloni csatáról: III. Béla magyar király „1176-ban Ombód horvátországi bán és Leusták erdélyi vajda alatt egy magyar hadat bocsátott a görög császár rendelkezésére, aki azt Kisásziában a törökök elleni harcban használta fel”; ám „a Taurus egyik szorosában Myriokephalonnál a törökök meglepték Mánuel hadát és azt teljesen szétver-

ték”. „Ez alkalommal Mánuel maga is megsebesült, pajzsába 30 nyíl fúródott, de azért mégis keresztülvágta magát. Megszabadulását leginkább két erdélyi magyar vitéznek, Lobnak és Tamásnak köszönhetette, akik jelentékeny jutalomban részesültek kiváló magatartásukért.” (4)

A myriokephaloni csata a magyar–görög nemzetbarátság alapvető hadtörténeti emléke. Évtizedekkel később, az 1259. év szeptemberében sorra kerülő pelagóniai csatában is egy egyesült görög–magyar sereg szállt szembe az epiruszi–frank csapatokkal: e győztes csata utáni hadi helyzet ahhoz vezetett, hogy 1261-ben VIII. (Palaiologosz) Mikhaél visszafoglalta Konstantinápolyt is, és ekkortól 1453-ig a Palaiologosz-dinasztia köréből kerültek ki a görög császárok. A fenti, 1418-ból való adat arra vonatkozóan, hogy egy „görögországi fal” szolgált a „Peloponnészosz félsziget védelmére” azért is jelentős, mert Zsigmond magyar királyként mindent megtett azért, hogy az egységes európai fellépés jegyében megvalósuljon a keresztény katonai összefogás a görög császárság és a görög szertartású kereszténység megvédése érdekében. A veszedelem elhárítása céljából került sor már 1396 szeptemberében a nikápolyi csatára a törökök ellen: az európai lovagsereg vereséget szenvedett, Ilsvai Leusták nádor is fogságba esett. Luxemburgi Zsigmond magyar király hajón Konstantinápolyba menekült, és az ottani tartózkodása alatt II. Manuel bizánci görög császárral számos tárgyalást folytatott. (5)

Zsigmond magyar király e görög kapcsolatrendszer jegyében évtizedeken át törekedett a politikai és katonai megoldásra, és ennek számos okirati bizonyítéka is fennmaradt.

Egy 1420. január 17-én kelt levélben a „görög császár Zsigmondhoz tartó követének, Philanthropinonak” a diplomáciai útjáról esik szó, és arról, hogy „Velençe gályákat ajánlott fel a törökök ellen”. (6) A fenti napon született válaszelevél szerint „Velençe a görög császár követének, Démonioianninak adott válaszában elfogadja a javaslatot, hogy ura közvetíteni fog közte és Zsigmond között, ami a pápához küldött görög követ útján történhetnék”. (7)

1424-ben pedig sor került arra a nagy nemzetközi találkozóra Budán, melyen a görög császár is ott volt. Az 1424. évi budai körmeneten Zsig-

mond király és Borbála királyné társaságában részt vett Mánuel Palaiologosz görög császár és az egész diplomáciai kar, valamint a pápai követ, Castiglione Branda bíboros is. (8) *„Buda fontos nemzetközi találkozók és politikai döntések színhelye. 1424 nyarán VIII. Palaiologos János bizánci társaságos oszmán-ellenes szövetségkereső európai körútja idején nyolc hetet tölt Budán.”* (9)

A fenti korszak viszonyainak megítélése kapcsán érdemes a Pallas Nagylexikon által rögzített adatokra is utalni: *„Palaiologos Manuel, (1391-1425) Zsigmond magyar királlyal együtt harcolt Nikápolynál, (1396) I. Bajazid ellen. Fia, VIII. János (1425-1448)... visszaszerezte a Peloponessos nagy részét a frank lovagoktól.”* A Pallas Nagylexikon ezt is rögzítette a „János. 10.” címszó alatt: *„János VIII.), Palaiologos, bizánci császár (1425-1448), II. Manuel fia. A törökök ellen a nyugati egyházzal való egyesülésben keresett oltalmat. E célból 1437. Olaszországba utazott és jelen volt a IV. Jenő pápa által előbb Ferrarába, később Firenzébe egybehívott zsinaton. A latin és a görög egyház közötti unió tényleg létre jött és 1439. Firenzében ünnepélyesen kihirdettetett; csak hogy János azt a görög papság és saját népének ellenállása miatt nem volt képes végrehajtani.”*

Az 1444. évi várnai csatában a görögségért is harcoló dicsőséges Hunyadi János hadvezér fia, Mátyás volt az utolsó, hatalma teljében lévő magyar király, aki a görögök megsegítése céljából diplomáciai tevékenységet folytatott. Jó példa erre, hogy 1489-ben Hunyadi Mátyás király fogadta III. Gergely jeruzsálemi görög pátriárkát: a céljuk az volt, hogy a szírekkel összefogva megtámadják a törököket. Ennek a tárgyalásnak a jelentőségét igazolja, hogy éppen ezen a napon érkezett a magyar király udvarába a peloponnészoszi görög uralkodó, Andreasz Palaiologosz is. (10) Mátyás király 1490-ben hunyt el: tervei nem valósulhattak meg.

II. Hunyadi János értékelése a görög történetírás világában

Dimitriosz Hadzisz személye napjainkban is meghatározó jelentőségű a mai magyarországi görögök körében. Az ő nevéhez fűződik *Az új-görög irodalom kistükre* (Bp., 1971.) című kötet,

amely különösen fontos és jelentős alkotás a magyar–görög művelődéstörténeti kapcsolatokban. Dimitriosz Hadzisz válogatta a mű tartalmát, ő állította össze a képanyagot, valamint a bevezetőt és az ismertető szöveget is ő írta.

E körben a középkori magyar–görög kapcsolatrendszer jegyében indokolt megemlíteni az alábbi emléket: *Thrénosz a várnai csatáról* címmel található az említett könyvben egy különleges görög alkotás a XV. századból, mely méltán került be a kötetbe Dimitriosz Hadzisz révén. *„Két kézirat őrizte meg, közöttük csak néhány eltérés található. Az egyik kézíraton a szerző neve Zotikosz Paraszpondilosz, a másikon – a különben ismeretlen – Jeorgiosz Argiropulosz. Úgy vélik, hogy mindkét kézirat egy közös eredetire megy vissza, amely 1461 előtt keletkezett. [...] Hű fordítása, Pecz Vilmos (1854-1923) egyetemi tanár munkája, 1894-ben jelent meg Budapesten, elemző bevezetés és sok jegyzet kíséretében.”* A *„varnái csata hiteles szemtanúja írta”* le a küzdelem eseményeit: *„az illetékes magyar kutatók általános nézete szerint igen értékes történeti forrás”*. (1) 1444-ben Várnánál Hunyadi János és magyar serege – közöttük a székely haderő – a törökökkel szemben olyan hatalmas küzdelemben vett részt dicsőséges vitézséggel, hogy a görög **Zótikosz Paraszpondülosz** szerint *„[m]inden lélekzet elállott a miatt mi a magyarokkal történt”* Hunyadi János vezérlete alatt a csata során. A fenti görög pap korabeli eposza dicsőítette a magyar Hunyadi Jánost, és ez az európai kultúra egyik legszebb különlegessége. A XIV. és XV. század a görög sors történetben már a végveszély századai, hiszen a török előrenyomulás miatt a görög állam- és egyházlét forgott kockán. Az utolsó reményt ekkoriban Hunyadi János jelentette a görögök számára. Zótikosz Paraszpondülosz 465 soros görög eposza csodálatos jelzőkkel illeti Hunyadi Jánost, akit Nagy Konstantinhoz és Nagy Sándorhoz hasonlít. Ez az eposz egy igazi európai művelődéstörténeti kuriózum! A XV. századi görög szerző *„magasztaló hangon”* írt az 1444. november 10-én zajló várnai csatában harcoló Hunyadi Jánosról: *„sárkánynak”, „uralomra méltónak”, „a görögök fejedelmének”, „a kereszténység ügyéért harcolónak”* nevezte. Vallásos fogalmakkal jellemezte: *„mártírnak a főpapok között”, „apostolnak az*

evangelisták között”, „hitet hirdető hírnöknek” tartotta. Nagy Sándor és Nagy Konstantin mellett a „harmadik a fölötte csodálatra méltó János, a fejedelem”, aki „a kereszténység és a görögség védője” volt. E görög nyelvű kézirat szerint Hunyadi János azért harcolt Várnánál, hogy „a görögök nemzetségét egészen megszabadítsa” a törököktől. Zótikosz Paraszpondülosz így írt: „dicsőítem Jánost, a királyt”. Hunyadi János „igazhitű keresztény és Krisztus kegyeltje”, „fölötte csodálatra méltó és nagy hadvezér”, magyar serege vezetésével harcolt Várnánál. E sorok Hunyadi Jánost tulajdonképpen a görög katonaszentek világába emelték, Szent György és Szent Demeter mellé. A XV. század tekintetében Hunyadi János fölbecsülhetetlen érték a korabeli magyar–görög kapcsolatokban.

Muráti Frigyes *Konstantinápolyi kéziratok Konstantinosz Palaiologosz és Hunyadi János korából* című, görög nyelven 1931-ben kiadott könyvének előszavában az athéni Bizánci Társaság főttkára, dr. F. Koukoulesz az alábbiakat rögzítette: Muráti Frigyes „gazdag görög és magyar történelmi forrásokat, továbbá újabb segédanyagokat felhasználva” írta meg művét, és „nagy előszeretettel nyúlt a *Corpus Bonnensis* szerzőihez, különösképpen *Biborbanszületett Konstantinnak a birodalom kormányzásáról (de cerimoniis)* írt művéhez, valamint *Laonikosz Khalkokondülészhez*”. Murátinak, „a magyar és a görög történelem nagyszerű kutatójának és a lélek kitűnő ismerőjének remek elbeszélői stílusban sikerült leírnia a XV. század heroikus küzdelmét, amelynek során a két nép áldozatot nem sajnálva szállt szembe az Európában terjeszkedő, kereszténységet fenyegető” veszedelemmel. Murátinak mint „Bizánc-barát írónak” a magyar hadvezér és államférfi „Hunyadi iránt táplált mérhetetlen csodálatától megindítva sikerült” az általa megfogalmazott „nemes érzelmet átültetni művének” lapjaira, és ez az „alkotás meggyőződésem szerint kitűnő fogadtatásra fog találni úgy Görögországban, mint Magyarországon, továbbá a két nemzet közötti erős kapcsolatként fog szolgálni”. (2) A Trianon utáni filhellén és hungarofil kapcsolatok világából különösen indokolt kiemelni Muráti Frigyes kutatói tevékenységét, e körben hangsúlyozva – a Hunyadiak kora és görög kapcsolatrendszer számos

összefüggése jegyében – a XV. századra vonatkozó magyar–görög kutatások jelentőségét, melyek tekintetében Nándorfehérvár emlékezete igen lényeges. Muráti Frigyes (azaz Phreiderikos Mourate; Barcarozsnyó, 1856 – 1939, Szeged) a magyar–görög műveltségi kapcsolatrendszer egyik legjelentősebb személyisége volt a XX. század első felében. Görögországban napjainkban is számon tartott szerző. *Hen cheirographon tes Konstantinoupoleos: Chronikon tes Epoches Konstantinou Palaiologou kai Ioannou Hounyadou. Phreiderikos Mourate* (3) című könyve abban a vonatkozásában is lényeges, hogy egy olyan, kiváló történelmi könyvsorozatot megjelentető görög kiadó jelentette meg, amelyet 1899-ben Demetriosz Bikelasz/Vikelasz alapított, amint ez a kiadvány címlapjának tetején is olvasható. Demetriosz Bikelasz/Vikelasz (1835–1908) kiváló újjörög költő, író, műfordító volt: a görög szabadságharcról írt egyik műve magyarul is megjelent. (4) Demetriosz Bikelasz/Vikelasz, azaz Bikélasz Dömötör *Lukisz Larasz* című könyve 1892-ben jelent meg Magyarországon, és Chiosz görögségének sorsát dolgozta föl a görög szabadságharc összefüggéseivel egyetemben. Egy pár évvel későbbi újságcikk ezt rögzítette Demetriosz Bikelasz/Vikelasz írói tevékenységéről és a görög szabadságharc egyik nagyszerű vezéralakjáról: „*Bikelos görög író*” jellemzésében „*Kolokotronisz mindig fényes példája marad Görögország nagy nemzeti törekvéseinek, a régi görög szellem feltámasztásának, azoknak az őskori hősöknek, kikhez... külsőleg is oly igen hasonlított vastag nyakán álló nagy fejjel, sovány arcán mélyen bennülő, kemény tekintetű tüzes szemével, vállára hulló nagy hajával s fekete bajusz fölött emelkedő merész ívezetű orrával*”. (5) Rendkívül jelentős görög filológus volt, aki a Nemzetközi Olimpiai Bizottság első elnökeként meghatározó szerepet játszott az 1896. évi, első újkori olimpia Athénban sorra kerülő megrendezésében. Az 1908-ban Athénban kiadott görög nyelvű önéletírásában megemlékezett a magyarországi görög rokonairól, akik Vikelasz/Bekellasz/Bekella néven a pesti görög közösség jelentős tagjai voltak. 1814-ben alakult meg a görögök titkos szabadságharcos társasága, a Filiki Eteria: Pest-Budán Bekella Miklós (1760–?) gazdag görög kereskedő volt az, aki szervező

tevékenységet vállalt Magyarországon a görög szabadságharc előkészítésében. A Veria városából származó görög Bekella Miklós (Nikolaosz Bekellasz) 1792-től élt Pesten. 1804 és 1820 között a pesti görög iskola igazgatójaként tevékenykedett. (6) A Petőfi téri görög templom karzatán aranybetűs görög feliratban rögzítették érdemeit a görög egyház tagjai. A pesti görög Bikelasz/Bekella–Takiadzisz–Papademosz/Szerviczky családok rokonsági kapcsolatrendszere a magyar–görög nemzetbarátság értékes eleme. Bekella Miklós leányát, Bekella Erzsébetet a görög Takátsy György vette feleségül: e pesti görög Takiadzisz/Takátsy család kapcsolatban állt Georgiosz Laszanisz (Kozani, 1780 – 1870, Athén) görög szabadságharcossal. Georgiosz Laszanisz személye azért fontos, mert 1820 táján Ypszilanti Sándornak (az egyik legelőkelőbb konstantinápolyi fanarióta család sarjának) a segítőtársa, harcostársa volt. 1828-ban Laszanisz Kelet-Görögország főparancsnoka lett, majd 1836 és 1837 között Görögország gazdasági és honvédelmi minisztere. Athénban halt meg 1870-ben. A fent említett pesti görög házaspár, Takátsy György és Bekella Erzsébet leánya, Takátsy Katalin férje a tokaji görög ifjabb Szerviczky György lett: ez utóbbi házaspár unokái, Szerviczky Gabriella (Sátoraljaújhely, 1883 – 1963, Budapest) és dr. Szerviczky György (Sátoraljaújhely, 1891 – 1947, Budapest) jelentős eredményeket értek el a magyar sportvilágban. A fentebb hivatkozott **Nikolaosz/Laonikosz Khalkokondülész** (Athén, 1420-as évek – 1490) kapcsán azt fontos kiemelni, hogy e bizánci görög történetíró előkelő athéni családból származott: Misztrában 1447-ben Pléthón tanítványaként nyelvészetet és filozófiát tanult. Itáliába kerülve a görög irodalmi tudás terjesztője volt. 1480 táján írta meg az *Apodeixis historiön* (Történeti ábrázolás) című 10 kötetes történeti munkáját. Magyarországot és Erdélyt is megemlíti könyvében: név szerint Hunyadi Jánost és fiát, Mátyás királyt külön is kiemeli. Hunyadi János dicsőséges életútja számos magyar történeti és irodalmi műben megörökítésre került. A magyar–görög nemzetbarátság vonatkozásában e körben érdemes Losonczy Tóth Árpád egy olyan írására utalni, melyben rögzítette, hogy **Tanárky János** (1781–1842) „Drámát írt Hunyadi Jánosról”, és „Plutarchos ókori párhuzamos

Hunyadi János szobra a Hősök terén

életrajzainak magyar átültetése” is az ő nevéhez kötődik. Tanárky János kéziratos *Hunyadi János a szendrői várban* című 4 felvonásos eredeti vítézi játékát előadták Kassán 1836. április 17-én. Ez azért érdekes adalék, mert a Tanárky család számos „jeles képviselője vált ismertté, s ki-ki a saját területén jelentékeny gazdasági, szellemi, tudományos és közéleti-politikai teljesítményével gazdagította a nemzetet”. A fentiek kapcsán fontos rögzíteni az alábbi adalékot is: Tanárky Gyula (1815–1880) gazdasági író, szabadságharcos édesapja, Tanárky Mihály (aki egyébként önmagát Tanárky Sándorként nevezte) az alábbi rögzítette *A Tanárky familia* című kéziratóban: a „család Görögországból származott be Somogyba”, ott „Osváth néven szerepelt”. E család „egyik tagja Szigetvárat építette”; és a „házát a falun kívül olyan »söreg«-védőösvénnyel vette körül, mit ott »tonorok«-nak hívtak”; és ebből „származott a Tonorki, majd Tanárky-név”. (7)

III. Görög eposz Hunyadi Jánosról és eredetkutatási szempontok 1851-ben

Mint már említettük, Paraszpondülosz Zótikosz 465 soros görög eposza a katonaszentek sorába emelte Hunyadi Jánost, a hős magyar hadvezért. Gróf Teleki József a Magyar Tudományos Akadémia elnökeként kiváló összegzést tett közzé a magyar Hunyadi János eredetkutatási kérdésköreinek tárgyában, és ebben elsőként ezt fogalmazta meg: „*Hunyadi János eredetét, nemzetségét, még mindig homály fedi, s ennek tökéletes elosztatásához oklevelek és hiteles adatok fogyatkozásában nem is igen lehet reményünk.*” (1) Megítélésem szerint e homály elosztatása céljából érdemes a korábbi évszázadok nemzeti viszonyaira, a Kárpátokon túli magyar határvédelemre, a magyar gyepűrendszerre és a XI–XII. századi magyar–görög határ térségeire vonatkozó adatokat összességükben megvizsgálni, ami során a görög szertartású magyarság történetét különösen nagy súllyal indokolt figyelembe venni. Több szerzőnél is felmerül Hunyadi János „nemzetségének római eredete”. (2) Fontos kitérni a „római” szó jelentéstartalmára: Attila hun király korától Konstantinápoly 1453. évi eleséig Konstantinápoly görög szertartású egyházvilágát is jelentette. Nagy Konsztantinosz római császár alapította meg Konstantinápoly városát 330-ban: a gyakorlatban Konsztantinoupolis, azaz a „Konsztantinosz városa” név terjedt el. A birodalom hivatalos neve egészen 1453-ig Baszileia, azaz a Rómaiak Birodalma, a köznyelvben pedig Rómania volt, melynek jelentése: „Rómaiország”. Konstantinápoly hivatalos neve 1453-ig „*Nea Rómé*”, azaz „Új Róma” volt. A birodalom lakói saját meghatározásuk szerint „*Rómaiói*”, azaz „*rómaiak*” voltak. A konstantinápolyi uralkodókat az „*Imperator Graecorum*” (a görögök császára) címen nevezték meg: területét pedig „*Imperium Graecorum*” (a görögök birodalma), „*Graecia*” (Görögország), „*Terra Graecorum*” (a görögök földje) és az „*Imperium Constantinopolitanus*” („*Konstantinápolyi birodalom*”) névvel illették. A fentiek okán fontos, görög irányba mutató adalék az, mely szerint „*Hunyadi anyja Paleologa Erzsébet lett volna, Bonfinin épül, ki őt görögnek és a császárok nemzetségéből valónak mondja.*” (3) A görög császári Palaiologosz családból való

Erzsébet személye egy, a Hunyadiakkal összefüggésbe hozott XVII. században összeállított családfán is feltüntetésre került. „*Butho Princeps Hunnorum et nobilis Walachicus Uxor Elisabetha Paleologa e uteri Graecorum Imperatorum sanguine oriunda.*” (4) Ez utóbbi mondat további két irányt is kijelöl a Hunyadi-kutatás szempontrendszerének meghatározásában. Az első irány a fentebb említett családfán a görög hölgy férjeként megjelölt „*Butho*” nevezetű személy kapcsán áll fenn, amit azért tartok különösen jelentősnek, mert Hunyadi János édesapja Buthi Vajk volt. Egy érdekes adalék e kérdéskör kapcsán: „*Buthinak, a kruppai várparancsnokának*” a neve is felmerül egy történeti emlékből, mely szerint a gyermek Hunyadi János az ő védelme alatt állt. (5) A XV. századi történetíró Antonio Bonfini Hunyadi János „*atyját Budnak nevezi*”: e név „*az írónknál Buth vagy Buthus, Butho, Buthoe, Voyk Butus, Voik Buthi vagy Vuk Buti, oklevelekben Woyk vagy Wayk nevezet alatt is fordul elő.*” „*Nagyobb kérdés támad ennek nemzetsége felett.*” (6) Megítélésem szerint Buthi Vajk nemzeti gyökerei vonatkozásában a Becse-Gergely nemzetség görög irányba mutató történeti adalékait is indokolt figyelembe venni. Béla herceg (a későbbi III. Béla magyar király) és a Becse-Gergely nemzetség ősei, Becse és Gergely kapcsán az a legfontosabb, hogy „*1164-ben ők kísérték a királyi ifjút*” Konstantinápolyba: „*a görög császári udvarban*” ők voltak Béla herceg „*udvarmesterei vagy nevelői*”. A „*Becse-Gergely nemzetség ágazatain... sűrűn jelennek meg a Becse, Both, Ant, Apa, Gecse, Dezső, Lél, Gegős ősmagyar nevek*”: magyar nemzetség voltak. A Becse-Gergely nemzetség birtokai közé tartoztak a Nagy-Szamos és a Nagy-Küküllő vidékén (többek között) Bód, Bodin, Szekirbatha nevezetű területek is. (7) A gróf Teleki József által fentebb említett névváltozatokban létező Buth nemzetség kapcsán különösen az alábbiakat tartom érdekesnek: „*Saroltának, Szent István hűgának, második férjétől... Bult vagy But nevű unokája volt*”. II. (Vak) Béla magyar király „*egyik hív tiszje Bud nevet viselt*”. A „*XIII. századi Pozsony vármegyei nemesség között előfordul a Buthe név*”. (8) Egy jelentős erdélyi kortárs neve is lényeges adalék a további nemzetségtörténeti kutatásokban. „*Iktári Bethlen Buthi Domokos*” erdélyi vajda volt a XV.

század közepén. (9) Lényeges ez a kérdéskör, mert gróf Teleki József ezt is rögzítette: „*hazánkban egy egész nemzetség létezett Buto vagy Butoe nevezet alatt*”. (10) Megítélésem szerint a magyar Bod/Both/Bud/But nemzetség központi területe lehetett a X. századtól Bodony (Vidin) városa és környéke: innen eredhetett e délvideki település magyar neve. Bodony ezer évvel ezelőtti történelmi jelentősége, különösen a görög szertartású magyarokra vonatkozó adatok okán a X–XIV. századi Ungrovlachia magyar–görög kapcsolatrendszerével összefüggésben is vizsgálendő: ebben a Bod/Both/Bud/But nemzetséget érintő adalékok a legfontosabbak, hiszen Hunyadi János édesapja Buthi Vajk volt. Itt fontos megemlíteni, hogy a székely Örlőc nem egyike a Bod nevet viselte (és egészen a XIX. század közepéig Székely megye létezett Havasalföldön): a Kárpátokon túli magyar határvédelem kapcsán ez fontos adalék a székelyek e térségben megvalósuló katonai szerepe okán. Gróf Teleki József arról is említést tett Buthi Vajk nagybátyja, Magos neve kapcsán, hogy „*volt hajdan hazánkban egy Szente Magos nemzetség*”. (11) Aranka György „*Hunyadi erdélyi magyar nemes származásának legtüzesebb védője, bizonyosan állítja... azt is, hogy ezen Hunyadi Székely nemzetség azon székelyektől veszi eredetét, kiket István király Arad vezérlése alatt Hunyad vármegyébe szállíttatott a határok őrzése végett és akik, mint kenézek*” ezen határvédelem irányítói voltak. (12) Fontos rögzítenem (a római eredetre vonatkozó szerzői véleményekkel összefüggésben is), hogy a középkori magyar–görög kapcsolatrendszer legizgalmasabb vidékét jelentette a „*pascua Romanorum*” területe (jelentése a „*rómaiak legelője*”), amit a „*pastores Romanorum*” (ami „*rómaiak pásztorai*”) fogalommal együtt indokolt értelmezni: megítélésem szerint mind a két görög fogalom a X–XII. századi nagyállattartó és lovasíjász magyar pásztorvilágot jelentette; és a „*pascua Romanorum*” területe azonos a középkori görög krónikákban Ungrovlachia néven nevezett havasalföldi térséggel (a görög vlahosz szó pásztor jelentésű, így a terület magyar neve Magyarpásztorföld). Megítélésem szerint ez kimagaslóan fontos adalék a kérdéskör valódi megközelítése tekintetében. Hunyadi János hadvezéri minősége kulcskérdés a XV.

századi magyar–görög kapcsolatrendszer valódi értelmezésében. Konstantinápoly 1453. évi török ostroma előtt „*magyar–bizánci tárgyalások folytak – ...Hunyadi János részvételével – Bizánc megmentése ügyében*”. (13) A török táborban „*elterjedt a hír, hogy nagy magyar sereg jön az ostromlott Bizánc megsegítésére*”. Hunyadi Jánosban (görögül: „*langos*”) „*testesül meg a birodalmat önként, mindent latba vetve védő eszménye, akinek az utolsó császár még despotési rangot is felajánl a Konstantinápolynak nyújtandó katonai segítségért*”. A görög „*krónikákban szigetként felbukkanó magyar vonatkozású események: Nikápoly, Várna, Nándorfehérvár, Mohács, Buda és Szigetvár azt jelzik, hogy a hellén nemzetudat számára a magyarsággal továbbra is közös kapocs marad a törökök elleni harc*”. (14) Paraszpondülosz Zótikosz görög eposza Hunyadi Jánosról örök értéket képvisel a magyar–görög nemzetbarátsági kapcsolatokban.

Források. I. A „Peloponnészosz félsziget védelmére” épített „görögországi fal” (1418):

(1) Mályusz Elemér – Borsa Iván: *Zsigmondkori oklevéltár VI. (1417–1418)*. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 32. Budapest, 1999. 654. o.; Engel Pál közlése; (2) Mályusz Elemér: *Zsigmondkori oklevéltár II. (1400–1410)*. Első rész (1400–1406). Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok. 3. Budapest, 1956. 448. o.; (3) *Korai magyar történeti lexikon*. (9–14. század). Főszerkesztő Kristó Gyula. Bp., 1994. 84. o.; (4) Bánlaky József: *A magyar nemzet hadtörténelme*. Bp., 1929.; (5) *Magyarország történeti kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig*. Főszerkesztő Benda Kálmán. Bp., 1981. 230., 233., 234. o.; (6) Mályusz Elemér – Borsa Iván: *Zsigmondkori oklevéltár VII. (1419–1420)*. Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok. 37. Budapest, 2001. 301. o.; (7) Mályusz Elemér – Borsa Iván: *Zsigmondkori oklevéltár VII. (1419–1420)*. Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 37. Budapest, 2001. 301. o.; (8) Balanyi György: *Papok és hívek*. In: Domanovszky Sándor: *Magyar művelődéstörténet*.; (9) Ágoston Gábor: *A kezdetektől a török uralom végéig*. Budapest-történet. In.: *Budapesti Negyed. 20–21*. 1998. nyár–ősz. 19. o.; (10) Váralljai

Csocsány Jenő: *A magyar monarchia és az európai reneszánsz*. Pomáz, 2005. 54. o. ;

II. Hunyadi János értékelése a görög történetírás világában: Hunyadi János értékelése Dimitriosz Hadzisz, Zótikosz Paraszpondülosz, Nikolaosz/Laonikosz Khalkokondülész, Muráti Frigyes és Tanárky János írásaiban: (1) *Az újjörög irodalom kistükre*. Válogatta, a bevezetőt és az ismertető szöveget írta, valamint a képanyagot összeállította Dimitriosz Hadzisz. Bp., 1971. 122. o.; (2) Purosz Alexandrosz fordítása, 2015. június 19.; (3) Palaeologus, Emperor of the East Constantinus XIII – WorldCat www.worldcat.org/.../np-constantinus%20xiii,%20palaeo.. letöltve 2015. március 14-én; (4) Dr. Mező Ferenc: *Olympiai kalauz*. Bp., 1936. 43. o.; (5) *Vasárnap Ujság*. 1897. 84. 9. szám. 136. o.; (6) Füves Ödön: Az 1821. évi görög szabadságharc és Magyarország. In: *Századok*. 1973. 107., 109. o.; (7) Losonczy Tóth Árpád: „Egy boldog mennyaszszony levelei.” Győri Tanulmányok Füzetek. Tudományos Közlemények. 2008/13. Győr Megyei Jogú Város Levéltára. Győr, 2008. 24., 25.o.; *A Kossuth-emigráció szolgálatában. Tanárky Gyula naplója (1849–1866)*. Timár Lajosné közreműködésével válogatta, sajtó alá rendezte,

előszóval és jegyzetekkel ellátta Koltay-Kastner Jenő. Bp., 1961. 5. o.;

III. Görög eposz Hunyadi Jánosról és eredetkutatási szempontok 1851-ben: (1) Hunyadi János eredete. Olvasta az Académiában, május 24. 1851. G. Teleki József m. acad. elnök. Töredék a szerzőnek „*Hunyadiak Magyarországon*” című nagyobb munkájából. Pest, 1851. 1. o.; (2) 15. o.; (3) 19. o.; (4) 11. o.; (5) 10. o.; (6) 12. o.; (7) Dr. Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. Bp., 1900. 235., 238., 246. o.; (8) Hunyadi János eredete. Olvasta az Académiában, május 24. 1851. G. teleki József m. acad. elnök. Töredék a szerzőnek „*Hunyadiak Magyarországon*” című nagyobb munkájából. Pest, 1851. 28. o.; (9) 3. o.; (10) 28. o.; (11) 29. o.; (12) 30. o.; (13) Ritoók Zsigmond: Előszó. In: Baán István: *A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai*. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 7. o.; (14) Baán István: *A XIV–XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai*. Összegyűjtötte, fordította és bevezetéssel ellátta Baán István. Bp., 2013. 19., 24., 24–25. o.

Forrás: Wikipedia

A nándorfehérvári diadal emlékköve.

Ide tervezik Hunyadi János szobrának felállítását is. (A szerk. megj.)

„Őseinket felhozád...”

II. rész

A nagyszentmiklósi kincs rovásfeliratai

Bevezető

Már korábban feltételezték, hogy a magyarság Szent István király uralkodása előtt is rendelkezett írásbeliséggel. Olyan írásmóddal, amely a nomád sztyeppei népek sajátossága volt, egyfajta rovásírással. A korai magyar rovásírás azonban az idők folyamán eltűnt, és egykori használata feledésbe merült. Ebben – a feltételezések szerint – nagy szerepet játszott a kereszténység terjedése, amely tilthatta a rovásírást mint a pogány hagyományok továbbélését és megnyilvánulását. Egy-két titokzatos és megfejtetlen jelen kívül nem is maradt fenn más emlék a Kárpát-medencében, ezekkel – rövidségük miatt – nem tudott, illetve ma sem igazán tud mit kezdeni a történelemtudomány. Kivételnek tekinthető a nagyszentmiklósi aranykincs, amelyen több szó, szóösszetétel és egy rövid mondat is rovásírással íródott.

A kincs megtalálásának körülményei

A kincset 1799. július 3-án találták meg Nagyszentmiklóson (ma Románia területe, Sînnicolau Mare). Egy szerb parasztgazda, Vuin Neru a kerítését javítva árkot ásott, s így akadt rá az aranytárgyakra. A megtalálótól először görög és bécsi kereskedők kezdtek megvásárolni az aranytárgyakat. Neumann abbé, a császári-királyi régiségtár igazgatója, miután tudomást szerzett a leletről, maga hívta fel az uralkodó figyelmét a kincsekre és arra, hogy annak megszerzésére elsősorban a régiségtárnak van joga. A kincs a kereskedőkön keresztül jutott el Pestre, ott Boráros János polgármester gyűjtötte össze és továbbította szeptember végén Bécsbe a 23 aranyedényből

és egy aranyrúdból álló, 9924,98 g súlyú készletet. Az aranyrúd egyes részek beolvasztásából keletkezett. A kihallgatások alkalmával az egyik aranyműves bevallotta, hogy a bikafejes csészék egyikének a szarvait letörte és beolvasztotta. A megtalálók is letörték négy korsó fülét. Neumann abbé ezek után még feltételezte, hogy a megtalálóknál maradtak még tárgyak, mivel az edények hiányzó részletei arra engedtek következtetni, hogy azokat a megtalálók törhették le. Ezeken kívül még kisebb tárgyakat, például fülbevalókat tartottak meg és olvasztottak be.¹

A kincs megtalálásakor még arról beszéltek, hogy egy nagy keresztet is találtak, azt a falu akkori birtokosa a bezdini kolostornak adományozta. Ennek azonban sem az akkori, sem a későbbi kutatások nem tulajdonítottak jelentőséget, hiszen a tárgyak lényegében összegyűltek, és a fejedelem asztali készletének tekintett kincs összképébe nem tartozott bele a kereszt (lásd 1. ábra).²

1. ábra: A nagyszentmiklósi aranykincs³

A leletek származása és annak kutatása

Mai napig vitatott a kincs elkészítésének, illetve elrejtésének a dátuma. A keletkezését a kutatók leginkább elfogadott véleménye alapján a késő

avar kultúrához kapcsolják, és a VIII. századhoz kötik. Bálint Csanád véleménye szerint a számos különböző nép közül az avarokon kívül még lényegi számításba kerültek a dunai bolgárok és a honfoglaló magyarok, őket azonban a kutatások jelen állása alapján ki lehet zárni a kincset megalkotók sorából. A dunai bolgárok és a honfoglaló magyarok leletanyagában nagyon kevés a fém-edény. Azok a típusok, amelyek a nagyszentmiklósi kincsből megtalálhatóak – a jellegzetes ornamentika, emberábrázolás és rovásírás –, egyáltalán nem lelhetők fel. A neves történész VII–VIII. századi avar készítménynek nevezi a kincset. Perdöntőnek tartja, hogy a kincsen szereplő rovásírással feliratok megegyeznek a szarvasi rovásírással feliratok ábécéjével – a szarvasi tütartó, amelyet egy VIII. századi avar temetőben találtak.⁴

A VII–IX. századok közé tehető, régészeti griffes-indás stílusnak nevezett művészet szintén jellemzője a nagyszentmiklósi kincs edényeinek.⁵ Sokáig úgy tartották, hogy az avarok uralmának és jelenlétének a végét a 800-as évek elején Nagy Károly hadjáratai okozták. Később azonban kiderült, hogy az avarok egy része biztosan túlélte a frank támadásokat, és megérte a 895. évre keltezett honfoglalást.

A kincs eredete a radiokarbon-mérések alapján végzett talajminta-elemzések során a kor meghatározására vonatkozólag 68,3%-os valószínűséggel a 691–778, 95,4%-os valószínűséggel a 669–862 közötti időszakra tehető.⁶

A nagyszentmiklósi kincs 23 edénye 11 típusba sorolható. Valószínűleg nem egyszerre és különböző műhelyekben készülhettek. Elkészítésükre vonatkozóan az ötvös szerszámok típusai szintén az avar korra utalnak vissza. László Gyula két nagyszentmiklósi korszakot Géza-fejedelemmel hozott kapcsolatba a díszítőelemeik alapján, más kutatók azonban azokat is inkább avar korinak tartják.⁷

A kincssel foglalkozó első leírások azok a leltári adatok és ismertetések, amelyek a kincs megtalálása után keletkeztek. A nagyszentmiklósi leletekről beszámolt Schoenvisner (Schönwiesner) István régész (1801), Jerney János, a magyarság őstörténetének kutatója (1847), Josef Calasanza Arneth, a bécsi császári érem- és régiségtár igazgatója (1850). A lelet első kutatói a kincs keletkezését a X. századra helyezték.

Hampel Józsefnek, a pesti egyetem magántanárának, a Nemzeti Múzeum osztályigazgatójának a munkássága során terjedt el az *Attila kincse* elnevezés, mivel a leleteket IV–V. századból származónak tekintette. Később megváltoztatta nézeteit, és utána VII–IX. századnak tartotta a megtalált edényeket. Hampel József számozta meg a kincs darabjait 1-től 23-ig, ezt a számozást a kutatók a mai napig megtartották. Szintén a neves kutató vetette fel először azt, hogy a kincs valójában két asztali készlet – a görög betűs török nyelvű feliratokból kiindulva két fejedelem edényeinek tartva őket.⁸

Foglalkozott a leletekkel Nagy Géza régész-történész is, akit elsősorban az egyik (21. számú) csészén található felirat, a Boila és Butaul nevek érdekelték. A kincset VIII–IX. századnak tartotta, és avar–bolgár fejedelmekhez kapcsolta.⁹

Supka Géza 1915-ben írt munkájában művészettörténeti szempontból is tanulmányozta az aranykészletet. Akkoriban már több kutató felvetette a keleti hagyományok nagy szerepét az európai műveltség kialakulásában. Élénk vita bontakozott ki az ábrázolások tanulmányozása alapján, hogy az antik hagyományok vagy esetleg a keleti mondavilág kapott nagyobb szerepet a kincs ábrázolásain.¹⁰

Foglalkoztak még a kincssel olyan kiváló tudósok, mint Josef Strzygowski, a bécsi egyetem tanára, Paul Reinecke német régész, Alois Riegl osztrák művészettörténész, Nikola Mavrodinov bolgár régész, Horváth Tibor, Fettich Nándor, Alföldi András, Györffy György, Szóke Béla, Csallány Dezső neves magyar kutatók.

László Gyula az egyik legnagyobb kutatója és részletes leírója a nagyszentmiklósi leleteknek. A nagyszerű régész megtartotta Hampel József két asztali készletről szóló elképzelését. Véleménye szerint azonban a kincsek egy fejedelem és egy fejedelemasszony asztali készletei lehettek. Dienes István régész hívta fel a figyelmét a kincs felosztásának mongol vonatkozásaira. László Gyula a rovásírással feliratolt edényeket egy csoportba helyezte, és azokat a fejedelem készletéhez sorolta. Szerinte a négy nagy korszak négy különféle italt jelent, akárcsak a mongol kánok udvarában, valamint odatartozik még két pohárka, két kehely, egy ivókürt, két lapos csésze, két nyeles tálcácska és egy csemegés szilke. A felirat nélkü-

li három díszes korsót, három ivócsanakot, két ivócsészét és egy szintén nagyon díszes szilkét pedig a számuk – mindenből három van – és a díszítésük alapján is a fejedelemasszony asztali készletének tartotta.

A kincs feliratai

A nagyszentmiklósi kincsen három különböző nyelvű felirat szerepel: görög betűs görög (9. és 10. számú csészék), görög betűs török nyelvű felirat (21. számú csésze) és rovásfeliratos edények.

A görög betűs írás a 9. és 10. számú csészéken – Hampel József megfogalmazása szerint – nagyon határozatlan.¹¹ Ugyanazon betűknek más-más formája van, akárhányszor ismétlődnek is. A neves kutató feltételezte, hogy a szöveg írója nem volt eléggé jártas a görög nyelvben. Lehetséges, hogy csak lemásolta az eléje tett szöveget. Ebből adódik az írás bizonytalansága, valamint az eddigi megfejtések különbözősége: „Víz által megmosdatván, megszabadultál minden bűntől”, „Krisztus megváltotta vízzel az embert, kiküldve (belőle) az új, szent Lelket”, „Víz által nyugosztald meg Szent János Stefánt, Pál fiát”, „Adj, Jézus, vízből, majd megmosdatván életet János-Ajtonynak”. A megoldásokban többször szerepel a víz szó, László Gyula azonban bizonyosra vette, hogy nem keresztelési szöveg lehetett, mivel – állítása szerint – a görög egyházban abban az időben még vízbemerítéssel és nem meghintéssel kereszteltek.¹² Általánosan elfogadott olvasata jelenleg nincs a nagyszentmiklósi kincs görög betűs feliratainak. Ráadásul még talányosabbá teszi a görög betűs görög nyelvű szöveget az a megállapítás, hogy a feliratos lapot csak később forrasztották bele a csészébe, azaz eredetileg nem felirattal, legalábbis nem ezzel a szöveggel készítették el.

A görög betűs török feliratokat valószínűleg más mester készítette, mint a görög és a rovásírásos szövegeket. Ezt a kutatók a betűk jellegéből állapították meg. A szöveg olvasható, és a megfejtések között is sokkal nagyobb a hasonlóság, mint a görög szöveg olvasatában. A 21. számú csésze felirata a következő:

ΒΟΥΗΛΑ.ΖΟΑΠΑΝ.ΤΕΧΗ.ΔΥΓΕΤΟΙΓΗ.
ΒΟΥΤΑΟΥΛ.ΖΩΑΠΑΝ.ΤΑΓΡΟΓΗ.ΗΤΖΙΓΗ.
ΤΑΙΧΗ¹³

A felirat olvasatai: „Boila zoapan fejezte be ezt a csészét (ezt az ivókupát), amelyet Boutaoul zoapan tett alkalmassá felfüggesztésre”, „Boila csaban csészéje, amelyet megbízásából készítettek; Boutaul csaban csatot készített rá, és az ő ivócsészéje ez”, „Bouila zoapan készítette ezt a csészét, Boutaul Zoapan alkalmassá tette ivásra ezt a csészét”.

A kutatók a feliratban két személynevet is láttak, ebből eredt az a korábbi feltevés, hogy a kincs két fejedelem tulajdonában volt, illetőleg a két személy egymással valamilyen családi kapcsolatban állt. Nikola Mavrodinov, a neves bolgár kutató szerint ezek az adományozók nevei, az egyik az apa vagy nagypapa, aki a fia, esetleg unokája nevében ajánlotta fel az edényt az egyháznak.¹⁴

Rovásírás 13 edényen található: a 3., 4., 5., 6. számú nagy korsókon, a 8. számú csemegés szilkén, a 9. és 10. számú csészéken, amelyeken görög felirat is található, a 11. számú pohárkán, a 15. és 16. számú nyeles tálcáknak (lásd 2. ábra), a 17. számú ivókürtön (lásd 3. ábra) és a 22. és 23. számú kelyheken. A feliratok megfejtésével nagyon sokan foglalkoztak, különféle írásmódokat próbáltak egybevetni a nagyszentmiklósi rovásírással: türk rovásjegyeket, rúnajeleket, székely rovásírást, egyiptomi hieroglifákat.

Németh Gyula 1932-ben jelentette meg értekezését *A nagyszentmiklósi kincs feliratai* címmel. A kiváló turkológus besenyő nyelvű feliratoknak tartotta a szövegeket. Sokat foglalkozott a feliratokkal Nikola Mavrodinov, Mészáros Gyula, Csallány Dezső, Supka Géza, Franz Altheim, Róna-Tas András, Vékony Gábor.

ΒΟΥΥΑ

2. ábra: A 16. számú nyeles tálka és rovásfelirata¹⁵

A megfejtések rendkívül különböznek egymástól, és közöttük a mai napig nincs egy elfogadott változat. A 6. számú korsó megfejtései kö-

zött találhatóak a következő szövegek: „*Kalapáld meg, a fenekén nem illik össze*”, „*A víz kevésbé megbízható – hagyd ott*”, „*Krisztusnak, Jézusnak tettem*”, „*Sävinüg hercegnő*”, „*A víz iváskor kárt okoz*”.

A 8. számú tábla feliratai kapcsán a következő szövegmagyarázatok jelentek meg: „*A kérő csészével magasztal*”, „*Barátságos beszédet mondj*”, „*Isten nagy eszméjének. Nomine Domini*”, „*Boila caban ízestálja*”, „*Gélyse kiskán pesenyűj kenész*”, „*A gond megrövidíti a kedves társalgást*”.

László Gyula és Rácz István könyvükben – a rovásírási feliratok rövid bemutatásában – felvetették a számítógépes elemzés lehetőségét, bár ennek sikerében is kételkedtek a feliratok rövidsége miatt.¹⁶

Ilyen elemzéssel kísérletezett Hosszú Gábor és Zelliger Erzsébet. Nagyon alapos vizsgálatnak vetették alá a szöveget, számítógépes paleográfiai megközelítést alkalmaztak, de kutatásuk nem járt számottevő eredménnyel.

A feliratok rövidsége, valamint a kevés ismétlődés rendkívül megnehezítette a kutatást és a szöveg megfejtését.

A rovásfeliratok olvasata

Vilhelm Thomsen, a nagy dán nyelvész, aki megfejtette az orchoni türk rovásfeliratokat – a Magyar Tudományos Akadémiának is tiszteletbeli tagja volt –, felismerte, hogy összehasonlítások alapján nem lehet megfejteni a feliratokat, és felvetette azt, hogy a jelek hangértékét tisztán következtetések útján kell megállapítani.

Ehhez hasonló következtetésre jutott a neves nyelvész, Róna-Tas András is: „*Egy írás megfejtésének két, szerencsés esetben kombinálható útja van. Az egyik a belső megfejtés, amely kizárólag magukból a szövegekből indul ki... A másik a külső segítséggel történő megfejtés. Ezek között természetesen a legbiztosabb a két- vagy többnyelvű felirat, ahol az egyik felirat nyelve ismert. Sokkal nagyobb veszélyeket rejt magában a már ismert írás(ok)ból való levezetés...*”¹⁷

A belső megfejtés útját járta végig annak idején Jean-François Champollion, a hieroglifák megfejtője is. A rosette-i kőtábla és a philae-i

obeliszk feliratai alapján feltételezte, hogy az oszlopokon a bekeretezett hieroglif jelek az uralkodók neveit rejtik. Ebből következtetett két bekeretezett felirat kapcsán az egyikben a Ptolemaios névre, a másikban Kleopátra nevére. Mikor a két feliratcsoportot a vélt nevek alapján egymás alá írta, és meglátta bizonyos jelek egyezését a feliratokban, megtalálta a hieroglifák megfejtésének a nyitját.¹⁸

Georg Friedrich Grotefend is ilyen úton haladt a mezopotámiai ékírás megfejtésekor. Szinte semmilyen kiindulópontja nem volt, ezért arra gondolt, hogy mivel az újperzsa emlékműveken állandóan ismétlődő feliratok vannak, olyanok lehetnek az óperzsa emlékműveken is. Az uralkodók neveit, illetve a király szó jelölését kereste a feliratokban. „*X király – Z fia, Y király – X király fia ...*”¹⁹ Így találta meg elmélete alapján azt a rendszert, ahol X király – Y fia volt, Y király – Z fia volt, de Z nem volt király. Grotefend megtalálta Xerxés, Dareiosz és Kyros neveit, valamint a királyi cím perzsa megfelelőjét. Ezzel kezdődött meg az ékírás kibetűzése.²⁰

Mindkét írást balról jobbra olvasták. Nem logikus az a megállapítás, hogy a rovásírást jobbról balra kell olvasni. Egyes magyarázatok szerint azért, mert faragás közben a tárgyat a bal kézben tartották, s a jobb kézbe fogott késsel csak jobbról bal felé lehetett megfelelően előrehaladni – ha a faragó jobbkezes. Ha azonban nemcsak faragással, hanem karcolással vagy más módon vitték fel az írást egy anyag felületére, akkor sokkal megfelelőbb balról jobbra haladni, mivel a kéz nem takarja a szöveget. A nagyszentmiklósi feliratok nem faragások, hanem edényekbe vésett jelek, azaz a bot és a kés összefüggésének teóriája nem állja meg a helyét. Valószínűsíthető, hogy abban az időben nem csak a nagyszentmiklósi kincseken voltak feliratok, és nem csak faragással vitték fel azokat az egyes tárgyra. Sokkal régebb feliratok is balról jobbra olvashatók, illetve ha egy sajtószerű Kárpát-medencei felirattal van dolgunk, akkor az olyan környezetben volt, ahol a nagy hagyománnyal rendelkező nyelvek írásai – görög és latin – szintén balról jobbra haladnak. Feltételezhető volt, hogy azok a földrajzi közelség miatt hatottak az írásmódra, azaz a rovásírás egyes betűjelei egyik vagy másik nyelv bizonyos betűivel hasonlóságot mutathatnak.

A rovásjelek más nyelvekből való összevetésével és ezáltal a feliratok megfejtésével próbálkozott Csallány Dezső *A nagyszentmiklósi aranykincs rovásfeliratainak megfejtése és történeti háttere* című munkájában.²¹ A kutatása rendkívül alapos és sokrétű, a feliratok megfejtése viszont nehezen értelmezhető, a megközelítések, a szavak vonatkozásai távoliak. A munka pontosan kivitelezett rovásfelirataiban azonban útmutatóul szolgáltak a rovásjelek kiolvasásában, mivel például a 8. számú szilke rovásfeliratait belekarcolták az edénybe az írás felvitele előtt, és fényképről nehezen olvasható (lásd 3. ábra). Csallány Dezső munkájában az eredeti feliratokhoz ragaszkodva grafikus formában ábrázolta a jeleket. A feliratok megoldáshoz viszont teljesen más út vezetett.

A kincs rovásfeliratainak elolvasására magyar nyelven tettem kísérletet. A kutatók részéről már korábban is felmerült a rovásírás magyar nyelvű olvasatának a lehetősége, valamint elismert szaktudósok különböző nyelveken tett kísérletei kudarcot vallottak. Nem a székely–magyar rovásírás lett a kísérlet alapja, mivel azt már próbálták. A székely–magyar rovásírás jobbról balra olvasandó, s a keletkezése sokkal későbbi időszakhoz kapcsolódik. Talán a régi írás megőrzésére szerkesztették meg, de a középkor végéhez, kora újkorhoz kapcsolódó megalkotása már nem az eredeti írást adta vissza. Amikor létrejött, akkor még maradhatott valami a régi írásból, talán egyes betűjelek, illetve olyan betűk, amelyek ugyan megvoltak, de már nem ismerték a hangértéküket. Az ismert és már ismeretlen jeleket összerakták, a hiányzókat újakkal pótolták, s így jöhetett létre a székely–magyar rovásírás, amely, ha nem is eredeti, viszont fenntartotta az egykori magyar rovásírás emlékét.

A megfejtés koncepciója abból indult ki, hogy egy keresztény szöveggel van dolgunk. Valószínűsíthető volt a bibliai idézet, hiszen miért is ne szerepelhetne egy olyan edényen például, mint a 8. számú szilke. A szavakat keresztiek választják el egymástól, s egyszerűen nem lehet más értelme a kifejezésnek, mint egy mély keresztény gondolat. Mivel ételt tállalhattak fel rajta, ezért az volt a feltételezés, hogy étkezés előtt a magyar ember hálát ad Istennek a számára nyújtott ételért, azaz: „Jövel Jézus, légy vendégünk, áldd meg, amit adtál nekünk”. A Jézus szót mások

is megtalálni vélték a szövegben, igaz, másképpen, és nem a leghosszabb felirat olvasatában. A betűhasonlóság miatt a 8. számú szilke feliratának második szavában (balról jobbra olvasva) az I betű volt felfedezhető, pusztán a latin betűs hasonlóságból kiindulva. Ebből az ISTEN szót lehetett kikövetkeztetni. A jelek alapján a szó megfelelt. A további feltételezések viszont nem a betűhasonlóságból indultak ki, és az első szóban a MI szót véltem megtalálni. MI ISTENÜNK, s folytatva az utolsó szóval, a kikövetkeztetett első E betű alapján az EGY, EGYETLEN kifejezésre gondoltam.²² Azt is feltételeztem, hogy nem a G betű lágyult, ami középkori átvétel, hanem a D, mint a legtöbb európai nyelvben. A harmadik szót először VELÜNK-nek véltem. Ott is el kellett háritani a különféle előzetes feltevéseket a rovásírással kapcsolatosan, hogy vannak betűk, mint az S és az N, amelyeket minden rovással írt nyelvben ugyanúgy jelölnek.²³ Akkor már megtapasztalhatóvá vált, hogy a megfejtéshez mindenféle előzetes ismertetést el kell vetni. Az első próbálkozások után az első mondat a következőképpen hangzott: MÜ ISTENK (ISTENÜNK) NEKÜNK EDJEK. Nem egy határozott szöveg volt, erőltetettnek érezhető megfogalmazással, de egyáltalán nem számítottam teljes megfejtésre. Megfigyelhető volt, hogy nem mindenütt jelennek meg a magánhangzók ott, ahol mássalhangzó-torlódás van. Mindenütt az E betű hozzáírásával kísérleteztem, mivel az a leggyakoribb magyar magánhangzó, illetve arra gondoltam, akkor is az lehetett.

3. ábra: A 17. számú ivókürt²⁴ és a 8. számú szilke rovásírása²⁵

Azért a 8. számú szilkén található felirattal kezdődött a rovások megfejtése, mert az a leghosszabb, illetve vésett, határozott betűkről van szó a feliratban. A teljes értelmezés akkor lett nyilvánvaló, amikor a többi vésett jelet kezdtem el tanulmányozni.

A másik határozott, vésett rovásírásról feltételezhető volt, hogy két különböző szó, ami ha nem is keresztel van elválasztva, mint a 8. számú szilken, de közöttük egy vonás található. Szóösszetételre is gondoltam, vagy jelentésében két egymáshoz kapcsolódó szóra. A rovásjelek többször, összesen öt alkalommal ismétlődnek: a 9. és a 10. számú csészéken, a 17. számú ivókürtön, a 22. és a 23. számú kelyheken. Eleinte nem tulajdonítottam jelentőséget annak, hogy milyen edényeken vannak a feliratok (kancsó, pohár vagy tál), kivéve az előbb említett első feliratot. Itt az a gondolatmenet érvényesült, hogy a vésett feliratok az elsődlegesek és fontosak, mivel az edények készítésekor keletkeztek.

A megadott betűkből nem jött ki semmilyen értelmezhető szó, s ezért át kellett gondolni a szilke feliratát, hátha annak értelmezésekor történt a hiba. Így alakult ki a majdnem végleges írásmódja, de teljes értelmezhetősége az első mondatnak: ÉN ISTEM VeLEM EDJeL. A mondat teljesen érthető volt. Közben még egy betű-rovásjel hasonlóságot figyeltem meg az N betűnél. Ez akkor is így volt, amikor ugyanilyen szóösszetételnél ez fordítva szerepelt – N. Ilyen határozott vésett jeleknél a két különböző, de ugyanolyan jelentésű N betűre nem találtam magyarázatot. Meg lehetett különböztetni az E és az É betűket, amelyek jelentősen eltértek egymástól. Arra gondoltam, hogy az írás kialakulásakor egyformán íródhattak, szögletesen, csak az É betűt egy szárral kötötték össze, majd a későbbiekben ez egyszerűsödött legömbölyített formára, akár csak a latin D betűnél.

tételeztem. Sokáig gondolkodtam az első betűn, nem volt érthető a tok szó jelentése, aztán egyedül az ITOK-ot tartottam értelmes lehetőségnek. Kicsit zavaró volt a két különböző I betű, de a magyar nyelvben is van egy rövid és egy hosszú, az ukrán nyelvben pedig kiejtéstől függően három is. Végül az eNJEM ITOK egészen használható, összefüggő jelentésű szavaknak tűntek.

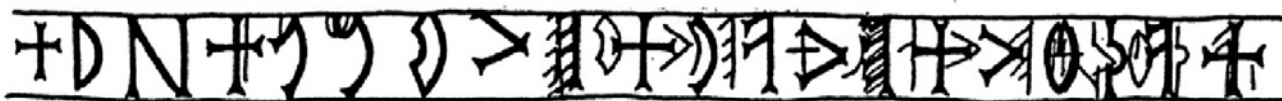

5. ábra: A 9. és a 10. számú csészéken, a 17. számú ivókürtön, a 22. és a 23. számú kelyheken található vésett feliratok. A 17. számú ivókürtön és a 23. számú kelyhen az első betű N jelként van írva.

A két vésett felirat megfejtése után már biztosra lehetett venni, hogy magyar nyelvű rovásfeliratokkal állunk szemben.

Ezután következtek a karcolt feliratok. Biztosan az edény készítése után keletkeztek, s a kutatók megállapításai alapján több kéz rózta fel őket. László Gyula ebből azt a következtetést vonta le, hogy a kincs környezetében sokan tudtak írni-olvasni.²⁶

A 10. számú csészén az eNJEM ITOK mellett található karcolt felirat a már kiderített betűk alapján a NeLEK (NYELEK) szót tartalmazta. Ez nemcsak értelmezhető, de összefüggő is volt az előző szókapcsolattal (lásd 6. ábra).

4. ábra: A 8. számú szilke rovásfelirata

Ezután újból nekiláttam az ötször is ismétlődő vésett feliratnak. A szóösszetétel első szava szinte magától kialakult: eNJEM. Azért hatott biztatónak a második felirat első szavának olvasata, mert szintén értelmezhető volt, valamint az értelmezhetőség bizonyította a betűk helyességét. A második szóból csak a T betű volt adott. Akkor már bízni lehetett a betűhasonlóságban, s a második betűt O-nak véltem. Ebből kifolyólag következtettem az utolsó betűre, s abban K-t fel-

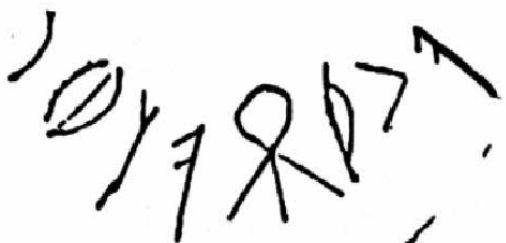
6. ábra: A 10. számú lapos csésze karcolt felirata

A 23. számú kehely eNJEM ITOK-ja melletti felirat sok fejtörést okozott az ismeretlen betűk és a nehezen, illetve többféleképpen értelmezhető jelentés miatt. Először beírtam a már ismert

betűket, majd a hiányzókat megpróbáltam kikövetkeztetni. Megtaláltam az A betűt, de megjelent egy másik új betű is, mégpedig a másik M. A betűre az óbolgár ábécé jelei között találtam rá. Mivel későbbi felirat, ezért arra gondoltam, hogy akkor írhatták rá, amikor már valamilyen hatásra esetleg változásnak indulhatott a rovásírás jelkészlete. Az óbolgárok talán bizánci ábécé betűiből vonták be a maguk írásába. Még ez is belefért az elképzelésbe, hiszen valószínűsíthető a VII–IX. században a Kárpát-medencében és az AI-Duna mellékén élő népek rokonsága.

Mindenesetre a szóba a VeDALeMYEL, VeDALMYEL betűket láttam, amit VIDÁMAN, VIGALOMMAL szónak értelmeztem. Ez volt az első – és a későbbiekben kiderült, hogy az egyetlen – szó, amelynek erőltetettnek érezhető magyarázata volt. Azt viszont, hogy a következtetés nem alaptalan, a későbbiekben az egész szöveg összeolvasása bizonyította.

A 23. számú kehely karcolt feliratával kapcsolatban felmerült, hogy a szöveg kibetűzésekor a jelet G betűnek olvassam (lásd 7. ábra). Akkor az elsőnek kibetűzött 8. számú szilke felirata szinte teljesen egybeesett volna a mai olvasattal: ÉN ISTEM VELEM EGJEL. A 23. számú kehely felirata a G betűvel és a mélyebb Ä (E) hanggal a következőképpen jelent volna meg: VeGALMYÄL, VeGALeMYÄL. A további feliratok kiolvasásakor viszont megjelent a G betű, és ezért a korábbi feltételezés szerint a jelet D betűnek tartottam. A későbbiekben, az 5. számú korszó feliratának kiolvasásakor a D betű megléte jelentette az egyik biztos pontot a megfejtéshez.

7. ábra: A 23. számú kehely karcolt rovásfelirata

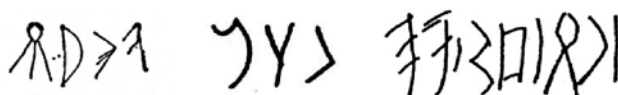
Nem állítom, hogy a szavak olvasatában nem lehetnek változások, és csak ez az egyetlen megfelelő módozata a magyarázatuknak. Összességében azonban a megfelelő irányban ke-restem a szavak értelmét.

Az 5. számú korszó két szó is található (lásd 8. ábra). Az egyikből két betűt ismertem már, ennek ellenére nem volt egyszerű a megfejtése, mivel éppen az elsőt nem tudtam. A megfejtés alapján a szóból a FeLeD szót olvastam ki. Mivel már tudtam, hogy egy tárgyon a szavak jelentésükben összekapcsolódnak, megpróbáltam kikövetkeztetni a másik szót is, amiből mindössze egy betűt, az I-t ismertem. Végül is sikerült UJIG-nak kiolvasni a sok fejtörést okozó szót. Itt változtattam meg a korábbi J betűt Y-ra az előző szavakban, mivel azokban túlságosan erősnek éreztem a J betűt, az UJIG meg így lett értelmezhető inkább, s nem Y-nal. Tehát a korszó feliratának olvasata (amire akkor még gondoltam): UJIG FELED.

8. ábra: Az 5. számú korszó rovásfeliratai

A 6. számú korszó három felirat is van (lásd 9. ábra). Két szónál még könnyű volt eltalálni a sorrendet, különösen ott, ahol a vésett feliratok mellett keletkeztek karcolt feliratok. A három karcolt feliratnál azonban figyelembe kellett venni, hogy mit is akartak közölni a feliratokkal, azaz helyesen kellett értelmezni minden szót, hogy a ma érvényes helyes sorrendet is meg lehessen állapítani. Ezenkívül még ott voltak az ismeretlen betűk is. Végül az adott betűk alapján kiolvas-tam, majd kikövetkeztettem a jelentését: MÉZEL SAE eMeL JOVREU, azaz: MÉZZEL SEM EMEL JÓRA.

9. ábra: A 6. számú korszó a bekarcolt rovásfeliratokkal

A 11. számú poháron az eddigi betűértelmezések alapján a GU betűk találhatóak, de azt nem sikerült értelmezni annak rövidege miatt (lásd 10. ábra).

10. ábra: A 11. sz. pohár rovásfelirata

A 3. és 4. számú korszok felirataival külön nem kellett foglalkozni, hiszen a karcolt feliratok meg-
egyeznek a 8. számú szilke feliratának utolsó
szavával – EDYeL, azaz EGYÉL.

A 15. és a 16. számú nyeles csészéken ta-
lálható feliratot viszonylag könnyedén BeTAEL-
nek ismertem fel, amit a görög betűs török felirat
alapján BUTAUL-nak olvastam. Az zavaró volt,
hogy felborult a korábbi logika, mivel a hiányzó
magánhangzók helyére mindig E betűt írtam, eb-
ben az esetben viszont a török nyelvű felirathoz
igazodva U betűt illett. Úgy gondoltam azonban,
megerősítést kapott az, hogy a fejedelem neve
szerepel a rovásírásos edényeken.

A nagyszentmiklósi kincs rovásfeliratait a kö-
vetkezőképpen olvastam el:

ÉN ISTEM VELEM EDYEL
ENYEM ITOK – VEDALEMYEL, NELEK
ÚJIG FELED
MÉZEL SAE EMEL JOVREU
EDYEL
BUTAUL

Értelmezésük szerint:

ÉN ISTENEM, VELEM EGYÉL
ÉN ITALTARTÓM – VIDÁMAN (VIGALOMMAL),
NYELEK
ÚJIG FELED
MÉZZEL SEM EMEL JÓRA
EGYÉL
BUTAUL

Ekkor már úgy gondoltam, megoldottam a
szavak kiolvasását és értelmezését. A rovásjelek
hangértékei az ismétlődések során önmagukat
bizonyították. Feltételezésem szerint a vésett fel-
iratok a készítettő fejedelemhez kapcsolódnak,
utána azonban vagy méltatlan örökösök, vagy
tiszteletlen elrablók kezébe került az edénykész-
let, ők vitték fel a karcolt feliratokat, amelyek ta-
lán az italozáshoz tartoztak, és cinikus megjegy-
zéseket tartalmaztak.

Amikor megmutattam Radvánszky Ferenc-
nek, a kaszonyi-bótrágyi református lelkésznek,
főiskolai tanár kollégámnak a feliratok megfej-
tését, megfigyelte, hogy a szavak bibliailag ér-
telmezhetőek. Mindössze az ÚJIG FELED szót
kell ÚJIG FELÉD-re változtatni. Ekkor ismertük
fel azt, hogy egy templomi, pontosabban úrva-
csorai edénykészlettel van dolgunk, ahol minden
szónak határozott jelentése és mély értelme van.
Megdöbbenően tömören és határozottan, ráér-
zően és pontosan fogalmazták meg a kincs egy-
kori tulajdonosai a krisztusi gondolatokat. Az ÉN
ITALTARTÓM jelentése ezután ÉN ITALOM-ra
váltzott, s a szilkén található felirattal együtt a
krisztusi ÉN TESTEM ÉS ÉN VÉREM-nek értel-
mezhető. A BUTAUL fejedelem nevét rejtő szó
pedig a BETAEL, azaz a BÉTEL – ISTEN HÁZA
kifejezésben nyerte el az értelmét. Így logikailag
sem lógott ki a szövegből – a mássalhangzók
után következetesen E betű íródott. Lehetsé-
ges, hogy a 21. számú csésze görög betűs török
nyelvű felirata a BOYTAOYA is ezt takarja, azaz
fejedelemi ajándék Isten háza számára. Ennek a
megfejtése azonban már egy másik kutatást igé-
nyel.

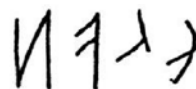
A megfejtett szöveg tehát a következő:²⁷

+É N + I S T E M + V e L E M + E D Y e L +
+ É N + I S T E N E M , + V E L E M + E G Y É L +

e N Y E M , I T O K
É N I T A L O M

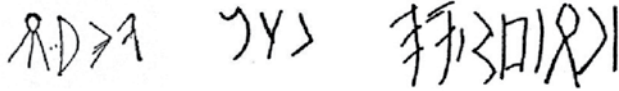
N e L E K
N Y E L E K

V e D A L e M Y E L
V I G A L O M M A L , V I D Á M A N

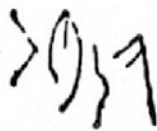

UJIG FeLeD
ÚJIG FELÉD

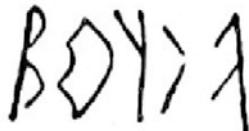
M É ZeL S A E eMeL'JOVREU
MÉZZEL SE EMEL JÓRA

A MÉZ SEM JOBB

EDYeL

EGYÉL

BeTAEL

BETAEL

BÉTEL (ISTEN HÁZA)

EDYeL – 3. és 4. számú korszok
UJIG FeLeD – 5. számú korszok
MÉZEL SAE eMeL JOVREU – 6. számú korszok
ÉN ISTEM VeLEM EDYeL – 8. számú szilke
eNYEM ITOK – 9. és 10. számú csészek,
17. számú ivókürt, 22. és 23. számú kelyhek
NeLEK – 10. számú csésze
BeTAEL – 15. és 16. számú nyeles csészek
VeDALeMYEL – 23. számú kehely
EGYÉL
ÚJIG FELÉD
MÉZZEL SE EMEL JÓRA (A MÉZ SEM JOBB)
ÉN ISTENEM, VELEM EGYÉL
ÉN ITALOM
NYELEK

BÉTEL (ISTEN HÁZA)
VIGALOMMAL, VIDÁMAN

Így sikerült megfejteni az ómagyar rovásírás 24 hangjelét, benne a két I, két M és két N betűvel.

A	B	D	Ä/ E	É	F	G	I	I	J	K	L
Y	B	O	>	D	✓	8	J	✚	3	3	1

M	M	N	N	O	R	S	T	U	V	Z	Y
✚	✚	N	N	O	R	S	T	U	V	Z	Y

Meg kell jegyeznem, hogy történészként nem a szavak helyes kiejtése és az akkori szóhasználat visszaadása volt a fontos, hanem hogy olvasható és értelmezhető szöveget kapjunk. A következőkben a helyes kiejtés megállapítása a nyelvészet feladata lesz.

A bibliai utalásokat jelentő szöveg egy komplex egészzé állt össze, mindegyik szó kapcsolódik egymáshoz, és szerves egységet alkot. A megfejtés nemcsak a szöveget magyarázta meg, hanem a szöveg által világossá vált a kincs funkciója is. Ezek után érthető lett, miért szerepelnek kereszték az edényeken. A szövegértelmezés magyarázatot ad a kincsek sokféleségére is. A korábbi vizsgálatok már kimutatták, hogy egyes edények között eltérés van, talán más-más műhelyekben készültek. Ez a különbözőség adott okot arra a feltételezésre, hogy nem egy időszakban alkották a tárgyakat. Mivel templomi készletről van szó, ezért annak darabjait más-más személyek ajándékozhatták, vagy az egyház közösségének tagjai készíthették el. Ezeknek nem kellett sem egyszerre, sem egy műhelyben készülniük.

Az edények ezen belül is egységet képeznek. Úgy kapcsolódnak össze a korszok felirataival a kelyhek és a csészek (italtartók) felirataival, ahogy Jézus és tanítványai tartoztak össze: Újig feléd (5. számú korszok), A méz sem jobb (6. számú korszok) – Nyelek (10. számú lapos csésze) és Vigalommal/Vidáman (23. számú kehely).

11. ábra: A nagyszentmiklósi kincs rovásfeliratos edényei²⁸

A görög betűs görög feliratok bizonytalan betűi nem adtak lehetőséget a szöveg pontos meghatározására. A különböző próbálkozásokban a víz szó kiolvasása, valamint a rovásírás szövege alapján azonban talán újra felvethető, hogy a görög feliratos tálkák keresztelési edények szerepét tölthették be.²⁹

Felhívták a figyelmemet arra, hogy talán nincs szükség egy templomban ekkora úrvacsorai edénykészletre. Valószínűsíthető, hogy amikor elásták a kincseket, akkor akár több templom készlete kerülhetett a föld alá, és nem pusztán értékük miatt, hanem mert éppen az ilyen keresztény jelképeket (vagy azokat is) üldözték.

Ez némileg talán utal elrejtésének módjára. László Gyula szerint azt a helyet, ahol megtalálták az aranyeletet, esős időben még ma is vadvizek övezik. Akkoriban talán egy árokba rejtették el, iszapba gyömöszölhették a kincset.³⁰ Véleményem szerint szándékosan rejtették el a leírt módon a tárgyakat, hogy mások még véletlenül se találják meg őket. Az Úristenre bízva templomi készleteiket, akkor valószínűleg nem az volt a fő céljuk, hogy később visszatérjenek, és kiássák, hanem hogy senki se találhassa meg a kincseiket.

Ezek után értelmet nyert a meg nem talált, de szóbeszéd tárgya maradt nagy értékű kereszt is, amelyet állítólag a falu földesura a bezdini kolostornak adományozott.

A rovásfeliratok szövegének bibliai vonatkozásai³¹

A nagyszentmiklósi aranykincs rovásírásos edényei minden bizonnyal templomi készlet tartozékai lehetettek. A feliratokat bibliai idézetek sokasága támasztja alá.

Az úrvacsora, a teológusok értelmezése szerint, a bemenetel lehetőségét jelenti Isten országába.³² Isten készíti a lakomát, ő osztja ki a helyeket, és Jézus ehhez a lakomához hív, mert az neki készül. Isten a földi viszonyokat alapvetően megváltoztatja: a szegények lesznek a gazdagok, és a gazdagok mennek el üres kézzel; a gőgösek megaláztatnak és alázatosak kapják meg valódi jogukat. Az embereknek előre meghirdetik Isten jövőbeni szándéka, hogy erre készüljenek, és már a jelenben a helyes magatartást átvegyék. Az örök közösség, mely Isten országában megvalósul, előlegezetten jelen van mint ígéret és ajándék. Jézus cselekedete megelőlegezte azt, amit üzenete hirdet.³³ Az úrvacsora a megnyert bűnbocsánatot, ennek alapján az Istennel kezdetét vett öröközösséget és a mennyben készülő királyi lakoma ígérését egyaránt kifejezte. A lakomában adva van az Isten királyságára való várakozás.

Az utolsó vacsorán példázatos Jézus cselekvése. A búcsú órájában a tanítványoknak valamit elveszíthetetlenül a lelkébe vés, és nemcsak ige, hanem cselekvés által is. Veszi a kenyeret, elmondja felette az áldást, megtöri, kiosztja, és hozzámondja az igét: „Vegyétek, ez az én testem”. Ezt fejezi ki János evangéliuma 6. részének 35. verse: „Én vagyok az életnek kenyere.”³⁴ Jézus elmondja a tanítványoknak, hogy ő számukra kicsoda: a kenyér, vagyis ő az, aki számukra az életet nyújtja, mégpedig azáltal, hogy nekik a vele való közösségben az örök életet adja. Miközben a kenyeret kiosztja, a hangsúly a kiosztáson van, minden elfogadónak részt ad belőle, az életnek kenyereből. Jézus halálán keresztül válik fogyasztható kenyérré, akiből élni lehet, és az örök élet eledelévé, akit be lehet fogadni.³⁵

Az első keresztények számára a „kenyérnek megtörése” (Apostolok cselekedetei 2. rész 42. vers) volt a legfontosabb kultikus cselekedet. Ez egyfelől Krisztus jelenlétét, és – következképp – az általa meghozott királyságot idézte fel; más-

felől a rítus előrevetítette az idők végének messiási lakomáját. Jézus szavai azonban mélyebb értelmet is feltárnak: önkéntes áldozata szükséges az „új szövetség”, az új Izrael alapjának a biztosításához. Az első keresztények közös étkezése Jézus utolsó cselekedetét utánozta; egyszerre volt megemlékezés az utolsó vacsoráról és a Megváltó önkéntes áldozatának rituális megisméltése.³⁶

A kenyér az életről szól, a kehely Jézus halálának a jelentőségét példázza. Amikor Jézus a kehelyről beszél, azt a bizonyosságot kapcsolja hozzá, hogy tanítványainak az Isten országában részük lesz, és hogy ők, akik követésükbe léptek, vele egy olyan új közösség részévé lettek, mely követésüket teljessé teszi Isten országában.

Az Úrvacsora jellegzetes szövege Máté evangéliuma 26. részének 29. verse:

Mondom pedig néktek, hogy: Mostantól fogva nem iszom a szőlőtökének ebből a terméséből mind ama napig, a mikor újan iszom azt veletek az én Atyámnak országában. (Újig feléd)

Ugyanezek az igék megtalálhatóak Márk evangéliuma 14. részének 25. versében.

Az úrvacsora értelme lelki, testi és közösségi egyszerre. Kifejezi azt, hogy Isten táplál, jóltart, gazdaggá tesz, az élet kenyerét nyújtja azért, hogy az élet ne legyen üres, hanem végtelen tágasságában, bőségében és boldogságban nyíljon ki az ember előtt. Isten gyülekezete egy házközösség, egy családközösség, és az úrvacsorában a közösség minősége változik meg.³⁷

Az örömhír Krisztus feltámadása, ami megnyitotta az emberek számára az örök élet lehetőségét.³⁸ A Bibliában Isten magasztalása a minden öröm szerzőjének szól. Minden öröm egyúttal minden jó adományozójára is utal. Örülni mindig azt jelenti, hogy megajándékozottnak érezzük magunkat, éppen ez az érzés jut szóhoz a dicséretben, a magasztalásban.³⁹

A vigalomhoz kapcsolódó szöveget tartalmazza Eszter könyve 9. részének 22. verse:

... hónapot, a melyben keserűségök örömmé és siralmuk ünnepre fordult; hogy tartsák meg azokat **vigalom és öröm napjaiul**, és küldjenek ajándékot egymásnak és adományokat a szegényeknek.

A Zsoltárok könyvének több verse is kapcsolódik a vigalomhoz.

A 35. rész 9. verse:

Az én lelkem pedig **vigad majd az Úrban**, örvendezve szabadításában.

A 31. rész 8. verse:

Hadd **vigadjak és örüljek a te kegyelmednek**, a miért meglátod nyomorúságomat és megismered a háborúságokban lelkemet;

A 104. rész 1. és 15. versei:

Áldjad én lelkem az Urat! Uram én Istenem, nagy vagy te igen, ékességet és fenséget öltöztél magadra!

És bort, a mely megvidámítja a halandónak szívét, fényesebbé teszi az orcát az olajnál; **és kenyeret, a mely megerősíti a halandónak szívét**.

A mézet a bibliai korokban elsősorban édesítésre használták, de olykor önmagában is ettek. Olyan nagy becsben állt, hogy a prófétát is megajándékozták mézzel (Királyok I. könyve 14. részének 3. verse). A méz fogalma több helyen is megjelenik a Bibliában:

Zsoltárok könyve 119. részének 103. verse:

Mily édes az én ínyemnek a te beszéded; méznél édesbb az az én számnak! Zsoltárok könyve 19. részének 9–11. versei:

Az Úrnak rendelései helyesek, megvidámítják a szívét; az Úrnak parancsolata világos, megvilágosítja a szemeket.

Az Úrnak félelme tiszta, megáll mindörökké; az Úrnak ítéletei változhatatlanok s mindenestől fogva igazságosak.

Kívánatosabbak az aranyból, még a sok színaranyból is; és édesebbek a méznél, még a színméznél is.

Bétel ókori város volt Jeruzsálem közelében, amely fontos útvonalak kereszteződésében jött létre. A Biblia szerint a várost eredetileg Luznak (mandulafa) nevezték. A település közelében az El kánaáni isten tiszteletére létesített kultikus helyet kezdettől Bet-Elnek hívták, s a város is ezt a nevet vehette át. Bet-El és Luz azonban sokáig külön településnek számított. Miután az izraeliek elfoglalták a helységet, ők nevezhették el a várost Bételnek.⁴⁰

A helység Jákob élménye révén nyert különleges jelentőséget Izrael történetében. Jákob, Ézsau haragja elől menekülve, Hárán felé tartott. Egy éjjel álmot látott: egy égig érő létrán Isten angyalai jártak fel és le. Majd Isten szavát hal-

lotta, aki megígérte, hogy vele lesz, neki és utódainak adja azt a földet, amelyen fekszik. Amikor Jákob reggel felébredt, szent oszlopot állított, s elnevezte azt a helyet Bételnek, mondván, hogy az a hely az Isten háza és a menny kapuja: „**És felkele Jákob reggel, és vevé azt a követ, melyet feje alá tett vala, és oszlopul állítá fel azt, és olajat önte annak tetejére; És nevezé annak a helynek nevét Bételnek, az előtt pedig Lúz vala annak a városnak neve**” (Mózes I. könyve 28. részének 18–19. verse). Ezután fogadalmat tett: Ha Isten békességben visszahozza, az Úr lesz az Istene, a szent oszlop Isten háza lesz, s mindebből tizedet ad az Úrnak: „**És ez a kő, a melyet oszlopul állítottam fel, Isten háza léssen, és valamit adándasz nékem, annak tizedét néked adom**” (Mózes I. könyve 28. részének 22. verse). Az Ézsauval történt kibékülése után Jákob, Isten parancsára, Bételbe ment, oda, ahol Isten kijelentette magát neki, és oltárt készített (Mózes I. könyve 35. részének 1. verse).⁴¹

Abban az esetben is, ha nem bocsátkozunk hosszú távú következtetésekbe, és szigorúan a tényeknél maradunk, kijelenthető, hogy a magyarság a latin betűs írás elterjedése előtt rendelkezett saját, magyar nyelvű rovásírással, amely megjelent a bizánci vonatkozású keresztény templomokban, keveredve a régi, magyar eredetmondákhoz kapcsolódó szimbolikával.

Ha azonban figyelembe vesszük, hogy a tudomány mai állása szerint a kincs eredete a VIII. századra tehető, akkor a nagyszentmiklósi kincs rovásfeliratai azokhoz a magyarokhoz kapcsolhatók, akiket a szakirodalom jelenleg késő avároknak vagy onogur-bolgaroknak nevez.

III. Égberagadási jelenetek a nagyszentmiklósi kincs edényein

Az úgynevezett égberagadási jelenetek a nagyszentmiklósi kincs egyik legismertebb és leggyakrabban magyarozott ábrázolásai. Két edényen, a 2. és 7. számú korsókon találhatóak a jelenetek, amikor egy sas – vagy inkább griff – égbe emel egy női, illetve egy férfialakot (lásd 1. ábra).

1. ábra: A nagyszentmiklósi kincs 2. számú korsójának és a 7. számú füles korsónak az „égberagadási jelenetei”⁴²

A sas által elragadott férfi vagy nő meséjével Eurázsia számos népénél több korszakban is lehetett találkozni. Az eddigi magyarozatok jelentős mértékben gazdagították a történelmi kutatást, de a megoldáshoz nem vittek közelebb. Ennek oka elsősorban az volt, hogy a kincs alapkérdései – kora és történelmi-kulturális hovatartozása – nem voltak tisztázva.⁴³

A két korsó különbségeit figyelembe véve a kutatók megállapították, hogy különböző időkben és műhelyekben, más-más mesterek készítették őket. A 2. számú korsó a finomabb, művészileg kidolgozottabb munka, de nagyon szép és egyedi munka a 7. számú korsó is. Bálint Csanád arra következtet, hogy az egyik korsó égberagadási jelenetét a másik edény készítésekor a mester lemásolta. Az eltérések dacára a két korsó égberagadási jelenete ikonográfiailag azonosnak tekinthető, így a két ábrázolás egymással összefüggő kompozícióként értelmezhető.⁴⁴ Az edények kronológiai meghatározásakor különböző időpontokra helyezi a korsók keletkezését. A 7. számú korsót tartja korábbinak, és a VII. század harmadik negyedére datálja, 2. a számú korsót pedig időben a legkésőbbinek véli, amelyet VIII. század végén alkottak meg.⁴⁵

A nagyszentmiklósi kincs 2. és 7. számú korsóinak korát illetően a neves történész időrendjét, a VII–VIII. századi elkészítésüket fogadjuk el, történelmi-kulturális hovatartozásukat a rovásírás magyar nyelvű megfejtéséből kiindulva magyarnak tartjuk. Az ábrázolások mondanivalóját is a magyar mondakörben kutatva próbáljuk megmagyarázni.

A neves régész, László Gyula munkásságának fontos eleme volt annak a kutatási módszernek a kidolgozása és alkalmazása, amelyet régészeti néprajznak nevezünk. E felfogás szerint a néprajz nem más, mint élő régészet, a régészet pedig megkövült néprajz.⁴⁶ A szellemi néprajz területén a temetkezési szokások megfigyelése révén el lehetett jutni a régi hitvilág bizonyos szintű megismeréséhez. A régi hagyományok, az eredetmondák, valamint a népmesékbe rejtőzött mitikus történetek segítségével talán érthetővé válnak az égberagadási jelenet ábrázolásai. Egyes mondák eredeti formában nem éltek túl az idők változását, de a mesék megőrizték számunkra az őstörténeti mondák mondanivalójának lényegét.

Kézai Simon krónikájában leírja Szkítia földjét, és ír benne egy átjárhatatlan erdőségről is: „Az említett vadon hegyei között egyébként kristály található, és griffmadár fészkel benne... melyeket magyarul kerecsetnek hívnak, költik benne kicsinyeiket”.⁴⁷

A sas alakja a néphagyományban összefonódik a sárkánnyal és a griffel, sőt a perzsa mitológia madarával, a szemurvvval is. A néphagyomány elemei sok esetben a népmesékben tükröződnek vissza, visszavezethetők az eredetmondák mitológiai szereplőire, ahol szintén említést kap a griffé változtatott sas vagy sólyommadár. A kerecsensólyom, a griff és a turul egyazon lényre kapcsolódik össze.⁴⁸

Az egyik krónikánkban, Kézai Simon írásában találunk utalást a turulra, amely a korai magyarok címerállata volt: „Etele király címere, amelyet a pajzsán viselt, egy madárhoz hasonlított – magyarul turul a neve –, fején koronával. Ezt a címert egészen Géza fejedelem idejéig... mindig magukkal hordták a hadban.”⁴⁹

Ferdinándy Mihály megfogalmazása szerint: „A griff és a sólyom alakváltozásai ugyanannak a mitikus elképzelésnek, amely mindenütt a világon, minden kultúrában egyformán a keselyűben, a sasban, a ragadozó madárban az emberi szellem, vagy még tágabb értelemben a szent szellemerő emanációját látta.”⁵⁰

Korábbi írásunkban már említettük azokat a magyar ősmondákat, amelyeket a krónikáink tartalmaznak. Anonymus munkájában jelenik meg Emese álmának története. A legenda szerint

Ügyek, Szkítia vezére feleségül vette Emesét, majd megszületett Álmosnak nevezett fiuk. „Az Álmos nevet azonban isteni közbelépés eredményeként nyerte, mivel várandós anyjának álmában égi látomás jelent meg turulmadár képében. Az reászálván mintegy teherbe ejtette és tudomására hozta, hogy ágyékából dicsőséges királyok származnak majd, akik azonban nem saját földjükön fognak sokasodni.”⁵¹ Az Emese szóban a kutatók szerint a régi magyar „anya, anyaállat” szó rejtőzik.⁵²

Makay László a *Fehérlófia* című mese elemzésekor, a magyar ősmondák gondolatvilágának magyarázatában egy burját mondával von párhuzamot. „Valamikor a föld népei még nem ismerték a gonoszsgot, és a napnyugat jó szellemei örködték fölöttük. Megjelentek azonban a napkelet gonosz szellemei, s uralmuk alá vették a föld népeit. A jó szellemek elkülönültek, de elküldték maguk helyett a saskeselyűt, a csodálatos és varázslatos erővel bíró nagy madarat, hogy megvédelmezze a burjátokat. Csakhogy a burjátok nem értették a sas szavait. Erre a sas megtermékenyített egy burját asszonyt, ennek a fia lett az első nagy varázsló, kinek kezében minden hatalom összefutott, és aki a saskeselyű atyja segítségével közvetítővé vált a föld fiai és az égi hatalmak között.”⁵³

Az égberagadás jelenete a székely népbaladák között is létezik, ahol a leányt a Krisztust jelképező égi Bárány emeli a mennybe (Júlia szép leány balladája).⁵⁴ Ehhez hasonló a tartalma a moldvai magyar balladák Márton Szép Ilona történeteinek.⁵⁵

A nagyszentmiklósi kincs 2. számú korszójának égberagadási jelenete valószínűleg a magyar nép ősanjájának tekinthető Emese történetét ábrázolja.

A lelettel foglalkozók a 7. számú korszó ábrázolását – amelyen a sas egy férfit emel az égbe – Fettich Nándor elgondolása alapján Ganümedész-jelenetnek nevezték el.⁵⁶ Ganümedész alighogy felcseperedett, Zeusz meglátta őt, amikor az Ida hegyen pásztorkodott. Megtetszett neki a szép arcú fiú, sas képében magával ragadta az Olümposzra, és megtette az istenek pohárnokának.

A magyar mitológiai egyes alakjait – az eredeti monda hiányában – a mesék őrizték meg, és örökítették át nemzedékeken keresztül. Duzmathné

Tancz Tünde munkájában kiemeli, hogy a mesék világából bizonyos szinten rekonstruálni lehet az ősi hiedelemrendszert, a magyar ősvallást.⁵⁷ Az ősvallás, a hiedelemrendszer átadása egy újabb generációnak meghatározta az élet milyenségét és minőségét, valamint a kultúra átörökítését jelentette.⁵⁸

Egyes mesék különösen sok elemét őrzik az ősi kultúrának. A *Fehérlófia* című mesében az egyik őstörténeti monda jelenik meg.⁵⁹ A mese a régi korok mítoszait eleveníti fel: az őstiszteletet, a főzés és az együtt evés ősi, mágikus jelentését, a régi világ rendjét. A jeles mesekutató, Makay László szerint a történet négy főszereplője, Fehérlófia, Vasgyúró, Kőmorzsoló és Fanyúvő, mind szimbolikus alakok. Fehérlófia az útra kelt, hódítani indult, nomád életmódot folytató népeket, Vasgyúró az iparral foglalkozó népeket, Kőmorzsoló a földművelőket, Fanyúvő az erdőlakó népeket személyesíti meg. Az északi erdőlakók kitűnő prémvadászok voltak, a bányász népek az érclelőhelyek közelében a földet dolgozták át, akár csak a kedvező éghajlat alatt élő emberek a jó termés érdekében, más vidékek lakói pedig kitűnő kézművesek voltak.

Minden sztyepei nép törekedett a földművelő, iparos, bányász és prémvadász népek legyőzésére, szolgálatra kényszerítésére. A neves mese- és néprajzkutató megfogalmazása szerint: „Az volt az erős és tartós államalakulat, amely a termelés és az élet különböző formáiból minél többet tudott a maga érdekkörébe vonni.”⁶⁰ A mesealakok hősei között is van sorrend, ahogy egykor a szövetségben álló népeket is egyfajta rendszer különböztette meg.

A mesében a négy társ elindul kiszabadítani az elrabolt királynőket, azaz egy másik, földöntúli világba elhurcolt lelkeket. Fehérlófia követi egyedül a királynőket az alsó világba. Ezt a mese elemzője a táltosbeavatás jelképrendszerének fogja fel, mivel a táltos révülése során megmenti az elrabolt lelkeket. A további viszontagságait Fehérlófiának az alsó világban úgyszintén a táltosrévüléssel hozzák kapcsolatba.⁶¹

Fehérlófia visszatérése különösen viszontagságos. Társai cserben hagyták, a királykisasszonyok felhúzása után nem eresztették le többet a kosarat az alsó világba. A hős csak úgy tudott feljutni a felső világba, hogy egy griffmadár ki-

csinyeinek megvédése fejében felvitte őt. Az út azonban hosszú volt, és Fehérlófiának végig táplálnia kellett a madarat. A mese szerint, ha a madár jobbra fordította a fejét, akkor egy kenyeret, ha balra, akkor egy oldalszalonnát kellett a szájába tennie. A végén, mikor már csak kevés volt hátra, de elfogyott az élelem, Fehérlófia saját testéből adott enni a griffnek. A felső világban a madár újból visszánövesztette Fehérlófia végtagjait, s a hős utána még erősebb lett. Visszatérve saját világába Fehérlófia megbüntette az árulókat – Vasgyúrot, Kőmorzsolót és Fanyúvőt –, s elnyerte méltó jutalmát.

Ehhez hasonló az alaptémája Fanyúvő, Vasgyúró és Hegyhengergető meséjének is. A történetből hiányzik Fehérlófia, valamint megváltozott a szereplők sorrendje. Itt Fanyúvő a legerősebb, aki korábban a leggyengébbnek számított, őt követi Vasgyúró és Hegyhengergető. Történeti szempontból inkább az valószínűsíthető, hogy Fanyúvő nem az erdőlakók, hanem sokkal inkább a földművelők jelképes képviselője. Az erdőlakók számára nincs értelme annak, hogy kihúzzák maguk körül a fákat. Az ősi földműveség jellegzetes példája viszont – ami még a középkor egy jelentős időszakában is fennmaradt, különböző népeknél más-más ideig – az irtásos földművelés, amikor a megművelni kívánt földterületet először megtisztították az azt beborító növényzettől, azaz kihúzgálták a fákat.

Valószínűleg a később keletkezett monda maradhatott fenn mese formájában. A letelepedett életmód nem adott lehetőséget a nomád életforma folytatására és a társadalom vezető szerepét akkor már a földművesek tölthették be, a nomádok pedig eltűntek, vagy a földművesréteg nagyállattartóit alkothatták. Őket követhették fontossági és talán nagyságrendi sorrendben is az iparosok vagy talán csak a kovácsok, akiknek jellegzetes szerepe és helye volt a közösségben, s rendkívüli tisztelet övezte őket, amire az elterjedt névforma is utal, valamint utánuk következtek a bányászok. Talán már nemcsak a társadalom néprétegeinek a jellegzetes munkavégzéséről, hanem a hosszabb ideje egy közösségben élők kezdetleges munkamegosztásáról is szó van a későbbi meseformában.

A mese részleteiben van némi különbség, alapvetően azonban ugyanaz a történet játszó-

dik le, mint a Fehérlófiában. Fanyűvő feljutásakor a felső világba megjelenik a griff itatása. A mese szerint, ha a madár jobbra fordította a fejét, akkor kenyeret kellett a szájába dobni, ha balra, akkor egy ökröt, ha hanyatt vetette a fejét, akkor pedig bort itatott vele Fanyűvő.

Lényegében a griffmadár egy másik világba vitte át a mesehőst, miközben a hős végig táplálta őt.

Az ősi mondákban a jellegzetes állatalakok, így a turul is a túlvilág küldötte, a vezérállat, akit követni kell. Árpád is a turul utóda, és népe benne a turul gyermekét követi. Az égberagadás, ami Makay László szerint a mese legcsodálatosabb része, azt jelképezi, hogy: „...a mélységből egyetlen erő emelheti fel a népet: a nemzetség őrszellemé.” A szellemet pedig védeni és táplálni kell mindenáron, gondolkodás nélkül. A szellem pedig mindent többszörösen is visszaadhat.⁶²

A mesekutató szerint a *Fehérlófiában* az állati őstől származtatott ősatyát kell látnunk. Makay László egyenesen a magyar nép ősapját, Ménrótot véli felfedezni *Fehérlófiában*.

Kézai Simon munkájában jelenik meg Ménrót mint Hunor és Magor apja. „...*Havilah földjére költözött, melyet ekkor Perszisz vidékének neveztek, és ott két fiút nemzett feleségével, Enéhttel, nevezetesen Hunort és Magort, aiktól a hunok, vagyis a hungarusok erednek.*”⁶³

Felvetődött, hogy Kézai talán Ménmarót személyét köti egybe Ménróttal. Ménmarót Anonymus krónikájában szerepel, mint a Maros folyótól a Szamos folyóig terjedő terület ura, akinek a nevét a szóbeli hagyomány őrizte meg.⁶⁴

A Képes Krónika viszont tagadja azt, hogy a magyarok ősatyja Ménrót lett volna. Azért tiltakozik a származtatás ellen, mivel a szerző Ménrótot a bibliai Nimróddal azonosítja, aki Noé egyik fiának, Kámnak a leszármazottja volt, s akit Noé egy alkalommal megátkozott (Mózes I. könyve 9. részének 24–27. verse). Ráadásul, a krónika szerint, Nimród vette rá Noé utódait Babel tornyának az építésére, a Biblia alapján az első uralkodónak és az emberek elnyomójának tartotta őt.⁶⁵ A Képes Krónika szerzője Kézai állításával szemben azt igyekszik bizonyítani, hogy a magyarok nem hamíták, azaz Kám utódai, hanem jafetiták, Jáfetnek a leszármazottjai. Korábban, Anonymusnál, szintén ez a származtatási

vonal szerepelt. Krónikájában a névtelen szerző arról írt, hogy Jáfet fia, Magóg (Mózes I. könyve 10. részének 2. verse) volt Szkitia első uralkodója, akinek a népét róla magyarnak nevezték.⁶⁶

Az ellentét ebben az esetben talán úgy oldható fel, hogy azt feltételezzük, Ménrót nem azonos Nimróddal. A középkorban, a krónikák megírásának időpontjában a magyarok kereszténység előtti mondabeli alakjai keveredtek a bibliai személyekkel. A krónikairók a nép ősiségét bibliai származtatással igyekeztek példázni akkor, amikor a szájhagyomány még jól ismerte a mondabeli elődöket is. Ezért a mondai hősök neveit hasonlatos nevű bibliai személyek neveihez kapcsolták.

Ez a fajta biblikus átvétele egy nép származásának több középkori krónikában megtalálható. A Régmúlt idők krónikája ugyancsak az özönvízzel kezdi meg az elbeszélését, és Noé fiaiól eredezteti a szlávokat. „*Az özönvíz után Nőé három fia felosztotta egymás között a földet... Sémnek jutott Kelet... Chámnak – Dél... Jáfetnek pedig az északi és nyugati országok... A torony lerombolása és a népek szétszórását követően Sém fiai elfoglalták a keleti országokat, Chám fiai megtelepedtek a déli országokban, Jáfet fiai meg a nyugati országokban. E 72 nép egyike Noricum városában telepedett le. E város lakói Jáfet törzsből valók, tehát szintén szlávok voltak.*”⁶⁷

A későbbi korokban nem csak az eredetmondákkal kapcsolatosan vettek át a Bibliából történeteket. Az élet más területein, így a művészetben is létezett olyan fokú átvétel, amikor egy-egy nép a régebbi korok alkotásait oly mértékben befogadta, és saját ízlésére alakította, hogy azt idővel teljesen magáénak vallotta. A művészetek más népek és korok általi adaptációját A. Riegl, a neves művészettörténész is megfogalmazta a késő római kor művészetének kora középkori befogadásával kapcsolatosan. Arra a következtetésre jutott, hogy a „barbárok” a maguk kultúráját magyarították bele a hozzájuk eljutott római alkotásokba.⁶⁸

A kereszténység előtti korból származó eredetmondák mitikus jelenetei a kereszténység felvételének időszakában fokozatosan – és minden bizonnyal tudatosan – keresztény jelképekké váltak. Az új hitet ezáltal sokkal közelebb tudták vinni az emberekhez, mivel a korábbi ábrázolások

alapján a jelképek ismertek voltak. A kereszténység az őt megelőző korok mitológiáját beépítette saját jelképrendszerébe. Erre utalnak az Apostolok cselekedeteiben Pál theszaloníki és athéni térítései. Athénban Pál találkozik a sztoikus és epikureus filozófusokkal, ők vitatkoztak vele, végül az Areiopagoszra vitték az apostolt, hogy ott védje meg nézeteit. Pál az athéniak saját szemléletét használta fel térítésének sikere érdekében:

„Előállván Pál az Areopágusnak közepette, mondá: Athéni férfiak, minden tekintetben nagyon istenfélőnek látlak titeket. Mert amikor bejárom és szemlélem a ti szentélyeiteket, találkozám egy oltárral is, melyre ez vala ráírva: Ismeretlen Istennek. A kit azért ti nem ismerve tiszteltek, azt hirdetem én néktek.” (Apostolok cselekedetei 17. részének 22–23. verse).

A kereszténység terjedésekor a feltámadott Krisztus körül egész mitológia alakult ki, amely a megváltó istenekre emlékeztetett.⁶⁹ Ez a mitológia segítette megérteni a kereszténységre áttért népeknek a Megváltót, beillesztette őt korábbi hitviláguk fogalomrendszerébe, érthetővé, befogadhatóvá és vele azonosulhatóvá tette személyét. Mircea Eliade, a neves vallástörténész megfogalmazása szerint: „Azok a mítoszok, amelyek a Názereti Jézust archetípusok és transzcendens figurák világába vetítették éppoly »igazak«, mint tettei és szavai: e mítoszok valójában igazolják eredeti tanításának nagyságát és alkotóerejét. Egyébként épp ennek az egyetemes mitológiának és szimbolikának köszönhető, hogy a kereszténység oikumenikussá és szülőhazáján túl is elérhetővé vált.”⁷⁰

Dr. Szathmáry Sándor *Bibliaismeret* című munkájában leírja, hogy Jézus tanításában Isten országának eljöveteléről és egyben Isten országába való bemenetelről is beszél.⁷¹ „Isten eszkathologikus cselekedete a földi viszonyokat alapvetően megváltoztatja: a szegények lesznek gazdagok és a gazdagok mennek el üres kézzel; a gőgösek megaláztatnak és az alázatosak kapják meg valódi jogukat. Az embereknek azonban Isten eszkathologikus cselekedete előre meghirdettetik, hogy erre készüljenek, és a jelenben már a helyes magatartást átvegyék. És ezt egy olyan példázatban mondja, mely az étkezés alapszituációjából származik (Lukács evangéliuma 14. részének 8–11. verse).”⁷² Nem elég a felüle-

tes hit, a képmutató élet, mindig az isteni akarat a döntő. Akik be akarnak menni Isten országába, azoknak több igazságra, segítő és megbocsátó szeretetre van szükségük. Az Isten országába való bemenetelt akadályozza az ember kötöttsége a vagyonhoz és a kincsekhez. Azért jutnak be nehezen a gazdagok Isten országába. Azok juthatnak el oda, akik megtérnek, lemondanak a gazdagságról, és egyszerűvé válnak, mint a gyermekek. Az ilyen ember János evangéliuma szerint teljesen megújul és újjászületik.⁷³

Pált a damaszkuszi úton térítette meg Jézus. A megjelenő Krisztusban felismerte a Megváltót, aki azért jött, hogy megszabadítsa az embereket a bűntől és a haláltól, s a megtérés misztikus közösséget is létrehoz Jézussal. Pál levelében utal misztikus elragadtatására „a harmadik évig”, és az Úrtól kapott „kijelentésekre” (Pál korinthusbeliekhez írt második levele 12. részének 1–4 verse):⁷⁴

A dicsekvés azonban nem használ nékem; rátérek ezért a látomásokra és az Úrnak kijelentéseire.

Ismerek egy embert a Krisztusban, a ki tizenégy évvel ezelőtt (ha testben-é, nem tudom, ha testen kívül-é, nem tudom; az Isten tudja) elragadtatott a harmadik évig.

És tudom, hogy az az ember (ha testben-é, ha testen kívül-é, nem tudom; az Isten tudja),

Elragadtatott a paradicsomba, és hallott ki-mondhatatlan beszédeket, a melyeket nem szabad embernek kibeszélnie.

A „jeleket és csodákat” a Szentlélektől kapta „a pogányok engedelmességére”: (Pál levele a rómabeliekhez 15. részének 18 verse):⁷⁵ „Mert semmi olyanról nem mernék beszélni, amit nem Krisztus tett általam a pogányok megtéréseért, szóval és tettel.”

Mivel kedves szolgálói voltak az Úrnak, mind Énokhot (Mózes I. könyve 5. részének 24. verse), mind Illést (Királyok II. könyve 2. részének 11. verse) az Úr elragadta a mennybe.

A feltámadás taglalásakor szintén a mennybe-li elragadásról szól Pál a theszalonikabeliekhez írt levelében (4. rész 14–17. vers): „Mert ha hiszszük, hogy Jézus meghalt és feltámadott, azonképpen az Isten is előhossa azokat, a kik elaludtak, a Jézus által ő vele együtt... Azután mi, a kik élünk, a kik megmaradunk, elragadtatunk azok-

kal együtt a felhőkön az Úr elébe a levegőbe; és ekképen mindenkor az Úrral leszünk.”

Ézsaiás könyve 40. részének 30. és 31. versében leírtak az Úrban bízókat szárnyaló saskeselyűkhöz hasonlítja:

Elfáradnak az ifjak és meglankadnak, megtántorodnak a legkülönbek is; De akik az Úrban bíznak, erejük megújul, szárnyra kelnek, mint saskeselyűk, futnak és nem fáradnak el.

A kereszténység előtti időkből származó jelképei a magyarságnak feltehetően – akárcsak más népek esetében – szintén keresztény szimbólumokká váltak. A Biblia történetei alapján a magyar őstörténeti mondák jelképes ábrázolásai nem a kereszténység előtti mitológiát jelentik meg, hanem abból merítenek. Vélhetően a nagyszentmiklósi kincs égberagadási jeleneteiben is ilyen korai keresztény ábrázolásokat láthatunk. Abban a kezdeti időszakban, amikor a kereszténnyé vált közösség tagjai még csak elkezdték gyakorolni az új hitüket, vagy környezetükben még sokan voltak, akik nem keresztényként éltek.

Az égberagadási jeleneteket csak akkor tudjuk helyesen értelmezni, ha együttesen szemléljük őket. A két ábrázolás nemcsak jellegét tekintve hasonló, hanem szorosan összetartozik (lásd 2. ábra). Valószínűleg azért kellett a 7. számú korsó után elkészíteni a 2. számú korsót,⁷⁶ amely kidolgozottságában a legszebb, legjobban kivitelezett alkotás a kincskészlet edényei között.

2. ábra: Az „égberagadási jelenetek” a kincs edényein (2. és 7. számú korsók)⁷⁷

Véleményem szerint nem a görög mitológia elemei jelennek meg a nagyszentmiklósi kincs 7. számú korsóján, hanem a magyar eredetmonda egy része, amelyet mi mítosz formájában már

nem ismerünk, de mese alakjában még eljutott hozzánk.

A nagyszentmiklósi 2. számú korsó égberagadási jelenetében egyértelműen keleti hagyományokat kell keresnünk. A keresztény ábrázolások között nem találkozunk hasonló jelenettel, mint a sas által égberagadott női alak.⁷⁸ A bibliai írásokban viszont számos alkalommal találkozhatunk elragadtatással, illetve a magyar népbaladák megőrizték a Krisztus által égbe vitt szép leány történetét.

A 2. számú korsó női alakjában a magyar nép ősanját, Emesét (vagy Enéthet), a 7. számú korsó férfi ábrázolásában Ménrótot (Fehérlófiát vagy Fanyúvót), a magyar nép ősatyját véljük felismerni.

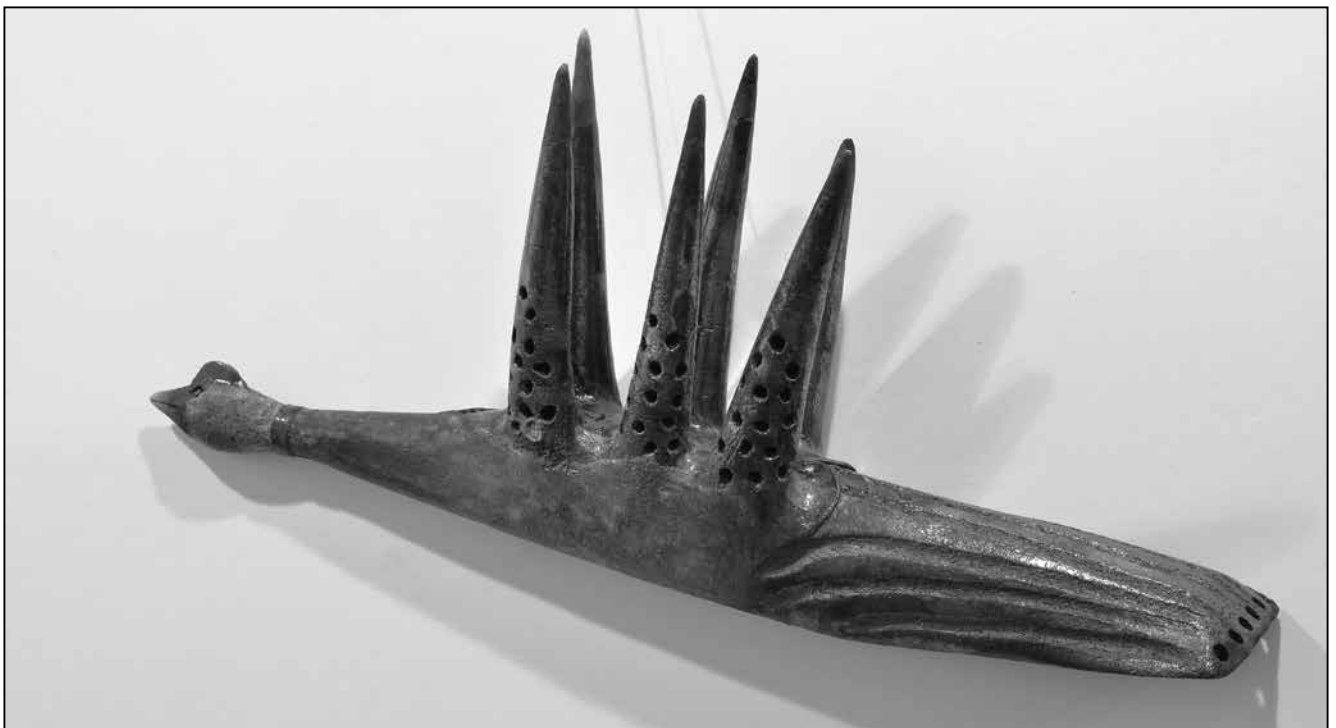
A világiakról való lemondást, az egyszerűséget, a földi szegénységet, a tiszta lelket jelentik meg az égberagadási jelenetek ábrázolásaiban a meztelen nő és a szinte meztelen (mindössze ágyékkötőt viselő) férfi alakja. Az elragadtatás a Bibliában az Istenhez tartozás, az engedelmesség jelképe, az Újszövetségben a Krisztus-követés jutalma. A mennybejutás lehetősége vetődik fel tehát a Krisztussal való egyesülés során, amit maga az úrvacsora jelképez. Krisztus sas képeben ragadja el, emeli a mennyek országába a férfit és a nőt, talán a bibliai Ádámot és Évát, az emberiség ősatyját és ősanját. Egy más világba emeli fel őket, akárcsak a mondavilágban teszi ezt a sas vagy a griff, a nép védőszelleme a magyarok összűleivel. A mondavilág a magyarok korai kereszténységének időszakában keresztény tartalommal telítődött, s ezáltal érthetővé és követhetővé vált a közösség számára.

A rovásírásos edények – a feliratok jellegéből következően – valószínűleg úrvacsorai asztali készlet elemei lehettek. Valójában a felirat nélküli edények is ugyanúgy betölthették az úrvacsorai készlet szerepét.

Mondáink, akárcsak a nagyszentmiklósi kincs égberagadási jelenetei, messzi tájakra vezetnek, és távoli népek hiedelemvilágával állnak párhuzamban. Valójában azonban akkor érthetjük meg a nagyszentmiklósi kincs mitikus ábrázolásait, ha a magyar mondavilág segítségével próbáljuk értelmezni őket.

- ¹ LÁSZLÓ Gyula – RÁCZ István: *A nagyszentmiklósi kincs*. Corvina Kiadó, Budapest, 1977, 17–18. o. (a továbbiakban: LÁSZLÓ–RÁCZ 1997)
- ² Uo. 18. o.
- ³ Forrás: <http://magyararno.com/wp-content/uploads/Nagyszentmiklosi-aranykincs-1.jpg> (2015. 02. 16.)
- ⁴ BÁLINT Csanád: A nagyszentmiklósi kincs. In: *Rubicon. Az avarok*. 2011/11., 19. o. (a továbbiakban: BÁLINT: *A nagyszentmiklósi...*)
- ⁵ LÁSZLÓ Gyula: A kései avar (magyar?) művészet. In: *A népvándorlaskor művészete Magyarországon*. Corvina Kiadó, Budapest, 1974, 51. o.
- ⁶ BÁLINT: *A nagyszentmiklósi...* 20. o.
- ⁷ A nagyszentmiklósi kincsről. Benda Kálmán interjúja László Gyulával. *História*. 2002/3., 7. o.
- ⁸ LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 20–21. o.
- ⁹ Uo. 22. o.
- ¹⁰ LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 23. o.
- ¹¹ LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 164. o.
- ¹² Uo. 165. o.
- ¹³ CSALLÁNY Dezső: A nagyszentmiklósi aranykincs rovásfeliratainak megfejtése és történeti háttere. In: *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve*. 10. sz., 1967, 35. o. Forrás: www.epa.oszk.hu/01600/01614/00007/pdf/nyjame_10_1967_030-073.pdf. (2014. 10. 03.) (a továbbiakban: CSALLÁNY 1967)
- ¹⁴ LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 165–166. o.
- ¹⁵ DEMECZKY Jenő – HOSSZÚ Gábor – RUMI Tamás – SÍPOS László – ZELLIGER Erzsébet: A magyar nyelvtörténet és a rovás paleográfia találkozása. Forrás: <http://enylvmagazin.hu/2013/06/05/a-magyar-nyelvtortenet-es-a-rovas-paleografia-talalkozasa/> (2015. 02. 16.)
- ¹⁶ LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 168. o.
- ¹⁷ HOSSZÚ Gábor – ZELLIGER Erzsébet: Többnyelvű feliratok a Nagyszentmiklósi aranykincsen. Forrás: www.c3.hu/~magarynyelv/14-2/HossuZelliger14-2.pdf. (2014. 10. 08.)
- ¹⁸ CERAM C. W.: *A régészet regénye*. Háttér Kiadó, Budapest, 2002, 89. o.
- ¹⁹ Uo. 181. o.
- ²⁰ Uo. 182–183. o.
- ²¹ CSALLÁNY 1967, 31–74. o.
- ²² Az E betűt egyes szavakban nagyon közel éreztem az A betűhöz. A szövegben az egyszerűség kedvéért mindenütt E betűt használtam, de mellette a rovásírás ABC-jében az Ä betűt is feltüntettem.
- ²³ CSALLÁNY 1967, 40. o.
- ²⁴ Forrás: <http://www.rovasoldal.eoldal.hu/img/picture/103/nagyszentmiklos-izsak-2.jpg> (2015. 02. 17.)
- ²⁵ Forrás: <http://www.magyarrovas.hu/media/rovasemlekeink/evezredesek/nagyszentmiklosi-aranykincsek-2.jpg> (2015. 02. 17.)
- ²⁶ LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 168. o.
- ²⁷ A feliratok megfejtését nem az edények számozása szerint, hanem kiolvasásuk sorrendjében közlöm.
- ²⁸ Forrás: http://www.unesco.kz/qypchaq/Nagy-Szent-Miklos_treasure_Inscriptions.htm (2015. 02. 17.)
- ²⁹ LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 165. o.
- ³⁰ Uo. 17. o.
- ³¹ Köszönettel tartozom Lőrincz-Fábián Évának és Kótyuk Zsolt lelkésznek azért, hogy kikeresték a szöveghez kapcsolódó megfelelő bibliai idézeteket.
- ³² Dr. SZATHMÁRY Sándor: *Bibliaismeret. II. rész. Újszövetség*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1995 (Az Isten országába való bemenetelről szóló igék), 295–304. o. (a továbbiakban: Dr. SZATHMÁRY 1995)
- ³³ Uo. 301–302. o.
- ³⁴ Uo. 428. o.
- ³⁵ Dr. SZATHMÁRY 1995, 428. o.
- ³⁶ MIRCEA Eliade: *Vallási hiedelmek és eszmék története II*. Osiris Kiadó, Budapest, 1997, 269–270. o.
- ³⁷ Dr. SZATHMÁRY 1995, 303. o.
- ³⁸ ERDŐ Péter: Örömhír egy csüggedt világban. In: *Egyház, kultúra, társadalom. Beszédetek, interjúk, írások*. Szent István Társulat, Budapest, 2011, 425. o.
- ³⁹ BALDERMANN, Ingo: *A Biblia, a tanulás könyve. A bibliai didaktika alapjai*. Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, Budapest, 1989, 52. o.
- ⁴⁰ HAAG, Dr. Herbert: *Bibliai lexikon*. Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1989, 148–149. o.
- ⁴¹ *Keresztyén bibliai lexikon*. Szerkesztette: Dr. Bartha Tibor. Kálvin János Kiadó, Budapest, 1993, 178–179. o.
- ⁴² Forrás: <http://turul.info/turul/regeszet> és http://vilagbiztonsag.hu/keptar/displayimage.php?album=123&pid=2225#top_display_media (2015. 02. 16.)
- ⁴³ BÁLINT Csanád: *A nagyszentmiklósi kincs. Régészeti tanulmányok*. Balassi Kiadó, Budapest, 340. o. (a továbbiakban: BÁLINT 2004)
- ⁴⁴ BÁLINT 2004, 386., 391. o. Bálint Csanád felhívja arra a figyelmet, hogy egyes kutatók egymástól független kompozíciónak tartják az ábrázolásokat.
- ⁴⁵ Uo. 563. o.
- ⁴⁶ FODOR István: Az idő mérlegén. László Gyula életműve (1910–1998). In: *Rubicon. Az avarok*. 2011/11., 23. o.

- 47 KÉZAI Simon: *A magyarok cselekedetei*. Fordította: Bollók János. Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 92–93. o.
- 48 LÁSZLÓ Gyula – RÁCZ István: *A nagyszentmiklósi kincs*. Corvina Kiadó, Budapest, 1977, 91. o. (a továbbiakban: LÁSZLÓ – RÁCZ 1977)
- 49 Uo. 96. o.
- 50 MAKAY László: Fehérlófia. In: *Csodakút. Népmese, beavatás, álmefejtés, napút, mélylélektan, ezotéria. Tanulmányok a népmeséről*. Szerkesztette: Papp Gábor. Pontifex Kiadó, 1994, 133. o.
- 51 ANONYMUS: *A magyarok cselekedetei*. Fordította: Veszprémy László. Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 12. o.
- 52 Uo. 54. o.
- 53 MAKAY 1994, 126. o.
- 54 ORTUTAY Gyula: *Magyar népköltészet*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985, 84–85. o.
- 55 KALLÓS Zoltán: *Balladák könyve. Élő erdélyi és moldvai magyar népköltészet*. Magyar Helikon, 1974, 23–28. o.
- 56 BÁLINT Csanád: *A nagyszentmiklósi kincs. Régészeti tanulmányok*. Balassi Kiadó, Budapest, 2004, 340. o.
- 57 DUZMATHNÉ TANCZ Tünde: A népmese, mint neveléstörténeti forrás. In: Kéri Katalin (szerk.): *Ezerszínű világ (Dolgozatok a neveléstörténet köréből)*. Mozaikok a nevelés történetéből V. Pécsi Tudományegyetem – Tanárképző Intézet, Pécs, 2000, 28–42. o. Forrás: <http://kerikata.hu/publikaciok/text/ezerszin/ezersz06.htm> (2015. 02. 16.) (a továbbiakban: DUZMATHNÉ TANCZ 2000)
- 58 Uo.
- 59 MAKAY 1994, 125. o.
- 60 Uo. 129. o.
- 61 DUZMATHNÉ TANCZ 2000. <http://kerikata.hu/publikaciok/text/ezerszin/ezersz06.htm> (2015. 02. 16.)
- 62 MAKAY 1994, 134. o.
- 63 KÉZAI 2004, 91. o.
- 64 ANONYMUS 2004, 57. o.
- 65 *Képes Krónika*. Fordította: Bollók János. Osiris Kiadó, Budapest, 2004, 10. o.
- 66 ANONYMUS 2004, 10. o.
- 67 IGLÓI Endre – MISLEY Pál: *Régi orosz széppróza*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1977, 11. o.
- 68 BÁLINT 2004, 337. o.
- 69 MIRCEA Eliade: Vallási hiedelmek és eszmék története II. Osiris Kiadó, Budapest, 1997, 267. o.
- 70 MIRCEA 1997, 267. o.
- 71 Dr. SZATHMÁRY Sándor: *Bibliaismeret. II. rész. Újszövetség*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1995, 295. o. (a továbbiakban: Dr. SZATHMÁRY 1995)
- 72 Uo. 301. o.
- 73 Dr. SZATHMÁRY 1995, 295. o.
- 74 Uo. 273–274. o.
- 75 Uo. 274. o.
- 76 Hampel József munkásságának köszönhető a kincs edényeinek a számozása, ezt azóta használja a tudományos kutatás.
- 77 LÁSZLÓ – RÁCZ 1977, 44–66. o. 13. kép és 19. kép
- 78 BÁLINT 2004, 345. o.

AI és kép meg a szómezők

Végezzünk szavaink közt egy kis családfakutatást, ígérem, hogy nem lesz vége egyhamar. Talán régebbi vizsgálatainkból is kiviláglott már, hogy nyelvünk leginkább az élő természethez hasonlít, amelyben a talaj, a napfény és mögötte az árnyék, a meleg meg a fagy, a víz, a növények, a rovarok, a velük táplálkozó madarak és csúszómászók, továbbá a ragadozók a csúcspontig vezető emberrel együtt valamennyien egymásból, egymásért élnek. Egyik a másikat szüli, öli, táplálja; minden mindennel összefügg. Ráadásul rendszerük méretei beláthatatlanok.

Az angol nyelv szerelmesei hirdetik, hogy az ő nyelvük a legnagyobb a világon: egymillió szavuk van. Ez a szám úgy jött össze, hogy a gyarmati rendszerben különböző angol nyelvek alakultak ki, melyek a helyi állatok, növények, szokások és egyéb jelenségek megnevezésére fölszívták az ottani bennszülött nyelvek szavait, kifejezéseit és más elemeit. A *BircaHang* nevű világhírű lap 59 hivatalos angol nyelvről tud. Ezek apránként, de folyamatosan távolodnak egymástól. Nagy kérdés, hogy a Földön uralkodó angol nyelvű álkultúrcikkpar – filmek, dalok, műsorok és egyébek – zuhataga mennyire képes lassítani e folyamatot.

Az bizonyos, hogy az ezeréves angol és holland nyelvemlékek nehezen különböztethetők meg egymástól, ám a mai angol beszélő már nem érti a hollandot, és fordítva. Ellenben a magyar nyelvjárásokban nevelkedettek mind értik egymást: „Minden magyar anyanyelvű érti az összes többit.” A magyar anyanyelvűség hangsúlyozása azért fontos, mert az általános megértés alapja, amennyiben az anyanyelvűség több a szavak és a nyelvtan világának ismereténél, mivel a nyelv szellemébe is beavat.

Ez a szellemi tudás az alapja az iskolázatlan *Sinka István* ragyogó költészetének, vagy a hozzá hasonló pásztorok, favágók, parasztok gyönyörű beszédének, amellyel hivatásos szóvivőket is lepipálnak.

Hunfalvy Pál és *Budenz József* sosem értették meg nyelvünk szellemét. Hogy idegenajkúságuk miatt-e, vagy más okból, ma már nehéz eldönteni, talán nem is érdemes. A dolog lényegének, vagyis nyelvünk szerkezetének és szellemének megélése sokkal fontosabb a terméketlen személyeskedésnél.

Az ilyen kérdések megközelítését megkönnyíti, ha számok is segítik gondolkodásunkat. Mégpedig azért, mert a számokra nemcsak hivatkozni lehet, hanem utánuk is lehet járni.

Anyanyelvünkről való gondolkodásunk segítségével a magyar észjárással kapcsolatos könyveim¹ függelékében közöltem listákat népesebb fogalomköreinkről. Így például arról, hogy száznál több szavunk és kifejezésünk van a beszélésre, meghalásra, evésre, nézésre. Kedves olvasóm, *Pogány István* 14 760, azaz tizennégyezer-hét-százhatvan helyváltoztatást jelentő magyar igét szedett össze! Mégpedig az eredeti megszorításokkal: mellőzte a nyilvánvalóan idegen eredetűeket meg az eszközzel történő mozgásokat pl. szánkózik. Harcba vetette azonban az igekötőket, melyek nem általánosak az európai nyelvekben. Ezek csatlakozásával az előbbi fogalomkörök létszáma is megtöbbszöröződik! *PI. néz* igénk is megmozdul, ha *benézek* hozzátok. Az *áll* is, ha *átáll*, *kiáll*, *beáll*...

Nem oktalanság föltételezni, hogy a miénk a legnagyobb szókincsű, ugyanakkor valamennyi anyanyelvi beszélő számára érthető nyelv... Ez különösen fontos!

*

E hatalmas szókészlet különös sajátossága, hogy magányos, külön-külön változó szavak helyett családokat alkot, azok meg bokrokba, jelentésmezőkbe rendeződnek, illetéknéppen az egész nyelvet átszövik, s közben egymásba kapaszkodnak közös hangszerkezetükkel és az általuk megjelenített képpel.

¹ *Beavatás a magyar észjárásba. Beljebb a magyar észjárásba* – Juhász Zoltánnal közösen.

*

Most nézzünk meg egy gyökbokrot a tanulság reményében a Czuczor–Fogarasi-szótár nyomán.

AL gyökcsaládunk tagjainak közös képe a lentiség, a valamihez viszonyított kisebbség, alárendeltség.

„AL (1) 1) Ami bizonyos magaslatához mérve a föld középpontjához vagy a földsarkhoz képest az egyenlítőhöz közelebb áll. Ellentéte: fél vagy föl. Ily viszonyú ezekben: al(só)város, alföld, fel-föld, alszél, felszél.” Mivel a magyar képi nyelv, alig van olyan szavunk, kifejezésünk, ami átvitt értelemmel ne bírna. Tehát társadalmi értelemben is jelent kisebbet, kevesebbet, s erkölcsileg mintegy alantabb állót: altiszt (feltiszt), alhadnagy (fel- vagy főhadnagy), alispán (főispán), alesperes (főesperes). Ily átv. értelmű az alhang (felhang) is. „2) Az általánosnak külön osztályához tartozó, pl. az állatok, növények alnemei.

Alakra nézve hasonlók ezen helyirányra vonatkozók: al és fel, kül és bel. Hasonlók után okoskodva, valamint a kül gyöke *kü*, bel-é *be*, fel-é *fe*: az al tiszta elvont gyöke *a* volna.

Egyezik vele a finn *ali*, *ala*, p. *ali-pouli* = al fél, alsó fél; *huoneen ala* = azon tér, mely fölött a ház fekszik. A magyar *al*-hoz hasonlóan ez is sok származékot számlál. Törökül *alt*, héberül *alal* (humilis *fuit*). ”

Utóbbiakból kitetszik, hogy Czuczor Gergely és Fogarasi János a szótárban megemlítette az akkor ismert külhasonlítás lehetőségeket, de a nyelvrokonság melletti-elleni állásfoglalás nélkül! Vagyis hazug az az állítás, miszerint ők „törökpártiak” lettek volna. Budenz azért szította az ún. ugor–török háborút, hogy elterelje a figyelmet a lényegről: nyelvünk belső szerkezetének kutatásáról. A kor egyik legnagyobb nyelvésze, a harmincnál több nyelvet tudó szentkatolnai Bálint Gábor „a finnizálást és a turcizálást egyaránt a magyar nyelv mételyének” tekintette. Márpedig ő tudhatta, hiszen jól tudott finnül, és néhány török nép nyelvtenát is elkészítette. A jámbor Vámbéry, a kinevezett főtörök is az ő török nyelvtankönyvéből tanított a pesti egyetemen, ahonnan Bálintot kirúgták.

Szemlézzük tovább al gyökcsaládunkat!

„AL (2), ...Szőlő *alja*, hegy *alja*, vár *alja*, kert *alja*, hordó, fazék, pohár *alja* = feneke, vagy a mi alatta van. 2) Üresség vagy tér, mely valamely

álló jóság, eszköz, épület stb. fenekétől lefelé terjed. Asztal-, ágy-, szék-, pamlag *alja*. Tűzhely-, pad-, sátor *alja*.” Utóbbi kifejezés embermennyiséget is jelent: egy sátorban elférőket.

„3) Valaminek a rosszabb, romlottabb része, söpreje. Búza *alja*, dohány *alja*, vagy... megfordítva: *alja* dohány, *alja* búza... bor, ecet, ser *alja*. Aljából adni valamit = rosszából. Marha *alja*, amit alája vetnek. Ganéj *alja*.”

Átvitt értelemben *aljas* ember, néhol *alyas*, *alyaz*, *alyadék* – *aljas*, *aljaz*, *aljadék*. Továbbá: „al-om, al-á, al-áz, al-att, al-ól, al-ul, al-acs, melyekben lágyító *y* soha sem fordul elő, amazokban mindig. Némelyek főnévül mindig *alj* szót használnak, mely származéka volna az *al* melléknévnek, s ettől erednének: Hanyag tájejtéssel és írással: *aj*, pl. *ajbor*...”

Itt kutatásra ajánlkozik egy oldalág...

„AL, (4), (...)

AL, (5), elvont gyök, mely az *alszik*... *alamuzsi*, *alél* származékokban él; előlehel rokona *hal* (ige); megnyújtva *ál*, *álom*, *álmodik* és még az eredeti lehelettel bíró: *hál*” – *alszik*.

Elvesztettük szegény alafát, de nem ingyen. Ha belegondolunk *el-alszik* szavunkba, rögtön kiderül, hogy az *alvás* során elhagyjuk éber világunkat, s egy másikba lépünk át, ahol gyakran *álmok* fogadnak bennünket – nem ritkán igen csak tarka képekkel, eseményekkel.

Az *el*-nek tehát iránya is van: le. Ugyanis az álomba merülünk, zuhanunk, különösen, ha az mély. Itt megvilágosodik előttünk, hogy az *al* gyökből hangváltással lesz *ál*, *ál-om*. Hiszen közös a jelentésük, azaz a képük, mindkettőnek a lentiség, alattiság.

A *hal* ige ismét figyelemreméltó elágazás kapuja, hiszen a *halál* és az *alvás*, az *álom* némileg hasonlítanak egymásra, és a *halálba* is hull, zuhan a lélek...

*

Alkalmas 'képes vmire', 'megfelelő' szavunk is az *al* származéka, továbbá: *alkalmazkodik*, *alkot*, *alkalmatos*, *alkalmaz*, *alkalmasint*, *alkalomadtán* stb. Jelentése szemlátomást rokon *kép* gyökszavunkkal és származékaival: képes – alkalmas, képez – alkalmaz, képtelen – alkalmatlan stb. Azaz e két szócsoport mélyén egyazon szemlélet húzódik: összefüggnek a dolgok és látványuk, használhatóságuk és képük.

A kép – Platónon túl gyökerező – megvalósító erejét már sikerült föltárni a *Beavatás a magyar észjárásba* c. könyvben: „Kép szavunk nem úgy viselkedik-e, mintha valóságalapító idea volna? A dolgok megképlenek bennünk, miáltal képesek leszünk képességeink kibontakozására, persze több-kevesebb képzés után...” Vagy maradunk képtelenek valaminek az elvégzésére, rokon értelmű szóval: *alkalmatlanok*. Hiába jön el az *alkalmas*, azaz megfelelő, másként *illő* helyzet és pillanat...

No lám, jelentkezett *il* gyökünk, a származékaival, melyek közül az *illik* a leggyakoribb: „*vmihez odajárul, odasimul, s vele összhangzásba jön, kellő egyet képez. Pásztorhoz bot, katonához fegyver illik. Igen jól illik a szomszéd emberhez a boros korsó. Ezen ruha éppen természetéhez illik. A való szóval jobbára fölcserélhető.*” (CzF.). Fölbukkant még egy rokon? Nem is akárhonnan, hanem a legelőkelőbb körből, a létige családjából! A Müncheneri Kódexben ez olvasható: „*Illik szombatokon jól tenni?*” A mai fordításokban az *illik* helyén a *szabad, lehet* vagy *kell* igék állnak. Tehát a jelentések bokra szépen szaporodnak.

A régieknél az eredethez hívebben annyit is jelent, mint: *illet*, azaz érint valakit. Hozzányúl, megfog, megragad.

„IL, (2), elvont gyök, magashangú i-vel, s ugyan ilyen képzéssel, melyből *illik, illet, illeszt, illendő* stb. származékok erednek; s rokonnak látszik hely szóval, innen *illik = helyén van, mintegy*

helylik, illeszt = helyére tesz, illet, érint stb. Jelentésén általában oly hatást, állapotot, mely bizonyos célra helyesen alkalmaztatik vagy alkalmazkodik, mely célszerű tapintattal működik, mely éppen oda hat, hová hatnia kell. E gyökből lett az elvont igetörzsök *il-el = hely-el, összevonva ill = hely-l, s innét a közép ill-ik am. helylik, azaz helyén van; továbbá: illet, illeszt, illeget* stb.”

Az *illő* viselkedés *hely-es*, az *ill-etlen* *helytelen*, vagy éppen *alávaló*, mert nem *illik* oda, ahol fontoskodik: nincs a helyén.

*

Szómezővizsgálatunk a nyelvrokonság kutatásban is segít, mivel kiderül belőle a nyelvek természetének egyik fontos vonása. Hiszen ha nyilvánvalóvá válik, hogy valamely gyök vagy szó a szócsaládnál nagyobb *jelentésmező* része, akkor alapvető nyelvtani jellegzetesség ismeretének birtokába jutottunk. Ebből erősen valószínű, hogy ami itt tágas rokonság része, az gyaníthatóan *tősgyökeres*, és amott pedig, ahol magányos vagy parányi család tagja, ott *jövevény*. Így a szó- és más nyelvi elemek áramlásiránya nagy valószínűséggel megállapítható. Föltehető az is, hogy a jelentésmezőkből álló nyelv legfőljebb igen távoli rokona lehet az apró szócsaládokból szerveződöttnek.

Kósza szókalandozások persze a legkülönbözőbb nyelvek közt is előfordulhatnak, de úgyszólván egyértelmű, hogy a teljes jelentésmezőkből álló nyelv az ősnyelv a másik felől nézve.

Képversek

*Mélyen a teste,
nyomában jár sírköve.
Beteljesedve.*

*maskarák várnak
vigyázállás közepett'
égi keringőt*

*Letakart nyűtt test,
komor homály odabent.
Ijesztő szünet.*

Kis délvidéki művelődési mozaik

Dr. Szeli István akadémikus, az újvidéki Magyar Nyelv- és Irodalom Tanszék tanára, a Hungarológiai Intézet alapítója a gimnázium felső osztályai számára szánt kézikönyvében, még az ötvenes évek derekán, a következőket írja: „Igen súlyos vétség a nyelv ellen az idegen szólások és kifejezések szolgálai fordítása s ezek használata. (Például az újabban közkedvelt »előrelátni« a szerb »predvideti« mintájára az »előirányozni« »tervbe venni« stb. helyett.) Minden nyelvnek megvannak a maga sajátos szóvonzatai, szóösszetételei, mondatszerkezeti sajátosságai, amelyek a nyelv szellemére s a nyelvet beszélő nép gondolatvilágára is jellemzők. Ezeknek a szó szerinti átvétele megrontja, kikezdi a nyelvérzékét.” (Sz. I.: Bevezetés az irodalomelméletbe. Testvériség-Egység, 1955, 221. o.)

Sajnos a beszédünk azóta sem lett helyesebb, sőt a nyelvi hibák még sokasodtak. Például, most épp aktuális: a „vajdasági magyar” a szavazáskor „kimegy szavazni” (izlazi na izbore), a délvidéki az elmegy. De hasonlóképp így beszélnek a tanárok, a politikusok, az újságírók, a délvidéki magyar értelmiség nagy része, hisz számukra az anyanyelv, az édes anyanyelv nem jelent mindaddig értéket, amíg zavaros gondolataikat idegen szavak tömkelegével és a magyartól eltérő gondolatmenettel el tudják dadogni.

Nem tudom, hogy az Újvidéki Rádió és a Pannon Rádió és Televízióknak mennyire képzettek a munkatársai, hogy van-e gimnáziumi, illetve egyetemi végzettségük, de az biztos, hogy Szeli tanár úr intelmeit nem fogadták meg. Mert akkor a beszédükben nem sokasodnának az „előrelátott”-ak, a „köszönvé”-k, a „médiák” (még az újságírók is így mondják, pedig nekik tudni illenék, ha nem is a hivatásuk, legalább a szakmájuk nevét) és még számtalan nyelvi vétség. Azt sem tudom, hogy a nyelvi hibákat elkövetők közül mennyien végeztek a Magyar Tanszéken, de a jelekből ítélve a tanár úr intelmeinek betartását az egyetem mostani oktatói a hallgatóiktól

nem követelték meg. Azzal ugyanis, hogy a tanítás most a jugo-liberális elvek alapján folyik, és a Kontra Miklós-i szemléletet tartják irányadónak, a pedagógusgenerációkat, az anyanyelv őrzeit teljesen tévútra viszik. Nemcsak a nyelv megbecsülését és védelmét nem sajátítják el, hanem kozmopolita világszemléletükkel, amit az egyetemről hoznak, mellékesnek tartják a környezetükben továbbsugározni azt a nemzetféltést és -óvást, ami megtartaná népünket itt, a szülőföldjén. Ha az egyetem mostani tanárai a magasröptű tanulmányírás mellett nem tartanák kevésbé hasznosnak és értékesnek a nyelvművelést – amit korábban tudós elődeik végeztek, legutóbb dr. Ágoston Mihály, aki többek közt a sajtó hibáit nyesegette –, akkor most újságjaink nem hemzsegnének a nem magyaros mondatszerkesztéstől, az idegen szavaktól és a tükörfordítások tömkelegétől.

A bajt még tetézi, hogy a Kossa János Nyelvművelő Egyesület sem tartja feladatának a nyelvi hibák orvoslását. Régebben a Magyar Szó havi közlönyben végezte nyelvünk védelmét, most senki sem tartja szükségesnek a nyelvművelést, pedig ismerve a mai állapotokat, ugyancsak ránk férne egy kis anyanyelvoktatás. Azt már említeni sem érdemes, hogy az itt végzett diplomások, akik valójában a hazai értelmiséget hivatottak képviselni, mennyire ismerik a magyar szaknyelvet. Sokuk még a köznyelvet sem beszélí értelmiségihez méltó szinten. Ha számukra nem jelent semmilyen értéket az anyanyelv, a nemzet fennmaradásának legfőbb záloga, akkor az is kétségbe vonható, hogy ez a délvidéki magyar értelmiség rendelkezik-e a legcsekélyebb nemzeti öntudattal, amelynek hiánya a délvidéki magyarság eltűnését jelenti. Mert az a közösség, amelynek nincs erős nemzettudattal rendelkező értelmisége, elsüllyed az egészséges nemzettudatú nemzetek tengerében.

Újabb az egyesület új vezetőséget választott, ami után felcsillant a remény, hogy a

„nyelvművelők” az egyesület célkitűzésein foglalkozni. Sajnos, nem ez történt. Ők a legegyszerűbb tevékenységet választották. Könyvbemutatókat, zenés esteket stb. tartanak, ami ugyan hasznos, de nem ez az egyesület feladata. Ismét, mint már oly sokszor, egy olyan szervezetet hoztunk létre, amelynek az itteni magyarság szempontjából semmi, esetleg minimális a haszna.

Nemcsak az anyanyelvi ismeretünk szegényedett, csorbult, hanem sajnos az általános műveltségünk is balkanizálódik. Nem tudom, hogy a Szabadkai Magyar Rádió igazgatója és főszerkesztője hallgatja-e a vasárnap délutáni kívánságműsort, mert ami ott elhangzik, az más civilizált közszolgálati rádióban nem hangozhatna el. Esetleg a kereskedelmi adókon, de úgy tudom, hogy ez a rádió nem kereskedelmi. A műsorvezető, akinek a jelekből ítélve primitív a zenekultúrája, azért, hogy jó fiúnak látsszon, minden kívánságot teljesít, vagy azért, hogy népszerűségét növelje (bár ez szerintem inkább a jó ízlés hiányát igazolja), kritikán aluli számokat is beiktat, mint például: az *Elmúltak a mézeshetek*, illetve *A kanizsai híd alatt* címűeket. Mert tudnia kellene, hogy e dalok szövege, amellet, hogy közérkölcstől sért, nőgyalázó és rasszista. Nem tudom, fel lenne-e háborodva, ha az ő nőrokonairól mondanák azt, hogy *Jó nő a cigánylány, mert mindenkinek megvolt már*. Vagy az is érdekelne, hogy mi a véleménye a nők becsapásáról és a szerelemről, ha nem zavarja a következő szöveg: *Úgy mászkok rád, mint a pesti gyorsvonat*. A többit már le sem írom. Ha a főszerkesztő így kívánja a délvideki magyarság műveltségét gyarapítani, jobban teszi, ha megszünteti a műsort.

A rádió vezetőségét az sem izgatja, hogy bemondói beszédhibák, selypítenek, az pedig már túlzott követelmény volna, hogy ez az intézmény a beszélt magyar nyelv dallamának és más ismérveinek szabályait is figyelembe vegye, amikor a mikrofon elé engedi munkatársait. Kodály Zoltán ha ezt hallaná...

A rádióműsor sajnos más adókon is balkanizálódik. Nem tudom, ismeretes-e a rádióhallgatók előtt, hogy a Bánság a boldogság földje, legalábbis erre lehet következtetni az Újvidéki Rádió *Vajdaságon át* című műsorából, amelyben a szignál alcíme szerint az hangzik

el, amit a hallgatóknak tudni kell és fontos. Ebből az egyórás adásból az derül ki, hogy a Bánságban semmi rossz nem történik, legalábbis, amiről beszámolni érdemes. Naponta hangzanak el tudósítások a különféle multságokról, mintha ott csak ünnepek lennének. Majd minden napra vagy hétre jut egy-egy birka-, disznó-, kakaspaprikás-, bagulyás- vagy halászléfőző verseny, kacsá-, palacsintasütő stb. verseny, csigatészta-, és süteménykiállítás, tudósítás hangzik el falunapünneplésről, szántó-, aratóversenyéről, kukorica- meg mézünnepről, szüretelésről és bor-, pálinka- vagy horgászversenyéről, motorostalálkozóról bagulyással egybekötve, templombúcsúról, nyugdíjas-találkozóról, természetesen sport- és művelődési műsorral (értsd bográcsossal) egybekötve. Tudósít a riporter az óvodások, az általános iskolások, a középiskolások, a konviktuslakók ballagásáról, iskolakezdésről, kitüntetésekéről, óvodások táborozásáról. Ez utóbbi kapcsán arról a fontos, társadalmat érintő problémáról is hírt kaphatunk, hogy a kis Evelin és a kis Brúnó szeret játszani és szerepelni, arra az „okos” kérdésre azonban, hogy miért, mind a mai napig nem kaptunk választ. De ilyen fennkölt kérdés több riportban is elhangzik. Például: Mit jelent számodra ez a díj? Biztos, azt a feleletet várna a kérdező, hogy: „Mélyen elkeserített, teljesen lehangolt.” Különben minden más tudósítás is ezen a színvonalon áll.

Mindenféle ünnepkor programba iktatják a szentmisén való részvételt. Még a Kun Béla utcai vigadalmat is ez vezeti be. (Sajnos, ilyen tudathasadásos felfogás jellemzi az itteni magyarságot. Összezavarodik a kommunista múlt és a mostani „parádézó” vallásosság.) Ha nem jut minden napra legalább egy ünneplés, a rádióriporter azon is segít. Jön az előzetes tudósítás. Interjú hangzik el a szervezővel, esetleg a falu vezetőjével, az esemény napján a résztvevőkkel, minél többel, annál hosszabb a tudósítás, de mind hasonlókat mond. Minden jó és szép volt, mint a Ferenc Jóska-i nyilatkozat: „...mindennel meg vagyok elégedve.” A lakosság szempontjából különösen fontosak az óvodások nyilatkozatai, mivel azok semmitmondóak. Így veszélytelenek. De külön műsor hangzik el a hittanos óvodások rajzkiállításáról, az amatőr festők bemutatkozásáról, ez utóbbi legalább egyszer havonta, „akik nagyon

szép képeket csinálnak.” Említést kell tenni a kancsikapattogtatásról, és még felsorolni sem lehet minden ünnepelnivalót. Ha a riporter mégis kifogyna a vigadalmakból, előveszi a már elhangzottakat, a hallgatóknak, gondolja, úgyis rövid az emlékezetük, különben is ismétlés a tudás anyja.

A kommunista szellemben nevelkedett újságíróknak ugyanis az az elve, hogy mindenről úgy kell tudósítani, hogy jót vagy semmit, mert abból baj nem lehet. De ha a megkérdezett panaszodik valamire, az „öntudatos, jó” riporter azt is hasznosra fordítja. A nagybecskereki színházban leszakad a mennyezet, sebaj, ebben az esetben az egyesület többet kényszerül tájolni a szórvány örömére. Ha a műszaki középiskolában egyes tantárgyra csak szerb nyelvű tanár van, ez is szerencse, mert a diákok jobban megtanulnak szerbül. Ha meg nincs elsimítható magyarázata, akkor egyszerűen elengedi a panaszt a füle mellett. A tóbai művelődési egyesületben egész télen nem volt fűtés, ezt persze nem illik meghallani.

Arról sem kell szólni, hogy beázik a módosi és a szerbcsernyei templom, valamint arról sem, hogy még hét templom lebontásra ítéltetett, mivel akkor megharagszik a magyarság múltjának emlékeit kevésbé szíven viselő püspök úr, akivel legalább havonta egyszer könnyen lehet riportot készíteni. Arról sem szabad nyilatkozni, hogy a bégaszentgyörgyi húsfeldolgozó üzem munkásai több mint egy éve nem kaptak fizetést, no meg a pancsovai gyógyszerészek sztrájkjáról, a jég verte területek gazdáinak bizonytalan kárpótlásáról, a muzslai tejtermelők gondjairól, akik az állam téves intézkedései miatt kénytelenek voltak az állatállományukat már a felére csökkenteni, és még sok másról, mert ebből kiderülne, hogy a Bánság sem a boldogság völgye.

Külön kell szólni arról a kifogásolható magatartásról és felfogásról, mely szerint itt a Bánságban a Szabó Dezső-i idézetet: „Minden magyar felelős minden magyarért” – egyes magyar vezetők saját javukra módosították: minden magyar felelős saját magáért. Legalábbis ez szűrhető le abból az intézkedésből, amelynek célja a magyarországi Petőfi program kapcsán a szórvány megsegítése odaküldött önkéntesek révén. Csakhogy a Bánság legmagyarabb, a szórvány-magyarság legkevésbé veszélyeztetett településére osztották be az egyik önkéntest: Muzslára és kijárással Torontáltordára. Oda, ahol az óvodában két óvónő is a magyarságot plántázza a nebulók tudatába, ezért kellett még egy segítség is. Érthető, aki közel van a tűzhez, meg a VMSZ vezetőségéhez, annak pénz, paripa is jár. Temesvajkócon és Bókán se magyar iskola, se művelődési egyesület nincs, még mise is csak olykor-olykor. Vajon az itt élő magyarokért nem felelős minden magyar? És Szanád, Feketető, Káptalanfalva, Módos, Töröktopolya, Tamásfalva és a többi magára hagyott magyar szórványközösség? Értük nem felelős senki sem? A tömb segítséget vár az anyaországtól, de nem akarja meghallani a szórvány szavát. A szórványok se nyújtanak azonban kezet egymásnak, mert minden kisközösség csak a maga baját kívánja megoldani, ami a felvázoltakból is érzékelhető, pedig összefogva, egymást segítve könnyebben kerülhetnék el a beolvadást. Ha ez a vésszesen fogyatkozó délvidéki magyarság nem lesz képes összefogásra és egy szilárd közösséget alkotó építkezésre, akkor a sorsa megpecsételődött, és ezért csak saját magát okolhatja.

Szabadka, 2016. június 28.

Magad

körmöd alatt a valóság reped
 lehelet szegélyezi a teret
 szobát ágyat ádehoggy matracot
 dobozból rakott álmodnak polcán
 sok riadt kacatot
 magadból magadban magaddal
 pillantást mi volt

és mit ma szégyellsz is olyat sokat
 tegnaptól lopott surranásokat
 bíborból bársonyba
 madarak árnyékát a tekintetedben
 halott őzek szemét minden egyes neszben
 futásuk emlékét
 magadból magadban magaddal

Mit is?

Mit
 A benned nyújtózó fának gyökerét
 Gyökérből ívet mi föld fölé felfeszít
 Utat barázdál megtöri a betont
 Föld alatti erdőt sző és kavarog
 Mélybe lent koboldok ösvényes útjait
 Fának gyökerét

Gyökerekből törzset
 Törzsből az ág
 Ágakból szőtt föld feletti világ
 Kanyarulatában magad zugait
 Lombjában bujkáló zöld titkok árnyait
 Levelében a pizsmogó nedveket
 Ereiben az áradó csendeket
 Gyökérből törzset

Rajta madárral duruzsló fészkeket
 Rovart a törzs hegesedő sebén
 Bogár páncéljában sebesedő reményt
 Mely kifeslik virágként
 Bimbózó végtelen
 Kert nélküli fát
 Erdőtlent védtelent
 Ágai felnyúlnak keresnek csillagot
 Kuszálják a felhőt csiklandva a habot
 Törzsből az ágat

Miért e tárgyeset fának a részein
 Kérdezed miért hogy így a vers
 Mire is és hogy is
 Miért e sok tárgyrag talán hogy
 Megnevezd talán hogy kimondd
 Megtanuld megjegyezd

Fának a gyökerét
 Fának a csendjeit
 Erdőtlen magányát
 Koboldos mélyeit
 Sebesedő törzsét
 Törzsének rostjait
 Fának az ágát
 Ágbogós karjait
 Lombját madarát
 Madárnak szárnyait

mese

perdülésre fordulásra
pillantást lopsz
titkos világba
koboldra manóra tündérre
füvekre és fákra

tekintet nem fürkész
csak elsimítja ráncát
a homloknak tej fölének
csorba csésze
repedő zománcát
égi takaró elfedi
a virágnak arcát
nem látja tündér sem
falombnak felhőnek
kavargó románcát
nem hallja manó sem
növény indájában
a kúszó virtust
az óra tiktakjában
gyorsulva lélegző ritmust
nem idézi manófütyty
kalap hajlatában
bújó erdei rigmust

az ember málhában
cipeli szüntelen
folytonosság vágyát
minden különöst
átemel önmagán
határos világán
vállfán lóg hétköznap
vasaltan pipogyán
nem látni a végét
ünnepi tekintet
elsimít felemel
véges kis pillanat
ágbogas kéményt
lyukára rálehel
suhanni egy álmod
hagyod szöktesse
virágnak kelyhébe
törékeny áhítat
meseszép világod

úgy érzed otthon vagy
manók és koboldok
zuttyannak le melléd
úgy érzed felhő vagy
hagyod a fejüket
öledbe merítsék

rád száll elringat
puhán a manószótt álom
paplanra rásimul
ránctalan éjszaka
koboldok éneklik
a zümmögő kánont

befogad rád lehel
virág bont fejedre sátrat
benne a meselak
az ember neszező kába
szél dobbant virágport
ünneplő sereglet
perdülő-forduló
manóraj nyakába

„Mindig elmentünk a falig vagy a falon egy kicsit túl is”

Beszélgetőtárs Mihályi Katalin

Sára Sándor Kossuth- és Balázs Béla-díjas operatőr, filmrendező a magyar filmművészet egyik legjelentősebb alkotója. „Kemény, de szilárd értékítéletű, nyugalmat és biztonságot árasztó, nagyon szerethető, karizmatikus ember. Életműve tiszteletet, megbecsülést parancsoló” – mondta egyebek között három éve, 2013-ban az akkor 80 éves Sára Sándorról, a Magyar Művészeti Akadémia elnökségi tagjáról Fekete György, az MMA elnöke.

Sára Sándor 1968-ban forgatta első nagyjátékfilmjét, *A feldobott kő* címűt, amelynek egyszerre volt rendezője, operatőre, sőt Csoóri Sándorral és Kósa Ferencsel közösen forgatókönyvírója is. A film zárógondolatait gyakran szokták idézni: „Kérd számon a történelemtől az embert, és igazad lesz; kérd számon az embertől a történelmet, és igazad lesz.”

– Van ennek a mondatnak egy folytatása is: de kérd számon magadtól is! – tette teljessé a gondolatmenetet Sára Sándor, amikor júniusban budapesti beszélgetésünk során szóba került ez az állítás, amelynek igazságtartalmát igen nehéz lenne megcáfolni.

Mindig is a fájdalmas sorskérdések foglalkoztatták, a háború, a történelmi kataklizmák. Kinek van joga fölálldozni az embert a hazafiasság, a hazaszeretet, a kötelességtudat vagy bármi más oltárán?

– Nehéz kérdés, mert az ember első gondolata az, hogy ehhez senkinek sincs joga. Talán ez így is van, így is gondolom, de sajnos vannak olyan helyzetek, amikor az is bekövetkezhet, hogy az embertől olyat kérnek, ami az élete végét jelenti. Néha kikerülhetetlen, de persze jobb volna elkerülni. A kisemberek – az egyszerű és nem csak az egyszerű emberek – nem akarnak háborút, vérontást, nem akarják megölni a másik embert. Ám itt szól sajnos közbe a politika, a

körülmények, amikor olyan helyzetet teremtenek, hogy az egyszerű ember erre kényszerül, vagy ez a kötelesség. Lehet, hogy túl pacifistának hangzik, de úgy gondolom, ha valaki háborúzni akar, akkor azt önkéntes alapon tegye, de semmiképp se legyen kötelező.

Szokták mondani, hogy van ilyen meg olyan háború, igazságos és igazságtalan. Nem, a háború az háború. Szörnyű dolog. Óhatatlanul eszünkbe jut, hogy az ember elég összetett lény, a lelke mélyén különböző indulatok is fortyognak. Olyan ez, mint a vulkán. Nem szabad megengedni, hogy kitörjön, mert ha kitör, pusztít. Az emberi természet legmélyén szunnyadó indulatokat le kell fedni, vissza kell fogni.

Emlékszem, amikor a 2. magyar hadsereg doni tragédiájáról készült Krónika dokumentumfilm-sorozatát vetítette a Magyar Televízió, nálunk is mindenki nézte, mindenki erről beszélt. Amikor ez a fájdalmat, sok-sok emberi tragédiát felfedő sorozat készült, hogyan sikerült elérnie, hogy a három lépés távolságot megtartsa, lehetett-e kívülről nézni mindazt, ami elhangzik.

– A krónikás, a közvetítő szerepe volt az enyém. Az, hogy megkeressem, felkeressem azokat, akik a 2. magyar hadsereg pusztulásáról a legtöbbet tudtak, a legjobban ismerték a történeteket. Ezt közvetítettem a nézőnek, hogy mindenki levonhassa/levonja a maga tanulságát. Először kétrészesre terveztem, aztán kiderült, ennyibe mégsem fér bele, legalább 5 részes lesz, de hamarosan nyilvánvalóvá vált, legkevesebb 10 részben kell gondolkodnunk. Majd a Magyar Televízióval kötött megállapodás lehetővé tette, hogy végül 25 részes lett a sorozat. Aztán a televízió elkezdte vetíteni, és egy idő után vihar támadt körülötte. Úgy, ahogyan elkészült, csak 1989 után kerülhetett először bemutatásra a televízióban is.

A cenzúra közbelépett? Ezzel a hatvanas évektől kezdve gyakran találkozhatott.

– Mindig hadakoztunk.

Hogyan nézett ez ki a gyakorlatban?

– Eleve voltak bizonyos dolgok, amelyeket nem lehetett érinteni, például 1956-ról nem lehetett beszélni, vagy a nagy Szovjetuniót nem lehetett bántani, a szocializmussal csínján kellett bánni. Voltak ilyen szempontok. Persze, mi – ahogy akkoriban fogalmaztunk – mindig elmentünk a falig vagy a falon egy kicsit túl is. És akkor jött a cenzor: ez lehet, az nem; ezt kívágni vagy benne hagyni; milyen kompromisszumok árán lehet megjelentetni a filmet. A *Krónika* esetében már lementek az első részek a televízióban, amikor szóltak a szovjet nagykövetségnek, hogy figyeljenek már oda, hogy mit vetítenek a Magyar Televízióban. Na, odafigyeltek, s ettől kezdve abbamaradt a sorozat bemutatása. Szerintem azért engedélyezték, hogy adásba mehet, mert 25 részes, és ilyen óriási mennyiségű anyagot egy főnök sem néz meg.

A Tízezer nap című, 1965-ben készült, 1967-ben Cannes-ban is nagy sikerrel bemutatott film-ben is, amelynek operatőre volt, azt olvastam, át kellett vágni bizonyos jeleneteket.

– Igen, mert a történet szempontjából 1956 kikerülhetetlen volt, és voltak '56-os jelenetek a film-ben, amelyeket semmiképp sem fogadtak el. Annyi azért megmaradt benne, hogy elhangzik: ez a forradalom a miénk. Ez a mondat viszont átment a cenzúrán. Volt egy olyan jelenet is a film-ben, hogy a forradalmár fölkíséri a kápolnába a falu kommunistáit, és rájuk lő. Gondolkodtunk, ezt most hogy is csináljuk meg. Úgy oldottuk meg, hogy lő, de nem tudni pontosan, hova, merre. Ezek az emberek ugyan eldőlnek, de nincs pontosan megfogalmazva, hogy eltalálta-e őket, vagy pedig csak úgy tesznek, mint akik meg lettek löve. Hát, ilyen játékaink voltak! Akkor persze ezek nem voltak játékok, hanem akkor ez életre-halálra ment. Kósa Ferinek ez volt az első filmje, és ha akkor a kész film nem jön ki, az a filmrendezői pályája végét jelentette volna, mert nemigen készíthetett volna több alkotást.

Tudjuk, részt vett az 1956-os eseményekben.

– Tagja voltam a főiskola forradalmi bizottságának.

Ez főbenjáró bűn volt.

– Ez nagy bűn volt. Ma sem tudom, valójában hogyan úsztuk meg, nemcsak én, hanem a többiek is. Egy-két tanár is tagja volt a bizottságnak, például Gellért Endre, a Nemzeti Színház főrendezője. De senkit sem szedtek elő, nem ítélték el. Annyi következménye azért volt, hogy majdnem nem kaptam diplomát, csak később, nagy nehezen kaptam meg az oklevelet. Nem készíthettem játékfilmet sem, hanem a Magyar Híradó- és Dokumentumfilmgyárba helyeztek, amit utólag nem bántam meg.

Ez a későbbi pályája szempontjából hasznosnak bizonyult?

– Persze, én addig is jártam az országot, amikor nem vettek fel a főiskolára, egy évig geodéta voltam. A Magyar Híradó- és Dokumentumfilmgyárban, ahova kerültem, riportok, dokumentumfilmek, népszerű tudományos filmek készültek. Ez megint egy jó országismeretre és tapasztalatszerzésre adott lehetőséget. Habár azért vidéki fiúként tartottam a kapcsolatot a szülőfalummal, tudtam, mi folyik az országban.

Miért éppen operatőr lett, hisz legtöbben rendezők vagy színészek szeretnének lenni?

Azért, mert azt sem tudtam, hogy mit csinál egy operatőr. Hatodikos gimnazista voltam – akkor még nyolcosztályos gimnáziumok működtek –, és egy újságban rábukkantam egy hirdetésre, hogy a Filmművészeti Főiskolára szakérettségivel is be lehet jutni, tehát ha felvesznek, nem kell folytatnom a gimnáziumot, hanem a főiskolai tanulmányaim mellett majd leérettségizhetek, és így nyerek két évet. Nagyon untam a középiskolát. Gondoltam, az operatőr szak jó választás, kapcsolatban van a technikával. Jelentkeztem, de mint kiderült, régi újságot olvastam, már rég lezajlott a felvételi. Folytattam a gimnáziumot, de a tudatom mélyén megragadt ez az operatőr szak. Akkor már Pesten jártam a Vörösmarty Mihály Gimnáziumba, amelynek volt irodalmi színpada, szakköre, és ahol jó barátságba kerültem egy fiúval, aki azt mondta, ő filmrendező lesz, én meg legyek operatőr, akkor majd együtt tudunk dolgozni. Ez tetszett. Jelentkeztünk, őt felvették, engem nem. Ennek politikai okai voltak, szegény apám falusi jegyző volt, akit már kétszer internáltak. Ez rajta volt a káderlapomon. Aztán 1953-ban a Nagy Imre-kormányának köszönhetően jött egy kis enyhülés, és én akkor kerülhettem a főiskolára, operatőr szakra.

Akkoriban még óriási méretű kamerák voltak, gondolom, körülményesebb lehetett a forgatás is.

– Az első két évben csak fotókat készítettünk. Ami utólag visszatekintve nem volt baj, mert megtanította az embert nagyon gyorsan és precízen komponálni. Filmforgatáskor, főképp, amikor rögtönözni kellett, ennek nagy hasznát vettem.

Amikor rendező is, az mennyire más szituáció?

– Akkor még több a felelősség. Az operatőr vállán mindig nagy felelősség volt, főképp korábban, hisz csak manapság lehetséges az, hogy a képet kivetítik, és a rendező is azt látja, amit a kamera. Akkoriban a felvétel során csak az operatőr látta, amit a kamera, a rendező csak másnap tudta megnézni a felvett anyagot. Nagy felelősség volt az operatőrön, hogy mit vág ki a térből, mekkora részt és hogyan. Ha rendező és operatőr is voltam, az dupla munkát jelentett, nagyon fárasztó volt. Néha, amikor elbizonytalanodtam mint rendező, arra gondoltam, de jó lenne, ha ott ülne mögöttem egy olyan operatőr, mint amilyen én vagyok.

Most milyen filmet készítené rendezőként, operatőrként?

– Most már semmilyen. A Duna Televízió-s időszak után azt gondoltam, tudok még egy-két játékfilmet készíteni, két teljes forgatókönyv is elkészült. Az egyik címe *Transzszibériai álom*. Ez egy Gulag-történet, a Gulag-dokumentumfilmeket már túl voltam, ám rengeteg történetem és tapasztalatom volt, meg még továbbra is foglalkoztatott, nyomasztott ez az egész történet. Azért szerettem volna egy játékfilmet készíteni, mert erről a témáról különösen Nyugaton nem tudtak és ma sem tudnak semmit. Egy dokumentumfilm bármennyire erőteljes és jó, a nyelv behatárolja, nem léphet túl a nyelvhatáron.

Amrita Sher-Gilről szólt volna a másik, ő egy magyar nagypolgári családból származó anya és egy szikh herceg gyermeke. A modern indiai festészet legfontosabb alakjának, illetve megteremtőjének tartják. Nagyon különös, érdekes élete volt. Itt Magyarország, Franciaország, India kapcsolódott volna össze, meg az ő sorsa, művészete. Az indiaiak a szükséges összeg felét adták volna, de a magyar állam nem volt hajlandó a másik felét hozzátenni. Ez is elhalt.

A dokumentumfilm jövőjét milyennek látja?

– A dokumentumfilm a '89-es fordulat előtt és után is mindig valamiféle lehetőség volt, most is készülnek alkotások, de talán nem elég. Nem ismerem teljes egészében mindazt, ami készül, de a jobbakat azért igen. Elvéve akadnak nagyon jó dokumentumfilmek, de a készítőik mintha nem volnának elég kemények, bátrak és alaposak.

Mint az önök idejében, amely a dokumentumfilm aranykora volt.

– Manapság alig vállalkozik egy dokumentumfilm-rendező arra, hogy fél, egy, netán három évet rászánjon, hogy elkészítsen egy filmet. Volt ilyen, néha most is akad. Megértem őket, mert régen, aki elvégezte a főiskolát, a filmgyárba vagy a tévéhez került, és havonta megkapta a minimális fizetést. Jutott albérletre, nem halt éhen, és ez addig a fél, egy vagy három évig szabaddá tette az embert. Manapság azonban meg kell keresnie az utolsó fillért is, mert semmit sem kap. Ilyen tekintetben rosszabb a helyzet, egyébiránt a mai dokumentumfilmeseink szabadabbak, mert mindenki azt forgat, amit akar. De hát itt felvetődik: melyik cenzúra a jobb, az akkori, politikai, vagy a mai, pénzügyi? Mert lehet, hogy szándék még csak volna is, hogy két évig csináljon valaki egy dokumentumfilmet, de nem adnak rá pénzt. Csakis úgy lehetne, ha az alkotónak valami kis anyagi biztonsága lenne, hogy ne haljon éhen az alatt a két év alatt sem.

Hét évig, 1993-tól 2000-ig volt a Duna Televízió elnöke. Az UNESCO ennek a televíziónak ítélte oda 1999-ben a világ legjobb kulturális televíziójának járó Kamera díjat. Mik voltak az elvek, amelyek mentén megálmodták ezt a televíziót?

– Nagyon egyszerű volt: olyan műsorokat készíteni, amelyek érdeklik az embereket.

Az első naptól nyilvánvaló volt, a hírektől kezdve a kulturális műsorokig minden az egész Kárpát-medence, a világ magyarságának a szolgálatában áll.

– Erről nem beszéltünk, de a műsorokból kiderült, hogy összetartozunk, együtt vagyunk. Akár képzeletben, akár valóságosan együtt vagyunk, egy nemzet, egy közösség.

A határon túliaknak – így nekünk, délvidékieknek is azokban a polgárháborús években – nagyon sokat jelentett, a magabiztosságunk, önértetünk, nemzeti azonosságtudatunk izmosodásához hozzájárult a Duna Televízió.

– Ezt, amit mond, hallhattuk, tapasztalhattuk az ankétok alkalmával is, mert én is ellátogattam Erdélybe, a Délvidékre, Felvidékre, Kárpátaljára. Emlékszem, Erdélyben egy asszony azt mondta: „Amióta a Duna Televízió létezik, azóta nem félünk.” Ez fontos dolog, mert ha bárhol történt valami, mindenki tisztában volt azzal, másnap vagy harmadnap már meg tud jelenni a Duna Televízió képernyőjén. Nagy szó volt ez akkor, amikor például egy újságot, egy könyvet nem lehetett Erdélybe átvinni.

Az utóbbi időben egy hihetetlen méretű népvándorlás elindulásának a tanúi vagyunk. Hogyan tekint erre a menekültáradatra?

– Ez szinte egy új jelenség, bár kisebb-nagyobb migráció mindig is volt, de ekkora, ilyen tömeges, azt hiszem, még sohasem. Azt gondolom, hogy az életmódját, a boldogságát vagy boldogtalanságát ott kell mindenkinek megélnie, megteremtenie, ahol született. Nem lehet azt mondani, hogy láttam a televízióban, hogy x vagy y országban jobban élnek, én oda akarok menni. Miért? Egyes országokban, ahonnan elindultak, háború van, vagy lehet, de ezek a fiatal emberek, akik jönnek, miért nem mennek harcolni, miért nem harcolnak a szabadságukért? Európába jönnek, s olyasmit hallunk, olvasunk, hogy például Finnország már nem is jó, inkább Németországban szeretnének menni. És az sem mellékes, hogy az élet törvényszerűségeihez tartozik, hogy ha valaki egy közösségben akar

élni, aszerint kell élnie, cselekednie, tehát úgy kell élnie, gondolkodnia, cselekednie, ahogyan az a közösség, ahova megérkezett az egyén. Ez a menekültáradat egy óriási probléma, és még nincs vége. Valami zsilip átszakadt. Egy kormányfő, nem a mienk, hanem egy asszony kormányfő tett egy nagyon szerencsétlen nyilatkozatot, és még mindig nem akar tőle eltávolodni. Itt nagyon súlyos tragédiák sejlének. Mert ha milliószámra megindulnak az emberek, akkor mit lehet csinálni?!

Átrendezi Európa demográfiai térképét.

– Vannak bizonyos, a menekültek hazájával testvéri arab országok, ahova a menekültek közül senki sem teszi be a lábát, vagy például: Amerikában nincs kerítés? Dehogyanisem, Mexikóból nem lehet csak úgy átsétálni a határon, ott van a kerítés, és azonnal lőnek. Furcsa vihar kerekedett a menekültáradattal. Igaz az, amit a magyar kormányfő mondott, Európa határain kívül kell megoldani ezt a problémát, és azoknak kell nagyobb súllyal megoldaniuk, akik mindezt okozták. Ami a kvótarendszert illeti, bejön 2 millió ember Európába, egyes országok kiválogatják a legjavát, a többiekét szétszítják. És ha valaki nem ott akar élni, ahova helyezik, hanem Németországban, Franciaországban?! Európai állampolgárrá válik, felül a vonatra, és ott száll le, ahol eredetileg is élni akart. Nincs megoldva ez a súlyos probléma. Meg kellene oldani, mert súlyos tragédiához vezet.

Sára Sándor 1933. november 28-án született Turán. A Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és Balázs Béla-díjas magyar operatőr, filmrendező.

Dokumentumfilmekkel kezdte pályáját, majd a hatvanas és a hetvenes években egyéni látásmódjával hozzájárult a magyar filmművészet nemzetközi elismertetéséhez. Leggyakrabban Kósa Ferencsel és Szabó Istvánnal dolgozott együtt. Képein az emberi arc és a magyar táj árulkodó módon vall arról, hogy mi történik az emberben és az emberrel a történelmi kataklizmák során. Mikor a hatvanas években enyhülni kezdett a belpolitikai helyzet, Huszárik Zoltánnal csatlakoztak a Balázs Béla Stúdió fiatal alkotókból verbuválódott csapatához. Operatőrként dokumentarista jellegű rövidfilmeket kezdett forgatni. Majd első meghatározó rendezése is elkészült, a 17 perces *Cigányok* 1962-ben. Filmjeiben korának érzékeny pontjaival foglalkozott: például a tanyasi életről szóló *Vízkereszt*, majd az ingázókkal kapcsolatos *Oda-vissza*. A sok kényes téma miatt általában egy-két évvel később jelenthettek meg filmjei, de rövidfilmjeinek nemzetközi sikerre felhívta rá a figyelmet Magyarországon is.

Legtöbbször Kósa Ferenc (*Tízezer nap, Ítélet, Nincs idő, Hószakadás*) és Szabó István (*Apa, Tűzoltó u. 25., Budapesti mesék*) mellett dolgozott, de részt vett többek között Gaál István, Huszárik Zoltán, Kardos Ferenc, Ranódy László és Rózsa János jelentősebb rendezéseiben is. Első nagyjátékfilmjét 1968-ban rendezte meg *Feldobott kő* címmel. A Csoóri Sándorral közösen írt – önéletrajzi motívumokban is bővelkedő – film főhőse egy fiatalember, akinek eszmélődése a magyarországi sztálinizmus legkomorabb időszakára esik. A játékfilmes bemutatkozást később olyan munkák követik, mint a *Holnap lesz fácán*, a *Nyolcvan huszár*, a *Tüske a köröm alatt*, a *Könyörtelen idők*, a *Vigyázók*, legutóbb pedig *A vád*.

A rendszerváltás közeledtével visszatért a dokumentumfilmhez. A televízió megbízásából elkészíti a 2. magyar hadsereg tragédiáját felidéző 25 részes *Krónika* című dokumentumfilmet, illetve ennek moziverzióját, mely *Pergőtűz* néven jelent meg. A sorozatot csak a szovjet csapatok kivonulása után hagyják levetíteni. 1984–1985 között Bábolna múltjáról és jelenéről forgat nagy ívű szociográfiát, ez az alkotás a XVIII. Magyar Játékfilmszemlén elnyeri a társadalmi zsűri fődíját. Majd figyelme azokra a kollektív történelmi fájdalmakra irányul, amelyekről évtizedeken keresztül tilos volt nyilvánosan beszélni. A bukovinai székelyek közelmúltbeli hányattatásait tárja fel a *Sír az út előttem* című többrészes filmposz, a *Csonka Bereg*, a *Te még élsz?*, a *Lefegyverzett ellenséges erők* és a *Magyar nők a Gulágon* című dokumentumfilmjei pedig a háború következtében idegen fogságba került, elhurcolt és meggyötört emberek sorsával figyelmeztetnek múltunk keserves üzenetére.

1993 tavaszán Csoóri Sándor felkérte az akkor induló Duna Televízió vezetésére. Végül Lugossy Lászlóval és Hanák Gáborral hármásban alakították az új intézmény szervezetét, műsorszerkezetét. Hét éven át volt a televízió elnöke.

Filmjeit több mint félszáz országban vetítették, s számos hazai és nemzetközi fesztiválon tüntették ki díjakkal. (Forrás: Wikipédia)

Sára Sándor 2010-ben vette át Szabadkán az Aracs Társadalmi Szervezet Aracs–Főnix-díját.

Akiket nem érdekel Trianon

Megszokhattuk már, hogy a baloldali és liberális körök számára – a zsidókat ért genocídiu-mot kivéve – minden történelmi esemény szabadon értelmezhető, relativizálható, megtagadható. Ennek egyik legújabb bizonyítéka a Párizsban élő, zsidó származású Kende Péter szociológus véleménye. (*A Nagy-Magyarország nem létező képlet* című interjú a szélsőbalos és liberális szellemiségű Népszavában jelent meg 2016. június 20-án.) Az egykori kommunista, Németh Péter főszerkesztő szerint Kende egy kvalifikált, tekintélyes történész, aki érdekes és érvényes véleményt fogalmazott meg.

Kende szerint a „Trianon-eszme” nem népszerű, a közbeszédben már alig esik szó róla. „De hát mit lehet erről beszélni csaknem 100 év távlatában? [...] Trianonról ma sokkal kevésbé esik szó, mint 2010-ben vagy az Antall-kormány idejében. Mert kiderült gyakorlati használhatatlansága, értékének vitathatósága...”

Trianonnal tehát nem érdemes foglalkozni, mert már senkit sem érdekel. Transznacionalista-kozmpopolita nézőpontból Kende eszmei állásfoglalása elfogadhatónak tűnik, annak ellenére, hogy köszönő viszonyban sincs a valósággal. Az ország nemzeti-jobboldali elkötelezettségű része ugyanis még emlékezik a Magyarország eltörlésére irányuló aljas kísérletre, és egy-egy koncert végén még ma is felharsan a „Vesszen Trianon!” kiáltás. A magyarok jelentős része Székelyföldön járva otthon érzi magát, mert az ott élők ugyancsak magyarok, és szinte minden ház, műemlék, temető stb. a magyar múlt szerves része. Még akkor is, ha ez az érzés Washington és Brüsszel ügynökei számára vagy tudatos provokáció, vagy ósdi múltba révedés. Az egyik székelyföldi gimnázium ballagásán a diákok az Ismerős Arcok zenekar *Nélküled* című számát adták elő (a magyar himnuszt nem szabad, a román pedig valószínűleg nem akarták elénekelni). A jelenlévők átszellemült arccal énekelték: „Mi egy vérből valók vagyunk.” Mielőtt a trianoni békediktátum

kedvelői a fajelmélet emlegetésébe kezdenének, gondolják végig, mik a feltételei az izraeli állampolgárság megszerzésének.

Kende környezetében Trianon valószínűleg nem téma, a balliberális, progresszív értelmiségiek számára egy ország és egy nemzet brutális szétdarabolása nem túlságosan jelentős esemény. A baloldali világnézet életidegen, torz felfogásának bizonyítéka az alábbi mondat is: „Ha a világot nem valamilyen ósdi nacionalizmus szemüvegén keresztül nézzük, akkor kiderül, hogy a határon túli – erdélyi, felvidéki stb. – magyarok egy része is habozna, ha azt kérdeznénk tőlük, hogy ők milyen nemzethez tartoznak.”

Minden nemzetnek vannak árulói, és minden közösség tagjai között akadnak gazemberek, de én még olyan – a Kárpát-medencében élő – határon túli magyarral nem találkoztam, aki ne vállalta volna a magyarságát. Tudjuk, hogy például Franciaországban a nemzeti identitás vállalása elavult és nevetséges dolog, de a frankfurti iskola és '68 neomarxista beteges szellemisége még ott sem fertőzött meg mindenkit.

Kende bátran ítélkezik: „Aki itt felelőst keres, azon politikai álgondolkodók közé tartozik, akik a történelmi események mögött rejtett összeesküvést keresnek, háttérhatalmakat, holott az események nagyon jól megmagyarázhatóak a közvetlen adottságokból. Trianonra is így kell emlékezni.” A „nemzeti összetartozás napja” szerinte értelmetlen kifejezés.

Kende lekezelő cinizmusa vérlázító. Valóban nincs szükség ideidézni az úgynevezett háttérhatalmakat, mert pontosan tudjuk, hogyan jutottunk Trianonig. Tudjuk, mit műveltek a román és szerb nacionalisták, milyen gyalázatos szerepet játszott a magyarság megcsönkítésében Edvard Beneš, Tomáš Masaryk és Georges Clemenceau. Emlékezzünk még az amerikai Thomas Woodrow Wilson semmibe vett pontjaira. De tudjuk azt is, hogy mennyire rosszul vizsgázott a magyar politikai osztály egésze, és mekkora felelősség

terheli a szabadkőműveseket, valamint a baloldali zsidók által vezetett szocialista-kommunista mozgalmakat. A magyar nép óriási árat fizetett a Tanácsköztársaság nevű kommunista diktatúráért.

De Kende Péter nincs egyedül ezzel a torz és elfogult szemléletével. 2015-ben, az ÁVO-s, zsidó családban szocializálódott Bauer Tamás, az SZDSZ egykori meghatározó figurája így emlékezett Trianonra:

„A mai magyar establishment ma megint a nemzeti összetartozás napját ünnepli. A trianoni békeszerződés évfordulójának ünneplése nyilvánvalóan számárság. A trianoni békeszerződés kész tényeket rögzített: az Osztrák–Magyar Monarchia szétesett, Magyarország románok, szerbek, horvátok, szlovákok lakta területei Romániához, Jugoszláviához, Csehszlovákiához kerültek, és a határokat a háborús győztesek javára vonták meg. Addig több mint tízmillió nem magyar élt kisebbségi sorban Magyarországon, ezentúl két-három millió magyar került kisebbségi helyzetbe a szomszéd országokban. Aki ezt nemzeti tragédiának tekint, az több jogot vindikál a magyaroknak, mint a szomszéd népeknek. Ez számomra nem elfogadható.” Nehéz súlyos jelzők használata nélkül véleményezni a magyarellenes Bauer eszmeifuttatását.

Az ugyanehhez a szubkultúrához tartozó Kálmán C. György számára Trianonra emlékezni száználmas dolog: „Bármilyen tartalommal, bármilyen alkalomból és bárkitől – ömlik a trianonozás, többé-kevésbé jól formált magyar mondatok ezrei hagyják el a klaviatúrákat naponta. Közvetett haszna máris van: a trianonozók (minden nemzetmentő búbánatuk dacára) bizonyára jól érzik magukat, ez hosszú távon egészségmegőrző és termelőerő-megújító hatású. Már csak azt kellene kieszeln, hogy hogyan másképp tudnánk még igába hajtani ezt a látens energiát.” Reméljük, hogy ez az undorító, nagyképű gúnyolódás hosszabb távon a magyarságot folyamatosan lekezelők kirekesztéséhez vezet. De ha valaki azt hinné, hogy ez már a mélypont, az téved.

Ebben a témakörben mindenképpen érdemes szó szerint idézni az MSZP egyik titkos aktivistáját, a rendkívül arrogáns, ugyancsak zsidó származású Braun Róbertet, aki főtanácsadóként szolgálta Medgyessy Pétert, Gyurcsány Ferencet, Bajnai Gordont és Simor András.

Braun túllép Kendén, számára Trianon ünnepnap. „Az új morális rend középpontjában a politikai nemzet áll: a közösség, mely létének »értelme« – az, amitől tagjainak többet ad, mint a pusztá gazdasági érdekközösség – nem a felsőbbrendűség vagy etnikai-kulturális egyediség, hanem a közösen vallott értékek. A morális autonómia, a szabadság, a kultúrák és életformák egyenrangúságának, az ember veleszületett, elidegeníthetetlen jogainak és méltóságának a tisztelete, a fékek és ellensúlyok rendszerének, a pillanatnyi kisebbségi vélemények és értékek védelmének, a demokrácia rendjének elfogadása és megvédése. A nyugatos értékrendet procedurális értékelv támogatja: egyenrangúságra, demokratikus vitára, a kisebbségi vélemények tiszteletben tartására épülő folyamatok biztosítják, hogy senkit ne zárjunk ki a nemzetből. Ezt a lehetőséget teremtette meg Trianon: azt, hogy másoktól függetlenül, szabadon és autonóm módon képviselhesük saját kultúránk értékeit és érdekeit. [...] Az új, 1920. június 4-én kezdődő történet – a tragédiában fogant nemzeti függetlenség és szabadság története – a magyar kultúrát képviselő és őrző politikai nemzet létét és fennmaradását ünnepli. Az ünnep nem önmagáért való, hanem az értékekért, melyeket a nemzet képvisel.”

A marketinges Braun számára az ünneplés közben – az Egyesült Európa képében – felcsillan a boldog jövő lehetősége is.

„Az egészen bizonyos, hogy a Trianon előtti múlt narratív lezárása nélkül, a kontinuitás fönntartása mellett nincs modern és nyugatos Magyarország. Miközben nekem személyesen számos vitám van a nyugati politika jelenlegi gyakorlatával, az alapokkal kapcsolatban – szabadság, demokrácia, egyenrangúság, szolidaritás – nincsenek kételyeim. Vagyis a narratív lezáratlanságra épülő politika nemcsak tragikus, de káros is: szegénységet, szomorúságot és deprivációt eredményez. Mindennek tragikus aktualitást ad Macron francia és Gabriel német gazdasági miniszterek közös cikke a Guardianban: az Egyesült Európa ma már nem vízió, hanem történeti pillanaton belül létrejövő valóság. Ma még a magyar elitnek van választása abban, hogy hova akar tartozni. Pár év elteltével, ha Magyarország nem változtat politikai világnéze-

tének alapjain és illiberális politikai gyakorlatán, kívül reked a politikai és társadalmi egyenlőséget és minél többek számára gyarapodást és jó életet kínáló modern és nyugatos politikai kereteken. Évtizedek elteltével majd újra átkozhatjuk a Nyugat igazságtalanságát és kiálthatjuk a magyarság cserbenhagyását. A Trianon fájdalomra, szenvedés- és nagyságtörténetére épülő narratíva fönntartása, a múlt le nem zárása ezt eredményezi. A történelem nem a szemünk előtt, hanem részvételünkkel zajlik. Most. MOST. Ezért van szükség új, a független és önálló nemzeti létet ünneplő narratívára a progresszív oldalon és ezért érdemes lezárni a kivagyri nagymagyar narratívát a konzervatív oldalon. A többi megbeszélhető.”

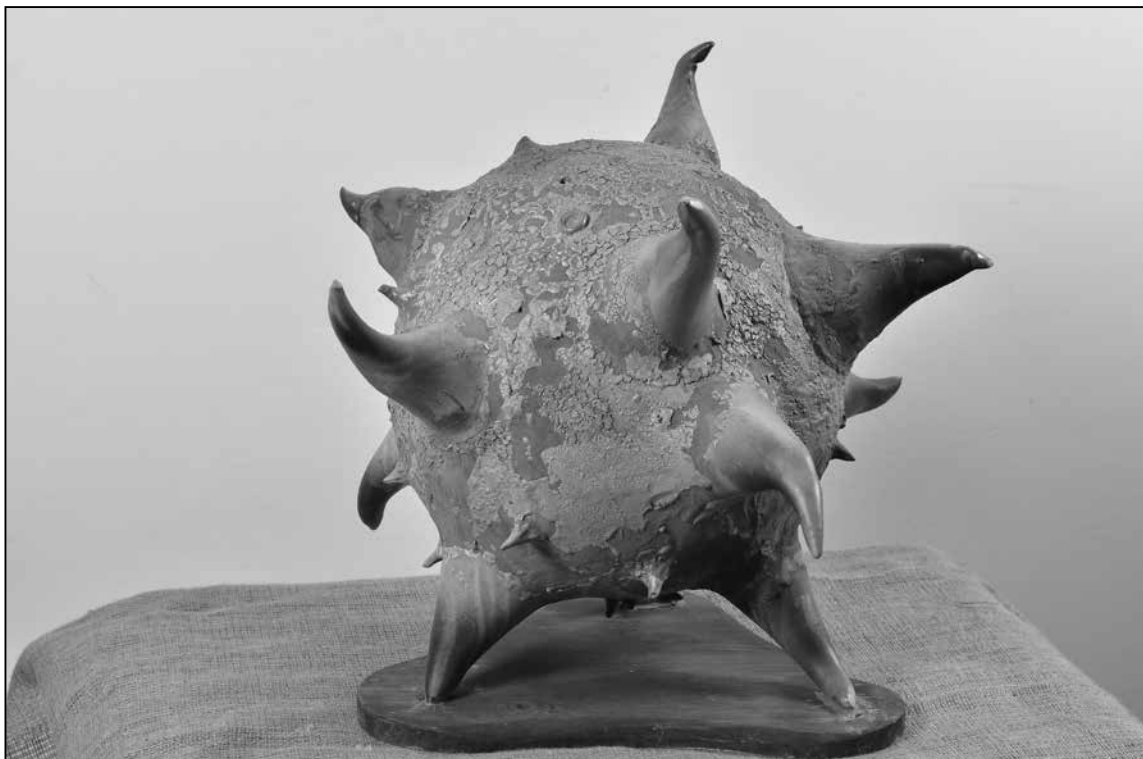
Nyilván e megbeszélhető dolgok közé tartozik az Egymillióan a magyar sajtószabadságért nevű Facebook-csoport idei közleménye: „Ma van az ultranagymagyarok sírásnapja!!! Trianon, nemnemsoha, hiszekegyhülyeség! Vissza (Kis) Nagymagyarországot!”

Ide vezet a nemzeti identitás és a szellemi-kulturális önazonosság feladása. Ez politikailag abszolút korrekt, és az emberjogi fundamentalisták számára is elfogadható. A balliberális értelmiségi csoportokat egyáltalán nem zavarja, hogy

Trianonban teljesen figyelmen kívül hagyták a Kárpát-medence etnikai viszonyait, hiszen minden harmadik(!) magyar egy idegen állam polgára lett. A nagyhatalmak a kisebbségek bosszúvágyának kielégítése érdekében lemondtak a népek önrendelkezésének és a méltányosságnak oly sokszor hangoztatott elvéről is.

Ezt a diktátumot tudomásul lehet venni, de lélekben elfogadni nem szabad. Aki ezt teszi, az kiiratkozik a magyarok közösségéből. Mert aki nem vállal érzelmi, lélektani, kulturális és történelmi közösséget a magyarsággal, az mitől lenne magyar? Ahogy Illyés Gyula fogalmazott: „Magyar az, akinek fáj Trianon.”

Végezetül emlékezzünk egyik legnagyobb írónkra, a zsidó származású Karinthy Frigyesre, aki világpolgárnak nevezte magát. Az alábbi sorokat ő vetette papírra: „De nem mondtam ki azt a szót soha. És most már nem is tudom kimondani, csak ennyit: valami fáj, ami nincs. Valamikor hallani fogsz majd az életnek egy fájdalmas csodájáról – arról, hogy akinek levágták a kezét és a lábát, sokáig érzi még sajogni az ujjakat, amik nincsenek. Ha ezt hallod majd: Kolozsvár, és ezt: Erdély, és ezt: Kárpátok – meg fogod tudni, mire gondoltam.”

Magyarország nemzetbiztonságának veszélyei

Bevezető

A világban kegyetlen versengés folyik az ipari nyersanyagok (elsősorban Oroszország), energiakészletek (elsősorban a közel-keleti országok és Oroszország), a termőföldek (elsősorban Ukrajna feketeföld-övezete), vízkészletek (elsősorban Afrika sivatagi és Száhel-övezete), folyómedrek (Izrael, Jordánia, Szíria, Szudán, Egyiptom stb.), tengeri átjárók (elsősorban Kína, Japán és USA) megszerzéséért és az áruk ellenőrzéséért. Ettől függ, hogy a 21. században kinek milyen jövője lesz; helyesebben, lesz-e jövője: megtarthatja-e a fejlődés lehetőségét, vagy végképp leszakad, és nyomorba zuhan.

A világ szerencsésebb részén esztelen kölkekezés, nyersanyag- és energiapazarlás folyik. Felfokozott termelés történik a mesterséges, (reklámok által) felfokozott (nem) emberi szükségletek kielégítésére. Ha ilyen szinten akarná az egész Föld lakossága kielégíteni a szükségleteit, három Földnyi nyersanyag- és energiamentiségre lenne szükség (a világ népességének „ökológiai lábnyoma” háromszor nagyobb a Föld lehetőségeinél).

Ez az esztelen pazarlás a Föld lakosságának szerencsétlenebb részét már most mély szegénységbe taszította. Ahhoz, hogy pusztá életüket fenntartsák, felégetik erdőiket, nagy kiterjedésű talajeróziót idéznek elő, tönkreteszik a vízkészleteiket, a biodiverzitást felszámolják – s ezzel önmaguk pusztulását készítik elő. Ezután megjelenik a három apokalipszis: az éhhalál, a polgárháborús öldöklés és az előle való menekülés, a járványok (temetetlen emberi és állati tetemek ezrei). Szerencsés csak az lehet, aki idejében csatlakozott a menekültek áradatához – de az ő szerencsájuk is pillanatnyi.

Magyarország a szerencsés népek között van: van jelene és biztos jövője – de meg kell érte küzdenie.

A nemzetbiztonság összetevői

Egy nemzet – így a magyar nemzet – biztonságának sok összetevője van. Ezek minden esetben, bármilyen nemzetközi esemény vagy folyamat kezdetén, külső tényezők, tevékeny erők hatására alakulnak ki. Csak utólag válnak belső mozgóerővé egy nemzet életében. Amikor belső erővé váltak, lehetnek:

1. kezdeményező, építő
2. vagy bomlasztó jellegűek

Magát a nemzetbiztonságot minden esetben:

1. globális szinten (az egész nemzetközi életben lejátszódó folyamatok szintjén);
2. regionális szinten (például európai szinten);
3. s végül a közvetlen szomszédsági viszonyok összességében kell vizsgálni (a politikai, gazdasági stb. erőviszonyok, mozgóerők, szándékok rövid távú és hosszú távú érdekek összességének bonyolult szövevényeként).

Magától értetődő, hogy azután, hogy a nemzetközi élet eseményei egy nemzet életében belső tényezőkké váltak, maguk is visszahatnak a nemzetközi élet alakulására.

A nemzetbiztonság nem szűkíthető le annak a sok tényezőnek egyikére sem, amelyből összetevődik:

A nemzetbiztonság nem szűkíthető le:

1. a katonai biztonságra: a rövid és hosszú távú megfontolásokra; a szárazföldi, vízi és légi utak térben és időben történő védelmére, még akkor sem, ha ez első számú feladat;
2. a népesség számának a nagyságára, illetve belső és külső vándormozgalmára;
3. az országban, államban – nemzetben – előállt polgári jogok pillanatnyi állapotára;
4. a pillanatnyi vagyonszükségletre;
5. a személyi szabadságjogok pillanatnyi biztonsági állapotára;
6. a politikai pártok szembenállására és a napi pártharcokból előállt helyzetre, bár ezeknél is, mint

az előzőeknél, mindig ott van a hatásuk következménye a nemzetbiztonságra; ennek ellenére a nemzetbiztonság ennél jóval több; a nemzetbiztonság képes korlátozni a pártharcok kiéleződését;

7. az idegenek jelenlétére, az idegenrendészet kérdéseire az országban;

8. a nép szegénységére, a szegények és gazdagok közötti különbségek növekedésére vagy csökkenésére, a szociális háló fejlettségének kérdéseire; bármilyen fontos is ez a kérdés, nem ezen bukik el vagy áll, hogy van-e jövője egy nemzetnek;

9. a gazdaság állapotának vagy fejleszthetőségének a kérdésére. Egy nemzet gazdasági és kereskedelmi ereje nagy önbizalmat adhat egy nemzetnek, de biztonságot nem.

Ha egy nemzet önmaga képes kizárni, azaz folyamatosan megoldani pillanatnyi és távlati problémáit – máris mindent megtett a nemzet biztonságáért; a nemzet eltűnésének kockázatát a minimumra csökkentette.

Természetesen ez egy kis nemzetnek sokkal nehezebb, mint egy nagyinak (a történelem azonban azt mutatja, hogy a nagy nemzetek is sérülékenyek, és birodalmaik szétesnek, eltűnnek).

Egy nemzet akkor szűnik meg, ha megszűnik:

1. az államisága, 2. az anyanyelvű népessége; 3. feledésbe merülnek kulturális hagyományai és vívmányai.

(Egy ország megszűnhet a környezetvédelmi intézkedések, klimatikus változások, elementáris katasztrófák sorozata következtében is. Ezekkel azonban nem foglalkozom. Csak azt érintetem, ami a nemzetközi és belső nemzeti kérdés biztonságpolitikai vonatkozását jelentik. A „vis maior” problémát, ha nem más ország politikai (rossz)akarata váltotta ki, az emberiségnek közösen kell megoldania.)

Magyarország nemzetbiztonsága olyan bonyolult, mint a többi nemzeté. Nincs és a jövőben sem lesz olyan nagy kapacitású számítógép, amely a magyar nemzet jövőjének minden vonatkozását előre meg tudná mutatni. Csupán sejtéseink lehetnek a jövőről. Ezek a megsejtések szükségesek. A közös reményben ott van a közös politikai akarat; a „kollektív én” akarata. Ez az, ami a megsejtésnek lehetőséget ad; alakítja.

Ismerünk olyan európai és ázsiai országot, amely rendkívül gazdag, de mivel előzőleg két világháborút elvesztett mint agresszor, a mai na-

pig nincs politikai énje. Hiába gazdag. Fennáll a veszélye annak, hogy más nemzet fogja kiszorítani őt. A dalai láma ezért arra figyelmeztet, hogy a társadalomért kifejtett kollektív akaratot mindenképpen meg kell őrizni. Nem szabad kalandor politikát folytatni, agresszornak lenni más nemzettel szemben, mert ez örökké ott marad a történelmi emlékezetben. Hegelnek, a nagy német filozófusnak sok ezer gondolata között van egy (elsősorban államfőknek, politikusoknak, de mindenki számára, aki nemzetsorsáért bármilyen módon felelős) megszívlelendő gondolat. A lényege az, hogy minden, ami létrejött és létezik, a jövőben létezésének okát és értelmét abban kell hogy meglelje, hogy létrejött és létezik, tehát a mostani létezését a jövőben is folytatni fogja. Magából a létből ered a jövő akarása. Ebből ered a mindennapi küzdelem, aminek az eredménye a jövőkép, amely egyszerre reális és irreális, racionális és irracionális – éppen olyan, mint az emberiség, illetve a nemzet addigi történelme és jövőbeli történelmének „végérvényes” magyarázása.

Magyarország kis ország, de mivel szinte minden másik nemzet keresztútjában van, nagyon „fontos” szereplője a globális és regionális nemzetközi politikának. Nem tehet róla. Ilyen országban a közélet akarva-akaratlanul minden ember életében közelít a magánélethez. A magyar nép erősen politikus nép. Erős a kollektív politikai énje. A magyarok „teljes” életet élnek; csak a közéleti ember él teljes életet.

Mindenki közléte közel van ugyanakkor a magánélethez is, ami tovább erősíti a motivált-ság világát. Ez az „embertípus” együtt él a nemzete sorsával. Ebben az országban az emberek úgy vélik, hogy a politika és politizálás nem egy szűk réteg, valamilyen elit dolga.

Említettem, hogy van olyan ország Európában, amely a XXI. század elején nem ismeri ki magát, nem találja nemzeti énjét. A magyarok a politikát nem tartják a népakarattól független „foglakozásnak”. A magyaroknál már a magánéletben kialakul egy olyan mérce, hogy (a társadalmi és szakmai munkamegosztás ellenére is) vállalják a közéletiséget; a politizálást. Talán az őshazából hozták magukkal azt a törzsi demokráciát, hogy nem félnek szidni és dicsérni a közéleti cselekvést és következményeit. Ez a mérce jól működik a magyar tudatvilágban, közéleti viselkedésben.

Ez az, amiért a magyarok a nagyvilágban is sok szép sikert érnek el az alkotás minden területén.

Azt, hogy a magyar „politikus nép”, nem tévesztheti szem elől sem a nemzetközi politikai élet, sem az Európai Unió. A világ és Európa dolgairól a magyar mindig hallatja hangját, s ezért a magyar „beszéd tárgya.” Ezenkívül ez nemzeti karaktert, biztonságérzetet jelent és nemzetbiztonságot is nyújt!

Biztonsági veszélyforrások

Csupán tézisszerűen lehetséges Magyarország nemzetbiztonságának veszélyforrásait érzékeltetni.

Globális szinten:

1. A nagyhatalmak egymás közti katonai szembenállásában Magyarországot (ez alkalommal) nem fenyegeti közvetlenül nagyobb veszély, mint a földkerekség bármely térségében bárhol élő népességet. A nagyhatalmak bármikor kölcsönösen megsemmisíthetik egymást, s magukkal együtt a földi, emberi civilizációt. Most már képesek azonban arra is, hogy egymást másodpercnyi pontossággal ellenőrizzék. Egy globális konfliktus esetében katonai szempontból Magyarország nemzetbiztonsága „jelentéktelen”.

2. Az Európai Unióhoz hasonlóan Magyarország népességének helyzete hosszú távon érzékelve jövőtlen, mert öreg, és folyamatosan tovább öregszik. Amíg egy új életfilozófia nem jelenik meg; amíg nem működnek a mostaninál jóval erősebb szociális hálóval ellátott társadalmi viszonyok – vagyis a profit maximalizálása helyett nem kap erőre a keresztényi erkölcs, emberbaráti szeretet, gyermekbarát mindennapi élet, kölcsönös segítőkészség, nemzedékek egymást kiegészítő magatartása –, addig Európa és Magyarország népessége tovább fog öregedni. Az Európán kívüli népek máris leselkednek a megüresedő térség felé. Az üres térségekbe vagy beszivárognak, vagy inváziós úton meghódíthatják, és mellőzik az európai civilizációt; kisajátítják és kultúráját átadják az enyészetnek, feledésnek; lényegét átértelmezik. Magyarország ezt a veszélyt érzékeli, és családbarát politikába kezdett.

3. A jogállam, a tételes és eljárási jogrendszer és igazságszolgáltatás Magyarországon nem rejt magában biztonsági veszélyt. Nincs diktatórikus politikai rendszer Magyarországon. A politikai és

jogrendszer biztosítja a munkaerő, tőkeszolgáltatások és információ szabad áramlását.

4. Magyarországon a jogi és magánszemélyek vagyonának megtartása nem tartalmaz biztonsági veszélyt. Nincs banditizmus, terrorizmus, szervezett bűnözés. A földtulajdon megszerzése sem okoz problémát a Magyarországon végleg leteleplők számára (a föld megmunkálása ilyen életformát igényel). A földdel való spekuláció, üzérkedés, panamázás tiltott. A földtulajdon nem koncentrálódhat néhány természetes vagy jogi személyi kézben. Ebből kifolyólag a nemzetbiztonságot nem veszélyezteti forradalom, nagyméretű szociális rétegeződés és szembenállás. A magyar föld nem kerülhet multinacionális cégek tulajdonába. Magyarország ellen a nemzetközi jogi testületekben lehetetlen büntetőintézkedések foganatosítása idegenek megkülönböztetésének okából kifolyólag.

Ha a magyar földet nem magyarok (vagy a magyar állam és társadalom szolgálatában állók) birtokolnák, Magyarország nemzetbiztonsági helyzete összeroppanna. A magyarok megszűnének magyarok lenni saját hazájukban. Mehetnének vissza az urál-altáji őshazába orosz–kínai bebocsátást kérni.

5. Magyarországon az érvényes, törvényben foglalt és valóban gyakorolt polgárjogok – szabadságjogok (szabad gyülekezési vagy társulási jogok, szabad mozgáshoz való jog, szólásszabadság, megkülönböztetés elleni védelemhez való jog stb.) nem rejtenek biztonsági kockázatot. A politikai rendszer demokratikus; a polgárok is magukénak érzik ezt a demokráciát. Csak az alatomos szándékú államok és politikai alvilági szervezeteik terjesztenek körmönfont hazugságokat arról, hogy Magyarországon van idegengyűlölet.

6. Magyarországon mindig is éles pártharcok folytak a többpártrendszerben. A pártharcok önmagukban véve nem rejtenek nemzetbiztonsági kockázatot. Nemzetbiztonsági kockázatot rejt a próbálkozás a nemzettudat megmásítására a külföldi politikai alvilág részéről.

A nemzeti tudatnélküliség létjogosultságának a hirdetése egyes civil szervezetek részéről (amelyeket idegen hírszerző szolgálatok mozgatnak) semmiben sem különbözik a hamis proletár internacionalizmus ideológiájától; a multikulturalizmus ideológiája sem különbözik tőle. A liberális demokrácia ideológiája – már Arisztotelész

bebizonyította – intézményrendszer nélküli demokrácia, amely társadalmi káosszal és felfordulással fenyeget. A csőcselék hordószónokai erőszak alkalmazására szólítanak fel. A kisebbség erőszakszervezetévé szeretnék átalakítani az iskolarendszert, a kulturális intézményeket, a tudományos intézményeket. Ezek az ideológiák a nemzeti arculat nélküli államok szószólói. A modern gyarmatosítás bennük leli meg a lelki üdvözítőit, népboldogítóit – voltaképpen a leghazugabb ideológusait; a társadalom szétilálásának ideológusait.

7. Az Euroatlanti Szövetség minden tekintetben leghatalmasabb és legerősebb állama, az USA megragad minden gazdaságpolitikai és ideológiai eszközt, hogy meggyengítse vetélytársát, Európát. Ezt szolgálja az európai részről ellenőrizhetetlen katonai tevékenysége is.

Az USA az utóbbi évtizedben több közel-keleti országot földig rombolt, s népességét földönfutóvá tette. Tette ezt Európa beleegyezése nélkül. Európa beleegyezése nélkül hatalmas népvándorlást indított el Európa felé. Olyan néptömegek özönlik el a kontinenst, amelyek előtt ismeretlen az ipari civilizáció szervezettsége, fegyelme, műszaki ismeretei nincsenek, írástudatlanok, más életvitelűek, munkaszokás nélküliek – túlnyomórészt szociális esetet képeznek.

Továbbá az USA lankadatlanul kiszippantja Európából a műszaki egyetemet, főiskolát – sőt most már az ipari középiskolát – végzett fiatal nemzedéket. Az USA ingyen jut az ipari termelés legértékesebb komponenséhez – a korszerű iskolázottságú és műveltségű emberi erőforráshoz. Ma az emberi erőforrásba történő beruházás a legköltségesebb, de legértékesebb is, mert a legjobban növeli a termelékenységet, az ipari versenyképességet a világpiacon.

Magyarország számára nagy nemzetbiztonsági kockázat az, hogy ugyanezt teszi Nyugat-Európa Közép-Európával szemben, így pótolja az USA gazdaságpolitikája következtében előállt hiányt.

8. Magyarország és a nyugat-európai nagy ipari hagyományokkal rendelkező országok között nem csökken az életszínvonalbeli különbség. Ez Magyarország számára nagy nemzetbiztonsági kockázatot jelent, mert ennek következtében elveszti népességének jelentős részét. Nem tudni, milyen a jellege ennek a külső vándormozgalomnak: ideiglenes vendégmunka-vállalás-e,

vagy végleges kivándorlás? A nyugati országok a különbségek leküzdéséhez kevés beruházást finanszíroznak. Az, hogy miért ilyen keveset investál ebbe az USA és a nyugat-európai országok – maga a titok, amely szintén nemzetbiztonsági kockázatnak tekinthető.

9. A hatalmas méretű illegális bevándorlás elfogadásának esetleges kikényszerítése Magyarország részéről is a legnagyobb nemzetbiztonsági kockázatot jelenti. Következtében összeomolhat Magyarország gazdasági politikája és szociális hálózata; erőfeszítése, amelyet tett és tesz az életszínvonal emeléséért, a munkanélküliség csökkentéséért. Ha az ellenőrizetlen bevándorlást kikényszerítené az USA és a fejlett nyugati államok, Magyarország ki lenne szolgáltatva az USA-nak, a multinacionális cégeknek és a pénzforgalmi tőke kényének-kedvének. Még az is megtörténhetne, hogy Magyarországnak – hogy valamilyen védelmet találjon – ki kellene lépnie az Európai Unióból, és új szövetségesek után kellene néznie. Magyarországnak, ha nem akarja magát egy civilizációs és kulturális zuhanással szembetalálni, el kell utasítania mindennemű kényszerbetelepítést.

10. Magyarország és a többi legfejlettebb ipari ország között nem csökken a különbség a műszaki fejlettség tekintetében. Továbbra is jelen van gazdasági téren a cserearányok romlása a nemzetközi kereskedelemben. Ez nemzetbiztonsági veszélyt jelent, amit másként nem lehet kivédeni, mint új gazdasági partnereket keresni minél közelebb (Oroszországban a nyersanyag-ellátás biztosítása céljából) és távolabb, Ázsiában, valamennyi tőkeerős országban.

Ezáltal azonban Magyarország nemzetbiztonsága még nem menekül ki a 22-es csapdjából. Másik oldalról azonnal erősödni fog a katonai nyomás, a bizalmatlanság és az elszigeteltség veszélye, a kereskedelmi diszkrimináció stb.

Egyik veszélyhelyzetet lehetetlen egy másik veszélyhelyzettel semlegesíteni.

11. Különösen nagy nemzetbiztonsági veszélyt jelentene Magyarország számára a multinacionális termelő és kereskedelmi cégek, bankok, pénzforgalmi intézmények és pénzpiacok tevékenysége, ha kiszabadulna a magyar nemzeti ellenőrzés alól. Ezeknek már most is megvannak azok az intézményei, amelyekkel megkerülük a profitjuk megadóztatását. A legkülönbözőbb pénzügyi trükkökkel bármikor kifoszthatják

az egész magyar nemzetgazdaságot, ha erre engedélyt kapnak a világ csendőréttől; minden az USA rövid és hosszú távú érdekétől függ.

Tartós, folyamatos veszélyt jelent az USA monopóliuma a nemzetközi pénzforgalomban. A dollár minden más nemzeti valuta mértékadója. Ezenkívül nincs sem nemzetközi ellenőrzés alatt, sem a nemzetek, országok, államok nemzeti bankjainak az ellenőrzése alatt. Az USA a dollár monopóliumával bármelyik kis ország nemzetgazdaságát tönkretelheti egyik napról a másikra. Teszi-e, vagy nem, mindig a katonai stratégiától függ.

Naivitás feltételezni, hogy csak a Világbankon és a Nemzetközi Valutalapon keresztül történhet a térdre kényszerítés.

A pénzügyi, pénzforgalmi eszközök egész tára az USA rendelkezésére áll. Csak a leghatalmasabb országok tudnak ezeknek az egyáltalán nem tiszta üzelmeknek ellenállni.

12. Magyarország még mindig benne van a külföldi adósság csapdájában. A külföldi adósság mindig a 22-es csapdája, mert egy kis országnak szinte lehetetlenség belőle kiszabadulnia.

A külföldi adósság ellen lehetetlen védekezni úgy, hogy a kis ország kivonul a nemzetközi kereskedelemről és pénzforgalomból; de úgy sem könnyű, hogy benne marad.

Magyarország nagyon eladósodott ország volt; most enyhült „a selyemszínór szorítása”, de bármikor ismét erősödhet, még ha ezt tiltja is Magyarország alaptörvénye. Voltaképpen a külföldi adósság csapdájából csak egy esetben tudna egy kis ország kiszabadulni, ha folyamatosan képes lenne arra, hogy a GDP-jét legalább évi 5%-kal növelje. Ha erre képes, akkor meg tudja őrizni a bérek és nyugdíjak értékét is; részben képes az egyre drágább, modern műszaki berendezések, gépek, gyártástechnikák megvásárlására. Az inflációt féken tudná tartani, megőrizhetné a szociális nyugalmat. A munkanélküliséget csökkenthetné az ipari termelés és mezőgazdaság felfuttatásával, a kisvállalkozások számának növelése által, a kereskedelem és a lakossági fogyasztás növekedésével, illetve a beruházások bővítésével.

Ma és a közeljövőben erre egyetlenegy kis ország sem képes, s ezért még mindig adósságcsapdában vergődik, mint Magyarország, vagy belekerülhet (mint a balkáni utódállamok).

Az eladósodott országban óriási mértékű az ország kirablása, a nemzeti vagyon elértéktelenedése és eladása a tőkeerős országoknak, a tőkekiáramlás, bevonul a nemzetközi alvilág, és az ország gazdasági és szociális életének minden pórúsában letanyázik. A külföldi államadósság (a kölcsön általában vonzó hitelfeltétellel történt) visszafizetése rendszerint magasabb kamattal új hitel felvételével végződik. Vég nélküli „vége nincs” folyamat – a 22-es csapdája.

Hisszük, hogy a kínai gazdaság folyamatos erősödése új gazdasági viszonyokat teremt a világban.

Regionális szinten (az Európai Unió és Oroszország)

1. Bármilyen nehéz is Magyarországnak az Európai Unióban (tele van nemzetbiztonsági kockázattal), többé nem léphet ki belőle. Nem lehet az egyik nemzetbiztonsági problémát úgy megoldani, hogy azt a másik nemzetbiztonsági – esetleg még nagyobb – kockázattal helyettesítsék.

Mi marad hátra ezek után? Tartós küzdelem a nemzeti érdekért az Európai Unión belül. Ez lehetséges – még egy kis nemzet számára is, ha bátran szembefordul a dominanciával, és ehhez többoldalú segítséget kér és szövetségesre lel a multipoláris világban.

Ilyen segítséget és szövetségest a multipoláris világban mindig lehet találni, anélkül hogy az ország kilépne abból az érdekkörből, amelyhez alapvetően kötődik. Magyarország esetében ez a nyugati civilizáció és keresztény kultúra egésze. Erről nem kell lemondania, és mégis találni fog ideiglenes szövetséget, addig, amíg a saját érdekszövetségében nem rendeződnek a viszonyok, úgy, „ahogy kell”; úgy, ahogy azt az Európai Unió alapító atyái szerződésbe foglalták, és jövőbe látóan megfogalmazták, de a mostani hangoskodó vezetői megfeledkeztek róla, vagy hamis, önző megoldások szükségére hivatkoznak. Az észet helyettesítik az alattomos, lopakodó agresszióval.

2. Magyarországot a szovjet leigázó hatalom (a proletár internacionalizmus jogán) bekényszerítette a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsába (KGST-be) és a Varsói Szövetségbe.

Ezáltal elvesztette nemzeti szuverenitását.

Hasonlóképpen – vagy még kifejezettebben – tagadja Magyarország szuverenitását az Európai Unió centralisztikus törekvése, valamint a

törvényalkotó és végrehajtó hatalom központosítása a brüsszeli bürokrácia és frankfurti pénzügyi oligarchia kezében (amely a Wall Street kirendeltsége, az amerikai ellenőrzés alatt álló multinacionális cégek szolgálatában van).

Amerikai nyomásra állandó próbálkozások vannak arra, hogy megmásítsák az Európai Unió eredeti céljait. A ma még nemzeti hatáskörbe tartozó törvényalkotó és végrehajtó hatalmat különféle intézkedésekkel egy külföldről irányított, centralizált központra akarják áthelyezni.

Lehetetlent akarnak, mert ez ellentétes az európai történelem vonulataival.

A szupranacionális elgondolások egy olyan országban működhetnek, mint az USA. Az USA ugyanis mint a bevándorlók országa jött létre. Nemzetté válása a mai napig nem fejeződött be. Aki az USA-ba bevándorol, önként mond le előző (nemzeti jogokat és értékeket magában foglaló) kollektív közösségi tudatáról és törekvéseiről.

Az Európai Unió gazdasági élete egyszázalékos növekedésen stagnál már csaknem két évtizede. Az Európai Egyesült Államok kialakítására irányuló gondolkodás és az ennek keretében való megoldások keresése a gazdaság fellendítésére – ugyanolyan zsákutcába vezet, mint a Szovjetunió vagy a KGST létrehozása.

Az Egyesült Európai Államok sokkal hamarabb összeomlana, mint a Szovjetunió (annyi ideig létezne, mint a KGST). Az összeomlásnak következménye vagy az lenne, hogy szétesne nemzetállamokra, vagy földrajzi fogalomná, gazdasági területté válna. Az USA tengerentúli felségterülete lenne.

3. Az Európai Unió „magországi” Közép-Európából csupán a világ műszakilag legműveltebb emberi erőforrásait akarják megszerezni, amelyeket bármikor megcsapolhatnak. Közép-Európa számukra az a térség, ahol idáig az ipari hulladékot lerakták. Legújában azonban minden, Ázsiából és Afrikából bevándorolt, de szociális esetet képző, a termelés szempontjából teljesen használhatatlan népáradat lerakatává akarják változtatni Közép-Európát és Magyarországot is.

Nyugat-Európa meg akar szabadulni attól, amit az amerikai bombázás kiváltott, s aminek a terheit átdobta Nyugat-Európára. Több száz millió embert tettek földönfutóvá a demokrácia terjesztése nevében. Ugyanakkor az európai ifjú nemzedéket munkanélkülivé teszik. A profit ma-

ximalizálása érdekében még a vendégmunkások sem kellene. Azok kellene, akiket 1 euróért dolgoztatnának addig, amíg „nem integrálnák őket”. Az ilyen ostoba népesedési politika Magyarország számára nemzetbiztonsági veszélyt jelent. Egész biztos, hogy más nemzetekkel együtt kikényszeríti az Európai Unió gazdasági politikájának megreformálását.

Ami Magyarország magyar nemzeti jellegét ilyen módon megváltoztatná, szembehelyezkedik ezer év történelmi küzdelmével a megmaradásért.

Talán csak nem akarják az ilyen ostoba javaslatok és próbálkozások az európai kis népeket asszimilálni?

Netalán széttelepíteni? Netalán a magyarokat ismét az ural-altáji őshazába üldöznék?

4. A fiatal nemzedék munkanélküliségét – az USA nyomására – az Európai Unió saját maga gerjeszti. Az Európai Unió megreformálása ezt a problémát megoldhatja, mielőtt megszünteti a büntető intézkedéseket Oroszországgal szemben.

5. Az Euroatlanti Katonai Szövetség (NATO) állítólag Európa védelmére létrehozott katonai szövetség – legalábbis így tudjuk. Azt is tudjuk, hogy az USA (a NATO fő hadereje) csaknem 700 külföldi katonai bázist működtet Oroszország és Kína körül (az oroszoknak egy külföldi katonai bázisuk van, a kínaiaknak nincs külföldi katonai bázisuk). Az amerikai és nyugat-európai hírközlő eszközök azzal riogatnak, hogy orosz–kínai részről invázió fenyeget. Valóban invázió fenyeget, de ez az otthonukból kibombázott embertömeg inváziója.

(Aki csak egy kicsit is jártas a hadtörténelemben, aki csak egy kicsit is ismeri a politikai, katonai, gazdasági erőviszonyokat, megértette az orosz és kínai invázióról szóló mese lényegét és céljait.)

Az igazsághoz tartozik az is, hogy Közép-Európát az Európai Unió megbízhatatlan perifériájának tartják, és ezért csupán piacot, raktárt vagy katonai felvonulási területet látnak benne. Ütközőzónaként kezelik.

Ez Magyarországot politikai akarata ellenére arra kényszeríti, hogy ne csak az Európai Unió keretén belül fogadjon el beáramló tőkefelesleget, hanem bármelyik államtól. Természetesen ez is nemzetbiztonsági veszéllyel jár, de a nemzeti érdeket jobban szolgálja, mint az egy helyben topogás.

(Magyarország nemzeti jövedelme az USA nemzeti jövedelmében csupán „jelentéktelen statisztikai hiba” nagyságú. Bár az USA hangoztatja, hogy az ő nemzetbiztonsági szempontjából a földkerekség minden pontja elsőrangú jelentőségű, talán még sincs így: egy jelentéktelen statisztikai hiba visszafogja majd a kezét.)

Szomszédsági szinten

1. Magyarország nemzetbiztonságának a külső falát a magyar kisebbségek helyzete képezi. Nem jó, hogy csökken a magyar kisebbség száma, romlik gazdasági helyzete, egyre kifejezettebb a jogfosztottsága. Magyarország erélyesen, erélyesebben, legerélyesebben kell hogy kiálljon a határon túli magyar kisebbség léte, létjogosultsága mellett.

A magyar kisebbség számának csökkenése nem erősíti a szomszédos országok helyzetét, hanem gyengíti. Gyengíti még akkor is, ha a jelen helyzetben úgy tűnik számukra, hogy „nyert ügyük van”. Hosszú távon a kisebbségekkel szembeni rossz politika destabilizáló tényező.

2. Magyarországon nagyok a különbségek az egyes tájegységek fejlettségében. Ezt a szomszédos országok élénken figyelik. Például egy átlagos budapesti és vidéki lakás értéke közti különbség 1:3. A jogi személyek vagyona közötti különbség még nagyobb.

Ez lehetetlenné teszi a munkaerő szabad áramlását a vidékről a főváros felé. Magyarországon kifejezetten tapasztalható az igazságtalan értelmiségképzés. Valóban igazságtalan, hiszen a vidéken a felemelkedés lehetőségei egyre inkább csökkennek.

Egyes kistérségekben teljesen elértéktelenedett a vagyon.

Több évszázados múltra vezethető vissza a téves gazdaságpolitika, a település – hálózatfejlesztés –, a vidék elhanyagolása.

Magában véve a vidék elnevezés is a falu és város közti óriási különbségekre utal. Ez és sok minden más akadályozza a normális belső vándormozgalmat a gazdaságilag kívánatos irányba.

Magyarország népességének elhelyezkedése nemzetbiztonsági szempontból nagyon sok kívánnivalót hagy maga után.

Az ipartelepítés – két-három évtizedes mulasztás után – érezhető az ország felében, de a másikban nem. Az oktatási rendszer nem szolgálja a

termelést és a műszaki kultúra bővülését. Pedig a nemzeti jövedelem növelésének ebben van a nem kimutatott forrása. Az infrastruktúra előkészítése előfeltétele a jó ipartelepítésnek, s ezen folyamatosan dolgoznak. Ha szomszéd azt látja, hogy elnéptelenedik a vidék, odakacsint – elidőzik a szeme, és felébred benne a mohóság.

3. Az utóbbi két évtizedben nemcsak Budapesten, hanem a vidéken is több tízezer lakás és ház üresedett meg a gyermektelenség és az öregedés következtében. Ezeket nem kisebbségi magyarok veszik meg, hanem a tőkeerős és gazdag országokból származó természetes és jogi személyek. Ezeknek a történelmi Magyar Királyság területén hagyományaik, jelentős kapcsolataik és befolyásuk volt. Már ma ismét képesek jelentős és zárt etnikai közösségük létrehozására. Csak egy rövid út választ el attól, hogy a jövőben parcellákat és építkezési házhelyeket kérjenek (később majd követeljenek) maguknak.

A magántőke ilyen élősdijellegű megjelenése nagy nemzetbiztonsági veszélyt jelent az ingatlanforgalomban. Ez ugyanis rentier jellegűvé válhat külföldiek kezében.

Annál is inkább, mert a magyar lakosság és háztartások zöme nem rendelkezik jelentős, akár több hónapra vagy évre elég, pénz- vagy értékpapírokba fektetett takarékkal. A tőkés társadalomban minden család nemzedékeken keresztül készül a munkanélküliség esetére; ez az, ami egy családban több nemzedék tagját szorosan egyben tartja – így védik ki a nem kívánatos, társadalmilag előidézett sorscsapás következményeit. Várható, hogy a jövőben is jelentős számú magyar vendégmunkát vállal, vagy kivándorol a gazdagabb tőkés országokba, és ott újabb közösségeket hoz létre.

Ez a tény a magyar ingatlanpiacot a tőkeerős országok érdeklődési fókuszába helyezi, mert nagy haszonnal jár.

Minden jelenség, amelyből utólag nagy baj származhat, kezdetben jelentéktelennek tűnik – tartja a latin mondás. A sok kis etnikai közösség közül a legerősebb magához ragadhatja a gazdasági hatalmat, s hogy gazdaságilag tovább növekedjék, politikai követelésekkel léphet fel.

Az erősebb még erősebb akar lenni. A gyengén a sors keze könnyen üt, mert könnyű a gyengék között megtalálni azt (azokat), aki (akik) megvesztegethető(k).

A harmadik

A béke törékeny
és oly viszonylagos
mindennap egy
újabb háború
mint ez is itt
ez a harmadik
mondja Ferenc
a pápa – a harmadik

világ háborúja
teszed hozzá
amit már nem
fegyverrel vívnak...
hanem „ésszel”
és érvekkkel
s puska helyett
kezedben a tőke a bot...

Három csapás Európára

Európa számára a XXI. század a békés fejlődés ígéretével indult, 2004-ben Magyarország népe is reményteli várakozással szavazott az Európa államainak, nemzeteinek közös képviseleti szervezetébe való belépésre. Néhány év múltán mind sűrűbben mutatkozott meg az ellentét az uniós csatlakozáshoz fűzött várakozások és a megvalósulás tényei között.

Ma, 12 év után tisztán kibontakozik az Európai Unió valóságos képe: egy központi diktatórikus kormányzat épült fel egy monstrum adminisztrációval a demokratikus képviseleti rendszer fölé. Amerika most sürgeti az egészen szoros alárendeltséget megvalósító Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerséget (TTIP). Gigakorporációk veszik át az irányítást a nemzetállamok felett. Ez az egyik csapás.

Előbb szórványosan, majd másfél évvel ezelőtt robbanásszerűen bontakozott ki a menekültek áradatával az Európát előzőnléssel fenyegető invázió. Ez a második csapás.

Fegyveres amerikai és NATO-egységek gyülekeznek Oroszország nyugati határain, és Amerika megköveteli Európa országaitól az ehhez való csatlakozást a NATO-szövetségi köteletség alapján. Így fokozatosan kibontakozik az ellenséges állapot Oroszország és Európa között, annak ellenére, hogy egy ilyen állapotnak nincs alapja, és nincs értelme egyetlen európai ország számára sem. Ez a harmadik csapás.

A három csapás közül bármelyik veszélyes Európa számára. Nehezen zárható ki az a fel fogás, amely szerint a három szervesen együvé tartozik. Közös bennük, hogy egyaránt Európa-ellenesek.

Vegyük az első csapás esetét

Európa egységesítésének a kérdésében éles eltérés van abban, hogy mit akarunk egységbe tömöríteni: Európa országait – tehát azok népeinek önkéntes csatlakozását minden közös érdek

közös védelmére; vagy olyan államot gondolunk eredményesnek, amely Európa teljes népességét egyetlen főhatóság alatt képviseli és irányítja. Vég nélküli vita folyik a népegyeniségek összeolvadásának veszélyei és előnyei kérdésében.

Ez a vita azonban *post festa*, mert a létrejött Európai Unió az Amerikai Egyesült Államok szerkezetét követő mintára épült, amerikai kezdeményezésre, az USA katonai és politikai dominációja idején, mellőzve a korábbi, a nemzetek uniójára alapozott európai egységesülésről szóló elképzeléseket. Ez az USA-minta ma még nem szilárdult meg az erős nemzetállami ellenállás miatt, de az EU minden vezető intézménye személyi állományának az elszánt nemzetellenessége kétségen kívüli.

Nekünk, magyaroknak – és feltehetően a többi később csatlakozó országnak is – nehéz elfogadni a teljes szétolvadás követelményét. Valójában érthetetlenül vizsgáljuk a nyugat-európai országok szolgálatkészségét, amellyel mindenben azonosulnak az amerikai politikai eszmerendszerrel, a liberalizmusnak azzal a torz változatával, amely *neoliberalizmus* néven ismert. Ennek a lényege: eltakarítani mindent, ami akadályt állít a nemzetközi nagytőke gazdasági, terjeszkedési és politikai útjába. Szelídebb fogalmazásban a gazdaság (tőke, áru, munka) teljesen szabad forgalma. Ma már nincs olyan politikai párt (mozgalom, irányzat), amely nem ebben fogalmazza meg alapelvét. Más szóval, ma már nemcsak az amerikai politikai szisztéma egyelvű (egypetéjű), hanem Nyugat-Európa országainak minden parlamenti pártja is egyszínű liberalista, legyen az szociáldemokrata, kereszténydemokrata, zöld vagy marxista. Kimondhatjuk, a kapitalizmus megalkotta az eszményi kommunizmust, amelynek hitelveit a globális média hirdeti ki, ahol már nincs többé ellenzék. Ami mégis más, annak nincs helye a demokráciában, az populizmus, nacionalizmus, fasizmus, antiszemitizmus, tehát üldözhető.

Ebben a politikai közegben mindent aszerint ítélnék meg, hogy mennyiben felel meg a fennálló eszmerendnek. A pártszisztéma alkalmazottai ehhez igazodnak. Ebben a „demokráciában” a pártok döntenek, tagjai pedig kötelesek követni a pártvezetőség döntéseit – természetesen a parlamenti képviselők is, hiszen a nép a pártokra (jelöltjeire) szavaz. Kötelesek akkor is, ha más véleményük volna, mivel azt jól megfizetett alkalmazotti hűséggel elhallgatják.

Ez a társaság teljesen alárendelten kiszolgálja az amerikai törekvéseket, amelyek közül a legbrutálisabb a már említett Transzatlanti Kereskedelmi és Beruházási Partnerség (TTIP) – ezt Brüsszel már el is fogadta.

Röviden szólva, ennek a szabadkereskedelmi megállapodásnak a legfontosabb lényegét tekintve semmi köze a kereskedelemhez. Súlyos következményei lesznek szó szerint minden olyan területre, amely az egyén vagy a közösség számára fontos: egészség, oktatás, környezetvédelem, privát szféra, gyógyszerekhez való hozzáférés; a sort hosszan folytathatnánk.

Ez az egyezmény főként tulajdonjogi szerződések sora, amelyekben a multik titkos többségi részvénytulajdonosainak a jogait rögzítik, annak biztosítékával, hogy a multinacionális cégek szabadon, kötöttségek és állami-hatósági szabályozás nélkül tevékenykedhessenek az érintett országokban.

A rendszer egyik legtöbbet kritizált eleme az úgynevezett „Befektető és állam közötti vitarendezés” (ISDS). Ez egy titkos nemzetközi bíróság, amely lehetővé teszi a multiknak, hogy szinte bármi olyasmért bepereljék az egyes államokat, ami szerintük befektetéseiket vagy hatékonyságukat érinti. Ha egy tiltakozás kihat a profitjukra, perelhetnek. Ha egy törvény érinti a profitjukat, perelhetnek. Ha egy új szabályozás hatással van arra, hogy hol és mit akarnak kezdeni a pénzükkel, szintén perelhetnek. Ez egy új hatalom, amellyel az amerikai vállalatokat ruházzák fel, hogy az európai államokat beperelhessék.

Lényegében egy párhuzamos jogrendszer, amely csak rájuk vonatkozik. A hétköznapi embereknek, hazai vállalkozásoknak, kormányoknak nincs hozzáférése ehhez a jogrendszerhez. Csak a külföldi befektetőknek áll mindez rendelkezésére, esetünkben amerikai cégcsoportoknak!!!

Nézzük a második csapást

A közel-keleti, évtizedeken át tartó amerikai háborúskodás következtében Európára zúduló menekült- és szétvándorló áradat befogadásának a kérdésében a liberálisok nem a következmények mérlegelése alapján döntenek, hanem a pártutasítás szerint, amely természetesen további magaslatozásokról érkezik. Politikai elemzők úgy vélik, fennáll a szándékosság, Európa szándékos elárasztása folyik a kézenfekvő (melléktermék) tömegek rázúdításával, a kontinens fajilag és kulturálisan kevert állapotba döntése érdekében. A nemzetállami kereteket ezzel lehet leggyorsabban szétbontani. Keverék népség fölött könnyebb uralkodni. Jó példa erre Angela Merkel német kancellár állásfoglalása. Aligha hihető, hogy olyan nagyon elment az esze, hogy ne fogná fel a következményeket. De az már nem érdekli, elkötelezettsége erősebb.

Nézzük a helyzetet a **hit oldaláról**. Nem lehet gondolkodó, hívó keresztény, aki nem kapta föl a fejét: mi történik itt?

A pápa legújabbán – eddigi ismert megnyilatkozásai után – azzal lepte meg a világot, hogy a politikai mezőny legexponáltabb színterére lépett. Egy világvallás vezető tekintélyét, Krisztus földi helytartói karizmatikumát dobta bele a mérlegnek abba a serpenyőjébe, amelyben annak a földrésznek a pusztulását készítik elő, amely a kereszténységet adta a világnak.

Május 6-án Ferenc pápa meghallgatáson fogadta az Európai Unió Rómában tanácskozó vezetőit, átvette a Károly-díjat, a legjelentősebb európai kitüntetésnek számító elismerést. *„Szív-ből köszöntöm Önöket, és köszönetet mondok jelenlétükért. Különösen hálás vagyok Marcel Philipp, Jürgen Linden, Martin Schulz, Jean-Claude Juncker és Donald Tusk úrnak kedves szavaikért. Szeretném hangsúlyozni azon szándékomat, hogy a nagybecsű díjat, mellyel kitüntetnek, Európának ajánljam. [...]*

Azt mondtam az EP-képviselőknek, hogy több szempontból is egyre általánosabbá válik a benyomás, hogy Európa megfáradt és megöregedett, nem termékeny és nincs életerejéje, és hogy az Európát egykor lelkesítő nagy eszmék elvesztették vonzerejüket; az emberek egy lehanyaglott Európát látnak, amely – úgy tűnik – elveszítette szülő- és teremtőképességét.”

Ilyen bevezetés után azt várnánk, hogy felsorolja a kontinens erőtlenségének okait, az Európára zúdított két világháborút, a szovjet megszállást, az amerikai gyámkodást. A Szent György-legendára való hivatkozás is elmaradt, nem említette követendő példaként, hogy György vitéz szembeszállt a veszedelemmel. Az idézett szövegben nem Európát félti, nem az egyház védelmére buzdít. Így indokolja meg álláspontját, a migránsok befogadását. Lesz itt majd „lelkesítő nagy eszme, szülő- és teremtőképesség”.

A Vatikánba vizitáló urak rangos kitüntetést vittek a pápának, ő pedig kifejezte közérzését tartozását abban a célban, amely Európa közeli nagy átalakulását hozza, megemlítve a vallások egybefogását is. („*Ma sürgetően szükségünk van arra, hogy képesek legyünk »koalíciókat« kötni, de nemcsak katonaiakat vagy gazdaságiakat, hanem kulturálisakat, oktatásiakat, filozófiaiakat és vallásiakat.*”)

Nagy liberalista győzelem a pápa bevonása abba a politikába, amely a földrész jelen függőségét „önkéntes” módon véglegesíteni. A pápa kedves vendégei abból a fél-Európából érkeztek, ahol a vallást már száműzték nemcsak a politikából, de az iskolákból, a kultúréletről is. A szekularizációs, vallásellenes, nemzetellenes irányzatok ezentúl vatikáni erkölcsi bizonyítványokat mutogatják a vasfüggönykalodából kikerült országok katolikus tömegeinek – amelyek a (ma már meghaladott) hit erejével vészelték át a nehéz időket –, hogy: „Kövessétek immár a megszentelt liberalizmust!”

Az inváziós bevándorlás hírei, tényei eléggé ismertek olvasóink körében. Elég idézni egy német rendőrnőt, aki szakmailag ismeri a menekültek dolgait, könyvet írt *Németország kék fényben* címen.

„*Szeretem a hivatásomat, de egyre nehezebb lesz. Ismerek idősebb kollégákat, akik időközben megkeseredtek. Nem akarom, hogy velem is ez történjen majd*” – írja a görög származású **Tania Kambouri** nevű rendőrnő.

Beszámol arról, hogy hiába lép fel rendőrnőként, egyre többször megütik őt. Csoda, hogy eddig nem tört össze az arca, szembevéréssel és kék foltokkal megúsza. Próbálja ugyan őrizni a nyugalma és a hidegvérét, de idő kell neki ahhoz, hogy ezeket a helyzeteket feldolgozza magában.

A rendőrnő úgy látja, egyre inkább több a rendőrök elleni erőszak, és egyre kevésbé tisztelik őket.

Elmondja azt is: muszlim migránsok támadják így az államhatalmat. „*Ez nem származás vagy vallás miatti, rasszista előítélet, hanem egyszerűen tény, hogy egyes társadalmi csoportokra feltűnően jellemzőek bizonyos magatartásminták és bűncselekmények.*”

A rendőrnő szerint általános a tisztelet hiánya, a német alaptörvény és az emberi jogok semmibe vétele, miközben belterjes párhuzamos társadalmi struktúrák alakulnak ki, az integrációs szándék pedig eltűnik. Kambouri szerint ezt nemcsak ő mondja, a kollégái is meg tudják erősíteni. A mindennapok során a kora reggeli szolgálat a legkönnyebb, mivel a problémás elemek sokáig alszanak. A késő esti és különösen a hétvégi éjszakai szolgálat a legnehezebb, akkor történik a legtöbb konfliktus.

A rendőrnő már évek óta panaszkodik belső fórumokon az egyre romló helyzet miatt, sokan ki is fejezték egyetértésüket és együttérzésüket, de sokáig nem akart a nyilvánosság elé állni. Most viszont vállalja a mondandóját. „*Máig nem változott semmi. Nulla*” – mondja Kambouri. Könyvében a politikai eliten kívül „*a kritikátlan multikulti társadalmi romantikájában hívőket*” is támadja, akik szerinte „*egyből iszlamofóbiát és idegengyűlöletet kiáltanak*”.

A rendőrnő úgy véli, a multikulturalizmus sok veszéllyel jár: egyes kulturális és vallási hagyományok nem egyeztethetőek össze egymással. Szerinte ennek belátása nem jobboldali populizmus, hanem egészséges emberismeret kérdése. Egy bochumi kérelési esetről több tucat fős libanoni társaság akadályozta a munkájukat, lökdösték a rendőröket. Kambouri szerint a fiatal muszlim férfiakkal van a legtöbb gond, törökökkel, kurdokkal, libanoniakkal, tunéziaiakkal, akik feltűnően nem akarnak Németországba integrálódni. Különösen a rendőrnőket nem fogadják el, Kambourit is lekurvázták már.

Tania Kambourinak a jelenlegi migrációs hullámról is megvan a véleménye. „*Egyre több migráns jön Németországba, és sokuk nem tanulta meg, hogy a nőket és az államhatalmat tisztelni kell. Párhuzamos társadalmakban élnek, ahol más szabályok érvényesülnek. Voltunk már be-*

vetésen menedékszállásokon is, ahol észre lehet venni, hogy a tisztelet teljesen hiányzik. A legjobb fegyverünk a szó. De talán gyengeségnek találják ezt, mert a származási országukban keveset diskurálnak, inkább az erőszakhoz nyúlnak” – mondja a rendőrnő. Kambouri súlyosabb büntetéseket szabna ki azokra, akik ellenszegülnek a rendőröknek, és szorgalmazza a gyorsabb bírósági ítélezést is. „Ha a tettesek nem szembesülnek a szankciókkal, tovább folytatják.”

Végül a harmadik csapás

Jelentős változtatást, a fennálló rend eltakarítását háborús állapotok között lehet gyorsan és véglegesen végrehajtani, parancsuralmi helyzetben, háborús érdekekre hivatkozva.

Európa két irtózatoss méretű háború következményeivel jutott el a mai kiszolgáltatott állapotába. Bö száz évvel ezelőtt az emberi világ, civilizáció, kultúra, művészetek, természettudomány, tudományos kutatás, társadalomelmélet stb. terén vezető nagyhatalom volt. 1945 óta képtelen visszanyerni korábbi helyzetét a téridegen hatalmak ránehezedő folyamatos nyomása miatt. *Atlantizmus* a neve annak az amerikai kötődésnek, amely Európát maga alá gyűrte. Katonai szárnya a NATO (North Atlantic Treaty Organization), amelynek ez idáig semmilyen rendeltetése nem volt, mostantól pedig fontos szerepe lesz.

Amerika elvesztette a fogást az orosz birodalmon, nem tudta megtartani a szovjet állam összeomlásával megnyílt gazdasági behatolás esélyeit – azt a fajta privatizációt, amellyel adósságszolgásként kényszerítette az általa negyvenöt évre szovjet szolgásként vetett országokat.

Attól fél, hogy Európa is kinő a vasmadár szárnyai alól. Az iparosodott Európának szüksége van az orosz területek energetikai és ásványi kincseire, amelyek csak akkor válnak majd értéké az oroszok számára, ha eladják Európának. Ezt a természetes geopolitikai érdekszövetséget sikeresen megakadályozta az angol–amerikai bankhálózat Oroszország bolsevizálásával és két Európa-ellenes világháborúval, 45 éves közös megszállással, majd Európa szövetségi rendszerbe való belekényszerítésével, mindmáig. Nem Ukrajna függetlensége, területi épsége a gond a New York Empire számára, hanem a békés állapotokban megérelődő lehetőség: Eu-

rópa és Oroszország gazdasági egymásra utaltságának érvényesítése.

Kézenfekvő a stratégia: Európát vissza kell fogni fejlődésében, Oroszországot el kell szigetelni Európától.

Amerika nem fog inváziós háborút indítani Oroszország ellen. Iseri Napóleon és Hitler tévedését. Amerikának permanens háborús helyzet kialakítása és fenntartása kell, amely megakadályozza az Eurázsia terv létrejöttét. A Szovjetunió volt sérültjei – a balti államok, Lengyelország – szívesen részt vesznek az amerikai fegyveres demonstrációban, és persze az opportunisták Románia is.

Törökország egy külön eset. Történelmi hőskorának emlékezete diktálja számára az új behatolást Európába. Ezt Amerika támogatja régóta, befogadta őt a NATO kebelébe. Törökország déli irányban is szövetséges Izraellel, ami egybevág az amerikai szövetséggel. Mindez meghozza részére a beépítkezést Európába. Viszonzásul országa amerikai hadi bázis az Oroszország elleni háborúskodáshoz.

Így terjeszkedik ki a permanens közel-keleti háború északra, Kelet-Európára, amihez minimális amerikai katonai részvétel szükséges.

Európa ébredezik

Súlyos veszteséget szenvedett Angela Merkel pártja, a Kereszténydemokrata Unió három német tartományi választáson március 13-án. Ez előre vetíti a jövő évben esedékes németországi parlamenti választások eredményét. A legmeglepőbb fordulat azonban az – és emiatt sokan politikai földrengésről beszélnek –, hogy a 2013-ban alakult, határozottan migrációellenes párt, az Alternatíva Németországnak (AfD) két tartományban a harmadik helyen végzett (15,1, illetve 12,6 százalékos eredménnyel), Szász-Anhaltban pedig a választópolgárok 24,2 százaléka adta a voksát az alakulatra, ezzel a második helyet szerezte meg. A párt ezzel bebetonozta magát a német politikába mint a harmadik legerősebb formáció a kereszténydemokraták és a szociáldemokraták mögött.

A német közgazdászok kételkednek abban, hogy a bevándorlásnak pozitív gazdasági hatása lesz. A migránsok állami támogatásra szorúlnak, és a nyelvet sem ismerik.

Marijn Dekkers, a Bayer vegyipari konszern vezérigazgatója azt mondta, sokáig fog tartani a migránsok német munkaerőpiacra való integrálása. A migránsokat a német dolgozók szintjére kell hozni, ezt pedig évekig az államnak kell majd finanszíroznia. Szerinte nem szabad illúziókba ringatni magukat. Becslése szerint 15 évig tart majd, hogy a migránsok ne szoruljanak állami támogatásra, és képesek legyenek önállóan ellátni magukat. A német munkaerő magas szinten képzett, ezt kell nekik is elsajátítani, amit megnehezít a nyelvismeret hiánya is.

A *Magyar Nemzet* „Nyíló szemű liberálisok” cím alatt írja az alábbiakat:

„Most, hogy az iszlám itt van a maga valóságában, vége az illúzióknak, az előrelátóbb liberálisok pedig válaszút elé kerültek. Ha megmaradnak a korlátlan bevándorlás pártján, akkor a vallástalanított Európa veszhet oda, s az ő életmódjuk szorul perifériára, továbbá – ha a sariát, az iszlám törvénykezést nézzük – illegálisba.

Ha viszont szembeszegülnek vele, akkor kénytelenek lesznek felülről saját dogmáikat a multikulturalizmus áldásairól. Akadtak, bár egyelőre csak páran, akik elvégezték ezt a belső önvizsgálatot, és Európa védelme mellett tették le a voksukat. Jelzésértékű, hogy köztük vannak a jobboldali magyar kormányok ádáz kritikussai is (Konrád György, Heller Ágnes), valamint az a Kertész Imre, aki már tavalyelőtt megjelent könyvében figyelmeztetett arra, hogy a liberális Európa az iszlám korlátlan beáramlásának következtében felszámolja önmagát.

A valóság egyre erőszakosabban dörömböl. Ég a ház, a zsarátnok pattogása pedig lassan kiveri az álmat a legelszántabb toleranciabajnok szeméből is. Van, aki már tűzoltásra kész, más még kótyagos fejjel ül az ágy szélén, és olyan is biztosan akad, aki addig kapaszkodik a párnájába, amíg lángra nem lobban az is. De egy biztos: Európa ébred.”

Cédulák XII.

– olvasom, hogy a legutóbbi kettős robbantás után Brüsszel számos házfalán ott a krétaírás: pourquoi? Miért? Ezt kérdezik a belgák. Számos fotó is van róla, az egyiken az látható, ahogy egy nő ágaskodva írja krétával egy falra: miért? Eszembe jut, nálunk sohasem kérdeztek ilyet. Se Világos, se Trianon után és persze '56. november 4-ét követően sem. Igaz, előtte nem fogadtuk be a benyomuló fegyvereseket, hanem azok katonai műveletek közepette hódították meg a hazánkat. Mint most a migránsok teszik Európával? A brüsszeliek talán úgy vélték, az ő államuk egy semleges állam, nem bántanak senkit, beengedték, amit kiróttak rájuk az égi s földi hatalmak, maradjon mindenki békén. Robbantottak ugyan Párizsban, de mindenütt veszélyes a világ, ám náluk nincs semmi ilyen, Brüsszel az EU fővárosa, ők nem bántják a migránsokat (nem is látják őket, azok szó szerint a föld alatti világban élnek elkülönülten), megkapják a segílyt, maradjanak békén. Ezért nem értik a robbantásokat! Ők demokraták, náluk tisztelik az emberi jogokat, a flamandok és a vallonok is majdnem külön országokban élnek, mindent meg lehet beszélni, akkor miért gyilkoltak náluk? A belgák nem értik és Európa sem érti. A nagyszerű demokraták és a hozzájuk hasonló vezetők sem értik ezt a stílust! Miért gyilkolnak náluk a mohamedánok, amikor Brüsszelben karácsonykor már nem állítanak a köztereken karácsonyfákat, mert nem akarják „megsérteni” a velük élő muzulmánokat, akikhez most ez a rengeteg migráns is érkezett... A karácsonyi krampuszt is betiltották, mert az náluk hagyományosan fekete, és az meg olyan csúnya szín, még zavarná a feketéket, szóval akkor mi a baj? A belgák csak úgy szeretnének élni, mint eddig is. Gazdagon, elégedetten, persze demokratikusan, és akkor most itt vannak ezek a robbantások! Miért? A régi Európa is mintha tündezne, egyre több a kerítés, a katona, a lehallgatások, mi történik itt? Ha szerencsésük lesz, úgy csúsznak bele a ki tudja, milyen vallás- vagy

polgárháborúba – elvégre a már Brüsszelben élő szomáliaiak, afgánok, az ég tudja, kik belga polgárok (!) –, hogy még csak észre sem veszik a kezdőlövést... A derék belgák már most sem értik, mi történik körülöttük. És ez még csak a megszállás kezdete – üzennék nekik a sokat látott Kelet-Európából.

– nem erre a klímára készültünk, ilyen környezetben elviselni kín a lét. Hajdan fohászokdtak eleink, ha így támadtak rájuk az elemek, kérelték az Urat, enyhítse haragját, támasszon szelet, söpörje el a hőség okozta minden bajuk. Ma tudatlanul téblábolunk, gyötrelmünk rajtunk marad. Irgalmazz mindenek Ura bűneinkért.

– „...a világ nem az igazságra hivatkozik. Amire a világ hivatkozni szokott, az a többség. A többséget úgy szerzi meg, hogy aki nem áll melléje, attól az élet lehetőségeit megvonja, lázadónak bélyegzi, és a társadalomból kizárja. A többségi véleménynek az igazsághoz semmi köze, de a korrupt közösségben ez az igazság funkcióját végzi. A helyzetet bonyolítja, hogy a többség – a világ minél korruptabb, annál kevésbé tényleges – csupán politikai többség, részben félrevezetett, részben becsapott, részben terrorizált és egyéb politikai trükkkel létrehozott, a valódi többség ellenére koholt statisztikai blöff-többség, vagyis demokrácia.” (Hamvas Béla keserves véleménye)

– az anyag befelé is végtelen – ez a megdöbbentő kijelentés száz évvel ezelőtt megrengette a világ tudományosságát, főként, hogy az elemi részecskék közelebbi megismerésével megtapasztalták igazságát. Manapság oda se figyelünk rá, pedig a részecskefizika minden erőfeszítése ezt a jobbra máig ismeretlen világot kutatja. Elképesztő tulajdonságai lehetnek ennek a „befelé is végtelen” tartománynak, ha egyszer képes arra, hogy elemeiből élettelen és élő, növény, állat, csillag, emberi agy, fény és minden

más létező és csak sejthető is összeállítható, megannyi elképzelhető vagy még elképzelhetetlen is. A világegyetem értelmezése kapcsán más alakban, de ismét előbukkant a régi vita, mely pedig mára egyértelműen eldőltnek látszott, nevezetesen: Isten legfőbb szerepe vagy – éppen ellenkezőleg – fölöslegessége az univerzum keletkezésében. S természetesen ismét csak az ember létezése okozza a gondot, hiszen fura mód úgy tűnik, életfeltételeink biztosítása akár szempont, sőt meghatározó lehetett az ősrobbánás körülményeinek alakulásában. Nevezetesen a magyarázhatatlan, ezért véletlennek nevezett jelenségek olyan tömegben bukkannak föl az első(?) kezdetnél, hogy az érdeklődő számára kézenfekvőbb a teremtésről beszélni, mint a nyakatekert magyarázkodás. Ismét egy jelenés, melynek megértése a világgözvéleményt formáló médiaguruk előítéletei miatt lehetetlen. Talán a „felvilágosodás” századában szakadt ránk ez a véleményterror, de azóta nincs menekvés: parancsolattá szigorodott a materialista elvárás, ami kicsit is kilógna a sorból – nincs! Mindenre elszánt tudós elmék keresik a földönkívülieket, miközben kinevetik még a felvetést is, hogy itt jártuk emlékei a szemünk előtt, itt a Földön! Isten nincs, de szükségünk sem lenne rá, hiszen megmagyarázunk mindent – ha mi nem, majd a migránsok unokái. Világunk befolyásoló urainak a felénk mutatott médiaarca sült materialistára váltott, aki merészel nem az lenni – magára vesse, szegény (ellenséges) tudatlan.

– államformaként „egyedül üdvözítő” a demokratikus köztársaság, mely ugyan szétrobbantotta afrikai, ázsiai, közel-keleti államok évszázados rendjét, de ez csöppet sem ingatta meg a demokrácia hirdetőinek az önbizalmát. Amiként az sem okozott világnézeti válságot, amikor minap lelkes kutatók Stonehenge kolosszusai körül valamilyen nyílhegyet és egy már korábban ismert gödröt találtak, s ezek a bizonyítékok megerősítették az elméletet: vadászó és letelepedett népek éltek a környéken – miközben megalkották a számunkra fölfoghatatlan kőköreiket... Földünkön mindig és kizáróan emberek éltek, más civilizációk eleve nem is létezhettek, mert soha nem is voltak. A világegyetem ugyan sokféle létező otthona, de alaptörvényei számunkra megismer-

hetők, éljen az örökifjú materializmus, Newton, Darwin és nyomukban Verne Gyula hőseivel! Igaz, a profit és a tankok valósága mindig is előbbre való volt a költők és papok látomásainál. Más kérdés, hogy mindkét világ kiirthatatlannak bizonyult az idők folyamán – ám most, az anyagelvűség van fölül... Talán ettől nem függetlenül a pénz mindenhatósága is.

– többek kétségbeesett kérdése: mi lesz velünk a menekültfolyam kitartó áradatában? És ha még többen...? Sokkal többen? A gondviselés döntő szerepére hivatkozom. Elsőre kissé nehezen mondtam ki, de utóbb megnyugodva vállalom. Ami most történik velünk, arról Isten határoz, mint történt eddig is, valahányszor válságos helyzetbe kerültünk. Honfoglalók méltatlan utódként túléltünk egy évezredet, talán átkelünk jelenünkön is. Európa vezetőinek döntései embermilliók sorsát formázzák – és még emelkedhet is a tét...

– messziről jött apák emelik levegőbe a babákat, ők meg kacagva tapsikolnak, csakúgy, mint a mi gyerekeink tennék ilyen helyzetben, bár a gesztus jelentése számomra érthetetlen. Tüntettek Budapesten azok, akik továbbutaznának a németekhez, de nincsenek az odautazáshoz szükséges okmányaik. Sem a baba, sem az apa nem tudja – a kendővel takart arcú mama nem számít –, hogy a baba olyan országba kerül (szerencsés esetben), amelynek szokásait, nyelvét sem szülei, sem ő nem értik, ahol jó esetben elfogadják jelenlétét, de ehhez neki és szüleinek kell erővel igyekezni, elfogadtatni magukat – Európában. Természetesen kínálkozik másik út is, amelyet a németeknél, svédeknel, norvégoknál élő rokonaik zöme követ: hátat fordítani a vendéglátók nyelvének, szokásainak és bezárkózni ottani övéik közé. Gettósodni, némi eufémizmussal szólva: párhuzamos társadalmat építeni. A németországi törökök Hamburgtól le egészen Münchenig ezt teszik; az algériai és más afrikaiak ehhez hasonlóan viselkednek Párizsban, Marseille-ben és másutt is, ahol már önálló városnegyedekben élnek. Európa ma már nem kizárólag az európaiaké, nem az „öslakosoké”. Liberális felfogás szerint ez örvendetes, az egyféle nemzetállamok hajdani lakói maradi szemlélete szerint viszont ma keserves, holnapra pedig

„nem szül jó vért”. Mert nem békés fejlődés útján, akár századok alatt alakul az új európai élet, hanem ismeretlen okból, akár máról holnapra... Arról nem szólva, hogy az európai világba beilleszkedni – házasság, munkahely okán – még a szomszéd nemzetől érkezve is körülményes, Ázsiából, Afrikából jöve kockázatos. Akkor mi lesz a babák és szüleik sorsa? Isten a tudója. S úgy tűnik, titkát még a pápával sem osztotta meg.

– mintha varázsütésre történne, szinte órák alatt beborult az ég Európa fölött. Tegnap még elképzelni sem lehetett, mára valóság, sőt már unalomig szajkózott valóság. Föl sem vetődött más megoldás, mint a megszokott, kicsinyes huzakodás, ami be is következett. Az emberek, intézmények, nemzetek közötti, évtizedek alatt fölépült hidak (Európa értelme) kezdenek összetörni – karnyújtásnyira került lehetőség az újabb széttagolódásra. Mindezt olyanok miatt, akiket nem ismerünk, mit sem tudunk felőlük, most pedig kínkeservvel felépített hazánk – szemünk láttára ölt rémalakot. Hihetetlen, de Európa tehetetlenül, zavarodottan szemléli, mit tesznek vele ismeretlenek. A Római Birodalmat szétzúzó barbárok... majd századok múltával tatár, török és orosz, Európa anyánk megannyi elrablója, s ezúttal is, sokadjára is, hazánkon keresztül bezúdulva. Most is „kopogtatás nélkül” özönlnek ismeretlenek, és minden előrelátásunk szerint jönnek holnap is. Megérdemeltük, büntetés lenne áradatuk, mely széttöri, ami csak látszólag volt valódi? Ama hajdani Róma századokig halódott... Ez várna fiainkra?

– valamikor, úgy a '80-as években még Goethe több fiatalkori írása is megjelent magyarul (akkor először, mint látom a sorozat egyik kötetében). Itáliai útleírása ma könnyen kiválthatná az emberi méltóság önkéntes őreinek dühét, pedig Goethe csak élvezetesen leírta élményeit a taljánoknál, kiket (saját népével ellentétben) az

anyatermészet gyermekeinek tartott. Említeni is fölösleges, de nem azért ment „olaszba”, hogy vásároljon pár cuccot... Tanulni, régi kultúrákat látni eredetiben, esztétikai műveltségét pallérozni utazott a Faust költője. Nem idegenvezető által kiszabott úti program szerint rohanta végig a műkincseket, nem is „tömegelt” a tárlatok előtt – erős várakozástól eltelve, örömteli izgalommal vágott a kalandnak, saját tempója szerint, mintegy két évet szánt az útra... Minderről élvezetes stílusban írt, olyan ókori görög/latin műveltség birtokában, amelynek mai, szómagyarázó jegyzetanyagát összeállítani is jelentős ismeretet követelt. Hajdani idők, mondom sóhajtozva – irigylen, tudatlan.

– meglepően kényelmesen ülök egy sír szélén, arrébb pihennek szüleim. Fekete márványtáblájuk vakítóan ragyog a napsütésben, ültömben nem látom elolvasni sírfeliratukat, ezért keresgélve anyám szavait, emlékezetből idézem őket, melyeket szokása szerint egy újságlap szélére jegyzett fel, haláláig őrzött gömbölyű betűivel: Elvesztettek itt – találkozunk ott, áldott legyen az Úr szent neve. Lassan húsz éve lesz, hogy együtt nyugszanak a földben, csendben, talán az idők végezetéig, bár ki lát a jövőbe... Ülök a sírpadkán, tudomásul véve: mint minden igazán jelentős esemény, ez is készületlenül ért. Ám sugárzik rám a temetői béke, s bár elégedetten nézem szorgosan gyomláló testvéremet, engem nem ösztönöz semmi cselekvésre. Nem szorít fájdalom, a gyász is elkerül, a nap oly áldott fényvel lángol – megállt velünk az idő. Mint az öröklét idején lehetett, méhek zümmögnek a sírcsokrok fölött, egy körömyi pille hófehér margarétára száll. Mondják, holnap majd betör hozzánk az ősz, sírjaikra rázúdul a szél, én már éjszakai sötétjükben is szoronganék... Most azonban még az Úr fényessége árad fölénk, bevilágít lelkünkbe is. Viszonzatlan adománya e percnyi idő itt a sírok között. Áldassék szent neve!

Csorba Tibor

Télvíz

Leesett az ég minden könnye
a zsibbadt emberi közönyre –
siratóének búg a tájon...

Izzadt homlokú bágyadt házak
szürke csordái bőrig áznak –
mállik bennük a gyermekálom.

Lucskos vetések fulladoznak,
vizenyős tekintetű holnap
cuppog a sárban cipőtelen.

Ólomszínű kígyók az árkok,
kúszva viszik a nedves átkot:
Föld bőrén hemzseg a fürtelem.

Csorog a fákról nyers fájdalom,
ragacsos nyálka az ágakon –
párákat köhögnek az erdők.

Függöny mögött a meztelen hold,
a köd égi lámpásokat olt –
dajka szél ringatja a felhőt.

De túl gomolygó szürkeségen,
a szférák rejtett rétegében
aranyló kard pengéje villan –

márciussal üzen egy csillag:
születőben a tavaszillat –
káprázat, s a télvíz elillan...

2016. február 27.

Életre, halálra

Nekem már nincs anyám,
s neki sincs gondja rám.
Persze – emlékezet!
És ha nem létezett?

Ha én csak úgy lettem,
mint napfény felettem,
mint a fecske nyáron,
hegytetőn a várrom?

Ha volt, most miért nincs?
Kérlelem őt: érints
meg engem, homlokom
simogasd! Üss pofon,

csak érezhesselek:
mint légszomj friss szelet,
fuldokló a partot,
éleket a sarkok...

Mikor még nem voltam
melletted, s álmodban,
nem fájhatott neked,
hogy én nem létezek!

Hiába mondanám:
nekem fáj, jó Anyám,
hogy helyet cseréltünk –
együtt alig éltünk...

2016. április 28.

A virágpásztor

Az ő nyája sosem fut legelőkre,
nem kíséri, s vigyázza hű puli.
Szürke számár sem csenget előtte –
ez összevetés rangon aluli.

Nem indul útnak az esztenáról,
hegyek lankáin sem lesi farkas.
Téli szállása sincs gerendából,
s rá az erdőszellem nem tilalmas.

Csak éppen itt varázsol a kertben,
s látom, ha kinézek az ablakon.
Az Isten sem teremtene szebben:

egy Szemirámisz-kert alatt lakom.
Szép kedvesem tekintete rebben –
virágpásztor ő, földi angyalom.

2016. április 30.

Angyali érintés

Húgom emlékére, Németországban letelepedett sorstársainak, barátnőinek ajánlva

„Az ember »valahová tartozási« szüksége olyan, mint egy fa gyökérzetének a talaj: be kell kötődnie ahhoz, hogy a viharoknak ellen tudjon állni.”

(Bagdy Emőke)

Azon veszem észre magam, hogy immár nemcsak esténként, hanem olykor napközben is beszélgetek veled, gondolatban. A gyászév elmúltán túl úgy érzem, mi sem változott. A miértekre, igaz, már nem keresem a választ, magában rejti, sokkal inkább hordozza azt az életünk. S ami látszik belőle, az csak a külső, menő szóval, a külső. A megbékélést a megváltozhatatlannal évek hosszú sora óta még mindig tanulom, és mégis számtalanszor uralják érzéseim, kimondatlanul örvénylő szavaim. A lélek szárnyán valahol a végtelen világmindenségben talán egyszer még át is ölelik fehéren megcsillanó lelked. Mint ha ehhez hasonlót gondoltál volna te is tavaly március 16-án, amikor megmutattad skype-on a húsvéti csomagot, amelyet barátainkkal küldtél haza a számunkra. Egy kis, ajándéktasakban lévő a szívedhez szorítva mondtad: „Ez meglepetés neked.” Az volt, hatványozottan az. Előbb ért el hozzám a hír, hogy belealudtál az öröklétkébe, mint a szeretetcsomagod. A finomságokkal teli táskát végül a fiam bontotta ki késő este... Rá is kérdezett a különös kis küldeményre, amelynek csomagolásán ezt olvasta: Die Verwendung dieser Tragetasche unterstützte hilfsbedürftige Kinder in den SOS-Kinderdörfern. A gyerekek mindig is fontosak voltak a számodra, nemcsak azért, mert több mint két évtizedig napközben dolgoztál, hanem mert úgy vélted, a társadalomnak minden gyermekben a jövőt kell látnia, az egyéneknek pedig lehetőségük szerint támogat-

niuk kell azokat az intézményeket, például gyermekfalukat, amelyekben árvák vannak. A fiam a biztatásomra kivette a nekem szánt meglepetésedet is a tasakból, meglepődött kissé, mert egy angyalkás, kocka alakú dobozkában egy fehér kőgömb volt, amelyen egy sötétbarna szív van, a következő szöveggel: Ein Engel schütze Dich...

Üzenet volt? Egy megérzés? Szívpanaszaid egy éve gyötörtek. A kivizsgálások végtelen sora nem derítette ki az okokat... Hosszú beszélgetéseinkből megéreztem, pszichés gondok emészthetnek. Körülötted volt a családod, de csak körülötted, nem veled. S te is tudtad, nem fizikailag érttettem, hanem lelkileg. Ösztönzőleg hatott mindez a sokszor ránk ható, a körülöttünk zajló, pénzközpontú, az önzést serkentő, kíméletlen, már-már embertelen világgal együtt

a még Wilhelmshavenban elkezdett, sokszor abbahagyott jegyzetem megírásához. Hol van ebben a világban az ember, a szeretetre alapozódó-összetartó, egymás terheit önzetlenül hordozó család? A szeretetre, Pál apostol tanítása szerint (1Kor. 13), amely mindent elfedez, mindent remél, mindent eltűr, mert a szeretet soha el nem fogy. A Szentírás mellett újra és újra beleolvastam dr. Bagdy Emőke pszichoterapeuta tanulmányaiba (*Mindennapi pszichológia, Utak önmagamhoz, Hogyan lehetnénk boldogabbak?*). Szinte minden kérdésemre lélekerősítő, bátorító válaszokat kaptam. A tudatalattim előbb rögzítette, ami most már önkéntelenül is része lett életemnek. A lélek – a lelkünk – mint írja, valójában azonosulással gyógyul, amikor elveszítünk valakit. „Egyszer csak észrevesszük, hogy bizonyos tulajdonságait, mozdulatait öntudatlanul is átvettük annak, akit nehéz elengedni. Valami apró gesztust, hangsúlyt vagy mindennapi szokást. Például, úgy terítünk, úgy hajtjuk össze a szalvétát, ahogy az elhunyt édesanyánk tette. Valamit föltámasztunk abból, aki elment. A pszichológia ma már tudja: akkor ér véget a gyász időszaka, az elengedés folyamata, amikor az ember azt veszi észre magán, hogy valamit pont úgy csinál, ahogy a számára fontos, általa elveszített személy annak idején, és ráeszmél arra, hogy egy darabkát belőle beépített az énjébe. Őt már nem kapja vissza, de valamit belőle mégis megőrizhet haláláig. Így folyamatosan össze vagyunk kötve mindazokkal, akiket valaha szerettünk, mert a lelkünkben ott van az emlékü, és a viselkedésünkben néhány motívum, amiről tán magunk se tudunk, mert nem tudatosítottuk ezeket. De, ha megfigyeljük, rájöhetünk, hogy mit támasztottunk fel azokból, akiket elveszítettünk és megsirattunk.”

Mindeddig nem tulajdonítottam ennek ekkora jelentőséget, jóllehet sokszor megtapasztaltam az utóbbi emberöltőnyi időn át, szűkebb családtagjaink földi útja végtisztességét követő esztendőkből, mert szinte ösztönösen cselekedtem úgy, mint jobb létre szenderült szerettem meghatározott pillanatokban. Örökre emlékezetembe ívódott az első, édesanyám nélküli meggybefőzés 1989-ben... Mindent úgy csináltam, ahogyan ő szokta... Magam mellé képzeltem, hallani véltem bátorító szavát: „Semmitől se félj, csak

szeretettel rakd bele a megmosott, kiválogatott meggyet az üvegekbe, a lekvárba, a mélyhűtőbe valót fejsétek ki az unokáimmal, úgy, mint szoktuk... A ciberéről se felejtkezz meg, azt a nagyapa és Gabi unokám különösen szereti...” Mondanom sem kell, mennyire örültem télen a rám mosolygó, elálló dunsztoknak... Most, hogy rád gondolkodok, s beszélgetek veled gondolatban, minden eszembe jut: a gyermekkorunk, a göröngyöktől sem mentes felnőtté cseperedésünk, az elszántságod, hogy te Németországban találd meg a jobb étellel kecsegtető, gyorsabb boldogulásod... De már nem úgy fáj az emlékezés, mint amikor szíven ütött a szomorú hír. Te is, mint édesanyánk, este álomra hajtottad immár örök nyugalmat hozó ágyadban a fejed, hogy aztán a csillagok között ébredjen a lelked.

A gyászistentisztelet felvezetőjében Nico Szameitat lelkipásztor (Wilhelmshaven, Hepenser Kirche, Ev.-luth. Kirchengemeinde, 2015. március 26., Wittke Zsuzsanna emlékére, Bácsfeketehegy/Feketics, 1951. január 30. – Wilhelmshaven, 2015. március 18.) előttem is egy új horizont lehetőségét nyitotta meg. Csak sokkal később értettem meg, mennyire. A gyászos fájdalom, a miértekre soha nem, illetve máshogyan jövő válaszok vélt-valós terhét érezve, annyira másként érintették meg lelkemet Nico lelkész szavai ott, a templomban, ahol a fivérünk ikerlányaidat keresztelte 1979-ben, ahol 14 évvel később jelen voltunk a konfirmálásukon. S most itt vagyok ismét, egyre fogyatkozó kiscsaládunk nevében keresztfiaddal, Gabi fiunkkal, leányaidal, családtagjaikkal, a megannyi, kegyeletüket lerovó baráttal, sorstárssal, munkatárssal, ismerőssel együtt. Sokan végig álltak a szertartás alatt, mert nem volt hely a padokban... A résztvevőkönvbe száznál többen írták be a nevüket... Az Ausländeramt (Idegenrendészet) munkatársai is főt hajtottak koporsód előtt. Nem felejtkezték meg róla, hogy szükség esetén besegítettél a fordításba, amikor tájainkról olyanok folyamodtak segítségért a háborús évek alatt, akik nem értették a nyelvet. A tőlük kapott életrajzi adataidat gyászbeszédébe is belefoglalta a lelkipásztor. Azóta többször újraolvasom, jelenünk vonzásában mindig valami másra is asszociálok:

„Egy parton, egy gáton állunk valamennyien, és látjuk, hogyan távolodik el egy élet hajója, s

végül eltűnik a szemünk elől a látóhatár mögött. Tudjuk, hogy a hajó nem egyszerűen távolodik, hanem hogy most máshol van, ott, ahol már nem tudjuk elérni, ahol nem tudni, milyen más élet-hajókkal találkozik. [...] Az életútját szimbolizáló hajó a horizont mögött továbbúszik egy másik világban a lélek szárnyán, ahogyan mi keresztények hisszük. E gyászszertartásunkon Márk evangéliumából idézek: Az emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy szolgálatával életét adja sokak megváltására. Wittke Zsuzsanna is így élt. Mindig másoknak áldozta életét. Isten most azt mondja: Most már jól van, most már megnyugodhatsz, nincs már szükség az újabb áldozattéledekre. [...] Ma a búcsúzásnak napja van, de úgyszintén az emlékezésnek is. [...] Szeretném felidézni élettörténetének meghatározó pillanatait, bár önök személyesen őrzik emlékezetükben, szívükben őt, s így lesz az életképe, az emléke teljes. Tóth Zsuzsanna 1951. január 30-án Feketicson (Bácsfeketehegyen), Szerbiában született. Családja később Ómoravicára (Bácskossuthfalvára) költözött, ahol a kis Zsuzsi nővérel és fivérével együtt nőtt fel. Az általános iskola befejezése után varrónőnek tanult. Szerbiában már akkoriban szűkültek egyes szakmákban az elhelyezkedési lehetőségek. Ezért Tóth Zsuzsanna 1969 novemberében 28 nővel együtt Németországban vállalt munkát. Az egész kiutazás szervezett volt a két állam részéről. Amikor a lányok késő este, 11 órakor megérkeztek Wilhelmshavenba, még nem tudták, hogy itt lesz az új otthonuk, Németország lesz az új hazájuk. Kezdetben a munka és a nyelvtanulás töltötte ki mindennapjait. Napközben a varrodában dolgozott, este pedig barátnőivel, Kival (Külárol), Erzsivel (Bácskossuthfalváról) és másokkal három évig németül tanult a Népegyetemen (Volkshochschule), majd magas szintű nyelvvizsgát tettek. Az 1970-es évek elején ismerte meg Hermann Wittkét, az orgonaépítőt. Mindketten szerettek táncolni. Egymásra találásuk, szerelmük bizonyosságául 1975 júniusában esküdtek örök hűséget egymásnak egyházukban. Mindketten dolgoztak: Zsuzsanna Wittke a Bavi óriás ruhagyárában, Hermann Wittke pedig a neves orgonaépítő és rekonstruáló üzemben, a Führer-Organ-Firmában. (Azóta minkét cég megszűnt működni). Van, aki még emlékezik rá, hogy

heppensi templomunk új orgonáját 1960 végén Alfred Führer építette, sípjainak jó részét Hermann Wittke készítette. Hangjai most az ő emléket is megidézik, mindhalálig hű élettársa földi búcsúztatóján.

Az ifjú Wittke család örömét ikerleányaik: Corinna Júlia és Sabrina Éva világra jövele koronázta meg 1979 októberében. Így lett teljes a család a Friederikenstrasséban. Wittke Zsuzsanna odaadó, áldozatvállaló szeretete ekkor kezd megmutatkozni teljes nagyságában. Csakhamar elkezdődtek Hermann Wittke cukorbetegségének újabb stádiumai, s végül dialízisre került. Odaadó felesége befejezte a szükséges nővéri továbbképzést városunk kórházában, és otthon, családi környezetben önzetlenül ápolta férjét, naponta végezve el a dialízist. Számára ez természetes volt.

Életszerűen vált hitvallásává a másokért, a másoknak élés. Csak elképzelni tudjuk, mit élhetett át, mit fojtott magába férje hosszan tartó betegsége során.

Sohasem mutatta ki, jóllehet sokáig tartott és küzdelmes volt. Hermann Wittke 1993 januárjában hunyt el mindössze 48 évesen. Megváltás volt a halál számára, és nemcsak neki, hanem mindenkinek, akik, látva szenvedését, maguk is szenvedtek. Itt maradt a három nő: az édesanya az ikerleányaival. Amikor egy halálos beteg ember ápolása a család fő gondja hosszú éveken keresztül, érthető, hogy időbe telik az új élethelyzet, egy merőben más életforma átgondolása, elfogadása, megértése. Wittke Zsuzsanna igyekezett megfelelni az új kihívásoknak; folytatta a mindennapi munkáját, nevelte leányait nagykorúságukig, önállóságukig. Az új munkalehetőség az öröm, a szeretet egy megnyilvánulása volt a számára. A Kita Drachennest napközi, a gyermekeiket egyedül nevelő anyákat, magányos nőket foglalkoztató gyermeknapközi sajátos módon a nagycsaládot jelentette a számára. Noha másfél évvel ezelőtt, a nyugdíjazásakor fejezte be itt a munkáját, mégis tartották továbbra is a kapcsolatot.

Egészségügyi gondjai voltak korábban is, főleg az ízületei miatt. Az utóbbi időben szívpanaszaiért járt vizsgálatokra, ami a haláláig tartott. Annak ellenére, hogy nagyon lefogyott, továbbra is aktív maradt, gyakran láthattuk kerékpározni.

Rendszeresen találkozott barátnőivel; Katival és Uschival. Tavaly ünnepelte sorstársaival, barátaival együtt a Németországba, Wilhelmshavenba költözésük 45. évfordulóját. Megszerette a városunkat, amely az új otthonát jelentette számára. És szerette saját környezetét, szívesen tartózkodott lakásában. Délutánonként rendszerint könyvet olvasott egy kapucsinó mellett mindig virágos erkélyén, estéknél pedig kedvenc sorozatát, a Rote Rosent nézte. És vendégszerető volt. Örült a látogatóknak; barátnőinek, volt munkatársnőinek, akik sokszor a gyermekeikkel látogatták meg, akiket különösen, odaadón szeretett. Mindig tartogatott a számukra meglepetést, egy-egy szelet friss kalácsot. Szeretett sütni, főzni. Unokáit is örömmel fogadta a szerető nagymama. Mindig várta őket papagájával együtt. És amikor a szeretetéből a legtöbbet nyújthatta volna, Wittke Zsuzsanna élete március 18-án véget ért, 64 évesen álmában érte őt a halál. Csendesen elaludt a szorgalmas, az önfeláldozó, a feladatait mindig teljesítő aszszony, a jó, családját szerető édesanya, egy kedves barátnő – egy ember a mi környezetünkben.

»Mert az embernek Fia sem azért jött, hogy néki szolgáljon, hanem, hogy ő szolgáljon és adja az életét váltságul sokakért.« (Márk, 10,45)

Egy áldozatos élet véget ért. És most érkezett a megváltás ideje. Hajója eltűnt a horizont mögött."

A kedvenc virágaid, a piros rózsák, köztük a lelkedre emlékeztető harmatosan csillogó fehér szirmok oltalmát áhítva hallgattam régi emlékeket ébresztő szavait, amely részben intés is volt a jelennek – sokkal inkább a jövőnek... A migránsáradat, az ellenőrizetlen, de mégis irányított-nak tűnő népvándorlás kulminálásának kezdetén, tavaly nyáron váltak értelemszerűen valós lehetőséggé a lehetséges megoldás irányába kimoszuló úton. Illene emlékezni rá, hogy Németország, pontosabban Nyugat-Németország aranykorában, a '60-as, '70-es években sem lehetett gondolamszerűen megindulni a nagyvilágba munkát vállalni. Mindennek, még a menedéjgolfolyamodványnak, -kérésnek is volt rendje. Lenne papíron ma is – a hozzáértők ezt jobban tudják –, csak mindenkire egyaránt vonatkoztatva kellenet betarta(t)niuk az illetékeseknek. Most mintha csak az európaiakra, különösen a közép- és kelet-európaiakra lennének hatályosak a szabályok.

Később tudatosult az is bennem, hogy a nevedet is magyarosan igyekezett kiejteni a lelkipásztor. Gyorsan híre ment annak idején, hogy a Wilhelmshavenban férjhez ment, családot alapított barátnőid, munkatársnőid közül te vetted fel egyedül a magyar állampolgárságot, íratad át neved a magyar útlevéled alapján minden hivatalos helyen. Megmaradt ugyan a kettős állampolgárságod, de elsőként a magyart használtad, 2014-ben a húsvéti ünnepekre ezzel az útlevéllel szálltál le a Nikola Tesla reptéren. Ez volt az első alkalom, hogy ünnepekre látogattál haza, és ez lett az utolsó is. Most már mosolyogni tudok, amikor eszembe jut állampolgárságunk története... Mihelyt hivatalossá vált a gyorsított honosítás lehetősége, kérdőre vontál: miért nem tájékoztatlak az eljárás menetéről. Azt válaszoltam, hogy csak a jelzésedre vártam, mert már mi intézzük, hogy együtt, családi alapon adjuk át a folyamodványunkat. Karesz a fiúkkal, a mi családukból veled már csak ketten maradtunk... A szükséges papírokat így eggyel több példányban kértük ki, fordítottuk le. Együtt volt már minden, amikor Karcsi fiam, családuknak ügyeletes figyelője észrevett egy szarvashibát édesapánk dokumentumaiban: tévesen volt írva édesanyja – nagymamánk – neve. Bányai Gizella helyett Baranyai Gizella szerepelt szüleink házasságlevelén. Eleinte azt gondoltuk, apró tévedésről lehet szó, mert apai nagyszüleink Bácsfeketehegyen anyakönyvezett adatain minden stimmel. A téves adat édesapánk születési anyakönyvi kivonatán tűnik fel először, s folytatódik egészen a haláláig... Ezt tudva a szálak Nagyfény irányába mutattak, ahol 1923-ban édesapám születését nagyapám – aki főintéző volt a Fernbach-birtokon – bejelentette az anyakönyvi hivatalban. A mindig, mindenkinek segítségére levő anyakönyvezető, Pap Júlia tanácsára édesanyám felmenői ágának adatait ellenőriztük le, és miután rendben találtuk, az ő szükséges kivonatait vettem ki a honosításhoz. Még azt is mondta, ne hagyjam annyiban a dolgot, indítsam el a hibakiigazítási eljárást, de kiderült, bonyolultabb, mint hittem... Miután a már pontos dokumentumok fordítása is elkészült, te Berlinben adtad át 2011 szeptember elején a kérelmet, kiegészítve a német papírjaiddal, mi pedig Belgrádban. Az esküt is majdnem egyszerre, néhány nap különbséggel tettük le, 2012 február-

jában. Veled volt leányod, Sabrina és Berlinben élő két egykori munkatársnőd... Nem élvezted sokáig, hogy immár Németországban is hivatalosan magyarként jegyezték, a megérdemelt nyugdíjadat pedig még addig sem.

Eszembe jutnak férjed szülei, anyósod, aki nyolc gyermeknek adott életet. Közülük még hatan élnek. Két, hozzájuk fűződő élmény mélyen megmaradt emlékezetemben. Az első esküvőtökhöz, 1975 júniusához kötődik. Szüleinkkel együtt néhány átszállással vonaton mentünk ki hozzátok. A harmadik nap érkezünk meg Wilhelmshavenba, ahonnan a vonat már csak az Északi-tengerbe mehet tovább, ezt nevetve tetétek mindig hozzá, amikor telefonon beszéltek meg utazásunkat. Lázban égtünk valamennyien, hiszen édesapánkon kívül senki sem volt még Németországban, most meg mindjárt keresztülutazzuk az egész, pontosabban a fél országot. Édesapánknak sem voltak rózsásak az emlékei, hiszen sebesülten került német fogságba 1944-ben, majd kórházba, ahol a vezetéknevét eleinte gyakran félreértették, később pedig viccesnek találták a Tóth katona nevét...

Vártuk a találkozást leendő férjeddal, Hermannal, bár őt már ismertük, hiszen kétszer is volt látogatóban Moravicán, bemutattad a feketicsi rokonoknak, német származású keresztapádnak (apai nagynénénk férjének), ő még beszélgetett is vele. Most mégis minden más lesz, gondoltam, s kicsit tartottam az ismeretlentől, attól, hogy teljesen idegen család vendégei leszünk. Milyen emberek lehetnek Hermann szülei? A férjemmel, Karesszal náluk, a szülői házban laktunk egy hónapig a nekem ódonnak tűnő város védett, a tengerész, a hajóépítéshez szükséges szakmákról elnevezett utcák negyedében. A szívélyes fogadtatás már az állomáson eloszlatta kételyeimet, de az igazi meglepetés még érkezésünk estéjén ért bennünket. Apósod arra kért, hallgassuk meg, szeretne a családjukról beszélni, s még valamiről, amiről – úgy érzi – tudnunk kell. Sok mindenre gondoltam, de arra véletlenül sem, hogy a II. világháborúról kezd beszélni, elsődlegesen a felelősségről: a zsidóság tervszerű kiirtásáért, a világban okozott óriási pusztításokért. Úgy érezte, tőlünk, leendő menyük családjától is bocsánatot kell kérnie a családja nevében mindazért, amit Hitler és masinériája elkövetett. Egyben arra

kért bennünket, ne tartsuk a német népet kollektív bűnösnek a történelem miatt. Erre tényleg nem számítottunk, mert családunk nem ismerte el a kollektív bűnösség elvét. Erre édesapánk külön odafigyelt, mindig a személyi felelősség megállapítását tartotta fontosnak a háborús bűntények megállapításakor, bár arról, ami a háború végén, a béke első hónapjaiban történt a vidékünkön, a németek, a magyarok elleni atrocitásokról sohasem beszélt.

Most, hogy visszagondolok, újra csak azt mondhatom, mint akkor, hogy a történelem súlyos terhe ne felhőzze be két fiatal szív egymásra találását, szerelmét közös életük hajnalán. Könnyeim forróságát mintha még most is érezném arcomon, s hallani vélem apósodat, amint azt mondja, hogy nincs kifogásuk ellene, hogy családjuk egy magyarral, de ennél is fontosabb, hogy egy kedves, szeretetre méltó teremttel lesz gazdagabb. S látom anyósod könnyező tekintetét, amint közeleg felém, és átölel...

Majd húsz évvel később, 1994 pünkösdjén, lányaink konfirmációja után egy délután kávéra jött össze a nagycsalád a szülői ház kertjében. Mindenről beszélgettünk, egyik sógorod a Boszniában dúló háborúra terelte volna a szót, megkérdezve tőled, hogy milyen nemzetiségű is vagy valójában. A váratlan fordulatot a sok szenvedést túlélte, kilencvenéves anyósod törte meg. Görbebotját magasba emelve, fenyegetően intette meg immár szintén jócskán őszülő fiát, mondva, ha eddig nem érdekelte, vagy nem tudatosult benne eléggé, akkor ennek most már nincs jelentősége. A szép kort megélt édesanya, nagymama, dédnagymama érezte és tudta, mit vállaltál, mekkora áldozatot hoztál, hogy megszépítsd beteg fiának-férjednek utolsó éveit, hogy ebből a kislányok ne érezzenek sokat. El is kényeztette őket kicsit. Ha olykor túllépték a jólneveltség határait, rájuk szólt ugyan, de mindjárt el is mosolyodott az incselkedő kisasszonykák huncut érvelésén: „Liebe Oma, das ist ungarisches Blut.” Egyszer magam is hallottam, és meg találtam jegyezni: Magyar vér is, igaz, de nem magyar kultúra. „Aber Gizi nena...” Vettek volna le engem is a lábamról azzal, hogy magyarul szóltak hozzám. Jó volt a nyelvérzékük, könnyen megtanultak volna magyarul is, ha lett volna kitől, neked erre már nem maradt időd. Annak idején, minden

magyar–német képes meséskönyvet, amelyet a Forum kiadott, megvettünk, és elküldtünk nekik. Ezeket, mint mondtad, legutóbbi látogatásomkor 2011-ben Corinna magához vette, hogy felkeltse kisleányok érdeklődését. A lányok a kezdetben tanultak „jugoszlávu” (ahogyan akkoriban mondták) harmadik nyelvként a német általános iskolában, mert hivatalosan elismerték ezt a lehetőséget, mivel jugoszláv hétvégi iskola is működött a Nikola Tesla Jugoszláv Klubban. Az ezt szabályozó, német–jugoszláv országközi megállapodás a háborúk kirobbanásáig, Jugoszlávia széteséséig volt érvényben.

Húgom Wilhelmshavenban, az Északi-tenger partján

A családnak, hagyományos értelemben az édesanyáknak pótolhatatlan a szerepe – lenne ma is –, gondolom saját családi életünkön átszűrve. Mennyi minden változik körülöttünk, jó, de rossz irányban is. Magyarországon az utóbbi években felismerték a globalizációs tendenciák hordalékának, a neoliberálisnak, az énközpontúságot sugalló világnak a veszélyét. A családok erősítését szolgáló programokba nem kis anyagi, erkölcsi támogatást fektetnek. Felénk inkább a családokon múlik, mennyire és hogyan ápolják az összetartó hagyományokat. Kevés olyan nagycsaládról hallani, amely megszervezi legalább évente egyszer a fehér asztal melletti találkozásokat, a hosszú, egymásra figyelő beszélgetéseket. Nagypám halála után a mi családkban is ritkultak az ilyen alkalmak. Többnyire, amikor rendkívüli alkalmakra hazajött Magyarországról családjával Gizus nena vagy Gabi bátya.

Amíg megvolt a szülő, nagynénénk is megtartotta a hagyományos szüretet Bácsfeketehegyen, ilyenkor még találkoztunk. Később többnyire csak a ritka lakodalmakkor, az utóbbi években inkább temetésekkor... Felétek sem jobb ilyen téren a helyzet, elmesélésekből tudom, s abból, amit magam is tapasztalok. Anyósod halála után csak nagyon kevés alkalommal került sor a népes család összejövetelére. A barátnőid közül pedig csak néhányan tartják az itthon maradt családjaikkal a kapcsolatot, sőt szükség esetén még segítik is őket. Többnyire azok, akiknek (német) férje hagyománytisztelő, ragaszkodik saját, Németországban élő családtagjainak leszármazottaihoz, így természetesnek tartja, esetenként szorgalmazza is a vajdasági rokonok meglátogatását vagy vendégül látását. De ez manapság olyan, mint a fehér holló. A veled kimentek közül két kúlai és egy bácskossuthfalvi barátnőd családjáról, ragaszkodásukról, szülőföldhöz való kötődésükről, férjeik támogatásáról még te meséltél. Kati egész családja most készül hazajönni Kúlára pünkösdre húga családi ünnepségére. Fájlaltad, hogy leányaid, akiknek jobb életkörülményeiért szinte éjt nappallá téve dolgoztál, nem érzik a hasonló kötődés fontosságát. Édesapjuk családján kívül. Így a négy első unokatestvér – leányaink és fiaink – alig ismerik egymást. Ti 1989 nyarán, édesanyánk halála után jöttetek utoljára haza családotul. Wilhelmshavenba pedig a lányok konfirmálására ment ki a mi kis családuknak... Az idő rohamosan múlik, s nem tudni összefutnak-e valaha is életük útjai úgy, hogy rádöbbenjenek: „Történjék bármi, amíg élünk, s meghalunk / Egy vérből valók vagyunk...”

A leányaid betartották a gyász első napjainak, a rákövetkező heteknek a ritka óráiban tett ígéretüket: nem cserélték le a szíved szerint kiválasztott sírkövet férjed-édesapjuk sírjáról, ahova az urnád is került. Kérésüket pedig, hogy szívnyi hamvaidd hozzam haza Bácskossuthfalvára, a családi sírboltba, én teljesítettem. Református anyaszentegyházunk szertartása szerint, Móricz Árpád emlékbeszéde mellett, 2015. július 3-án tettük kelyhedet szüleink és fivérünk mellé. A lányok javaslatomat is méltányolták, hogy a síremléken van elegendő hely a nevednek, adataidnak. Később az elküldött fényképeken jelezték: magyarul vésették be a neved a kőbe, tiszteletük

s önbecsülésük jeléül. Végére is édesanyanyelvük magyar lenne. Hinni szeretném, hogy a vér nem válik vízzé. Mosolygott is Corinna, amikor emlékeztettem egy adott pillanatban a régi történetre. A temetőből jöttünk vissza éppen: ő, a férje: Toni, fiaik: Timon (9 éves) és Tameo (6), Sabrina, Gabi és én. Emésztő fájdalomban hittem, hogy a lelked is velünk van, s azok is, akik Újvidéken maradtak... Az életünk soha nem adta meg, hogy így együtt legyen a mi csonka kiscsaládunk. A fiúk, mint afféle gyerekek ide-oda futkároztak, a játszótérre érve birtokba vették a homokozót, bár igen hűvös és nedves volt az idő. Maradhatnékjuk volt, nem is tágitottak, hiába szólígtatta őket édesanyjuk. A vért és a kultúrát emlegetve, Corinna megjegyezte, most már a macedónnal is gazdagabb lett, amire Toni elmosolyodott. Magamban hozzágondoltam még, hogy a hagyományokat egyaránt kellene ápolni, s hogy e téren egyik se legyen alárendelve a másiknak. A gyerekek pajkos játéka eszembe jutott még egy nagyon régi emléket kiskorunkból. Bácsfeketehegyén a nagyszülői házban, az első udvarban, a virágos kert melletti óriás – nekem bár is annak tűnt – sárgaföld-dombon gyakran játszottunk együtt délutánonként a rokon- és az utcabeli gyerekekkel. Várakat építettünk, alagutakat vájtunk törött, eltompított késekkel, hogy még véletlenül se tegyünk kárt egymásban, ha

a fúrás közben két alagút összetalálkozik, netán beszakad. Ilyen is megtörtént. Egyszer nálad is eltört emiatt a mécses, a pörölést nagyapánktól persze én kaptam. Téged mindenkinek óvni illett, gyengécske szervezeted miatt. Hogy rendben történjen a sárgaföld-erőd építése, arra nagyapánk kalappal a fején – azt soha el nem hagyta volna – a gangról, a kanapén ülve, görbebotjára támaszkodva ügyelt. Nemrégiben, amikor József-napkor szülőfalunkban jártam, unokanővérünkötől, Marikától – ő volt a rangidős közöttünk – meg is kérdeztem, miért is volt az első udvarban a sárga föld, talán építkezéshez kellett. Meglepődtem kissé a válaszában, de jól esett, hogy azért hozatta nagyapánk, hogy legyen a gyerekeknek hol és mit játszaniuk, meg szem előtt is legyenek. De azt is tudta, jó nevelő hatása van, kitartásra ösztönöz, megmozgatja a gyermek fantáziáját, és erősíti a valahova tartozást, hogy a gyermek egy életre(?) magába szívja a szülőföld illatát...

A lélek szárnyán küldött, hozzád írt levelem végén Bagdy Emőke szavat idézem:

„A belső konfliktusok arra valók, hogy eddzenek bennünket, hogy próbatételül szolgáljanak, amelyek által megküzdhetünk önmagunkkal is. A lelki konfliktusok megoldásának, azaz a vállalt döntések emberiségének nívója adja meg human méltóságunkat, minőségünket.”

Mollyfalva – az eltűnt település

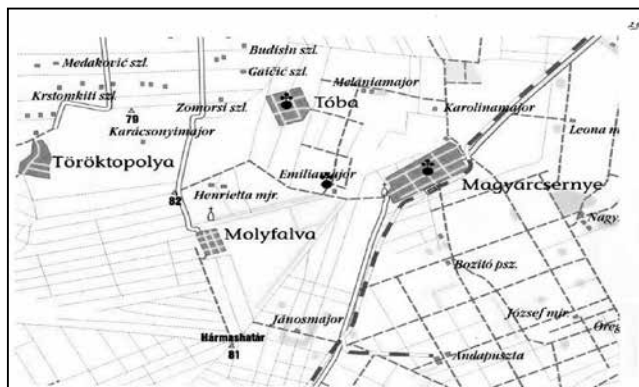
I. Torontál vármegye „eltűnt” települése: Mollyfalva

Ha az 1905-ben, a Magyar Földrajzi Intézet által kiadott, Kogutowicz Manó által tervezett és rajzolt Torontál vármegye térképét megtekintjük, akkor az egykori Zombolyai járás délnyugati csücskében egy érdekes falunévre lelünk: Mollyfalva.¹ Viszont e települést hiába keressük a napjainkban kiadott térképeken. Egyszerűen „eltűnt” róluk. Már ezért is érdemes megvizsgálni e falu múltját, amely kevesek számára ismert.

Sokan – akik hallották már a település nevét – arra asszociálnak, hogy a települést a bánáti német kisebbséggel szemben elkövetett atrocitások után számolták fel a második világháború végén, illetve azt követően. Valójában a falu megszűntetésének valós oka „prózaibb”. Az is igaz azonban, hogy több körülmény okozta Mollyfalva eltűnését a térképről. Ezek közül volt olyan, amely már a falu alapításakor is fennállt.

Hol helyezkedett el Mollyfalva? Az egykori Zombolyai járás települése a magyar ajkú Tóbától (Toba) és Magyarcsernyétől (Nova Crnja) délnyugatra, mindkét településtől mintegy négy kilométer távolságra, valamint az egykor németek lakta Csősztelektől (Čestereg) északra nyolc kilométerre helyezkedett el. Az interneten, a Google térképén az előbbieken megadott pozíció helyén egy szabályosan telepített, négyyszög alaprajzú erdőt találunk: ha ránagyítunk, halványan, sakktáblához hasonló, szabályos, függőleges és vízszintes vonalakkal „szabdalt” területet láthatunk. Az egykori német településalapítás érhető itt tetten: Megérkezünk!

¹ KOGUTOWICZ MANÓ: *Torontál vármegye térképe*. Kiadott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úr megbízásából. Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet, Budapest, 1905. A térkép mérete: 29,3 × 44,5 cm, a lap mérete: 33,4 × 50,2 cm.

Mollyfalva földrajzi helyzete

Forrás: Molidorf history. Once upon a time Molidorf. <http://www.molidorf.com/History.htm> (Letöltés ideje: 2016. június 15.)

II. Egy különleges névadás: Mollyfalva

Honnan ered a különleges névadás? A Bánság területe 1718. július 21-én, a pozsareváci békekötéssel szabadult fel a török iga alól. Ezután osztrák kamarai igazgatás alá került (1718–1778), mivel a bécsi császári udvar német ajkú, római katolikus vallású „örökös tartományt” szándékozott létesíteni belőle. Az elgondolás több ok miatt sem valósulhatott meg. A Bánság végül 1778-ban szabadult fel az osztrák – előbb katonai (1718–1751), majd polgári (1751–1778) – igazgatás alól, majd a magyar vármegyei szervezet kialakítására – ezáltal Torontál, Temes és Krassó vármegyék felállítására – 1779-ben kerülhetett sor. Ebben az időben alakultak ki a térség déli részén a katonai határőrvidék határai is.

Az 1700-as évek végére már a magyar nemesség is berendezkedett a területen. Károlyliget, Szentborbála és Szenthubert, ma Bánátnagyfalva (Banatsko Veliko Selo), valamint Kis- és Nagytószeg, ma Tószeg (Novi Kozarci) környékén gróf Joseph Johann de Ferraris ren-

delkezett hatalmas földbirtokokkal, amelyeket még 1795-ben sajátítottak ki a család számára. A gróf azonban 1814-ben elhalálozott, a Ferraris uradalmat lánya, Maria Wilhelmina de Ferraris örökölte, akit családjában Mollynak becéztek.² A leányági örökösről nevezték el a későbbi falut Mollyfalvának. Vannak azonban olyan nézetek is, hogy a grófi család korán elhalálozott kislányáról, Mollyról nevezték el a települést, amelyet németül Molidorf, szerbül Molin névvel illeltek.³

III. Mollyfalva alapítása

Ferraris grófnő Zichy Ferenc gróffal kötött házasságot, így a gróf személyében új földesurat tisztelhetett a vidék. A házasság után a Zichy-Ferraris nevet vette fel a grófi család. Az új földesúr több népesebb pusztát is alapított a hatalmas uradalmi területen. Az 1830 és 1833 közötti időszakban létesített Karolinamajor (Karolinenhof) és Melániamajor (Melanienhof) pusztákat német, a Henriettamajor (Henriettenhof) és az Emíliamajor (Emilienhof) pusztákat pedig magyar anyanyelvű lakosokkal telepítették be. Ekkor az Emíliamajor területén egy kápolnát is emeltek a római katolikus hívek számára.

A jó mezőgazdasági adottságokkal rendelkező vidék megmunkálására a gróf újabb telepítést tervezett. Gróf Zichy-Ferraris Ferenc az uradalmi területen új lakóhely, immáron egy falu telepítését tűzte ki célul. Mollyfalva alapítására 1833-ban került sor.⁴ A falu területe mintegy 70 hektár volt, és alapítását a korra jellemző precizitással dolgozták ki. A négyszög alaprajzú települést sakktáblaszerűen építették ki, úgy, hogy az utcák szabályosan szeltek át egymást horizontálisan és vertikálisan.

² MADIĆ, SVETLANA: Molin – The village disappeared from the Central Banat. In: *Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management*. University of Novi Sad, Novi Sad, 2015, 150. p.

³ ISTVÁN MÁRTA: A mollyfalvi Madonna. *Hét Nap* (Bánáti Újság), 2007. 10. 17., <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=4325> (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

⁴ ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. LOGOS Kiadó, Tóthfalva, 1993, 328. p., LŐRINC NATÁLIA: Egy eltűnt falu nyomában. *Hét Nap* (Bánáti Újság), 2015. 09. 28., <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=20566>. (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

A település széles utcáiban földszintes házakat építettek a betelepülők számára. Az viszont egy árulkodó jel volt, hogy a házaknak nem volt pincéje.⁵ Már akkor tudták, hogy talajvízzel fenyegetett vidéken alapították a falut. A földszintes házakban döngölt föld képezte a padlót. A lakóházak elég masszívak voltak, a falakat legalább 60 cm vastagságúra építették, és fehérre meszelték őket. A házak mennyezete erős fagerendákból állt, erre fából épített tetőszerkezetet húztak. A masszív tartógerendák azért is voltak fontosak, mert a padláson kukoricát, valamint gabonát tároltak, amelynek a súlya megkövetelte a nagy teherbíró képességet. A házak kezdetben nádtetősek voltak. Ablakaikat fából készítették, és az időjárás viszontagságai miatt lemázolták, illetve lefestették.

A házakban 140 × 140 cm alapterületű kályhákat építettek ki, ezek egyfelől biztosították a téli meleget, másfelől az étel elkészítéséhez használták őket. A tüzet rendszerint kukoricaszárral táplálták. A lakóépületek füstölőhelyiséggel is rendelkeztek, amelyek összeköttetésben álltak a kéménnyel. Ezekben a helyiségekben füstölték a húst.

A világítást mind a házban, mind az istállóban petróleumlámpa biztosította. A házakat kezdetben fa-, később kőkerítésekkel vették körül. A falu házai viszonylag nagyok voltak, központjuk a konyha volt, amely nemcsak az étkezés helyszínül szolgált, hanem a nappali funkcióját is betöltötte, annak ellenére, hogy a házak általában több szobával rendelkeztek. A konyha mellett éléskamra is állt. A ház mellett helyezkedett el a csűr, valamint egy külön istálló, ahol a lovakat és a szarvasmarhákat tartották. A bánáti németeknél különösen nagy jelentősége volt a lónak és a szarvasmarhának, amely tenyésztéséről messze földön híresek voltak. Külön baromfiól is tartozott a házakhoz, ahol a szárnyasokat tartották.

A házhoz tartozott még a szerszámoskamra, és más melléképületek, ahol egyebek mellett a terményeket tartották. A házak haszonkerttel is rendelkeztek, de a németekre jellemző volt a virágoskert kialakítása is. A házak egy részének saját kútja is volt, bár az ivóvízellátás megoldása jelentős problémákat vetett fel ebben a korban.

⁵ REMSING, MATHIAS: *Molidorf in Banat*. 2006, 12. p., *Once upon a time Molidorf*. http://www.molidorf.com/Books-Iml_Banat.htm (Letöltés ideje: 2016. június 15.)

Mollyfalva első lakói németek voltak, akik az időközben „népességtöbbletet” felhalmozó szomszédos német ajkú településekről érkeztek. Elsősorban az egykoron, 1770–1771-ben, lotaringiai franciákkal telepített, később elnémetesedett Károlyliget (Charleville), Szentborbála (Seultour) és Szenthubert (Saint Hubert) településekről, valamint Kistószegről (Mastort) és Nagytószegről (Heufeld) érkeztek. Voltak azonban olyan német anyanyelvű betelepülők is, akik Zsombolyáról (Hatzfeld), valamint Nagy bikácsról (Bikatsch) származtak.⁶ Hamarosan a földbirtokosok személyében is változás állt be. Az alapítás után Zichy-Ferraris gróf unokaöccse, Chambord hercege lett a falu új földesura. Őt Párma hercege követte, végül egy temesvári bank vásárolta meg a települést. A falu német lakosainak jogállását eközben a földesúrral kötött megállapodások szabályozták, amelyek részletesen rendezték a föld megművelésével kapcsolatos teendőket, illetve a mezőgazdasági munkákat, továbbá a földesúr felé rendezendő éves kötelezettségek teljesítésének módját is.

IV. Torontál vármegye részeként (1833–1918)

Mollyfalva 1833 és 1870 között jelentős fejlődésének indult, különösen jellemző ez a megállapítás az 1868 és 1870 közötti időszakra. A németiség idővel „expanzív népesedéspolitikát”⁷ folytatott, más települések benépesítésében is részt vett. A kiegyezés (1867) után – 1868. október 13-án – Torontál vármegye székhelyétől, Nagybecskerektől (Zrenjanin) egészen a történelmi Temes vármegyében található Kevevára (Kovin) településig hét falu alapítását rendelte el

I. Ferenc József osztrák császár (1848–1916) a német bánági határőrezred területén. A telepítések elsődleges célja az árvízvédelmi feladatok ellátása volt.

A császári dekretum szerint a hét település a következő volt: Erzsébetlak (Elisenheim), Királyfalva (Königsdorf), Albertfalva (Albertsdorf), Gizellafalva (Gisellendorf), Mária föld (Marienfeld), Sándoregyháza (Ivanovo) és Gyurgyevo (Gyurgyova). Az újonnan alapított települések feladata a rétek kiszáritása és termőfölddé tétel volt az előbbieken említett területen előbb a Tisza, utóbb a Duna mentén, továbbá töltések építése és azok felügyelete.⁸ Az előbbieken felsorolt falvak közül Gizellafalva és Erzsébetlak létesítésében a mollyfalvi németek is részt vettek a németcsérnyei és a csőszteleki németekkel egyetemben. Az előbbi településre húsz, az utóbbira tíz német család érkezett Mollyfalváról. Az elvándorolt mollyfalvi német családok azonban a súlyos veszteségekkel járó 1876-os áradások miatt elhagyták Gizellafalvát, és tíz közülük visszatért Mollyfalvára, további tíz család pedig Nagykomlóra (Comloșu Mare), Kiskomlóra (Comloșu Mic), Mária földére (Teremia Mare), illetve Billédre (Biled) települt át.⁹

Gizellafalva (Gisellendorf) telepítését tehát nem koronázta siker – ahogy néhány másik települését sem a hét falu közül –, ezért a települést megszüntették, német lakosságát áttelepítették a történelmi Temes vármegyében fekvő Gizellafalvára (Ghizela) – ezt a falut 1880-ban alapították, és nevében viseli az odatelepedett németek származási helyét.¹⁰ Mindeközben – 1869-ben – Mollyfalva is további német ajkú családokkal bővült, amelyek Béga főről (Klek), István földéről (Krajišnik), Écskáról (Ečka) és Katalinfalváról (Ravni Topolovac) érkeztek.¹¹ Az

⁶ A települések nevével zárójelben a francia, illetve a német neveiket közöltük. REISZIG EDE: Torontál vármegye községei. In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 60–114. pp.

⁷ Napjainkban az expanzív népesedéspolitika fogalmát általában akkor használják, ha egy állam, egy társadalom, egy nagyobb emberi közösség népességszámának növekedését célzó intézkedéseket hoz. A történelmi múltban azonban egy terület – egy állam vagy egy népcsoport által történő – benépesítését is értették alatta. GYÉMÁNT RICHÁRD – KATONA TAMÁS: *Demográfia*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010, 294. p.

⁸ GALAMBOS TIBOR: *Székelykeve (Skorenovac)*. Kiadja a Székelykevei Helyi Közösség, LO Press, Kovin, 2001, 30. p.

⁹ REMSING, MATHIAS: *Molidorf in Banat*. 2006, 15. p. *Once upon a time Molidorf*. http://www.molidorf.com/Books-Im_Banat.htm (Letöltés ideje: 2016. június 15.)

¹⁰ REISZIG EDE: Temes vármegye községei, Gizellafalva. In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914, 48. p.

¹¹ MADIĆ, SVETLANA: Molin – The village disappeared from the Central Banat. In: *Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management*. University of Novi Sad, Novi Sad, 2015, 151. p.

1868 és 1870 közötti időszak rendkívül sikeresnek bizonyult a falu életében. A kedvező időjárás az átlagosnál jóval nagyobb betakarítást eredményezett a mezőgazdasági termények körében. A prosperálás korszaka azonban nem tartott soká-

megjegyezni, hogy a faluban általában kis, illetve közepes birtokos gazdák éltek a családjakkal. Ebből kifolyólag nem volt a leggazdagabb a torontáli német falvak között, az itt élők mégis jó-módban éltek.¹²

1. táblázat: Mollyfalva anyanyelvi adatai (1880–1910)

Év	Anyanyelv							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1869	794	Nincs adat, 1869-ben még nem kérdezték az anyanyelvi adatokat.						
1880	783	10	732	1	–	–	–	40
1890	936	14	916	3	3	–	–	–
1900	1202	8	1181	2	2	3	1	5
1910	1063	10	1045	–	1	–	2	5

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, magyar népszámlálások.

ig, 1870 márciusában és áprilisában megmutatkoztak a falu további fejlődését megakasztó első bajok.

A települést már eredetileg is kedvezőtlen – alacsony – helyre telepítették, emiatt a rendkívül magas belvív szabályosan elmosta a falut, ezért a lakosság a szomszédos falvakba települt át. A következő évek az újraépítésről szóltak, de 1871 és 1880 között a rendkívül csapadékos időjárás jelentősen megnehezítette a falu újjáépítését, illetve újraneépítését. Mollyfalvát ugyan próbálták „magasabb” helyen újratelepíteni, de a rendkívül magas talajvíz miatt ez a kísérlet nem volt sikeres. Az 1880 márciusában feltört belvív ismét elmosta a falut. A német lakosság ekkor ismét a szomszédos falvakban keresett menedéket, bár voltak, akik ekkor végleg elhagyták Mollyfalvát.

Az 1870 és 1880 közötti kedvezőtlen időszak Mollyfalva demográfiai sajátosságaiban is megnyilvánult. Az első magyarországi magyar népszámlálás, az 1869. évi, majd az azt követő 1880. évi magyar népszámlálás a népesség csökkenését mutatta ki. Ezután a talajvízzel kapcsolatos problémák is alábbhagytak, ezért egészen 1910-ig a magyar népszámlálások is népességnövekedést jegyeztek. Mollyfalva kapcsán érdemes

A bánáti római katolikus németek nem lehetnek meg templom nélkül. Ennek ellenére a falu ebben a tekintetben is érdekes sajátosságokkal rendelkezett, mert nem képzett önálló plébániát, mint „társai” szerte Torontálban. Mollyfalva már 1849 óta rendelkezett római katolikus imaházzal, és az 1870-es évek nehézségei ellenére sikerült felépíteni a falu első római katolikus templomát. Erős Lajos szerint nem állapítható meg, hogy ez pontosan mikor és kinek a költségén történt. Annyi azonban bizonyos, hogy a templomot 1878-ban teljesen felújították és megáldották.¹³ Az első római katolikus templomot Havas Boldogasszony tiszteletére szentelték fel. Mollyfalva második római katolikus templomát már a trianoni országcsönkítés után, 1925-ben építették, és még abban az évben Kisboldogasszony tiszteletére szentelték fel.

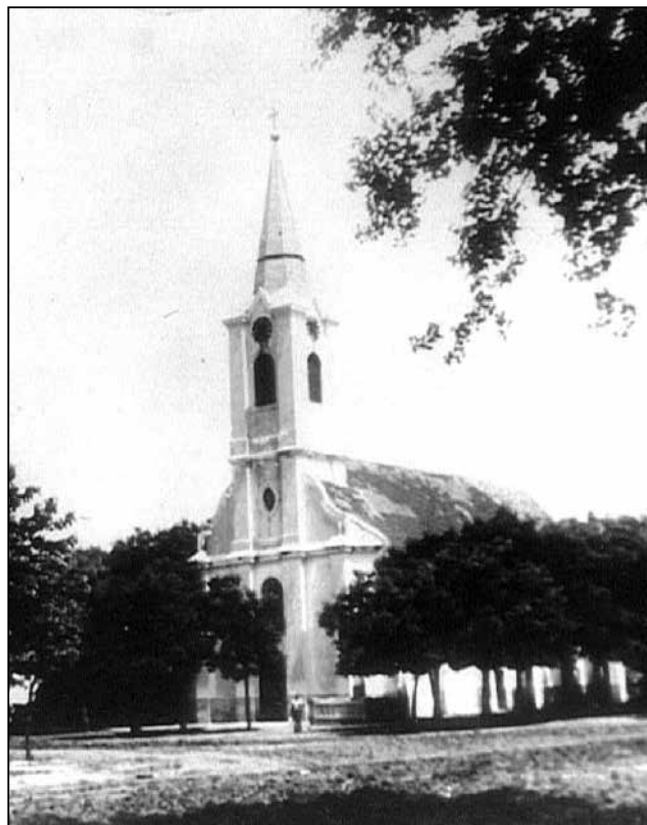
Érdekesség, hogy a csanádi püspök már 1846-ban plébániát alapított Mollyfalván, de azt még ugyanebben az évben áthelyezte a szom-

¹² ISTVÁN MÁRTA: *Egy eltűnt falu élő emberei. Once upon a time Molidorf.* <http://www.molidorf.com/Stories/Egy.swf> (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

¹³ ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez.* LOGOS Kiadó, Tóthfalva, 1993, 328. p.

szédos Tóbára, és Mollyfalva 1850-től Tóba leányegyháza volt. Rövid ideig a szomszédos Tordához is tartozott, majd elnyerte önállóságát. 1864-től azonban elvesztette önálló plébánia címét, és Tóba leányegyháza lett.¹⁴

Az egyházi anyakönyvekbe az első bejegyzés egy keresztelés (élve születés) volt 1833. október 18-ai dátummal, az utolsó pedig 1944. október 11-én kelt, amely egy temetést (halálozást) jegyez. Mintha ezek az adatok is magukban hordoznák a falu sorsát...¹⁵

Az egykori, Kisboldogasszony tiszteletére felszentelt templom Mollyfalván

Forrás: Once upon a time Molidorf. http://www.goldenhills.com/MolidorfNew/Molidorf_Community_Slides.htm. (Letöltés ideje: 2016. június 20.)

A bánáti németek híresek voltak műveltségükről, a templom mellett az iskolát is nagy becsben tartották. Mollyfalván csak elemi iskola volt, előbb három-, majd négyosztályos. A tanító Te-

¹⁴ ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. LOGOS Kiadó, Tóthfalva, 1993, 328. p.

¹⁵ *Molidorf history. Once upon a time Molidorf. <http://www.molidorf.com/History.htm> (Letöltés ideje: 2016. június 18.)*

mesvárról (Timișoara) érkezett. Annak ellenére, hogy Mollyfalvát jobbára németek lakták, az oktatás két nyelven, németül és magyarul folyt.¹⁶

A falu történetének első – Magyarországhoz tartozó – időszakában (1833–1918) a település fejlődése a talajvízproblémáktól eltekintve viszonylag egyenletes volt, a járványok is kevésbé fordultak elő Mollyfalván, bár 1873-ban a kolera áldozatokat szedett a helyi lakosok körében.¹⁷ Mollyfalva későbbi sorsát a talajvíz, illetve belvíz mellett a periférikus fekvés is meghatározta. A település gyakorlatilag mindentől „messze” terült el. A közlekedés tekintetében gyakorlatilag teljes elmaradottsággal küzdött a falu. Az utak állapota kifejezetten rossz volt, a szomszédos településekkel nem kiépített, köves utak, hanem földutak kötötték össze, amelyek minősége az időjárástól is függött. A falu lakói vagy szekéren közlekedtek, vagy gyalog tették meg az utat a szomszédos településekre. Amikor 1898-ban – főképp a Csekonics grófok „nyomására” – megépült a vasútvonal Nagybecskerek és Zombolya között, az – Csősztelekkel és Magyarcsernyével ellentétben – Mollyfalvát elkerülte. A legközelebbi vasúti megálló hét kilométerre volt a falutól.¹⁸ Ez a periférikus helyzet a falu gazdasági fejlődését is befolyásolta. A település népességének túlnyomó többsége, mind a Trianon előtti időszakban, mind azután, az agrárszektorban dolgozott. Az előbbieken említett logisztikai problémák a délszláv államban sem oldódtak meg.

V. A délszláv állam részeként (1918–1961)

A trianoni békediktátum következtében Mollyfalva a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett, amely formáció 1929-ben vette fel a Jugoszlávia nevet. A falut gyakorlatilag már 1918

¹⁶ REMSING, MATHIAS: *Molidorf in Banat*. 2006, 15. p. *Once upon a time Molidorf. http://www.molidorf.com/Books-Im_Banat.htm. (Letöltés ideje: 2016. június 18.)*

¹⁷ REISZIG EDE: *Torontál vármegye községei*. In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912, 82. p.

¹⁸ MADIĆ, SVETLANA: *Molin – The village disappeared from the Central Banat*. In: *Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management*. University of Novi Sad, Novi Sad, 2015, 155. p.

végén elszakították Magyarországtól. A délszláv állam részeként a falu történetének második feléhez érkezett. A két világháború közötti időszak viszonylag csendesen telt; 1930-ban elkészült a falu új iskolája, és ebben az évben létesült az új községháza is.

A fogvatartottak számáról több eltérő információ áll rendelkezésünkre. A tábor 1945 és 1947 között működött. A fogva tartott német lakosokra vonatkozóan 5-7 ezer főtől egészen 9-10 ezer főig terjednek a számadatok. Az áldozatok száma sem ismert pontosan. A hivatalosan – név

2. táblázat: Mollyfalva anyanyelvi adatai (1821–1953)

Év	Anyanyelv							
	Összesen	Magyar	Német	Szlovák	Román	Horvát	Szerb	Egyéb
1921	1272	nincs adat						
1931	1203	nincs adat						
1948	423	nincs adat						
1953	1121	196	–	3	2	5	888	27

Forrás: Szerb Statisztikai Hivatal, délszláv népszámlálások.

A második világháború idején, 1941-ben a Bánát területe német katonai igazgatás alá került, ami a falu későbbi sorsát nagyban befolyásolta. 1942-ben pedig újabb talajvízproblémák jelentkeztek Mollyfalván. A falu német lakóinak sorsát mégis a második világháború végén lejátszódó események határozták meg. A szovjet Vörös Hadsereg és a velük együtt harcoló jugoszláv partizánok 1944 októberében foglalták el a falut. Már az első napokban megmutatkozott a partizánok gyűlölete a helyben maradt németekkel szemben. A Harmadik Birodalom rémtetteiért egyértelműen a délvidéki német kisebbséget tették felelőssé. Mollyfalván ez először abban nyilvánult meg, hogy már a megszállás első napjaiban helyi lakosok tűntek el nyomtalanul. Majd a férfiakat brutálisan bántalmazták, amibe többen belehaltak. A nők tömegeit erőszakolták meg. 1945 karácsonyán 58 nőt és nyolc férfit deportáltak a Szovjetunióba.

Mollyfalva kálváriája mégis akkor érte el a tetőpontját, amikor még 1945 áprilisában a partizánok haláltáborra alakították az egész falut. A környékbeli német falvak lakosait is ide hurcolták, és Rezsőháza (németül Rudolfsgnad, szerbül Knićanin) mellett a legjelentősebb bánáti koncentrációs táborot hozták itt létre.¹⁹

¹⁹ NAGY ERZSÉBET: Koszorúzás Molidorfon. In: *Hét Nap* (Bánáti Újság), 2005. 12. 27., <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=1669> (Letöltés ideje: 2016. június 20.),

szerint – nyilvántartott halálos áldozatok száma 2012 fő,²⁰ de a becsült szám ennél jóval magasabb, legalább 3-4 ezer fő.

Mollyfalvát a bevonuló partizánok kifosztották, a helyiek vagyontárgyait, tulajdonát elvették. A környékbeli településekről idehurcolt németek a helyiekkel a házakba voltak bezsúfolva, ahonnan az összes berendezési tárgyat, illetve bútort elvitték.

A fogvatartottaknak szalmával borított földön kellett aludniuk. A haláltáborban jórészt nőket és gyermekeket tartottak fogva, illetve dolgoztattak a földeken. A férfiak jelentős részét egyszerűen föbe lötték, utánuk következtek az öregek, akiknek szintén nem kegyelmeztek.²¹

A haláltáborban meghaltak tömegei a kivégzések és brutális bántalmazások mellett az éhségbe, valamint a betegségbe haltak bele. Gyakran előfordult, hogy a partizánok napokig nem adtak enni a fogvatartottaknak.

Vučić, MILE: *Molin Camp. Once upon a time Molidorf*. http://www.molidorf.com/Stories/Molin_Camp.pdf (Letöltés ideje: 2016. június 18.), *Molidorf history. Once upon a time Molidorf*. <http://www.molidorf.com/History.htm> (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

²⁰ Vučić, MILE: *Molin Camp. Once upon a time Molidorf*. http://www.molidorf.com/Stories/Molin_Camp.pdf (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

²¹ *Molidorf history. Once upon a time Molidorf*. <http://www.molidorf.com/History.htm> (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

Naponta háromszor étkeztek a tábor lakói. Reggelire forró vizet kaptak kukoricával, ebédre híg borsó- vagy bablevest, estére pedig 150 gramm kukoricakenyeret. Nem adtak sem sót, sem zsírt. Egy idő után a tábor lakói már a falu macskáit ették meg. Voltak, akik éjszaka kiszöktek a táborból a szomszédos magyar falvakba – Magyarcsernyére, Tóbára, illetve Tordára –, és ételt koldultak, ami azért volt veszélyes, mert ha az örök elfogták, szinte biztosan megkínozták és kivégezték őket. A partizánok nem voltak kíméletesek a gyermekekkel sem. Feljegyzések vannak arról, hogy két édesanyát és a gyermekeiket azért lötték le a tábor őrei, mert élelemért szöktek ki a faluból.²² Ezek után nem lehet csodálkozni, hogy a német táborlakók szervezete legyöngült, és betegségek ütötték fel a fejüket.

Tömegesen pusztított a tífusz, mivel nem volt szappan a tisztálkodáshoz, nem voltak megoldva a higiéniai körülmények. Jóformán rendes mellékhelyiség sem állt a rabok rendelkezésére. A skorbut is gyakori vendég volt, mivel a táborlakók szervezete a mostoha táplálás következtében teljesen legyöngült. A fertőzésekbe is sokan belehaltak. A kegyetlen bánásmód és tartás mellett a földeken dolgoztatták őket. Sokan a munkában, vagy odamenet, illetve onnan jövet hullottak el. Nem ritkán napi húsz órát kellett dolgozniuk.²³

A hideg, a fagy is szedte az áldozatokat. A tábor brutális parancsnoka, Daniel Kesić, aki állítólag Törzsudvarnokról (Banatski Dvor) származott, 1946. február 18-án kegyetlen tettet hajtatott végre. Harminc nőt hajnalban erőszakkal a közeli jeges és saras vízfolyáshoz parancsolt, és fél órán keresztül kellett nekik a vízben „fürödniük”, utána pedig egész nap a vizes ruháikban kellett lenniük, illetve dolgozniuk. A munkavégzés helye valahol hét kilométerrel odébb, Magyarcsernye mellett volt. Egész nap étlen és szomjan tartották őket. Este hazafelé menet hárman összeestek, ebből két 25-27 éves nő az úton, a tábortól távolabb, ők szinte azonnal meghaltak a végelgyengülésben. Három gyermek

maradt utánuk... A harmadik eljutott a tábor és egyben a falu határáig, és ott esett össze, de volt annyi ereje, hogy este tizenegy órára visszaért, úgy, hogy a többiek este fél hat körül már megérkeztek. További hét nő lett súlyosan beteg.²⁴ A sort még hosszasan lehetne folytatni. A túlélők beszámolóí alapján a német kutatók lehetőségeikhez mérten dokumentálták a bánáti és bácskai németiséggel történeteket.

A mollyfalvi tábort hivatalosan 1947-ben szüntették meg, de csak 1948-ban zárták be véglegesen. A túlélőket még 1947 májusában más működő táborokba hurcolták. Elsődlegesen a bánáti Rezsőházára, illetve a magyar határhoz közel fekvő, bácskai – egykor szintén német – Gádor (németül Gakowa, szerbül Gakovo) településre.

Sokakban talán felmerült a kérdés, hogy a táborlakók miért nem szöktek meg Mollyfalváról, illetve a többi táborból. Volt rá precedens, hogy megszöktek, valamint átjutottak a magyar vagy a román határon, és új életet kezdhettek, de sokakat, akiket elfogtak, rögtön kivégeztek. A félelem visszatartó erejű volt. A mollyfalvi németek már nem tértek vissza otthonaikba, a táborok megszüntetése után elhagyták Jugoszlávia területét, és a világ különböző pontjain telepedtek le. A többség Németországba ment, de volt, aki Európán kívül, az Egyesült Államokban, Kanadában, Argentínában, illetve Ausztráliában telepedett le.²⁵

Mollyfalva későbbi sorsa már sokak számára ismert, de nem a németiség eltűnése miatt szűnt meg a falu. A haláltábor megszüntetése után a partizánok boszniai szerbeket telepítettek a faluba, a németekre utaló római katolikus templomot pedig 1948 után lebontották. Az új lakók sem tudtak mit kezdeni a talajvízzel, amely 1942 után 1955/1956-ban ismét jelentősen megemelkedett. A magas talajvízszintet, majd belvizet a kedvezőtlen időjárás, a heves esőzések is elősegítették 1956 nyarán. A jugoszláv hatóságok végül „feladták” a küzdelmet, a boszniai szerb lakosokat máshova telepítették, a falut pedig 1961-

²² *Molidorf history. Once upon a time Molidorf.* <http://www.molidorf.com/History.htm> (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

²³ WILDMANN, GEORG – SONNLEITNER, HANS – WEBER, KARL: *Genocide of the Ethnic Germans in Yugoslavia 1944–1948.* Dokumentation der Donauschwabischen Kulturstiftung, Danube Swabian Association of the USA, Inc., 2001, 78–80. pp.

²⁴ WILDMANN, GEORG – SONNLEITNER, HANS – WEBER, KARL: *Genocide of the Ethnic Germans in Yugoslavia 1944–1948.* Dokumentation der Donauschwabischen Kulturstiftung, Danube Swabian Association of the USA, Inc., 2001, 78–80. pp.

²⁵ *Molidorf history. Once upon a time Molidorf.* <http://www.molidorf.com/History.htm>. (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

ben végleg megszüntették.²⁶ A lakóházakat jó részt elbontották, az épületanyagot értékesítették, illetve máshol használták fel. A falu német temetőjét is feldúlták, a sírokat összetörték. Ma is jobbra ledöntve, szerteszét fekszenek a földön, gazzal benőve... Miután elbontották a falu házait és melléképületeit, egy erdőt telepítettek a falu helyére.

Mollyfalva egykori lakói, túlélői, az onnan elszármazottak 2008. július 10-én egy emlékművel avattak fel az erdő – az egykori település – mellett, a régi temetőnél, ahol addig a halálos áldozatok ezrei feküdtek jeltelen tömegsírbán.²⁷

A mollyfalvi áldozatok emlékére 2010-ben létesített emlékhely

Forrás: Molidorfer Homepage. <http://donauschwabe.npage.de/kirchenbuch-molidorf-a-bis-g.html> (Letöltés ideje: 2016. június 20.)

Napjainkban, a fák között, a bozótosban sétálva a régi temető helyén még lehet találni német sírköveket. Néhol még egy-két épület maradványa is felelhető. Az erdő, illetve a fák nyomasztó csöndje kísérteties hangulatot áraszt. Ha az ember nem tudná, mi történt ott, akkor is érezné, hogy valamilyen szörnyűség színhelyén jár...

²⁶ ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. LOGOS Kiadó, Tóthfalu, 1993, 328. p.

²⁷ BINDER, MATHIAS: *Gedenkstätte auf dem Molidorfer Friedhof*. Donauschwaben in Oberösterreich. <http://www.donauschwaben-ooe.at/index.php?id=295> (Letöltés ideje: 2016. június 18.)

VI. Felhasznált irodalom

1. BINDER, MATHIAS: *Gedenkstätte auf dem Molidorfer Friedhof*. Donauschwaben in Oberösterreich. <http://www.donauschwaben-ooe.at/index.php?id=295>
2. ERŐS LAJOS (szerk.): *Adalékok a Zrenjanini-Nagybecskereki Egyházmegye történetéhez*. Logos Kiadó, Tóthfalu, 1993
3. GALAMBOS TIBOR: *Székelykeve (Skorenovac)*. Kiadja a Székelykevei Helyi Közösség, LO Press, Kovin, 2001
4. GYÉMÁNT RICHÁRD – KATONA TAMÁS: *Demográfia*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2010
5. ISTVÁN MÁRTA: *Egy eltűnt falu élő emberei. Once upon a time Molidorf*. <http://www.molidorf.com/Stories/Egy.swf>.
6. ISTVÁN MÁRTA: A mollyfalvi Madonna. *Hét Nap* (Bánati Újság), 2007. 10. 17., <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=4325>
7. KOGUTOWICZ MANÓ: *Torontál vármegye térképe*. Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úr megbízásából. Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet, Budapest, 1905
8. LŐRINC NATÁLIA: Egy eltűnt falu nyomában. *Hét Nap* (Bánati Újság), 2015. 09. 28., <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=20566>.
9. MADIĆ, SVETLANA: Molin – The village disappeared from the Central Banat. In: *Researches Reviews of the Department of Geography, Tourism and Hotel Management*. University of Novi Sad, Novi Sad, 2015
10. *Molidorf history. Once upon a time Molidorf*. <http://www.molidorf.com/History.htm>.
11. *Molidorfer Homepage*. <http://donauschwabe.npage.de/kirchenbuch-molidorf-a-bis-g.html>
12. NAGY ERZSÉBET: Koszorúzás Molidorfon. *Hét Nap* (Bánati Újság), 2005. 12. 27., <http://hetnap.rs/mobil/?p=cikk&id=1669>
13. REISZIG EDE: Torontál vármegye községei. In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1912
14. REISZIG EDE: Temes vármegye községei, Gizellafalva. In: BOROVSZKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, 1914

15. REMSING, MATHIAS: *Molidorf in Banat*. 2006. *Once upon a time Molidorf*. http://www.molidorf.com/Books-Im_Banat.htm

16. VUČIĆ, MILE: *Molin Camp. Once upon a time Molidorf*. http://www.molidorf.com/Stories/Molin_Camp.pdf

17. WILDMANN, GEORG – SONNLEITNER, HANS – WEBER, KARL: *Genocide of the Ethnic Germans in Yugoslavia 1944 – 1948*. Dokumentation der Donauschwabischen Kulturstiftung, Danube Swabian Association of the USA, Inc., 2001

Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól

II. rész

3. A lebontásra jelölt templomok

A nagybecskereki püspökség papi szenátusa összesen hét helyszínről tárgyalt azon az ülésén, amelyen a „romos és nem használt templomok és plébániák” sorsát rendező határozat született. Ezáltal **három templom került közvetlen veszélybe: Szerbcsernye** (ahol már a bontásról szóló döntést is meghozták), **Párdány** és **Módos**. Utóbbi épület „kérdése nyitott”, tekintettel a műemléki státuszára. Mivel ezek egytől egyig műemléki védelemre méltó, magyar vonatkozású értékek, **különválasztva tárgyaljuk** azoktól, amelyek esetében a bontás gyanúja ugyan felmerült, de azt hivatalos nyilatkozat még nem erősítette meg, vagy amelyek építészeti értékük vagy magyar vonatkozásuk szempontjából kevesebb figyelmet érdemelnek.

rólag annak tudható be, hogy a Bánság egésze nincs benne eléggé a magyar köztudatban. Nem vitatható, hogy ezek az általunk bejárt és szakmai igényességgel dokumentált értékek hazánk múltja és a helyi közösségek hovatartozás-tudata szempontjából nagyon jelentős történeti-művészeti és szakrális emlékek. Védelmük és fennmaradásuk biztosítása a fenntartó kötelessége volna.

Elsődleges célunk Szerbcsernye, Módos és Párdány templomának megmentése. Közülük Szerbcsernye és Párdány esetében a magyar állam a Teleki László Alapítványon és a Bethlen Gábor Alapon keresztül segítséget nyújt a templomok állagmegóvásához és részleges felújításához – így **két helyszín esetében kezdeményezésünk sikeréről beszélhetünk.** Módos vonatkozásában ez a segítség még várat

A módosai templom egyik színes ólomüveg ablaka

A szerbcsernyei, párdányi és módosai katolikus templomok mindegyike méltó lenne a műemléki védelemre. Általános ismeretlenségük kizá-

magára, mivel a templom műemléki védettsége a lebontás egyszerű esetét kizárja. Nyomatékosan fel kívánjuk hívni a figyelmet arra a tényre,

hogy a módosi templom rohamosan pusztul, s további ilyen mértékű elhanyagoltság esetén néhány éven belül életveszélyes – tehát lebontható – állapotba kerülhet. Ezért kérjük a magyar állam fellépését a Közép-Bánság egyik legértékesebb katolikus templomának megmentése érdekében.

3.1. Szerbcsernye¹ (Németcsernye)

Csernye (Srpska Crnja) eredetileg két részből állt: a német és magyar lakosságú Németcsernyéből (Német-Czernya, Deutsch-Czerne, Nemačka Crnja), valamint a zömmel szerb nyelvű (Szerb)Csernyéből. A két községnév valójában kezdettől fogva egy települést jelentett,

a német telepesek lakta utcák többsége – a németek nehezen fértek meg a szerbekkel – külön igazgatás alá szerveződött, de Szerbcsernyének is voltak német utcái. Mai magyar nevét (Csernye) a századfordulón nyerte, azelőtt Czernának (régii helyesírás szerint Czernya) nevezték. Ellentétben a szomszédos községekkel, nem középkori település, csak 1753-ban keletkezett a zombolyai uradalom területén, amikor 68 szerb család költözött ide.² Ekkor még Czerna-Gréda néven szerepel, ami szerb nyelven fekete zátonyt jelent. A középkorban helyén egy Ólas nevű falu állt.

Németcsernye telepítése 1790-ben kezdődött meg Csekonics József által. A térségben betöltött szerepüket elismerve néhány mondat erejéig szólnunk kell a *Csekonicsokról*. A horvátországi eredetű család Pál tagja, táblai ügyvéd, 1753-

A Szent József-templom, a Csekonics-örökség egyik utolsó darabja – Jobbra: Szent József szobra

¹ Egyesületünk a két, eltérő jelentéstartalmú és történetileg nem szinonim elnevezés közül a Szerbcsernye név használata mellett döntött, mivel ezt fogadta el a Magyar Nemzeti Tanács is.

² Reiszig Ede dr.: Torontál vármegye községei. In: Borovszky Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye.*

ban Mária Teréziától kapott nemességet. Fia, Csekonics József – aki a hazai lótenyésztés fellendítésében, különösen a Mezőhegyesi Királyi Méntelep létrehozásában nagy dicsőséget szerzett – 1790-ben a kincstártól bérbe vette, majd 1800-ban meg is vásárolta a zombolyai uradalmat.³

A kezdetben 55 házat számláló telep 1808-ban újabb telepítési hullám révén 200 házra bővült. Lakosságát ekkor zombolyai németek alkották. 1829-ben 1400 lakosa volt, 1869-ben 2603 lakosából 2483 római katolikus, 100 görögkeleti volt. Szerbcsernyén ugyanekkor 3799-en éltek, közülük 733 volt római katolikus. Az 1910-es népszámláláskor Németcsernye 3393 lakosából 1795 német (52,9%), 1034 magyar (30,5%) és 359 szerb (10,6%) volt. A lakónépesség többsége, 1957 fő beszélte a magyar nyelvet. Ugyanekkor Szerbcsernyének 3929 lakosa volt, 2849 szerb (72,5%), 973 német (24,8%) és mindössze 65 magyar (1,7%). Itt a lakosságnak csupán 15%-a tudott magyarul. A szerbcsernyei német és magyar hívek egyaránt a németcsernyei templomhoz tartoztak. Összességében tehát megállapítható, hogy **Csernye szerb–német–magyar lakosságú település volt.** Ezzel szemben a **2002-es** népszámlálás a már Németcsernyét is magában foglaló Szerbcsernye 4383 lakosa

közt mindössze 11 németet (0,3%) talált. A magyarok is igencsak megfogyatkoztak, számuk (2002-ben) **163 lélek (3,7%)**. Zömük az egykori németcsernyei utcákban lakik.

1944 őszén a betörő partizánok a falu plébánosát, a módosi születésű Brunet Ferenc atyát halálra kínozták. Ezután megindult a német lakosság kiirtása.⁴ A Keskeny Úton Alapítvány adatai szerint összesen 46 főt gyilkoltak meg helyben. Megrendítő módon az idén derült ki, hogy a lebontással fenyegetett katolikus **templom mögötti elhanyagolt, bozótos hely valójában tömegsír**, mely – a helyiek visszaemlékezése szerint – hatvan csernyei lakos vesztőhelye.

A Szent József-templom

A Szent József-templom eredetileg **1808-ban** épült, téglából, faszindely tetővel. 1808. október 18-án Kőszeghy László csanádi püspök szentelte fel. Ebben az időben a falu plébánosa⁵ a templomépítés fő kezdeményezője, Zsolnay József atya volt.⁶ **A jelenlegi templom elődje átalakításaként 1868-ban épült** a kegyúr, Csekonics János Nepomuk és a csanádi püspök költségén. Külsején neogótikus és klasszicista jegyek is fellelhetők, a belső terekben pedig a romantikus stílus a meghatározó. Téglafalai sárga vakolatfestést kaptak. 1908-ban a templom fennállásának 100. évfordulója alkalmából magyar nyelvű emléktáblát állított a község, ez máig látható a templom főhomlokzatán az alábbi felirattal: *„Templomunk 100 éves fennállásának emlékéül Német-Czernya Községe 1808. okt. 18. – 1908. okt. 18.”* Ugyanebből az alkalomból készült a templom egyik legértékesebb tartozéka, a Magyarok Nagyasszonya-lobogó, melynek egyik oldalán a kis Jézust tartó Nagyboldogasszony látható, fején a Szent Koronával, *Sancta Maria Patrona Hungariae Ora pro nobis!*⁷ körirattal. A hátoldalon a védőszent, Szent József képe és az alábbi felirat szerepel: *„Német Czernya 1908 Sanctus Joseph Ora pro nobis!”*

A templom mögötti tömegsír

³ Szilágyi Mária–Аница Туфегцић: *Заборављено наслеђе – Elfeledett örökség – Vergessenes Erbe.* 2014

⁴ *Magyar Katolikus Lexikon.* Németcsernye (szócikk)

⁵ Erős i. m.

⁶ Ne hagyjátok a templomot! In: *Bécsi Napló.* 2014. szeptember–októberi szám, 4. o.

⁷ Magyarul: „Szent Mária, Magyarok Nagyasszonya Imádkozzál érettünk!”

A templomépítés 100. évfordulóján állított emléktábla és a Nagyboldogasszony-lobogó

A templom a Partizán utca (volt *Ferenc utca*) 37/2. szám alatti ingatlanon helyezkedik el. Jobb oldalán valamikor a német iskola, bal oldalán a parókia állt, ám ezeket 1959-ben – beleértve a

dőlése sem veszélyeztetné az ott lakókat. Meg kívánjuk jegyezni, hogy – ellentétben a sajtóban megjelentekkel – sem a templom kertjében, sem a környéken nincs játszótér.

A templom legnagyobb problémája a falak vizesedése

templomkert egy részét is – államosították és lebontották, most panelek találhatók a helyükön. A lakóépületek kellően messze vannak a templom épületétől, így még a templom esetleges össze-

AZ ÉPÜLET JELLEMZÉSE

A templom nyugati falához illeszkedő, három szintre osztott torony sisakját a II. világháború után eltávolították, ami megbontotta a templom

arányait.⁸ Előtte, egy kőkeresztben az I. világháború áldozatainak neve olvasható német nyelven. A kőkereszt mögött, a templom nyugati homlokzata előtt Szent József és Szűz Mária 1811-ben emelt kőszobrára áll, két oldalról.

ÉPÜLETBELSŐ, TARTOZÉKOK

A templom belső festései értékesek, eredeti padsorai jó állapotúak, mint ahogy keramitpadlója is jó állapotban van. Az oltár és a mellékoltárok művészeti szempontból igen színvonalasak, szintén jó karban. A szobrokat fából készítették. Sajnos az eredeti berendezés jelentős része hiányzik, az orgonát a második világháború után ellopták. A mennyezeti vakolat nemrégiben több helyen is leszakadt. A templom nagyjából 2-2,5 méter magasságig felázott, ami vízszigetelést tesz szükségessé. Egybehangzó szakértői vélemények szerint a templom helyreállítható.

egy német nyelvű emléktábla az alábbi szöveggel: „Diesen Hochaltar erbaute Hochg. Grund Herr und Grund Frau Johann und Leona von Csekonic, und die Gemeinde Német-Czernya, d. Gottes Beistand ano 1852. Renowirt d. S. Exelenc Graf Endre von Csekonic ano 1897 Geweiht am 14. Jun”? (Magyarul: „Ezt a főoltárt építtette kegyelmes Csekonic János földesúr és Leóna kegyelmes asszony és Német-Czernya község, Isten segedelmével 1852-ben. Felújította Gróf Csekonic Endre excellenciája 1897-ben. Felszentelve június? 14-én.”) Ezt az emléktáblát most másodlagos helyen, a templom oldalába falazva találhatjuk, korábban az oltár környékén állhatott. A püspökség 2014-ben a helyi hívek tudta nélkül elvitt a templom berendezési tárgyai közül egy nagy keresztet és több értékes festményt, a műtárgyak állítólag a nagybecskereki múzeumban vannak.⁹

Fotó: Izling Máté - Magyar Patrióták Közössége

Vakolathullás a mennyezetről (2014)

Emléktábla a templomban

Belső tartozékai közül említést érdemel az 1852-ben épült romantikus stílusú főoltár, a szószék, egy aranyozott Mária-szobor a kisdéd Jézussal, aranyozott kerettel; néhány naiv szobor, valamint a tardosi vörösmárványból készült szenteltvíztartó. Eredeti bejárata értékes faajtó mívés vaspántokkal. A templom belsejében áll

A HELYI KÖZÖSSÉG

Szerbcsernyén a 2002-es népszámláláskor 163 magyar és 11 német élt. A magyarokon és a németeken kívül még néhány horvát nemzetiségű katolikusról is tudunk. A plébánia nyelve 1880-ban

⁸ Szilágyi Mária–Аница Туфегџић: *Заборављено наслеђе – Elfeledett örökség – Vergessenes Erbe*. 2014, 138–139. o.

⁹ *Magyar Szó*, 2014. szeptember 8. (<http://www.magjarszo.com/hu/2455/hetvege/115486/Lebontj%C3%A1k-a-szerbcsernyei-templomot.htm>)

német és magyar volt.¹⁰ Jelenleg katolikus híveinek száma 150¹¹, egyházzójogilag a szomszédos, magyar többségű Magyarcsernye filiája. Meg kívánjuk említeni azt is, hogy 2014-ben az ideiglenes egyházközség ft. Király Tibor vezetésével 66 szerbcsernyei katolikust írt össze. Ez a szám ugyan elmarad az egyházi sematizmusban feltüntetett értéktől, de mindenképpen bizonyítja, hogy ezt nem egy „hívek nélküli templom”, mint ahogy azt Német László nagybecskereki püspök nyilatkozta.¹²

Mivel a magyarok arányszáma nem éri el a törvényben meghatározott mértéket, nem illetik meg őket a közösségi nyelvi-kisebbségi jogok. A legközelebbi magyar iskola Magyarcsernyén, 10

km-re működik. Bár a vegyes házasságok számának magas aránya miatt a nyelvi asszimiláció előrehaladott állapotban van, anyanyelvpoló foglalkozások keretében meg lehetne állítani ezt a folyamatot, mivel Szerbcsernyén **még él a magyar nyelv.** A szerbcsernyeiiek lelkesen takarítják, gondozzák templomukat, és annak ellenére kitartóan küzdenek érte, hogy **2014 szeptemberében az egyházvezetőség beszüntette a misézést.** A hívek egy része minden vasárnap elmegy a templomba imádkozni, ám tavaly óta a püspök rendelkezésének megfelelően kizárólag a nagy egyházi ünnepeken (húsvét, pünkösd, karácsony, templombúcsú) engedélyezett a mi-

Belső képek a szerbcsernyei templomról

¹⁰ Magyar Katolikus Lexikon. Németcsernye (szócikk)

¹¹ A Nagybecskereki egyházmegye adata (<http://www.catholic-zr.org.rs/hun/hun.html>)

¹² Ezt a püspök a Magyar Patrióták Közösségének, valamint Bucsy Leventének, az MNO újságírójának írt nyilvános levelében jelentette ki, szó szerint így.

sézés, ami a hívő közösség fokozatos felmorzsolódását eredményezi. ¹³

¹³ „Milyen mise az, ahol nincs pap?” – teszik fel a kérdést a csernyei hívek. Pap hiányában egyre többen elmaradnak a vasárnapi imaalkalmakról.

ÖSSZEZÉS

A szerbcsereyei Szent József-templom művészeti értékei alapján mindenképpen műemléki védelmet érdemelne. Kultúrtörténeti jelentőségét fokozza, hogy **a nagyrészt megsemmisült Csekonics-örökség egyik utolsó megmaradt darabja**. Nem tekinthetünk el attól a tényről, hogy Szerbcsereyén nincs magyar nyelvű oktatás, így ez a templom **a nagyjából 150 fős magyar szóránközség utolsó végvára**, pusztá létével is elősegíti a közösség fennmaradását.¹⁴ Történeti és *kegyeleti* szerepét erősíti, hogy **kertjében található az 1944–45-ben bestiálisan legyilkolt német és magyar civilek tömegsírja**. Az emlékezés helyének védelmét a templom óvja a végleges eltűnéstől (pl. beépítés). Ha a templomot lebontanák, nemcsak egy értékes műemlékkel lennénk szegényebbek, hanem ezzel a közösséget számolnák fel végérvényesen. Felújítása az egyház becslése szerint 150 ezer euróba (kb. 45 millió Ft) kerülne¹⁵, ám az állagmegóvás ennél nagyságrenddel kisebb összegből is megvalósítható lenne.

A magyar állam támogatásával és a Teleki alapítvány közreműködésével zajló állagmegóvási munkálatok még a tél beállta előtt megtörténtek, így az épület további pusztulását sikerült megakadályozni. A templom padlásteréből nagy mennyiségű madárürüléket és állattetemet távolítottak el, tehermentesítve ezzel a födémét. Értesüléseink szerint elhárultak az akadályok a templom részleges felújítása elől, 2015 őszén

megkezdődhetnek a munkálatok. Kezdeményezésünk legnagyobb sikerének tartjuk, hogy **a püspökség a közfelháborodás miatt a szerbcsereyei templom lebontásától elállt**.

3.2. Párdány

A szerb–román határ közvetlen közelében, a Tamisác (Kis-Temes) folyó mellékén található Párdány (Međa), Torontál vármegye egykori Párdányi járásának székhelye. Szent János titulusú temploma veszélybe került, miután a püspökség a lerombolását vette tervbe.¹⁶ Párdány eredetileg két részből, a korábban Magyarpárdánynak nevezett Németpárdányból (Deutsch-Pardan) és Szerbpárdányból állt. A mai határszéli, visszamaradott település **egykor a Bánság egyik virágzó mezővárosa, kistérségi központja** volt téglagyárral, szolgabírói hivattal, két pénzintézettel, kaszinóval és ipartestülettel.¹⁷ Itt székelt a Tamisác Szabályozó és Belvízlevezető Társulat.

A párdányi Szent János-templom

Árpád-kori település, a középkor folyamán Pordány, Bordány néven Keve vármegye részét alkotta. Hajdan határában hat másik falu létezett: Tövises, Újrév, Ikerhalom, Úrhida, Veresegyház és Tárnok. A hódoltság alatt is lakott hely volt, majd a XIX. században két település, Magyarpárdány és Rácpárdány formájában találjuk.¹⁸ Az első katonai felmérés térképén Bardan néven szerepel, ekkor még teljesen szertelen

¹⁶ Párdány szerepelt az egyházmegye nyári közleményében kiadott ún. „bontáslistán”, ekkor még mint „nyitva hagyott kérdés”, a püspök későbbi nyilatkozatai azonban egyértelművé tették a bontás szándékát.

¹⁷ Dr. Pacséri Károly: *Torontál vármegye földrajza*. 1906

¹⁸ Reiszig i. m.

¹⁴ Közlemény a műemléki érték meghatározásáról

¹⁵ Német László püspök nyilatkozata

telekbeosztással. 1781-ben Buttler gróf vásárolta meg, ám miután a család kihalt, a birtok újból a kincstáré lett. A Buttlerék kastélya a település szélén, a Decker Géza-féle téglagyár mellett állt. A kommunizmus idején lerombolták. Az újkori Párdány első lakosai Heves megyei magyarok

meg, így uradalma a kincstárra szállott. Később a Bogdanovich, majd a Hertelendy családok birtokába került. A századforduló táján Párdány német jellegű település volt, de még mindig számottevő magyar lakossággal. A magyar családok főleg a település északi részén, az Ótelek

Utcakép Párdányból – Balra az egyik német nagygazda hajdani háza

voltak, akik főként Erdőtelek községből érkeztek 1788-ban. 1792-ben építtette első kápolnájukat Téglássy Szilárd módosi pap.¹⁹ 1800 körül²⁰ nagy számban érkeztek német telepesek Párdányba Módosról, miután a Béga-csatorna megépülését követően a lecsapolt ingoványok helyén jó minőségű termőtalajt nyertek. Ezzel egy időben kezdődött meg a ma is látható templom építése. 1801-től Párdány önálló plébánia. Az 1837-es sematizmus idején a hívek száma 1926 fő volt, ebből 1187 német és 793 magyar (41%). Fényes Elek így írt a mezővárosról:

„Párdány (Magyar), német-magyar m.-város, Torontál vmegyében, Módoshoz északra 1 1/2 órányira, a Becskerektől Temesvárra vivő országutban: 1327 kath., 20 ref., 16 óhitű, 26 zsidó lak. Kath. paroch. templommal, 60 egész telekkel, kastélylyal. Határa a legszebb tisztabuzát, zabot, repczt, tengerit gazdagon termi. F. u. gr. Buttler örökösei. Ut. p. N.-Becskerek.”

1854-ben Buttler János örökösök nélkül halt

felé vezető Hosszú utcában (Lange Gasse) éltek. Leggyakoribb családneveik az Incédi, a Tóth, a Jenei és az Oláh voltak.²¹

1919-ben a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és Románia közti határ megállapítása során Romániának ítélték. 1924-ben azonban megszerezte a délszláv királyság, amiben nem kis szerepe volt dr. Mončilo Ninčić külügyminiszternek. Az ő tiszteletére a két háború között Párdány addigi magyar hangzású hivatalos nevét Ninčičevóra változtatták.²²

1942-ben a német közigazgatás idején történt egy súlyosabb incidens. A szerbnezsényi (Serbisch-Neusin) szerb tanító fegyveres támadást intézett a német rendőrök ellen. Ugyanaznap az elkövető édesanyja, Draginja Stefanović megölt egy mezőrendőrt. A német vezetőség elhatározta, hogy megtorlásképpen és az ehhez hasonló esetek megelőzése érdekében a

²¹ A település elűzött német lakói elkészítették Párdány háború előtti részletes, házhelyekre lebontott községtérképét, amelyen minden egyes ház tulajdonosának nevét feltüntették. In: Johann Porte: *Pardan. Kriegsopfer im Bild...*

²² Porte i. m.

¹⁹ Erős i.m.

²⁰ Johann Porte: *Pardan. Kriegsopfer im Bild...*

módosi körzetben általános népiirtást hajtat végre. A párdányi község német elöljárósága elérte, hogy ne következzen be ez az értelmetlen vérfürdő. Ennek ellenére a II. világháború utáni partizánakciók a párdányi sváboknak sem kegyelmeztek. A szovjet hadsereg bevonulása során 45 embert lőttek le. A haláltáborokban összesen 389 személy halt éhen, közülük 133-an Rezsőházán (Rudolfsgnad), 83-an pedig Mollyfalván (Molidorf).²³ A többiek Németország-

egy része ma is eredeti állapotában látható, természetesen szerb telepések élnek falaik között. Németek – egy-két, azóta már beolvadt családot leszámítva – nem maradtak Párdányban. A magyarok is nagyon kevesen vannak, a 2002-es népszámlálás idején mindössze 43-an vallották magukat magyar nemzetiségűnek. A hajdani virágzó Párdány ma egy **határszéli, elnéptelenedő település**. Lakosainak száma alig nyolcszáz fő, s vészesen csökken.

A halottas egylet (Leichenverein) ládája

A félbetört Mária-oszlop

ba menekültek. Nem sokkal a háború után kapta új, máig hivatalos jugoszláv nevét: Međa.

1910-ben a közigazgatásilag egységes Párdány 3213 lakosa közül 1874 német (58,3%), 1052 szerb (32,7%) és 243 magyar (7,6%) volt. A lakosok 28%-a tudott magyarul. 1935-re a magyarok száma tovább csökkent: az 1721 katolikus közül 1512 német és 171 magyar volt.²⁴ Az egykori Németpárdányt és Szerbpárdányt a település közepén húzódó árok (Graben) választotta el egymástól. Tehát – ahogy ezt a két Csernye esetében is láthattuk – a közigazgatásilag külön kezelt település fizikailag teljesen egybeépült, egységet alkotott. A római katolikus templom az Úri utcában (Herrengasse) állt, itt voltak a legmódosabb német parasztságok portái, a községháza, valamint a német iskola épülete. Ezek

²³ Porte i. m.

²⁴ Erős i. m.

A Nepomuki Szent János-templom

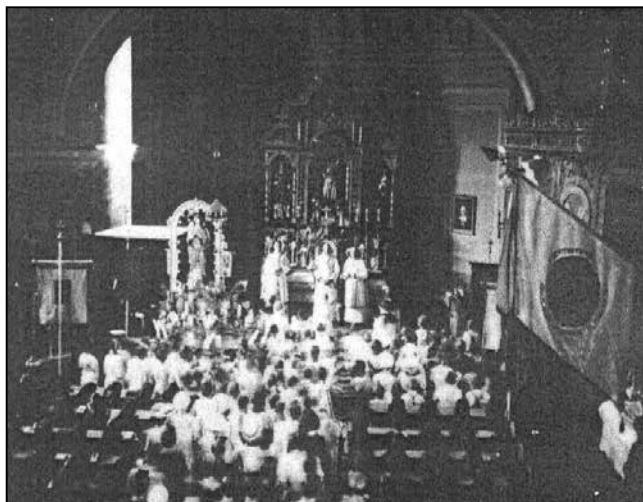
A Május 1. utca (régi nevén Úri utca) 26. szám alatt található római katolikus templomot 1800-ban kezdték építeni, és négy év alatt készült el – közvetlenül a német telepések megérkezése után. Már korábban említettük, hogy a települést ekkoriban még Magyar-Párdánynak nevezték, s ennek megfelelően jelentős (40%-ot meghaladó) magyar lakossággal rendelkezett.

A templom titulusát a kegyúr, Gróf Buttler János védőszentje után kapta. (A család bőkezűen adakozott nemzeti célokra, például a budapesti Ludoviceum megépítésére.) Egyházmegyei adatokból ismert, hogy a plébániát 1801-ben alapították, **a templomot pedig 1804-ben szentelték fel**. Stílusát tekintve *klasszicizmusba hajló késő barokk*. 1862-ben újjították fel először.²⁵ 1880-ban

²⁵ A Nagybecskereki egyházmegye közleménye, 2014. május 20. Jegyezte: Kovács Szösztill

a hitközség nyelve német és magyar. A németek elűzése után a gyülekezet fokozatosan elnéptelenedett. Jelenleg **híveinek száma kb. 20 fő**, a 2014. évi templombúcsún egy tucatnyian vettek részt.²⁶ Bár a második világháború óta kétszer²⁷ is javították, jelenleg kritikus állapotban van.

nem véd megfelelően a csapadéktól. Javasolt a templom eredeti toronysisakjának helyreállítása (ezzel együtt a párdányi templom igazán szép összképet mutatott). A vizesedés komoly probléma, mely következtében a vakolat leválása figyelhető meg. Az esővíz elvezetése azonnali

Régi képek a templom külsejéről és belsejéről (érdemes megfigyelni az eredeti toronysisakot!)

AZ ÉPÜLET JELLEMZÉSE

Noha kétségtelen, hogy ez a templom van a legveszélyeztetettebb helyzetben, szakértőink egybehangzó véleménye szerint **menthető állapotú**. A helyreállításkor a tornyot némileg vissza kell bontani, hiszen a jelenlegi ideiglenes (a község által nemrégiben készített) toronyfedő

megoldást kíván, ellenkező esetben a víz és a fagy a téglá tartószerkezet károsodását okozhatja.²⁸ Szükséges lenne szigetelni a falakat a talajnedvesség ellen. A homlokzati síkból kiemelkedő tagozatok (díszítőelemek) pusztulása előrehaladott. A tetőt mindenképpen cserélni kell, de lehet, hogy a cserepek részben használhatóak.

²⁶ U. o.

²⁷ Erős i. m.

²⁸ KÖH Útmutató

Egy súlyos beszakadás volt a torony mellett a nyugati oldalon, ezt a Teleki László Alapítvány munkatársai 2015-ben kijavították. A templom ablaküvegei be vannak törve, haladéktalanul pótolni kellene őket.

A kétszintes **sekrestye**, mely a templom nyugati homlokzatához csatlakozik, sajnos nagyon rossz állapotú. A tartószerkezet súlyosan károsodott, ami az épület süllyedésére utal. A problémákat a vizesedés és az esővíz megfelelő elvezetésének hiánya okozza. A földem kritikus állapotú, az emelet feljárója részben leomlott. A sekrestye jelenleg omlásveszélyes, nem használható. Sürgős beavatkozás hiányában az épület összeomlásával kell számolni.

Valaha a templom előtti téren katolikus szobor állt, talán egy Mária-oszlop. Ezt azonban barbár kezek félbetörték. A helyiek elbeszélése szerint mindez a II. világháborúban történt, a bevonuló partizánok azért pusztították el az emlékművet, mert azon állítólag horogkereszt volt. Még olvasható rajta az évszám, 1841-ben létesült. A templom előtt egy 1920-ban (már az elcsatolás után) állított német feliratú feszület áll.

A piac, amely közelségére hivatkozva az egyházvezetőség a templom ledöntését igazolni próbálta, kellő messzeségben van az egyébként elkerített épülettől, így a templom esetleges összeomlása senkit sem veszélyeztetne.

ÉPÜLETBELSŐ, TARTOZÉKOK

Párdány temploma kívülről rosszabb, belülről azonban lényegesen jobb állapotú, mint a szerbcsérnyei. A fő gond itt is a vizesedés. A mennyezeti freskók az egész műemléki érték vonatkozásában jelentős hozzáadott képzőművészeti értéket képviselnek²⁹, ám a beázások és a repedések miatt szakszerű restaurálásra szorulnak. A karzaton levő orgona eredeti, fújtatóval és elefántcsont lapokkal, működő állapotban van (sikerült is megszólaltatnunk). Önöntvény gertyatartókat, régi füstölőket és rengeteg miseruhát találtunk, valamint egy 1842-ben Bécsben kiadott, latin nyelvű, magyar bejegyzésekkel ellátott misekönyvet.

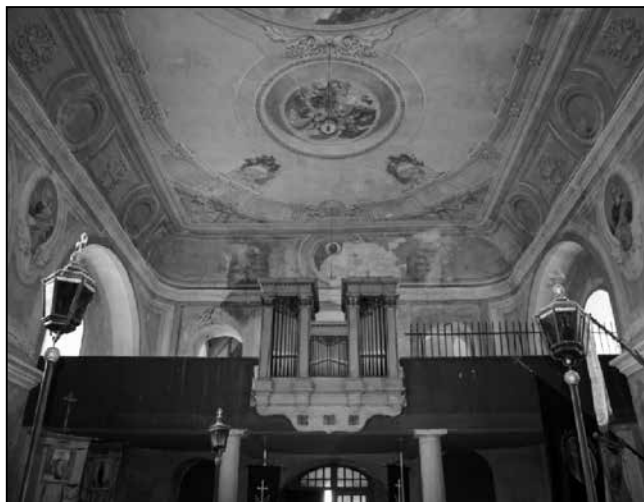
A főoltár szép, mívés munka, nagyon jó állapotú, a tardosi vörös mészkőből készült keresztelőmedencéje törött. A szószék szép, szintén jó kar-

A kritikus állapotú sekrestye

ban. Kvalitásos mellékoltárai, barokk festett ajtói vannak. Bútorzata barokk, a padok is festettek, jó állapotúak. A padló téglá- és keramitburkolatú. A szentély és az oldalhajó mészkőlapokkal van burkolva. Kiemelendő a mellékoltár Árpád-házi Szent Erzsébet szobra, anyaga fa. A rézcsillár sajnos nemrégiben leszakadt, de mindkét látogatásunkkor még megvolt. A kilincsek értékes, mívés munkák. A párdányi templom mind belső kivitelezésében, mind berendezésében részletgazdag. Méltó arra, hogy mint műemléket kezeljük, bár ezzel a jogi minősítéssel nem rendelkezik.

²⁹ Közlemény a műemléki érték meghatározásáról

Az orgona

Értékes freskók

A barokk templombelső

Omlásveszély a sekrestyében

Nyomatékosan fel kell hívnunk arra a figyelmet, hogy a templom berendezése és tartozékai kiemelkedő értéket képviselnek. A már megnevezett tárgyakon kívül a temetési ceremóniák lebonyolításáért felelős halottas egyesület (Párdányer Leichenverein) céhládája és 1896-ban készített lobogója máig a templomban látható. A ládában

őrizték a testület iratait és értékeit. Említésre méltó továbbá a párdányi ipartestület (Pardanyer Gewerbe Genossenschaft) zászlója és számos egyéb templomi lobogó. Az ipartestületek szövetségi elv alapján működtek, feladatuk az iparosok érdekeinek képviselete és az iparosok közötti viták rendezése volt. Jól jelzi a korabe-

li Párdány jelentőségét, hogy Magyarországon iparszövetkezeteket olyan városokban és községekben lehetett létrehozni, melyekben az iparosok száma meghaladta a 100 főt.³⁰ Ezeknek a német nyelvű régiségeknek a *kultúrtörténeti és ritkaságértéke*³¹ felbecsülhetetlen, mivel ilyen muzeális tárgyak csak elenyésző számban maradtak fenn.

A HELYI KÖZÖSSÉG

A Párdányban élő Tóth Tibortól megtudtuk, hogy a templomban magyarul celebrálták a szentmiséket, ám az utolsót 2014. május 16-án tartották meg (azóta 2015. május 16-án, a búcsú napján ismét miséztek). A helyiek arról is beszámoltak, hogy Pethő László előző plébános még rendszeresen tartott miséket, ám 2009-ben történt áthelyezése óta azok egyre inkább ritkultak, egészen napjainkban történt gyakorlati megszűnésükig. Ennek következményeként **a megmaradt hívek szétszéledtek**, s ma már csak a Tóth család viseli gondját a Szent János-templomnak. Érdekes ezzel összevetni, hogy 1991-ben még 100 római katolikust tartottak nyilván, akik néhány horvát és két német kivételével mind magyarok voltak.³²

Tóth Tibor arról is beszámolt, hogy a keresztúti stációkat ábrázoló képeket, illetve egyes fagarványokat a püspökség már Nagybecskerekre szállíttatta (sőt, ebből rendőrségi ügy is volt, mert a tárgyakat dokumentumokkal alátámasztott igazolás és leltározás nélkül vitték el). Ezekről a kegytárgyakról – eltűnésükön kívül – többet sajnos nem tudunk. Tóth úr azt is elmondta, hogy a Teleki László Alapítvány munkatársai többször is jártak Párdányban, sőt egy alkalommal a helyi iskola igazgatójával is egyeztettek arról, hogy az iskola áramot és tetőcserepeket biztosítson a templom számára. A templomrombolás bejelentése után a nagybecskereki és a temesvári püspök egy alkalommal közösen meglátogatta a párdányi templomot, ami azért is aggodalomra ad okot, mert a határ túlsó oldalán is sok a rossz állapotú, megfogyatkozott gyülekezetű templom.

ÖSSZEZÉS

A párdányi Szent János-templom a magyar épített örökség része. Állagmegóvása és részleges felújítása nem állna aránytalanságban műemléki, társadalmi és spirituális jelentőségével. **Identitásképző építmény**, ezért megmentése kulcsfontosságú lenne a megmaradt 15-20

Balra az oltár, középen a halottas egylet lobogója, jobbra az ipartestület lobogója

³⁰ 1884. évi XVII. törvénycikk

³¹ Közlemény a műemléki érték meghatározásáról

³² *Magyar Katolikus Lexikon*. Párdány (szócikk)

párdányi magyarnak, akik számára ez az utolsó jelkép, amellyel azonosulni tudnak. Az sem mellékes körülmény, hogy az elszármazott helybeli-

A beszakadt tetőrészt a Teleki Alapítvány helyreállította (balra a 2014-es, jobbra a 2015-ös felvétel)

ek is időnként bizonyára vissza-visszatérnének régi templomukhoz, illetve a szerb lakosság is ellenzi a Szent János-templom lebontását. **Építészeti és közösségi értékeire tekintettel kezdeményezzük az épület műemlékké nyilvánítását.**

Magyarország segítségével, a Teleki László Alapítvány közreműködésével **2014 végén megkezdődött a párdányi templom megmentése.** Első lépésben állagmegóvó beavatkozásokat végeztek. Megszüntették a beázásokat, valamint pótolták a tetőt ott, ahol beszakadt. Egyelőre bizonytalan, mikor fog megkezdődni a templom részleges felújítása, mert az a vártnál nagyobb ráfordítást igényel.

A Szent János-templom hajója az oltárral

3.3. Módos

Módos (Jaša Tomić), Torontál vármegye Módosi járásának egykori székhelye ma határszéli község a Közép-Bánságban. Árpád-kori településünk, az 1332-es pápai tizedjegyzékben Madus néven szerepel. A középkorban a Keve vármegyéhez tartozó falut magyarok lakták, helyükre a török hódoltság idején szerbeket telepítettek.³³ 1717-ben összesen 50 lakott háza volt.³⁴ Szerb lakosai később elköltöztek, majd 1780 után magyarok, tótok és németek népesítették be³⁵, 1824-ben pedig katolikus bolgárok (paltjánok) is érkeztek. Földesura a zágrábi káptalan volt. Régi katolikus templomát 1795-ben emelték, ám a századfordulóra már szűkösnek bizonyult, ezért lebontották, és helyére egy hatalmas, neogótikus templomot építettek. Ez a műemlék templom került most veszélybe azáltal, hogy a püspökség le kíván róla mondani.

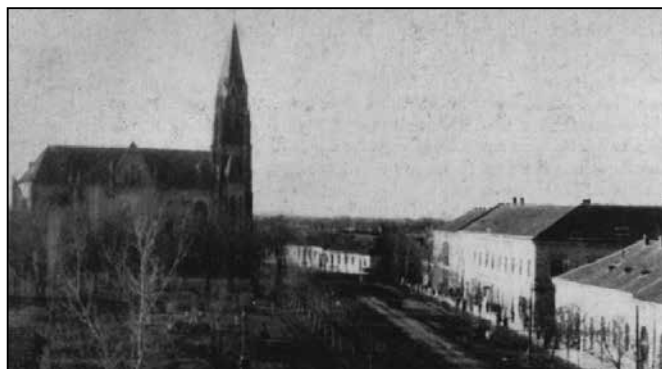
A település német jellege ellenére a történelem során magyar érzelműnek bizonyult. Lakosai 1836-ban már magyar olvasókört működtettek. Nagy fejlődést Módos számára az jelentett, amikor 1848 májusában a megyei közgyűlés Újpecsről ide helyezte át a járás székhelyét.³⁶ 1888-ban Zeier Ágost nyomdát alapított a községben, s kiadta a *Modoscher Zeitungot*,

³³ Mile Đukanov: *Modoš – Jaša Tomić – monografija*. 1980 (<http://www.jasatomic.org/monografija/>)

³⁴ *Magyar Katolikus Lexikon*. Temesi bánság (szócikk)

³⁵ Reiszig i. m.

³⁶ Đukanov i. m.

Régi képek: balra az egykori millenniumi emlékmű, jobbra a Nagyboldogasszony-templom

amely 1892 után *Módos és vidéke* néven jelent meg. Nemcsak templomukat emeltették nemzeti szellemben, hanem 1896-ban a község *millenniumi emlékművet* állított fel a település főterén. 1910-ben 4750 lakosa volt, 1941 német (40,9%), 878 magyar (18,5%) és 1374 szerb (28,9%). Rajtuk kívül bolgárok és cigányok éltek Módoson. Összesen 2157 fő (45%) tudott magyarul.

Trianon elvágta a települést gazdasági környezetétől. Először Romániához csatolták, majd

Fotó: Izina Máté - Magyar Patrióták Közössége

1924-ben településcserével a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került, a románoknak átadott Zsombolyáért cserébe. Módos fejlődése ekkor megtorpant, majd miután a második világháborút követő terror idején német lakosait legyilkolták és elűldözték, **látványos hanyatlásnak indult**. Az 1983-as sematizmus idején a hívek száma még 642 volt, ebből 540 magyar (84%), 83 bolgár és 19 horvát.³⁷ A délszláv háború után rengeteg likai szerbet telepítettek le Módos határában, akik részére egy külön, egyenházakból álló kolónia létesült. A 2002-es népszámlálási adatok szerint 2982 lakosa volt, akik közül **251-en vallották magukat magyarnak**. Ez a település összlakosságának **8,4%-a**, ami nem elhanyagolható. Módoson a 70%-os szerb többség mellett élnek még csekély számban bolgárok (1,0%), németek (0,6%), horvátok (0,3%), valamint nagyobb számban cigányok. Sokan a népszámlálás során

³⁷ Erős i. m.

a „jugoszláv” nemzetiséget adták meg. 2011-re lakosainak száma 2373 főre apadt. Meg kívánjuk jegyezni, hogy a katolikusok mellett élnek itt kis számban magyar reformátusok is. Egy volt német polgári házban alakították ki imaházukat, ahol magyar anyanyelvű polgárok is zajlik.³⁸

Magyarországon nem ok nélkül keltett nagy felháborodást, hogy a Nagybecskereki Egyházmegye vezetősége le kívánja bontani az 1911-

A Nagyboldogasszony-templom

ben neogótikus stílusban épült, páratlan szépségű Nagyboldogasszony-templomot. A bontásra jelölt templomok közül ez az egyedüli, amely **hivatalosan is műemlék**, így lerombolása aligha lenne egyszerű művelet. Ennek tudatában az egyházvezetőség későbbi nyilatkozataiban már cáfolta, hogy a templomot le fogják bontani. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a műemlék meg is maradhat: **azonnali beavatkozás és állagmegóvás hiányában a még viszonylag jó állapotú templom gyors és látványos romlásnak indulhat, ez pedig rövid időn belül az épület megsemmisüléséhez vezet majd.** Az egyházvezetőség ilyen irányú meggyőződését nem is titkolja, az egyik helyi hírportálnak Német László azt nyilatkozta, hogy „a katolikus egyháznak a mai körülmények közt nem áll szándékában a

³⁸ Megvalósult az Ágoston Sándor Alapítvány támogatásával, 2009-ben (<http://f-labor.mkt.bme.hu/~madas/index.php?&rst=as&rid=as20090531m>)

A templomhajó

A jobb oldali mellékoltár

templom felújítása.³⁹ Ezzel szemben az épület pusztulását mindenáron meg kellene akadályozni, mert a Közép-Bánság templomai közül ez *a legértékesebb.*

A templomot – miután 1902-ben a módosi plébánia a zágrábi káptalan joghatóságából kikerülve a csanádi püspökség birtokába került – 1911. március 31-én kezdték építeni, ám a háború miatt az építkezés elhúzódott. A Nagyboldogasszony-templom – amely titulását Magyarország védőszentjéről, Szűz Máriáról kapta – építése összesen 164 410 aranykoronába került: a kegyúr – a csanádi püspök – 130 830-at, a helybeli hívek 22 960-at, a kincstár pedig 10 620 aranykoronát adott. A templomban **1979-ben tűzvész pusztított**, ezután csak részlegesen állították helyre.⁴⁰

AZ ÉPÜLET JELLEMZÉSE

A módosi Nagyboldogasszony-templom egy monumentális nagyságú (alapterülete 1000 m²) egyhajós templom, háromoldalú apszissal, sekrestyével, nyugati oldalán hatalmas, felfelé keskenyedő, nyolcszögletes végben záródó harangtoronnyal. A torony mellett, hozzátapadva két melléktorony áll, ezek közül az északi oldaliban csigalépcső vezet fel a kórusra, illetve a padlásra. A templom teljes épületegyüttesét tekintve egy időben épült, egységes, neogótikus stílusú. Hegyes toronysisakját díszes, kékeszöld és aransárga kerámiacserepek díszítik (talán Zsolnay), melyek az idő hatására megkoptak. Az épület tartószerkezete masszív külső falakból, csúcsívekből, gótikus tartópillérekkel áll. Falai téglából készültek, boltozata azonban vasbeton héjjal van megerősítve.⁴¹ A kórus masszív oszlopokra támaszkodik, amelyek a keresztboltozatot tartják. A templomhajónak két nagy öblözete van, ezek közül a déli oldali egyben oldalbejáratot képez. Az öblözetek felett hatalmas ólomüveggel bélelt rózsablakok láthatóak. Eredetileg a templom teteje hegyes volt, szintén kettős színű mázas kerámiacserepekkel borítva, ám az 1979-es tűzvész során a tetőzet leégett, az eredeti héjazat

megsemmisült, azt bádoglemezzel pótolták. Látogatásunkkor tapasztaltuk, hogy a templom tornyán a kereszt megbillent.

Kívül és belül egyaránt meghatározó a pusztulás és **elhanyagoltság** lehangoló látványa. Az épület

Szent László vizet fakaszt

Neogót szószék

³⁹ Az NMR Info cikke (<http://www.jasatomic.org/neizvesnabuducnost-hrama-u-jasi-tomicu/>)

⁴⁰ Erős i. m.

⁴¹ Forrás: Nagybecskereki Műemlékvédelmi Intézet, <http://www.zrenjaninheritage.com/kulturna-dobra/spomenickulture/crkva-uznesenja>

szerkezetileg jó állapotú, illetve – ami kiemelendő – nem észlelhető a téglák szétfagyása a belső térben, ám kirívó a beázás okozta vakolathullás. A homlokzati síkból kiemelkedő tagozatok erősen pusztulnak, a támpilléreket díszítő fiálék (kisbástyák) közül a déli oldalon egy levált és lezuhant, a templom hátsó részén és a bejárat felett pedig több helyen már fás szárú növényzet is gyökeret vert. (A gyomfák eltávolítása nem tűr halasztást, különben szétfeszítik a falakat.⁴²) A templom jobb oldala mellett megtaláltuk a hajdani márványkereszt megmaradt, borostyánnal benőtt talapzatát.

ÉPÜLETBELSŐ, TARTOZÉKOK

A módosi templom olyan tökéletesen sikerült neogótikus remekmű, hogy a látogató a szakrális térbe belépve akár a középkorban érezheti magát. A szakrális térnek a színes ólomüveg ablakok különleges varázst adnak. Az apszisban található üvegablakok Jézus életútjának hat jelenetét ábrázolják. Ezek Budapesten készültek, 1912-ben. A templom déli oldalán Szent István király látható a Szent Koronával, amint országát a Szűzanya oltalmába ajánlja. Vele átellenben Szent László jelenik meg, miként vizet fakaszt a sziklából. A másodlagos díszítőelemeket geometrikus és növényi formák képezik. **Valamennyi felirat magyar nyelvű,** ami a templomépítő közösség kulturális identitását fejezi ki. Az ólomüvegek sajnos hiányosak, nagyjából tíz százalékuk elpusztult, ám a megmaradt

Kifogástalan állapotú padsorok

rész elfogadható állapotú, s szakszerű restaurálás esetén a hiányos részek is pótolhatók. Egyikük súlyosan sérült, a többi ablakon található sérülések főként kavicsdobálásból származnak.

A két legértékesebb Mária-tematikájú (Mária mennybevetele) olajfestményét hiába kerestük,

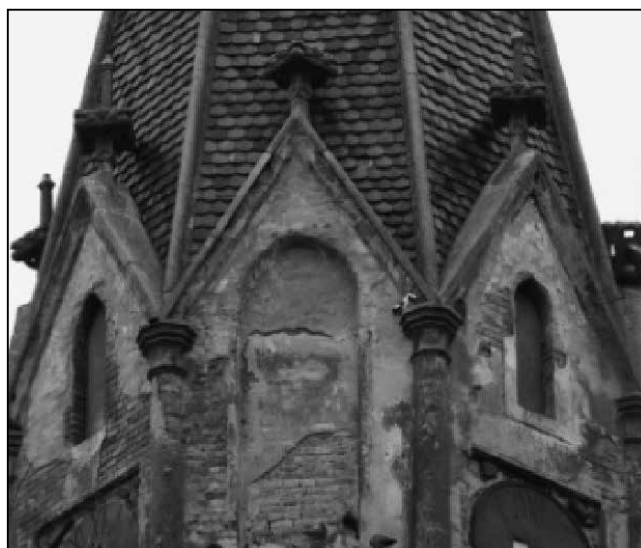
Szent István országfelajánlása

nem találtuk a templomban, pedig szerepel a műemlékvédelmi intézet felsorolásában. Úgy tudjuk, mindkettőt a püspökség szállíttatta el. Az egyik Mertz János budai mester alkotása 1799-ből, a másik 1906-ban készült. A templom jelenlegi főoltára barokk stílusú, jól láthatóan elűt a többi bútortól. Nem sikerült kiderítenünk, hogy honnan származik, de meg vagyunk győződve arról, hogy ez másodlagos helye.

A templom eredeti, esztétikailag, anyaghasználatát tekintve és megmunkálásában is rendkívül értékes tölgyfa bútorzata mives munka, és annyira jó állapotú, hogy szinte restaurálásra sem szorul. A főoltárt és az eredetileg karzaton levő orgonát, számos más kegytárggyal együtt, a püspökség Nagybecskerekre szállíttatta. A stációkat ábrázoló képek egy része a földön hevert. A tabernákulum (szentségtartó) és a neogótikus mellékoltárok jó állapotúak, műkőburkolata azonban javításra szorul.

⁴² KÖH Útmutató

A karzatra beköltöztek a galambok. Sem a nagy mennyiségű (és a tartószerkezetet is próbára tevő) guanót, sem a madártetemeteket nem takarítják el. A karzaton padlócsere is szükséges (a templomban az egész padlózat felpúposodott).

Az Istvánföldre lerombolt katolikus templomból származó zászló

A sekrestye kritikus állapotú a beázások miatt. Itt egy történelmi szempontból jelentős értékű ereklyét találtunk: rábukkantunk arra az 1940-ben készített zászlóra, amely eredetileg Istvánföldre (a korabeli szerb elnevezés szerint Šupljaja) a jugoszláv partizánok által 1948-ban lerombolt katolikus templomból származik. Meglehető, hogy ez az egyetlen fennmaradt tárgy, amely közvetlenül és egyértelműen ahhoz a szentélyhez köthető. A nem megfelelő tárolás miatt okvetlenül restaurálásra szorul. A sekrestyében még néhány értékes régi könyvet és egy közepes méretű, vasból készült feszületet is találtunk. Említésre méltó az a magyar nyelvű kotta, amely a *Nagy ég dicső Királyné Asszonya* kezdetű egyházi éneket őrizte meg az utókornak. Befejező sora így szól: „Ó, áldd meg, áldd meg a magyar királyt!”

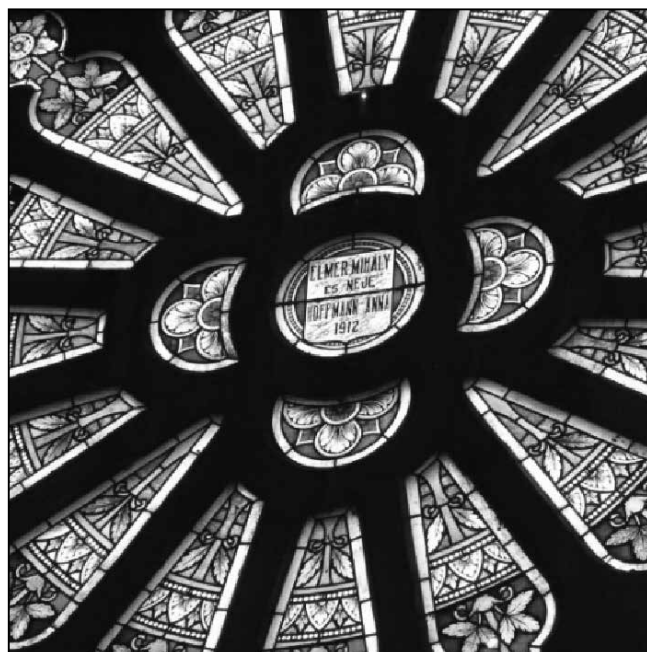
A HELYI KÖZÖSSÉG

A helybeliek beszámoltak arról, hogy bár a módosi magyar nemzetiségű diákoknak nem

A templom legnagyobb problémája a karbantartás hiánya

adatott meg a lehetőség, hogy anyanyelvi oktatásban részesüljenek, mégis fakultatív jelleggel, anyanyelvápolás keretében tanulhatnak magyarul. Ezekre **a magyar órákra körülbelül 25 magyar fiatal jár.** A templomot a bókai plébános oldallagosan látja el, szentmisét – annak dacára, hogy a hívek lélekszáma még csak nem is elenyésző – havonta mindössze egyszer tartanak, illetve nagyobb ünnepek alkalmával, és azok magyar nyelven zajlanak. **Egy átlagos szentmisén ötvenen vesznek részt.** Amennyiben Módos helyben lakó plébánost kapna, megfelelő pasztoráció és lelki gondozás esetén a hosszú évtizedek óta hányattatott sorsú gyülekezete élő közösséggé válhatna. S bár a legfiatalabbak csak törve beszélnek magyarul, ez még nem az asszimiláció végstádiuma, ahonnan ne lehetne visszafordulni.

Az egyházvezetőség elképzelése szerint a templom megszűnése után a hívek a szomszédos Káptalanfalvára járnának át misére. Ezt a történetet egyes helybeliek úgy adták elő, hogy „azért bontatja le a püspök úr a templomot, hogy megmentse a híveit, nehogy szentmise közben rájuk szakadjon a roskadozó épület.” Hamis ez az érv, főként, hogy **a műemlék templomnak szerkezeti problémái nincsenek.**

Az egyik rózsablak

Mária-jelképet ábrázoló mives ólomüveg ablak

ÖSSZEGZÉS

A módosi templom méreteivel, részletgazdag formavilágával, alapos kivitelezésével, fényűzően díszes belső terével (különösen festett üvegablakaival) egyike a Bánság legértékesebb szakrális műemlékeinek. Ez a templom a módosi közösség valamikori gazdagságának, hazaszeretetének, *hungarus-tudatának tárgyi bizonyítéka.* Nagy kár volna, ha akár lebontása által, akár sorsára hagyásával megsemmisülne – hiszen nemcsak vallási épület, hanem az egész vidék egyedi jelképe is egyben. Bár teljesen csak a háború után készült el, kétségtelen, hogy a templom még a magyar időkben épült. Valójában már a nagy világégés előtt nagy vonalakban készen állt, amire az ólombetétes színes ablaküvegek keltezéséből (jellemzően 1912, 1913) is következtethetünk. Utalni kívánunk arra is, hogy a módosi plébánia, amely 1823-ban a kincstár költségén épült, szintén értékes közösségi tér.

Szakértőink véleménye szerint a templom megmenthető, **a beázás és az állagromlás egyértelműen a karbantartás hiányának a következménye.** Mivel kiemelten értékes műemlékről beszélünk, az épület helyreállítását (rekonstrukció) javasoljuk. Számolni kell azonban azzal, hogy ennek a költségei az építészeti részletek pótlása és restaurálása miatt meghaladják majd a helyi közösség lehetőségeit.

Földbe ragadtság és égbe emelkedés*

A szülőföldünket megtestesítő Tófenék-mellék maga az alföldi génius, egy gigantikus női öl, amely az életbe szerelmes áldott állapotában ontja, ömleszti önmagából az újabbnál újabb formákat/csodalényeket, ismeretlen, soha nem látott, képzeletbéli cifraságokat. Mintha csak az agyagos-mocsaras, lapályos síksági táj tudatalattijából ömlene az elzárt, a letagadott s fényre kapaszkodó számtalan vízió és bizarr mágikus lény. Hamvas Béla mondja erre: „...*csupa hüllőforma, rovarforma, ismeretlen lények formája, melyekből áradt a füledt, nehéz iszapszag. Lápos organizmusok alakjai: kinyúló szívócsövek, mint a nád [...], mint a [...] mocsári madarak nyakának vagy lábának, vagy csőrének vonala... [...] tátongó torok... [...], mely belső következményeiben óriási méretekre dagad...*”

Ózsvár Péter, a gömöri gölöncsér felmenőkkel bíró kanizsai keramikus-szobrász alkotói habitusa is a tájszellemhez hasonlatosan nagyít, és óriásira növeszt, és kitalál, és alföldi színekben pompázó mesebeli lényeket kreál. Szimbolikus cselekedetével belevisz ebbe a síkvidéki józan-ságba egy kis örületet; hiányzó entuziazmust, álmodozást és fantáziát... Az Ég és Föld közé szorított, közülük választani nem tudó bácskai-ságunk/vajdaságiságunk tudatalattijából feltörő tájkarakterek, tájgénéuszok lárvaalakzatait a transzfiguráció/átalakulás pillanataiban próbálja meg rabul ejteni...

A „Tófenék” horizontális szobra a só marta szikes föld élménye. A természethez kötődő viszony észleletnyalábja. Lám, termékeny bácskai Tófenékünk paradicsomi fantáziavidékét a kiszáradás veszedelme fenyegeti. Kicserepesedett földje, mindinkább széteső; érzéketlenné váló földies/anyagias világunk darabkái, tele a síksági hömpöly sulyomhordalékával... Eltűnik lassan belőle a formát és az életet adó víz... Eltűnnek az életet ígérő madár- és hüllőtojások... Eltűnik az álmodozásra készítő káprázat...

A materiális lét korlátaiból az embert a madár segíti ki: a szellem jól irányzott nyila. Ózsvár Péter alföldi *metanoia*-lényei a levegőég lakói: a madarak. A mozgékony és a felemelkedés géniuszai. Szárnyaló, szabad lényük a szellem mozgásban lévő princípiuma. A levegőelem ösz-szesűrűsödött kifejeződései. A madarak nem mások: a lélek felfelé törekvő erői. Az ég templomában Isten gondolatai is madárszerűek. Ezért hírvivők is, akárcsak az angyalok.

A bácskai lelkületre jellemző a földhöz, a földbe ragadtság és az égbe emelkedés együttes és ellentmondásos jelensége. Hozzáértők ezt talá-lóan a gyökerek és szárnyak metaforáival jellemezték, ahol a gyökerek a hagyományt, a szárnyak pedig az újra való érzékenységet sugallták. Foglalkozásából eredően Ózsvár Péternél ezek azonban új jelképiséget kapnak. Tófenéken állva ő ugyanis szorgalmasan és kitartóan készíti szárnyas lényeit, mintegy a *Megváltógyermek* meggyőződésével indítja újból és újból útjukra táncoló, vetélkedő, bolondozó és Napba szálló „agyaggalambjait”. A mozdulatlan és nehézkes sarat *metamorfózisra* készítve madárlelkeket fogalmaz meg benne, irányt és irányultságot mutatva fel ezzel.

Az égre feszülő testüeket Ózsvár raku-technikával készítette. Nyilvánzó-madarainak úgy mond „szárnyai” Brancusi, a legendás román szobrász madaraira emlékeztetnek, amikor mint jól irányzott nyilak egy tűhegynyi pontban az eltűnés dinamikáját sugallják. Pedig azok nem mások: a gém/kócsag ellesett, elvonatkoztatott mozdulatai; akkor, amikor száll; türelmes várakozás közben és határozott tettei közepette – a test elhanyagolása mellett.

Ha gyökerekről és szárnyakról gondolkodunk, akkor a szárnymotívumok széles skálája mellett a madarak „növényyszerű” lábainak gyökérformája érdemel leginkább figyelmet – hiszen azokkal

szó szerint is a földbe gyökerezést példázza kerámiaszobrásunk. De ugyanezt lehet elmondani hosszú nyakú, nehézkes gömböcaltestű, „földbe döngölt”, repülni képtelen, de égbe vágyó madár-bogár-növény lényeiről is. Melyekben az imagináció egymásba folyó, egymásból ki- és egymásba belenövő fantasztikus – az emlékezés gyermekkori mezején felnőtt – lényeit ismerni fel, ahol a játékos és jókedvű alföldi fantázia – ha lehet ilyet mondani – meghökkentő módon gyúrta egybe őket, úgy, hogy mint imágók már többek, mint madarak, többek, mint növények vagy bogarak... többek, mert mindazok egyszerre... az emlékezés gomolygó ködéből előlépő fantázialények...

Aztán a legkedvesebbek: a madártemplomok. A lélek szabadságát hirdető templomtorony-pandanoknak megfeleltethető, égre irányuló/tekintő, hosszú nyakú és hegyes csőrű madarai. A madár mint templomforma. Mint templomarchetípus. Ilyen is csak Ózsvárnak juthat eszébe. Ilyennel is csak Ózsvár szólhat a természet szeretete fe-

lől. Mert a természet tisztelete, a természet mint daimonikus életterünk melletti kiállás – melyre minden munkájával elemi erővel hívja fel a figyelmet – csak tovább fokozódik: megjelennek szív-madarai, szívfüvei, melyeknek szíve helyén a csöngő mint felszólító csilingelés: *Kojanisquatzi*. A hopik ezt még értenék és értékelnék... Csöngőjük mindent szívvé változtat... A lét szféráit át-érző szívvé...

Madarak emelkedése, füvek sarjadása. Napmagvak hullása. Járási füvek rengetege – csilingelő imahelyek. A lelkiismeret hangjai. Szívharanglengetők. Természettemplomok; akárcsak az indiánoknak. Lehet hozzájuk záródokolni és imádkozva, meditálva újra egymásra találni.

**A magyarkanizsai JAZZ, Improvizatív zene... fesztivál keretében, a Dobó Tihamér Képtárban 2012. szeptember 14-én megtartott kerámiaszobor-kiállítás Tófenék-mellék címen elhangzott megnyitója*

Ózsvár Péter Kishomokon született 1963. június 26-án. A kerámiai szakközépiskolát Kani-zsán végezte el 1983-ban, majd a kanizsai Potisje Majolika részlegének korongozója lett.

A különböző vajdasági kerámiaműhelyekben tett vándorkorongozásainak tapasztalatai nyomán kezdett bele saját gondolat- és érzésvilágának megformázásába. 2002-től a Szerbiai Képzőművészek és Iparművészek Egyesületének tagja.

Önálló kiállításai:

Művelődési Központ (Magyarkanizsa, 1994)

Művelődési Központ (Ada, 1994)

Zentai Városi Múzeum (1996)

Bane Galéria (Zombor, 1997)

Topolya (1998)

Thealter fesztivál (Szeged, 1998)

Jazzfesztivál (Magyarkanizsa, 1998)

Szabadkai Képzőművészeti Találkozó (1999)

Veszprémi Utcazene Fesztivál (2004)

Zentai Városi Galéria (2004)

Jazzfesztivál (Magyarkanizsa, 2012)

Képzőművészeti Találkozó (Szabadka, 2012)

Díjai:

Forum Képzőművészeti Díj (Újvidék, 1997)

Csikszentmihályi Róbert-plakett (Baja, 2003)

E számunk szerzői

Bobory Zoltán	költő, Székesfehérvár
Braun László	történész, Beregszász
Czakó Gábor	író, Budapest
Csapó Endre	közíró, Sydney
Csorba Tibor	építész, költő, Békéscsaba
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Fabulya Andrea	költő, Szeged
Gubás Jenő	közíró, Szabadka
Gyémánt Richárd	demográfus, jogász, Szeged
Juhász György	író, hungarológus, Budapest
Magyar Patrióták Közössége	Budapest
Mihályi Katalin	újságíró, Szabadka
Mirnic Károly	demográfus, Szabadka
Oláh János	
Saitos Lajos	költő, Székesfehérvár
Sára Sándor	filmrendező, Budapest
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Teleki Levente	fotográfus, költő, Szeged
Tóth Gy. László	író, Budaörs
Tráser László	író, újságíró, Szeged
Valkay Zoltán	építész, Magyarokanizsa

